

ДНЕВНИКЪ

(стенографски)

на

XIV-то обикновено Народно събрание

Втора редовна сесия.

XLVII заседание, срѣда, 16 декемврий 1909 г.

(Открито отъ подпрѣдседателя г. Н. Гимиджийски, въ 2 ч. 50 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: (Звъни)
Засѣданието се отваря.

Има налице нужното число народни прѣдставители, за да се състои то законно.

(Отъ 199 народни прѣдставители отсъствуватъ 36, а именно: г. г. А. Башевъ, Н. Вельовъ, Г. Георговъ, Й. Гунчевъ, Д-ръ С. Даневъ, М. Дановъ, В. Димчевъ, Г. Динковъ, Д-ръ И. Дрънковъ, В. Душковъ, М. Исмаиловъ, Н. Коларовъ, Х. Конкилевъ, А. Краевъ, Н. Къневъ, Р. Маджаровъ, Д. Маноиловъ, В. Мантовъ, Т. Мехмедовъ, В. Милевъ, А. Милчевъ, Д. Мишевъ, П. Паскалевъ, Н. Пеневъ, Д. Поповъ, Я. Поповъ, Г. Радойковъ, И. Реджебовъ, И. Самарджиевъ, Д-ръ Х. Танчевъ, А. Тараторовъ, Т. Теодоровъ, П. Теодоровъ I, Х. Тоневъ, Н. Топаловъ и Е. Христовъ)

Има думата г. Златановъ.

М. Златановъ: (Отъ трибуната) Г. г. прѣдставители! Днеска велика Англия чествува паметта на едного отъ най-великитъ си синове, на най-великия парламентаренъ ораторъ отъ миналото столѣтие, на великия общественъ дѣятелъ, на великия господарственъ мъжъ. (Всички г. г. народни прѣдставители ставатъ на крака) Наша България участвува тоже въ прославлението паметта на покойния Гладстонъ: Народното събрание, държавата и общинитъ иматъ въ Лондонъ свои прѣдставители, които ще възложатъ вѣнецъ на гроба на знаменития покойникъ. Ние, прѣдставителитъ на народа, трѣбва оттукъ да се пристѣдинимъ къмъ онѣзи изявления на почитъ и признателностъ, които днесъ ставатъ не само въ Лондонъ, но и по цѣлъ цивилизованъ свѣтъ. Ние, българитъ, г-да, имаме особени основания днеска да празнуваме, да се поклонимъ прѣдъ паметта на Гладстона, защото той бѣше не само великъ дѣятелъ за Англия, той бѣше великъ господарственъ мъжъ, който пръвъ внесе въ международнитъ отношения елементъ на човѣчностъ, елементъ на повисока справедливостъ. Той бѣше не само министъръ на Англия. Въ своитъ грижи, като такъвъ, той направи много нѣщо за угнетенитъ народи въ онова врѣме. Той пропътува Европа, дойде въ Италия, изучи тиранията, която по онова врѣме царуваше тамъ, повърна се въ Англия, написа 3 писма

отворени до министъръ-прѣдседателя и всичко мисляще потренера отъ ужаситъ, които великиятъ филантропъ разкри и разстла прѣдъ цивилизования свѣтъ. Покойниятъ великъ италиански патриотъ Гарибалди е казалъ за значението на Гладстона по италианското освободително дѣло, че той пръвъ пакъ е взелъ тржбата на италианската свобода и тя даде богати плодове, богати резултати за италианската нация. Г. г. народни прѣдставители! Ние трѣбва да си спомнимъ една славна година отъ нашето минало, трагична, но и славна — годината на налитъ възстания, годината, когато Батакъ стана гробница, когато въ Перуцица се извършиха ужаси, които не можаха да бъдатъ укрити отъ цивилизования свѣтъ. България бѣше пламнала, жестокостта на управлението нѣмаше граници. Навънъ не се знаеше нищо. Старателно въ нѣкои мѣста отъ официална трибуна се опровергаваха тия жестокости, но американски дѣятелъ отъ Цариградъ съобщиха на свѣта ужаситъ, заинтересуваха се въ Англия. Гласътъ на Гладстона заехтъ и, каквото и да правѣха и струваха официалнитъ хора, наложни имъ се да пратятъ анкета и английското правителство изпрати свой консулъ тукъ да анкетира. По консула тръгна единъ смѣлъ американецъ, Скайлеръ, съ него тръгна единъ кореспондентъ, който придружи руския консулъ, князь Цертелевъ. Неговитъ кореспонденции първи осветлиха западна Европа съ ужаситъ, които станаха въ България. Въ парламента признаха жестокоститъ на турското управление и една силна вълна залѣ не само Англия, а и континента съ протести противъ варварското управление на тогавашна Турция. Акцията на Гладстона, неговитъ безбройни рѣчи, неговитъ протести, неговото изключително служене на това дѣло — дѣлото за освобождаването на угнетенитъ народи — постави нашия въпросъ на зелената маса: навѣждъ се заговори за кланетата въ България, за звѣрствата на турския режимъ и идеята за освободението ни добиваше най-мощна подкрѣпа. И свѣтътъ скоро видѣ безпримѣрния въ историята подвигъ — освободителната война, която създаде днешната възродена България.

Нека се прѣклонимъ прѣдъ паметта на Гладстона.

Нека пожелаемъ духътъ му, дѣлата да се подражаватъ навсѣкждѣ, да крѣпятъ демократическото движение по цивилизованитѣ страни.

Слава на Гладстона!

Слава на английската нация, която е дала на човѣчеството такъвъ великъ дѣятелъ! (Бурни ржкоплѣскания отъ всички страни)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Постъпили сж, г. г. народни прѣдставители, нѣколко питання — нѣкои отъ тѣхъ по-рано. Едно отъ тѣхъ е отъ г. Стамболийски къмъ г. министра на народното просвѣщение. Г. Стамболийски си спомня, че, по нѣмане възможностъ, г. министрътъ на просвѣтата не можа досега да му отговори. Питането се отнася до стачката въ Кюстендилското педагогическо училище.

Има думата г. Стамболийски.

А. Стамболийски: Моето питане е много остарѣло, но се пакъ азъ ще моля г. министра на просвѣтата да ми каже, да-ли сж приети ученицитѣ отъ Кюстендилското педагогическо училище, които бѣха направили стачка, и да-ли сж почнати вече учебнитѣ занятия. Се вѣрвамъ това да му е известно.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министрътъ на просвѣтата.

Министръ Н. Мушановъ: Вѣрно е, г. Стамболийски, че тая стачка е вече отколѣ свършена, но мога да Ви кажа нѣколко думи за причинитѣ, които сж я прѣдизвикали. Ученицитѣ негодували срѣщу учителя Вързачки, като смѣтали, че той е билъ грубъ човѣкъ, който не се отнася добръ съ тѣхъ. Прѣди, обаче, това да се донесе отъ дирекцията въ министерството, ученицитѣ вдигнали стачка. Азъ изпратихъ отгукъ началника на отдѣлението да разслѣдва, какъ стои работата. Въз основа на неговия писменъ докладъ, който той ми донесе, заповѣдахъ затварянето на Кюстендилското педагогическо училище — горнитѣ му курсове — както и горнитѣ класове на гимназията, като дадохъ срокъ 3 дена на родителитѣ да запишатъ дѣцата си. Въ случай че не ги запишатъ въ този тридневенъ срокъ, казахъ, че ще закрія гимназията до края на годината. Слѣдъ това при мене се яви една депутация отъ трима граждани отъ гр. Кюстендилъ, които сжщо ми се оплакаха противъ този учитель Вързачки. Единъ отъ членоветѣ на комисията, ако се не лъжа, г. Доневъ, или кой, незнамъ, адвокатъ въ гр. Кюстендилъ, бѣше лице, което е участвувало въ митинга, наедно съ нѣкой си Д-ръ . . .

А. Стамболийски: Д-ръ Димитровъ.

Министръ Н. Мушановъ: . . . Д-ръ Димитровъ, н е държамъ рѣчь на ученицитѣ, че тѣ не трѣбва да се подчиняватъ на заповѣдитѣ, които имъ се даватъ, защото исканията имъ били справедливи. Когато още бѣше прѣдъ мене този членъ отъ депутацията, азъ му казахъ: тѣко сега, рекохъ, дѣря въ наказателния законъ разпоредби, за да мога да Ви подведа подъ углавна отговорностъ, защото Вие сте приканвали младежъта да не зачита училищнитѣ правила и училищнитѣ разпоредби. И още много строги думи му казахъ, че поведението, което държи, не е съвмѣстимо съ поведението на единъ зрѣлъ български гражданинъ. Той ми се извиняваше, че началникътъ на отдѣлението, който отишълъ тамъ, казалъ на ученицитѣ да направятъ тоя митингъ и го поканили за ораторъ — нѣщо, което не е истина. Казахъ на комисията: ще отидете да кажете на родителитѣ да съвѣтватъ дѣцата си да постѣпятъ въ училището, защото училищниятъ редъ изисква, ако има нѣкакви провинени учители,

или ако има нѣкакво негодуване на ученицитѣ, тия работи да се изслѣдватъ, за да се види, кои сж причинитѣ на това, кждѣ има виновностъ, та да може министерството, като административна властъ, да направи каквото може. Ако се въведе въ принципъ, че училищната стачка ще бѣде като срѣдство да се пждятъ учителитѣ отъ гимназитѣ, ние тогава не ще имаме критерий да смѣтаме, кога стачката ще бѣде противъ лошъ и кога ще бѣде противъ най-добъръ учитель. Заради туй азъ казахъ — и много откровенно — че никога нѣма да дамъ доказателства на ученицитѣ, че учителитѣ имъ се махвватъ затуй, защото тѣ сж направили стачка противъ тѣхъ. Тѣ ще отидатъ да си постѣпятъ въ училището. Азъ ще изслѣдвамъ причинитѣ и, ако учителитѣ е негоденъ, ще го махна отъ гимназията. Тия г. г. граждани, като разбирайтъ и тѣ положението, защото сж родители, съгласиха се съ възгледитѣ ми, като ме помолиха да разслѣдвамъ, какъвъ е учительтъ Вързачки. За този учитель, г-да — да си кажа право — и азъ сжщо имамъ свѣдѣния, че е грубъ учитель. И тѣжко е, но трѣбва да го кажа, като министръ на просвѣтата, че въ много случаи движенията на ученицитѣ имать много справедлива подкладка, защото сж насочени — вече два-три такива случаи имамъ — противъ учители, които наистина съ грубоститѣ си не сж били въ положението да привлѣкатъ довѣрието на ученицитѣ. Тѣзи учители, които имамъ, по единъ начинъ, какъвто намѣря за добръ, ще ги смѣня и ще ги накажа. Казватъ ми, че той вече взелъ да се поправа и въ отношенията си не билъ такъвъ, но изглежда, че той е въобще грубъ човѣкъ въ отношенията си. И, може би, косвена, ако не тѣкмо прѣма, причина за стачката е неговото поведение. Този отговоръ дадохъ тѣмъ. Повтарямъ пакъ — защото имахъ още една стачка, която не избухна, а се потули — най-доброто срѣдство въ такива случаи, ако ли между ученицитѣ има нѣкакви си негодувания, е да се отправятъ тѣ най-напрѣдъ до директора на гимназията; директорътъ на гимназията ще донесе на министра съ рапортъ, какъ е работата, и, само въз основа на тия рапорти, могатъ да се взематъ правилини рѣшения. Никога нѣма да давамъ привидностъ на който и да било ученически бунтъ, че вслѣдствие него ще прѣмахна единъ учитель, защото противъ единъ отъ най-добритѣ и почтени учители въ I-та Софийска гимназия, прѣди 10 дена, стана една — какъ да го нарека — обструкция не, по едно негодуване отъ ученицитѣ, защото бунтоветѣ, навѣрно, си имать психология и заразителенъ примѣръ: ученицитѣ, като млади и пѣргави хора, слѣдятъ и, щомъ като видятъ, какво става на едно мѣсто, започватъ и на другитѣ мѣста постепенно да се движатъ. Та не имъ дадохъ да мислятъ, че вслѣдствие тѣхната стачка е изпѣденъ учительтъ. Тукъ гледамъ, че стачката поутихна, макаръ че мѣркитѣ, които е взелъ учителскиятъ свѣтъ спрѣмо ученицитѣ отъ тукашната гимназия, сж много слаби. За него въпросъ ще отговоря.

А. Стамболийски: Сега какъ е работата.

Министръ Н. Мушановъ: Слѣдъ това, казвамъ, имамъ да Ви съобщя слѣдующето. Още на третия денъ — срокътъ, който дадохъ — гимназията и педагогическото училище въ Кюстендилъ се откриха и постѣпиха всички ученици, които сж дали заявление да се запишатъ. Какво е направилъ учителскиятъ свѣтъ, слѣдствие постѣпването на ученицитѣ, какви изключения, мъмрения или наказания има, сега не съмъ въ състояние да Ви кажа, защото не знаяхъ, че сега ще ме запитате, за да направя справка, но вече е отворена гимназията и сега тамъ има редъ, нормално си върватъ занятията и никакъвъ бунтъ нѣма.

Относително учителя Бързачки, разсъждавамъ и, ако е провиненъ ще Ви съобща единъ денъ, какво съмъ направилъ съ него.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Стамболийски.

А. Стамболийски: Азъ зная, г-да, че всичката вина, за тая стачка лежи у единъ учителъ Бързачки, както ви каза и г. министърътъ, а още по-голяма е вината на директора, защото не е съобщилъ по-рано на г. министра за негодуванията на ученицитъ спрямо този човѣкъ. Както и да е, стачката е била обявена и г. министърътъ на просвѣтата е постигналъ тѣй, както би трѣбвало да постигнѣ: той не е удовлетворилъ молбата на ученицитъ, да махне веднага учителя, и хубаво е сторилъ. Радвамъ се, ако дѣйствително училището е отворено и ако не сж изключени никакви ученици отъ него. Желателно е по-нататъкъ г. министърътъ на просвѣтата да намѣри удобно врѣме за да махне този учителъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. Стамболийски! Имашъ даже заявление отъ Бързачки, да го прѣмѣстятъ — забравихъ да Ви кажа и това.

А. Стамболийски: Щомъ прави тия изявления г. министърътъ на просвѣтата, азъ съмъ доволенъ отъ неговия отговоръ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Постъпило е питане отъ народния прѣдставителъ г. Мирски къмъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи.

Г. Мирски има думата.

Н. Мирски: (Отъ трибуната) (Чете) „Питане къмъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи, относително до-ставени за смѣтка на държавата избирателни плик-кове съ неимовѣрна скъпа цѣна . . .“

Министъръ М. Такевъ: Г. Мирски! . . .

Н. Мирски: Да го прочита.

Министъръ М. Такевъ: Нѣма нужда. Азъ го прочетохъ вчера и накарахъ въ министерството да ми направятъ единъ особенъ докладъ; та утрѣ ще Ви отговоря.

Н. Мирски: Добрѣ.

Министъръ М. Такевъ: Докладътъ се пише, и той е много обстоенъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Постъпило е питане отъ народния прѣдставителъ г. Александъръ Димитровъ къмъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи.

Г. Александъръ Димитровъ има думата.

А. Димитровъ: Отъ с. Бръшляница е отправено едно запитване къмъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи, съ което се оплакватъ отъ плѣвѣнския окръженъ управителъ, че не иска да отстрани секретаръ-бирника отъ Бръшлянишката община, Първанъ Кръстевъ, въпреки обстоятелството, че противъ него имало заведено слѣдствено дѣло № 966 отъ 1909 г. По него дѣло азъ говорихъ и при разсъждането по отговора на тронното слово, и тогава г. министърътъ не ми отговори. Общинскиятъ съвѣтъ държи постановление, че на основание иска-нето на прокурора, съобщено съ писмото му подъ № 3.557 отъ 21 септемврий, трѣбва да се уволни секретаръ-бирникътъ; изпращатъ това постановле-ние на околийския началникъ; околийскиятъ начал-

никъ го изпраща на окръжния управителъ, обаче не сж имали никакъвъ резултатъ отъ 8 посемврий досега. Питамъ г. министра: какво е направилъ съ това тѣхно оплакване и дали е отстранилъ този човѣкъ, или още се държи на работа.

Министъръ М. Такевъ: Утрѣ ще Ви отговори.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Постъпило е питане отъ народния прѣдставителъ г. Драгневъ къмъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи. Има думата г. Драгневъ.

Д. Драгневъ: Г. г. народни прѣдставители! Както ви е извѣстно, чл. 20 отъ закона за селскитѣ общини гласи, че селскитѣ кметове и тѣхнитѣ помощници, освѣнъ по подаване оставка, могатъ да бѣдатъ уволнявани и тогава, когато общинскиятъ съвѣтъ, чрѣзъ болшинство, е изказалъ недовѣрие. Този протоколъ се прѣпраща, чрѣзъ окръжния управителъ, на г. министра, който прогласява уволнението и утвържде-нието на новонабрания общински кметъ и помощникъ. Въ с. Караджалово, Борисовградска околия, 9 души отъ общинския съвѣтъ, състоящъ отъ 12 души, въ едно свое извънредно засѣдание на 30 октомврий т. г., констатирани по отношение на своя кметъ и помощникъ слѣдното: не спазвали разпореждането за запазване общинската мера; не обръщали внимание за запазване на общинската гора; не изпълнявали заповѣдта си отъ 17 октомврий т. г. за седѣнитѣ и ходенето поощо врѣме на ергенитѣ, като сами имъ давали право да ходятъ и да нарушаватъ тая тѣхна заповѣдъ; по цѣла нощъ се произвеждало стрѣлба отъ тѣхна пайка; за заловени кражби не съставяли актове за даване виновнитѣ подъ съдъ; не обръщали внимание на кражбитѣ, по пристройката на основното училище, макаръ и да били канени отъ члена на благотворителната комисия Петъръ Христовъ да обискиратъ съмнителни къщи; разполагали съ общинската гора; давали безъ позволителни дърва — упоменаватъ се лицата; вземали рушветъ отъ таксисътника на манастира „Св. Богородица“ 30 л., за да му разрѣшатъ да събира храна изъ селото; помощникъ-кметътъ взелъ 5 л. отъ Димо Генчевъ отъ сѣщото село, за да си построи плѣвната на общинско мѣсто и отъ Добри Стояновъ 5 л., за да отсѣе единъ общински брѣстъ — като констатирани 9-тъ общински съвѣтници венчикътъ тия работи единодушно рѣшили: вдигатъ довѣрието си отъ досегашнитѣ кметъ Дѣлчо Вълчевъ и помощникъ-кметъ Димитъръ Ивановъ, като вмѣсто тѣхъ избрали за кметъ Христоъ Ивановъ съ 9 гласа и Грозю Пеневъ съ 9 гласа за помощникъ кметъ. Това е протоколътъ, който общин-скиятъ съвѣтъ на с. Караджалово е държалъ въ за-сѣданнето си на 30 октомврий 1909 г. Тѣ сж очаквали съ пълно право, щото досега да бѣде утвърденъ този протоколъ отъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи, въ смисълъ да бѣждатъ уволнени провиненитѣ кметъ и помощникъ и утвърдени новонабраниятѣ, обаче и досега — казватъ тѣ съ едно писмо до мене отъ 10 того — нищо по този протоколъ не е послѣд-вало. Помощникъ-кметътъ и кметътъ, къмъ които тѣ сж изказали тукъ своето недовѣрие, продължа-ватъ да кметуватъ и управляватъ тамошната об-щина. „Научаваме се — пишатъ тия съвѣтници — че бламацията държали въ околийското управление, като демократи — кметътъ и помощникъ-кметътъ били демократи; научаваме се, че демократическото околийско бюро въ Борисовградско, заедно съ самия началникъ, вземало рѣшение, никакъвъ кметъ да не се бламира, макаръ да е поддържанъ и съ двама души съвѣтници“. Хората сж отчаяни отъ незначита-нето на закона, и азъ питамъ г. министра на вътрѣш-нитѣ работи: знае ли за всичко това и, ако знае, взелъ ли е нѣкои мѣрки да бѣде удовлетворенъ за-конътъ и да бѣдатъ наказани онѣзи негови подѣв-

домствени чиновници, които сж спирани досега протокола на Караджаловския общински съвѣтъ?

Министъръ М. Такевъ: Утрѣ ще Ви отговоря.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има, г. г. народни прѣдставители, друго питане отъ г. Ноевъ, до министра на финанситѣ, но то тѣй сжщо ще остане за още нѣкой день, защото г. министърътъ на финанситѣ не се е явилъ въ началото на засѣданieto, а и сега го нѣма.

Има постѣпило питане отъ народния прѣдставителъ г. Каранешевъ, къмъ г. министра на правосъдието. Понеже г. министърътъ на правосъдието отсѣтствува, ще остане за едно отъ слѣдующитѣ засѣдания.

Има постѣпило питане отъ народния прѣдставителъ г. Хаджиевъ, къмъ прѣдседателството. На основание чл. 60 отъ правилника, съобщавамъ на г. Хаджиева, че на питането му ще бѣде отговорено въ утрѣшното засѣдание.

И. Хаджиевъ: Мерси.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Пристѣпваме, г-да, къмъ дневния редъ — докладъ на бюджетарната комисия по разходитѣ на Министерството на народното просвѣщение.

Г. докладчикътъ има думата.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Министерство на народното просвѣщение

„Глава I.

„§ 1. Залпата на личния съставъ при централното управление.

1 министъръ	15.000 л.
5 главни инспектори	по 6.000=30.000 „
1 инспекторъ-лѣкаръ	4.200 „

„Отдѣление за първоначалнитѣ училища.

1 началникъ на отдѣлението	6.000 л.
1 помощникъ на началника отъ I класъ	4.200 „
1 помощникъ на началника отъ II класъ	3.600 „
2 помощници на началника отъ III класъ	по 3.000= 6.000 „
1 писаръ	1.680 „
2 писари	по 1.500= 3.000 „

„Отдѣление за прогимназитѣ.

1 началникъ на отдѣлението	5.100 л.
1 помощникъ на началника отъ II класъ	3.600 „
2 писари	по 1.500= 3.000 „
1 архиваръ за двѣтъ отдѣления	2.700 „
1 регистраторъ за двѣтъ отдѣления	2.220 „
1 помощникъ на архиваря	1.800 „

„Отдѣление за сръдното и висшето образование.

1 началникъ на отдѣлението	6.000 л.
1 помощникъ на началника отъ II класъ	3.600 „
1 писаръ	1.680 „
1 писаръ	1.500 „

„Отдѣление за художественото образование и културнитѣ институти.

1 началникъ на отдѣлението	5.100 л.
1 художникъ	3.600 „
1 уредникъ на училищния музей и министерската библиотека	3.600 „
1 помощникъ на началника отъ II класъ, той и редакторъ на списанието „Архивъ на Министерството на народното просвѣщение“	3.600 „

1 архиваръ за двѣтъ отдѣления	2.100 л.
1 регистраторъ за двѣтъ отдѣления	2.100 „
1 фотографъ	1.800 „
1 писаръ	1.200 „

„Отдѣление за счетоводството.

1 счетоводителъ-началникъ	5.400 л.
1 помощникъ на счетоводителя отъ I кл.	3.600 „
2 помощници на счетоводителя отъ II класъ	по 3.300= 6.600 „
2 помощници на счетоводителя отъ III класъ	по 3.000= 6.000 „
1 чиновникъ по персонала	2.700 „
3 книжовители	по 2.220= 6.660 „
1 архиваръ	2.100 „
1 регистраторъ	2.100 „
1 писаръ	1.080 „
1 писаръ	1.500 „

„Общи служащи.

1 литографъ	1.800 л.
1 помощникъ-литографъ	1.320 „
12 разсилни	по 1.020=12.240 „
1 огньаръ за парното отопление	1.500 „
2 чистачи	по 600= 1.200 „

По § 1 на обяснителната таблица трѣбва да дамъ, г. г. народни прѣдставители, слѣднитѣ обяснения. Въ бюджетарната комисия по § 1 се повдигнаха 2 въпроса. Първиятъ се отнасяше до увеличението на отдѣленията, въ сравнение съ миналия бюджетъ, бюджета за 1909 г., и въ сравнение съ закона за народното просвѣщение. Споредъ закона за народното просвѣщение, както ви е извѣстно, има 2 отдѣла: единъ за основното образование и единъ за сръдното и висшето образование, съ по 2 бюро; тѣзи 2 бюро, понеже къмъ тѣхъ сж били командировани значително число учители да изпълняватъ функциитѣ, които се отнасятъ до тѣзи бюро, се развърщатъ или, по-добрѣ, се уреждатъ въ особени отдѣления: отдѣление за прогимназитѣ и отдѣление за художественото образование и културнитѣ институти. Бюджетарната комисия се спре на въпроса, да-ли въ бюджета може да се прѣдвидѣтъ нови отдѣления, безъ да бждатъ прѣдвидени тѣ въ закона, обаче, прѣдъ видѣ обясненията на г. министра на народното просвѣщение, че съответнитѣ измѣнения въ закона за народното просвѣщение сж готови и ще бждатъ внесени, ако не сж вече внесени, въ Народното събрание, бюджетарната комисия намѣри за правилно да остави тия отдѣления въ бюджета тѣй, както тѣ сж прѣдвидени отъ Министерството на народното просвѣщение.

Вториятъ въпросъ, който се възбуди слѣдъ туй при разискването на § 1, се отнасяше до повишението заплатитѣ на началницитѣ на отдѣленията и главнитѣ инспектори, и прѣдъ видѣ едно начало, което се е възприело отъ бюджетарната комисия, да не се увеличаватъ заплатитѣ въ сравнение съ другитѣ министерства, а особено въ сравнение съ бюджета, който сега е въ сила, рѣши се, щото увеличенията да се махнатъ, именно, на 5 главни инспектори заплатата става, вмѣсто 6.000, 5.400 л.; на началника на отдѣление за първоначалнитѣ училища, вмѣсто 6.000, 5.400 л., и на втория началникъ на отдѣлението за сръдното и висшето образование 5.400 л. Тѣй сжщо и на счетоводителя, началникъ на отдѣлението за счетоводството, вмѣсто 5.400, 4.800 л., споредъ другитѣ министерства.

Други измѣнения въ този параграфъ, бюджетарната комисия не е прѣдвидѣла.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Хаджиевъ.

И. Хаджиев: Г. г. народни прѣдставители! Когато е дума за народното просвѣщение у насъ, има още много да се желае, за да се направи. Наистина, миналата година демократическото правителство направи една стѣпка напредъ, но то нѣма куража да отиде докрай. Тази година, когато трѣбва да се явятъ на държавенъ изпитъ около 3.000 души основни учители, почитаемото Министерство на народното просвѣщение е прѣдвидѣло една сума едва-ли не само за около хиляда души. Споредъ мене, това е едно прѣдиамѣрено разрѣшение на въпроса, колко души да издържатъ изпитъ. Въпросътъ, значи прѣдварително е рѣшенъ: отъ прѣдвидената сума ще зависи колко души отъ лъвиците се на изпитъ да се допуснатъ до повишение.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. Хаджиев! Азъ не желая да Ви прѣкъсвамъ, ...

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, не прѣкъсвайте оратора.

Министъръ Н. Мушановъ: ...но правя това поради начина на дебатирането. Ще дойде параграфътъ за основното образование, въ него параграфътъ сѣ тия повишения, говорете тогава за тѣхъ. Сега говорете по централното управление.

И. Хаджиевъ: Азъ ще свърша изведнажъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Хубаво.

И. Хаджиевъ: Добръ, но отъ една сравнителна таблица, ние виждаме, че въ централното управление се прѣдвиждатъ 13 души повече, които 13 души ще взематъ една сума отъ 20—30 хиляди лева, разумѣва се. Е добръ, оставаме наешното, оставаме необходимото и отиваме повече къмъ тоя бумагизмътъ. Азъ и миналата година говорихъ, и всѣкога, когато ми се случи да приказвамъ по кой да е отдѣлъ отъ нашата административна машина, азъ съмъ се спиралъ на тоя въпросъ: нека, по възможности, всѣка година да се мѣчимъ да опростотворимъ тая машина, тоя държавенъ механизъмъ, тази постоянна администрация да не я усложняваме, ами, ако можемъ, да я опростотворимъ и, вмѣсто да се прѣдвиждатъ 13—14 души повече въ централното управление, които, безспорно, ако седнемъ да погледнемъ, може да иматъ работа, може да сѣ отъ извѣстно значение, но тѣ не сѣ отъ най-големо значение: има по-належащи нужди, както ви казахъ. Ето на, ние ще трѣбва да се спремъ, както ви казахъ, да откъснемъ на 1.000—2.000 души повишението, само затуй, защото нѣма срѣдства; ще трѣбва по-нататъкъ да откъснемъ повишението на 100—150 души волнонаемни учители, които служатъ вече по 20 години съ 840, съ 1.000 л. заплата, само затуй, защото нѣма срѣдства, а ние не се спираме да увеличимъ централното управление съ 13—14 души, за да улеснимъ работата на това управление. Азъ мисля, че не тукъ е мѣстото да се каже, г. г. народни прѣдставители, не тукъ е мѣстото, кждѣто вие трѣбва именно да искате да кажете най-много. Народното просвѣщение е мѣстото, споредъ мене, кждѣто народното прѣдставителство трѣбва да бжде най-широко въ своето даване и отпущане на срѣдства, защото тамъ, кждѣто нѣма просвѣта, тамъ нѣма културностъ, тамъ нѣма прогресъ. Вие знаете, че старитѣ още сѣ говорили: силата кждѣ е? — силата е въ знанието, г. г. народни прѣдставители, и никой нѣма да отрече тоя фактъ, тая дѣйствителностъ, тази истина, за която въ нашата новѣйша история, можете да намерите милиони факти, които да я потвърдятъ. Е добръ, други денъ, когато дойдемъ да разискваме бюджета на войната, ние тамъ не ще искаме даже да говоримъ и нѣма да ни допуснатъ да кажемъ една дума, и ще

викате, ако е възможно, съ ржкопѣскания да приемемъ тоя бюджетъ. Тамъ, кждѣто можемъ да направимъ много за съкращението на бюджета, за отнемане извѣстни непроизводителни разходи и да ги туримъ именно тукъ, ние тамъ сме щедри. Азъ ще моля г. министра на народното просвѣщение, ако не може друго да направи, то поне да се съгласи тукъ, най-належащитѣ, най-необходимитѣ нужди да бждатъ задоволени. И нека не оставаме тая година, и още отъ сега да прѣддрѣпваме въпроса, че само 1.000 души отъ тѣзи, които се явятъ на изпитъ, ще допуснемъ да се повишатъ; може да издържатъ 1.500 души, и съ какво право ще ги оставимъ ние въ сѣщата степенъ, а нѣма да ги степенуваме, само за туй, защото нѣмаме срѣдства. Отъ тѣхъ нѣкон сѣ работили 4—5—10 години сѣ въ една и сѣща степенъ и сѣ съ една много нищожна, скромна заплата. Не затуй, че съмъ билъ учителъ, та искамъ да защищавамъ учителитѣ, но когато дойдемъ да говоримъ на тая тема, азъ мисля, че всички трѣбва да бждемъ проникнати само отъ едно чувство — отъ чувството на напредѣкъ, на културностъ. Вие знаете, г-да, че училището е, което е завоювало и ще завоюва всичко; вие може да храните армия, може да давате милиарди на тая армия, може да харчите съ милиони и милиарди, ако щете, но пакъ умътъ е, пакъ просвѣщенитѣ умъ е, който ще завладѣе този свѣтъ. Ето защо, азъ нѣма да приказвамъ повече, за да не ви отекавамъ, но ще моля васъ, и главно, г. министра, този въпросъ, що се касае именно до тѣзи, които 10—20 години сѣ служили съ една нищожна заплата, да поиска самъ увеличението на заплата на тия волнонаемни учители, и слѣдъ това, да се не ограничава само на 1.000 души да се даде степенъ тази година, защото може да издържатъ изпитъ и 1.500 души. Азъ нѣма да искамъ увеличението на заплата на учителитѣ отъ основнитѣ училища, азъ нѣма да поискамъ увеличението на заплата на учителитѣ отъ прогимназиитѣ, такова нѣщо нѣма да искамъ тая година по много съображения, както не го искахъ въ такъвъ размѣръ и миналата година. Но забѣлжете едно нѣщо, г-да, запомнете, че учителитѣ се борятъ не толкова затуй, защото тѣхнитѣ заплати сѣ оскъдни, не толкова затуй, защото тѣхното материално положение е оскъдно, колкото за това, че има една несправедливостъ въ възнаграждението, давано въ нашата земя, въ нашата страна. Когато дойде въпросътъ да се касае за цензъ, вие искате отъ учителя цензъ, но когато дойде да давате срѣдства, да давате възнаграждение, вие тамъ сте пестеливи, вие тамъ държите, съ 4 очи гледате да не изпуснете нѣщо. Но не така гледате и на другитѣ вѣдомства, кждѣто искате много по-малкъ цензъ. Ако ми позволите, и ако имамъ още врѣме, ще взема да ви наброя отъ всичкитѣ вѣдомства чиновници, служащи, съ I-класно, съ III-класно образование, които получаватъ по 4—5 хиляди лева заплата, безъ веѣкакъвъ цензъ, само затуй, защото имали щастieto да бждатъ въ друго вѣдомство, да не бждатъ учители; а когато отъ учителитѣ искате да свършватъ срѣдно учебно заведение, когато имъ искате матура, когато имъ искате слѣдъ това да държатъ държавенъ изпитъ и ги карате да стажуватъ 1—2—3 години, въ-края на краищата, за възнаграждение имъ давате 1.200—1.400 л. заплата, а ония приятели, защото, както ви казахъ, сѣ имали щастieto да не бждатъ учители, сѣ минали по друго вѣдомство, получаватъ съ едно III-класно образование по 5—6 хиляди лева заплата. Ще искамъ, г. министърътъ на народното просвѣщение, като вземе прѣдъ видъ труда на тѣзи хора, като вземе прѣдъ видъ тѣхната безкористна дѣйностъ въ продължение на 20 години, които сѣ работили и работятъ съ една малка за-

плата, да подобри халътъ на тѣзи волнонаемни учители.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Азъ ще моля г. г. народнитѣ прѣдставители да се ограничатъ въ разискванията си по параграфа тѣй, както е сложенъ сега на второ четене.

Има думата г. Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Г. г. прѣдставители! Който и клонъ отъ нашето държавно управление да вземемъ така, както се изразява или прѣдставя въ бюджета, ще набѣлѣжимъ едно прѣкалено разклонение на подклончатата. Повечето отъ нашитѣ бюджети — не говоря това само за бюджета на г. министра на просвѣщеніето; той дори въ това отношение по-малко страда — но има у насъ бюджети, които, като погледнете, ще видите цѣлъ купъ бюра, отдѣления, и сѣ съ началници и подначалници; началникъ, подначалникъ, други подначалници, такива и онакива и при тѣхъ трима или четирима чиновници за работа. Като гледаме всичко това въ нашитѣ бюджети, които сѣ образъ на нашето държавно дърво, тѣзи чрѣзмѣрно много разклонения, азъ съмъ се чудилъ, на какво могатъ да се уподобятъ, и бихъ ги уподобилъ на слѣдното: едно стадо отъ 100—150 овце, намѣсто да бѣде пасено отъ единъ майсторъ, добъръ овчаръ, сѣ единъ или двама чирака, това стадо е разпрѣснато на 10-на бюлочета отъ по 10—15 овце и при всѣко бюлоченце овчаръ и при всѣки овчаръ други малки чирачета.

А. Екимовъ: Добрѣ, но овцетѣ ги пазятъ кучета, а хората не ги пазятъ кучета. Единъ овчаръ може да пази 100 овце, като има кучета, а за хората кучета нѣма.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Екимовъ.

Д. Драгиевъ: Тоя материалъ се прѣдставя за бждѣщата парламентарна комисија, да вникне добрѣ въ тѣзи разклонения на много отдѣли, съ много началници и подначалници, а съ малко персоналъ за тѣхъ, и да посъбере тия разпрѣснати разклонения въ нѣщо по-общо, и да може на така събранитѣ клонове на тия стрѣкове на държавното управление да се поставятъ по-достойни началници; нека тѣ бждатъ сѣ възможни по-добри заплати, но да върви работата по-добрѣ. Обаче, ако това даже извършено отъ парламентарната комисија, така, както ние караме работата, азъ се съмнѣвамъ да не би, въ случай на добъръ резултатъ на нейната дѣйностъ, въ скоро врѣме да прахосаме и туй, което тя би ни дала. Поводъ да кажа тѣзи думи ми дава законътъ за народното просвѣщение, който ние лани тукъ гласувахме, и новопрѣдставениятъ бюджетъ на почтенія г. министъръ на просвѣщеніето. Миналата година, когато гласувахме закона за просвѣщеніето, ние ще си спомняте, че нагласихме поне шата на централното управление. Чл. 10 отъ закона за народното просвѣщение гласи: (Чете) „Службата на централната администрация се разпрѣдѣля: I. Отдѣлъ за основното образование. II. Отдѣлъ за сръдното и висшето образование. III. Счетоводство“. Чл. 14 казва: (Чете) „На чело на всѣки отдѣлъ стои по единъ началникъ, който отговаря за работата на всѣкия нему подвѣдомственъ персоналъ, а на чело на счетоводството стои единъ счетоводителъ, който отговаря за уреждането на счетоводното дѣло“. Чл. 15: (Чете) „Въ своята работа началникътъ на отдѣла за основното образование се подпомага отъ двама началници на бюра и трима подначалници, отъ които единиятъ е редовенъ околийскъ училищенъ инспекторъ“. Чл. 16: (Чете) „Началникътъ на сръдното и висшето образо-

вание се подпомага отъ двама началници на бюра и двама подначалници, отъ които единиятъ е художникъ“. На основание на този шатъ, който ние сме прокарали лани, трѣбваше да имаме лани именно тѣзи 3 отдѣла: отдѣлъ за основното образование съ единъ началникъ, двама началници на бюра и трима подначалници; трѣбваше да имаме отдѣлъ за сръдното и висшето образование съ единъ началникъ на отдѣла, двама началници на бюра и други двама помощници, и трѣбваше да имаме счетоводно отдѣление. А ние виждаме сега по прѣдставения бюджетопроектъ, че имаме 2 нови отдѣления: отдѣление за прогимназитѣ и отдѣление за художественото образование и културнитѣ институти. Тѣзи 2 отдѣла ги нѣмаше лани тукъ. Защо, нитамъ се азъ, миналата година, когато се редѣше този шатъ, г. министърътъ на просвѣщеніето и подвѣдомственитѣ негови органи въ централното управление не обмислиха добрѣ тая работа и, ако сѣ били потрѣбни тѣзи 2 нови отдѣла, миналата година да ги сложехме въ закона. Защо да правимъ така: една година да наредимъ едно нѣщо и минала се неминала се годината, пакъ да доредждаме друго нѣщо. Щомъ миналата година не сѣ изнесени тѣзи 2 отдѣла, азъ заключавамъ, че нужда не се е чувствувало отъ тѣхъ. Щомъ миналата година тази нужда не се е чувствувала, ако сега се е почувствувала, нека я отложимъ да потърпятъ съ тѣзи отдѣли, додѣто чуемъ думата на парламентарната комисија. Азъ чуехъ едно обяснение отъ г. министра на просвѣтатата, което той даде въ това отношение прѣдъ бюджетарната комисија. Той каза: „Наистина, тѣзи 2 отдѣла ги нѣма въ закона за просвѣтатата, но азъ съмъ ги прѣдвидѣлъ въ законопроекта, който наскоро ще ви внесе и въ който законопроектъ тѣ стоятъ.“ Е добрѣ, но ние мислимъ, че трѣба да редимъ нашия бюджетъ въз основа на съществуващитѣ закони, а не съобразно съ бждѣщи законопроекти, които могатъ да бждатъ приети, но могатъ и въ много нѣща да прѣтърпятъ измѣнение. Водимъ отъ всички тия съображения, отъ една страна, както и отъ началото, което си остановихме, да не увеличаваме, безъ особено голѣма нужда, длѣжноститѣ и да не увеличаваме голѣмитѣ заплати за тая година, поне да не вършимъ всичко това, докато чуемъ думата на бждѣщата парламентарна комисија, азъ се противопоставямъ на откриването на тѣзи 2 отдѣла, както и противъ откриването на нѣкои длѣжности, които тукъ-тамъ се съдържатъ въ тая глава; противопоставямъ се и на всѣко едно увеличение на заплатитѣ отъ 100 л. нагорѣ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, както отъ лѣвицата, така сѣщо и отъ дѣсницата, да не забравятъ сношната тѣй категорична декларация на г. министра-прѣседателя, че съ увеличения не бива да прибързваме, и да приематъ г. министърътъ на народното просвѣщение възприето и отъ г. министра на просвѣтатата.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! За да мога да економисамъ малко дебатитѣ по тоя въпросъ, позволете ми да прѣсѣка нѣкои отъ г. г. ораторитѣ, които искатъ думата.

Въпросътъ, който повдигна г. Драгиевъ, ще раздѣля на двѣ: на формална страна и съществена страна на въпроса. Вие знаете, миналата година бюджетътъ се гласува прѣзъ декемврий, а законътъ за народната просвѣта се гласува и се прие, като законъ на 9 мартъ. Така щото, законътъ за народната просвѣта послѣдва бюджета. Отъ формална страна, г. Драгиевъ казва: „Когато ние сме въ периода да искаме, чрѣзъ законитѣ да уреждаме бюджета си,

иде единът много нежелателен — признавам и аз. — прецедентът, че въпреки закона, съ бюджетът се създава служба. Г. Драгиев! Вие четохте закона за народната просвета, относително организацията на централното управление; там Вие забърбзахте, че има 2 отдела основни: на средното и висшето образование, и на основното образование. Първото се подпомага от двама началници на бюро, и второто се подпомага от двама началници на бюро, а въ бюджета, който Вие четете, ще намърите, че аз имам един началник на бюро, комуто съм пръдал работата на началника на отдела, и направих туй, защото не исках да развия службите, и защото въ миналия бюджет нѣмах вече гласуван кредит от страна на представителството. Тѣй щото, има економии въ двама началници на бюро, които аз имам по закона и сега мога да ви представя един началник на бюро, комуто съм пръдал работата, от формална страна, г. Драгиев е прав да ни каже, че точно не ми е разпоредбата по бюджета съ закона, но аз съм въ по-малко въ бюджета си от миналата година, отколкото прѣдвиждаше законът за организацията на централното управление. Това е едната страна, г-да. Аз казах въ бюджетарната комисия, повтарям го и тук, по един други наредби, които ме забавиха, защото имаше сериозни изучавания по тѣх, не можах да ви представя днес известни допълнения и нови 2 измѣнения, които правя въ закона за народното просвѣщение. Днес се печатат, и аз мислѣх, че бюджетът ми утрѣ ще почне да се разглежда, за да мога тая вечер поне да раздам на прѣдставителството тѣзи измѣнения и допълнения, обаче не можах. Но аз го правя по законен ред. Законът ще гласува, вѣрвам, прѣз януарий. Кредитът вече не могат да ми се дадат прѣз януарий, а аз, г. Драгиев, имамъ наложителна нужда да може да се нареди персональтъ тѣй, както ви го прѣдставявамъ въ бюджета, защото можете да правите сравнения: нѣма никѣдъ по-скромно централно управление, отколкото Министерството на просвѣтата; нѣма никѣдъ по-малки заплати, отколкото съ тамъ; нѣма никѣдъ повече работа за хора, които добросъвестно желаятъ само да работятъ, отколкото въ Министерството на просвѣтата. Аз съмъ съгласенъ съ Васъ, г. Драгиев, никога да не развивамъ службите; аз съмъ единъ отъ противниците на това, защото знамъ, че една служба, която се създаде веднажъ, мѣчно се унищожава — и тамъ, може би, е страданието на българскитѣ бюджети, че развитото веднажъ, не може вече да се стегне. То е право. Но когато аз ви прѣдставямъ смѣтките, нали вие искате да ми давате кредити? Азъ ще Ви увѣря, г. Драгиев, че тая година не искамъ повече кредитъ, даже за централното си управление, отколкото въ действителностъ азъ харча за него, защото, колкото човѣкъ иска да се покаже по-искренъ въ работитѣ и въ кредититѣ, толкова като че-ли по-лошо прави, защото дълга е практиката у насъ, дѣто, ако може да се прикрие нѣщо да мине въ бюджета, може да се изхарчи по-хубаво, но не се забързва. Тая система азъ искамъ да изкореня съвършено и въ организацията на централното управление. Защо? Защото именно сега се харчатъ приблизително тѣкмо толкова пари за персоналъ, колкото ви го прѣдставяме въ бюджета, и то по слѣднитѣ съображения. Именно въ Министерството на народното просвѣщение, когато дойдохме на властъ, когато поехме управлението, азъ намѣрихъ системата на командированитѣ учители. Азъ намѣрихъ 42 души учители, които минаватъ по бюджета като учители въ гимназитѣ, а въ сжщностъ, на различни синекурни длѣжности назначени, прѣснати насамъ-нататѣкъ. Това народното прѣдставителство не го знае. То знае да гласува

бюджета за службата, а министърътъ ги командирова тамъ или на друго мѣсто, безъ да има въ бюджета опрѣдѣлени служби, или законъ, който да ги опрѣдѣля. И азъ имамъ още остатѣкъ въ моето министерство. У менъ сега-засега има 5 служби, които сжществуватъ откакъ съмъ дошълъ. Учителитѣ съ тамъ, хората съ тамъ, тѣ работятъ и взематъ паритѣ, но не фигуриратъ въ бюджета въ централното управление, а съ взети учители отъ гимназитѣ, командировани, и заплатата имъ минава въ параграфа „заплата на учителитѣ въ гимназитѣ“. Сега, напр., азъ имамъ у мене една смѣтка, която ще ви покажа въ кратки черти. Чиновникътъ г. Георгиевичъ, съ 4.200 л. заплата, заваренъ отъ менъ, по бюджета не сжществува, той е командированъ учител отъ гимназия. Чиновникъ Помадовъ, съ 3.000 л., по бюджета не сжществува. Стойчевъ, съ 3.000 л., Балабановъ, уредникъ на „Архива на министерството“, който сега въ бюджета прокарвамъ, но който е командированъ учител. Радоилски, завеждающъ бюро за прогимназитѣ, командированъ учител, и единъ повече увеличавамъ отъ главнитѣ инспектори, съ заплата 5.400 л. Всичко ставатъ 22.000 л., колкото у менъ се харчи и сега, като разглеждаме по сжщество въпроса за централното управление на Министерството на народното просвѣщение. Е, азъ искамъ да се простя съ тази традиция, искамъ въ бюджета да ви покажа хората, за да мога да си имамъ отгатакъ персоналъ платенъ за гимназитѣ. И какво сме направили сега? И ако не ми гласувате сега тоя параграфъ, какво ще излѣзе? Петимата души, които азъ не съмъ прѣдвидѣлъ като гимназически учители, защото тамъ съмъ ги прѣдвидѣлъ въ службата, за да бѣде нѣщо сериозно, и всичкото увеличение, което имате вие сега въ централното ми управление, като направите тая смѣтка, е едно увеличение на 2.400—3.000 л. Струва ли си сега, г. Драгиев, за тая сума — 3.000 л., да не послушате министъра на просвѣтата, който знае нуждитѣ на министерството си, да си нареди организацията тѣй, както я излага въ бюджета? Азъ миналата година, може би и много е вѣроятно, и много е естествено, да не може да прѣдвиди човѣкъ нито развоа на учебното дѣло на страната въ тая година, нито онаа грамадна работа, която създаване единъ новъ законъ за народната просвѣта, който издѣно реорганизира учебната система въ нашата страна. Днесъ, напр., азъ имамъ 1.600 души прогимназически учители съ единъ персоналъ ученици отъ 50.000 души. И какво ви искамъ за управлението на прогимназитѣ? Искамъ ви единъ началникъ на отдела, който и сега е началникъ на бюро, съ единъ помощникъ-началникъ. Но защо се иска? Защото самата работа, естеството на работата въ министерството се подраздѣли отъ закона за просвѣтата. Тя ще трѣбва да се отдѣли и въ централното управление. Азъ не мога днесъ да имамъ другъ отговоренъ за прогимназитѣ, за въвежа на прогимназитѣ, съ такъвъ голѣмъ персоналъ, освѣтъ началника на отдела; защото иначе, става забъркване: началникътъ на средното образование е началникъ на цѣлия отделъ, началникътъ на бюро на прогимназитѣ ги завежда. Какво трѣбва да става при доклади? Началникътъ на бюро ще отиде при началника на средното образование, трѣбва да ми сложатъ и двамата подписитѣ на бумагата, за да я скрѣпя, като министъръ, азъ. Защо да го напраща тѣй, когато, въ сжщностъ, работата, относително материалнитѣ издрѣжки, които държавата дава, съ еднакви, а пѣкъ отъ друга страна, самиятъ законъ за народната просвѣта раздѣли типа на училищата въ България на съвършено други степени и, слѣдователно, трѣбва да си нагодя азъ самата организация учебна съ организацията въ централното управление.

Основното образование. Сега мога да ви кажа, че основното образование, което обгръща сега 8.600 души учители, което обгръща една армия от 400 хиляди души ученици, въ свързка съ всичките училищни настоятелства, училищни фондове за постройка на здания, тая работа убѣдихъ се положително, че български министъръ, не само азъ, но който и да дойде слѣдъ менъ, като министъръ на просвѣтата, ще може да я изучи само тогава, когато вече въпроситъ въ тоя отдѣлъ се специализиратъ, когато всѣки единъ отъ чиновницитъ подначалници ще вземе специално единъ въпросъ отъ многото въпроси на първоначалното образование, та е въ състояние прѣзъ цѣлата година да даде единъ отчетъ за всичките въпроси, които интересуватъ тоя отрасълъ именно на управлението. Сега това го нѣма, г. г. народни прѣдставители. Азъ искахъ прѣдъ васъ, като моя длъжностъ, най-напрѣдъ, като министъръ, парламентарно отговоренъ прѣдъ едно болшинство да ви кажа, всичките резултати отъ приложението на закона за просвѣтата, искахъ да ви дамъ статистика за училищните фондове, които се увеличиха много тая година; искахъ да ви дамъ свѣдѣния за задължителното учение, да видимъ, какъ отиваме ние, да ви направя процентъ между количеството на дѣцата и учителитъ — всичките тия въпроси, които сж много интересни за хората, които даватъ пари за туй образование, но у менъ не сѣмъ въ състояние да го направя при тоя персоналъ сега. Защо? Защото всѣки единъ чиновникъ, взелъ 3 окръга по управление, всѣки единъ трѣбва да знае всичките въпроси, които се повдигатъ; а тѣ сж много, свършено много. Заради туй азъ почувствувахъ нуждата, за управлението на Министерството не да създадемъ луксозни служби, не да обременявамъ бюджета, а да нагодя персонала си въ министерството, съобразно съ нуждитъ, които сж развити вече отъ учебното дѣло на страната и което, за въ бѣдѣще особено, и тамъ обръщамъ вниманието, има въпроси, които трѣбва да се изучатъ, за да може да намалѣе товарътъ, който се плаща по този отдѣлъ за първоначалното образование, въ единъ параграфъ отъ 16 милиона лева вече. За мене ми трѣбва, прѣди всичко, единъ човѣкъ, който да знае всички ония въпроси, които виждаме, че скърцатъ въ уредбата на първоначалното образование, да ми даде свѣдѣния за помѣщениата, какъ какъвъ персоналъ има и колко трѣбва да има, по-малко ли, по-много ли, за да може единъ човѣкъ въ третия мѣсець отъ мартъ да си гласи бюджета за идущата година, защото, г. г. народни прѣдставители, признайте го, у мене има едно неудобство за бюджета: всички министерства си гласятъ бюджета отъ 1 януарий тая година до 1 януарий идущата година; само Министерството на народната просвѣта е длъжно да си гласи иначе бюджета, защото у мене се засѣга конфликтътъ между учебната и финансовата година. И сега, когато прѣдставявамъ бюджета, трѣбва да ви наглася още персонала отъ 1 септемврий идущата година до 1 януарий, и да мога да ви прѣдвидя азъ всичките служби, да ви прѣдвидя, какъ ще се развие учебното дѣло, за да не изпадна и азъ въ неприятното положение, всѣки денъ въ министерството хората да ми казватъ: „Вие не се загрижете за основното образование. Васъ не ъи е срамъ, че оставихте дѣцата на улицата, че не можехте да дадете учителски персоналъ, защото въ бюджета не е прѣдвиденъ“ и др. Та, казвамъ, ако бюджетътъ отъ 22 милиона лева, какъвто е тоя на Министерството на просвѣтата, би коштувалъ скъпо на народа съ 2 хиляди лева, които ще отпуснете повече въ сѣщностъ, тогава, г. г. народни прѣдставители, вдигнете ръка противъ него. Но азъ смѣтамъ, че министъръ, който прилага единъ законъ, гласуванъ едногласно отъ всички, въ първата година на работата, много сериозна и трудна работа, който още въ 6-ти мѣсеца чувствува организацията

на министерството си по начинъ, по който вече е наредена училищната система въ страната, вие трѣбва, ако искате законътъ да се приложи, не за менъ, но да го приложатъ, за да могатъ асж всичките онѣзи благотворни страни, които има законътъ, да се използватъ, ще ми дадете организацията, която ви искамъ.

Г. г. народни прѣдставители! Справете се съ всички сегашни пера, азъ ви казвамъ, че нѣма увеличение на службитъ; имамъ само едно увеличѣние на персонала — единъ чиновникъ съ 200 л. заплата. Защо ми е той? Защото нѣма по-голямъ хаосъ въ никое министерство, отколкото сж степенитъ и категоринитъ на чиновницитъ и на учителитъ въ моето вѣдомство. Когато дойдете по бюджета, ще видите, че единъ човѣкъ въ категоринитъ, а имамъ 30 категории; всички чиновници тая година сж станали неврастѣеници, за да могатъ да класиратъ учителството въ България, и пакъ имаме грѣшки. Трѣбва да се нареди единъ списѣкъ, една таблица на учителството, една цѣла книга, да може да се знаатъ годинитъ и образованието на всѣки учителъ, за да може да дадемъ на всѣки служба и да има еднаквостъ, идентитетъ по качеството, което той има като учителъ по просвѣтното вѣдомство. Това е увеличението.

Какво има повече? Увеличени били заплатитъ на началницитъ на отдѣленията. Г. г. народни прѣдставители! Увѣрявамъ ви много искрено, че, като правѣхъ отдѣлитъ, нѣмахъ за цѣлъ да дамъ по-голяма служба на чиновницитъ, които имамъ, и ако смѣтате, че 5.100 л., които сж поставени за началницитъ на двата отдѣла, които сж създадени — отдѣлъ за прогимназитъ и културенъ отдѣлъ — сж много, можете да ги намалите; то е въпросъ на 600 л., а азъ никога не бихъ повдигалъ такъвъ въпросъ за 600 л., за да мога чрѣзъ дългото говорене тукъ да ги изямъ отъ друга страна. Но нуждитъ изискваха да направя това нѣщо и азъ се вѣрвамъ, че най-подиръ единъ министъръ може да бѣде по-компетентенъ за раздѣляне работата въ министерството си, отколкото други, защото 2 години работа, за да се освободя азъ самъ отъ заблуждение и да прѣдпазя и васъ, защото въ законопроекта, който утрѣ ще четете — понеже тая вечеръ може да излѣзе отъ печатницата — ще видите всичката работа на отдѣлитъ, за да си прѣдстави всѣки единъ, че азъ никога не сѣмъ ви излѣгвалъ или заблуждавалъ, за да изтрѣгна отъ народното прѣдставителство 3.600 л. прѣдвидени за новата организация, която правя. Ето защо, г. г. народни прѣдставители, организацията, която имамъ, туку по форма се измѣнява — нуждата отъ новия законъ я диктува. Материално нѣма никакви щети, нѣма увеличение. Най-подиръ позволете на едно министерство съ единъ персоналъ отъ 12 хиляди души, да има чиновници тамъ, дѣто е необходимо нужно да ги има.

Вторъ въпросъ. На началницитъ на отдѣлитъ заплатата се намалява на 5.400 л. отъ 6.000 л., както бѣше прѣдвидена. Г. г. народни прѣдставители! Азъ нѣма да пледирамъ каузата на хора, които работятъ. Въ Министерството на просвѣтата началницитъ сж хора съ висше образование и съ цензъ, който законътъ иска. Ако давате на началницитъ на отдѣления въ другитъ министерства заплата 6.000 л., азъ смѣтамъ, длъжни сте да дадете и на тия въ Министерството на народната просвѣта; ако ли не давате на тѣхъ, недѣйте дава и на другитъ. Азъ искамъ тия хора да не кажатъ утрѣ прѣдъ мене, че не сѣмъ билъ въ състояние да кажа една права мисль прѣдъ народното прѣдставителство; обаче властни сте, като не давате повече отъ 5.400 л. на началницитъ на отдѣления, недѣйте дава и на мойтъ, но и тѣ иматъ цензъ, и прослужени години, и положение, и затуй заслужаватъ повишение. Като не искате обаче, недѣйте го гласува.

Азъ моля да гласувате параграфа тѣй, както е.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Сидеровъ.

К. Сидеровъ: Г-да! Нека позволи г. министърътъ на народната просвѣта да кажа, че нѣма да ни убѣди съ това, което каза. Никакъ не се съмнѣваме въ добрата идея, която г. министърътъ на народната просвѣта пригрѣща занаярѣдъ, че той мисли много да направи за народната просвѣта, че той размѣстилъ отдѣлитъ въ министерството си — това сж негови съображения, може би той намира за добръ тъй да направи и може да го направи; обаче, прѣди да се дойде дотукъ, има едно друго, а то е законътъ. Никога държавна властъ не може да разпорежда повече отъ това, което законътъ ѝ допуша, а, тъй както виждаме тѣзи 2 отдѣла въ този параграфъ, ако направимъ едно сравнение набѣрже съ бюджета на Военното министерство, ще видимъ, че като че заприличава на него: инспекционно отдѣление, инспекционна секция, началници, старши и младши помощници на началниците и пр.

Министъръ Н. Мушановъ: Вие знаете ли, какво е инспекторъ въ народната просвѣта, знаете ли назначението му?

К. Сидеровъ: Искамъ да кажа, че въ Русия има такива длѣжности — старши помощникъ на младшия писаръ. — Тукъ не е въпросъ за сумата — даже съ Васъ бихъ се съгласилъ, когато казвате, че вземате отъ гимназитъ и проваждате въ централното управление — не е, казвамъ, въпросъ за сумата отъ 3.600 л. По прѣдписанието на закона за народната просвѣта, чл. 10, такива отдѣли не сжществуватъ; слѣдва, че Вие не можете да ги откритѣ, при всичко че се въодушевлявате да направите нѣщо добро за народната просвѣта. При липсата на възможностъ да ви се развѣржатъ рѣцѣтъ, Вие не можете да направите това, защото ако трѣбнемъ по тоя пътъ, край вече нѣма. Вие можете да кажете: „Вѣрвайте на мене, че азъ се въодушевлявамъ и искамъ да направя едно добро, не се съмнѣвайте въ мене“, и въ Вашитъ съображения, слѣдъ като ги изложите, ни най-малко не бихме се осъмнили; но то не е достатъчно. Опасността е, както казахъ и по-прѣди, че това води до безконечностъ, а това е много опасно. Вие казвате: „За 3.600 л. не ми ли вѣрвате? Ще внесе единъ законопроектъ прѣзъ януарий“. Вѣрно, сумата е свършено нищожна, но утрѣ за едно перо по-големо — 100 хиляди, 500 хиляди, милионъ лева — другъ министъръ ще каже: „Прѣзъ януарий ще постави законъ, сега се печати“, както казахте и Вие. Тогава на какво ще се натѣкнемъ? На това, че съ бюджета ще прѣдрѣшаваме одобренieto на законъ. Какво ще Ви кажемъ ние, ако прѣзъ януарий Вие ни висете, напр., туй измѣнение, което не се съмнѣвамъ, че ще направите, слѣдъ като Ви гласуваме сега 3 или 300 хиляди лева? Ами тукъ много малко души ще се намѣрятъ да откажатъ и да не одобрятъ този законъ и ако се критикува Вашиятъ законопроектъ, то той ще се критикува много слабо, нѣма да се напада, тъй като бюджетътъ го е прѣдрѣшилъ съ отпускането на единъ кредитъ.

Сега, по моето мнѣние, азъ ще моля г. Мушанова, при сжществуването на закона, да оттегли тѣзи 2 отдѣла, да не фигуриратъ въ бюджета, и то по едно само съображение и много важно: не затуй че сумата, която даваме е 3 хиляди или 5 хиляди лева, а само да не ни учите на беззакония, защото когато законътъ не позволява да се даватъ такива кредити на министра, Събранието не трѣбва да се учи по този начинъ да ги дава.

Азъ напълно поддържамъ изказаното отъ г. г. прѣдговорившитъ и съмъ за заличаването на тия отдѣли и на тази сума. Измѣнете закона.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Пешевъ.

П. Пешевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ не ще кажа нищо противъ туй увеличение, което се иска отъ г. министра на просвѣтата, защото възможно е да е необходимо за службата въ самото министерство, защото наредбитъ въ туй министерство прѣзъ тази година показва голѣма неразпоредителностъ отъ страна на това министерство. Знаете, че училищата почти навсѣкждъ въ България се откриха много късно и на много мѣста учители не сж постѣпили дори досега, на много мѣста липсватъ учители. Азъ мога да ви цитирамъ за примѣръ педагогическото училище въ Казанлъкъ, дѣто и досега въ третия курсъ нѣма учителъ по най-важния прѣдметъ — български езикъ. Съгласете се, че това е една голѣма липса, че това е единъ голѣмъ недостатъкъ. По какви причини, по какви разпореджания, по какви недостатѣци това е станало? Знаете, колко оплаквания имаше почти отъ цѣла България, че основнитъ училища, прогимназитъ, дори и гимназитъ не бѣха своевременно почнали занятията си, благодарение на това, че липсваха учители; едни се промѣняваха съ други, други се мѣстѣха, трети се прѣназначаваша, на нѣкои мѣста пъкъ липсваха учители. Това бѣше навсѣкждъ, отъ всѣкждъ оплаквания, единъ редъ отъ неразбории. Тукъ дори, въ столицата, една прогимназия не можеше своевременно да бѣде открита, благодарение на това, че сж насели едно помѣщение за тази прогимназия свършено негодно, още не изкарано, още влажно. Кой знае по какви съображения, кой знае какъ г. министърътъ на просвѣтата е билъ въведенъ въ заблуждение, за да разпореда да се наеме едно такова помѣщение, свършено негодно. Та, искамъ да кажа, може би, тѣзи недостатѣци въ разпоредбитъ на министерството сж принудили добросѣвѣстно г. министра на просвѣтата да понесе отъ Народното събрание единъ такъвъ допълнителенъ кредитъ да уреди персонала, да уреди службата, да може правилно да функционира. Възможно е най-подиръ това да се крие въ обстоятелството, че нѣмаме и подготвени учители, защото законътъ за просвѣтата наистина разшири училищата, откриха се нови училища, откриха се прогимназии и т. н.; възможно е това да е причината, дѣто своевременно не бидоха уредени училищата, възможно е и вѣрвамъ, че има липса на учители. Но като се дава той кредитъ, и вѣрвамъ Народното събрание ще го даде, на г. министра на просвѣтата, за да уреди службата въ централното управление на просвѣщенiето, ще пожелае, щото въ бъдѣще тия нередовности, тая несвоевременностъ въ разпоредбитъ при откриването на училищата да прѣстанатъ.

Азъ ще моля тукъ да се има прѣдъ видъ една сжщо тѣй нередовностъ въ прѣназначаването на уволненитъ учители съ незавършено образование. По липса на учители, въ основнитъ училища и прогимназитъ се назначиха уволнени и пенсиониранни вече учители, които въ пенсионирането си сж били степенувани въ първа, втора и трета степенъ. Тия учители, по нужда отъ учители, бидоха пакъ прѣназначени, макаръ да нѣмаха завършено срдно образование; министерството имаше нужда отъ тѣхъ, покани ги, помоли ги, и тѣ постѣпиха на служба въ прогимназитъ и основнитъ училища. Обаче какво се оказа? Оказа се, че тия учители се декласираха, единъ видъ се деградиратъ: вмѣсто да иматъ ония степени, които сж имали по-рано, било при постѣпването, било при уволнението, било при назначението, вмѣсто министерството да ги възнагради, понижаваша ги, деградиратъ ги, и ги счита за волнонаемни. Не зная, може би, това да произлиза отъ нѣкаква неясностъ въ врѣмениятъ наредби отъ закона за народното просвѣщение; но това е единъ

фактъ. Учители, които сж получавали плата, като третостепенни, 1.440 л., сега, като сж постигнали наново на служба, получаватъ 840 л. — 70 л. мѣсечно.

Министъръ Н. Мушановъ: Има и такива, които получаваха 1.680 л.

П. Пешевъ: Разбира се, такава една плата е съвършено нищожна. Нѣкои отъ учителитѣ, които сж постигнали на служба, не сж знаели тая разпоредба на министерството и това послѣдното отначало имъ е изплащало тѣй, за да съотвѣтствува на тѣхнитѣ степени. Впослѣдствие, обаче, министерството прави прѣдписаніе да имъ каже, че тѣ не могатъ да получаватъ заплатата повече, отколкото може да получава волнонаемниятъ учителъ, та по такъвъ начинъ получаватъ по 70 л. мѣсечно. На нѣкои даже е прѣдписано, щото да повернатъ полученитѣ за нѣколко мѣсеца пари по-горѣ отъ 70 л. мѣсечно. Г. г. народни прѣдставители! Това е една голѣма несправедливостъ, може би, не вслѣдствие наредбата на министерството, а вслѣдствие неясността на закона, и несъмнено г. министърътъ на просвѣтата, като ще прави измѣнения въ оказалия се въ много отношения неспѣлъкъ законъ, надѣвамъ се, че въ туй отношение, ще направи тази поправка въ закона, за да бѣде ясенъ и да се прѣмахне тази несправедливостъ.

Като казвамъ тия нѣколко думи, по тия съображения, които наказахъ, азъ нѣмамъ нищо противъ рѣшението за увеличѣние на параграфа, което г. министърътъ на просвѣтата е направилъ, за да уреди по-добрѣ централното управление на неговото министерство.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на народната просвѣта.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако има нѣщо, което за мене е много нещастно, то е, че азъ нѣмамъ възможностъ, откакъ законътъ за народната просвѣта се гласува и приложи, да взема нѣкога думата прѣдъ Народното събрание, за да кажа двѣ думи по приложението на този законъ. Мислѣхъ да направя това нѣщо сега по бюджета си, но пакъ врѣмето ме много стѣга и ме кара да не говоря по всички въпроси. Но ще заблѣжките, че азъ на никои въпроси, които се повдигатъ отъ вѣстниците, не съмъ отговарялъ нито една дума — никога не съмъ давалъ тамъ отчетъ; искамъ да дамъ отчетъ прѣдъ народнитѣ прѣдставители по учебнитѣ наредби и по всички ония неуредици, нѣкои отъ които сега г. Пешевъ изложи прѣдъ народното прѣдставителство. Сега набързо ще отговоря на двата въпроса.

Г. Пешевъ! Всичкитѣ мои почитания къмъ Васъ; Вие сте единъ парламентаренъ ораторъ, който въ най-малка форма, може да каже най-голѣми атаки спрѣмо противника си, и тѣй направихте и сега. Азъ смѣтамъ туй за Ваше достоинство. Вие искахте да мотивирате увеличѣнието на персонала съ неуредицитѣ, които съществуватъ; но тѣ съществуватъ, г. Пешевъ, защото монитѣ учители, инспектори и началници не правятъ филолози и математици, та ако нѣма нѣкъдѣ филологъ, то не е защото монитѣ началници не сж достатъчно и не могатъ да ги направятъ. Въпросътъ стои друго-яче. Менѣ всички схидно ми се смѣха, че тази реформа, която прѣдприехъ въ закона за народната просвѣта, нѣма да съмъ въ състояние да я приложа; всички ония, които нишатъ по вѣстницитѣ, смѣтаха че азъ или Министерството на просвѣтата не е въ състояние да направи реформата за отдѣляне на прогимназитѣ отъ гимназитѣ. Тѣй мислѣха и мислятъ много отъ сериознитѣ учители тукъ, въ столицата, и въ провин-

цията. Азъ я прѣдприехъ, започнахъ и реализирахъ до нѣвѣстна степенъ, но една коренна реформа въ училищната система не е шегъ, както могатъ да мислятъ хората, които никога не сж мислили надъ нея. Това е една коренна реформа и ако азъ сполуча съ всичкитѣ неудобства, за които ви говорихъ г. Пешевъ, съ единъ мѣсець закѣсѣние да я реализирамъ, ще кажа на другитѣ хора, които слѣдятъ работитѣ у насъ, че ние сме въ състояние по-бързо да измѣняваме училищната си система, отколкото въ другитѣ страни. Но, г. Пешевъ, вие казвате че нѣма филологъ въ педагогическото училище въ Казанлъкъ. Вѣрно е, но азъ нѣмамъ за гимназитѣ филолози и математици, и най-голѣмиятъ зоръ, който ние имаме въ министерството, е да намѣримъ подходящъ персоналъ за гимназитѣ. Единъ почетенъ момѣтъ, Скрински, бѣше назначенъ на врѣмето още. Човѣкътъ, страдащъ отъ неврастения или охтика, дойде при мене и ми каза: „Не мога да отида тамъ, искамъ да остана въ София“. — Що дира мѣсто, му казахъ, и ако мога да намѣря, ще Ви назнача. Днесъ-заднесъ въ България филолози за учители нѣма. Азъ ги дира самъ, г. Пешевъ. И знаете ли, защо нѣмаме, г. Пешевъ? Защото тази година за пръвъ пѣтъ институтътъ на стажантитѣ влѣзе въ сила и има 54 чираци учители съ висше образование, които идущата година, слѣдъ като издържатъ държавния си изпитъ, ще дойдатъ да постоѣтъ въ гимназитѣ; заради това нѣмаме филолози. Та педагогическото училище въ Казанлъкъ има нужда отъ филологъ, но по тия причини нѣма такъвъ. Но азъ дира филологъ и слѣдъ прѣдстоящата февруарска сесия на университетския изпитъ, азъ ще назнача и тамъ нѣкой отъ новосвършилитѣ филолози.

Второ, тукъ въ София се вдига много шумъ съ неуредицитѣ въ прогимназитѣ; говориха се даже такива мискилъци, като че азъ съ народния прѣдставителъ г. Здравковъ съмъ правилъ гешефти за наема на здания. Азъ не обѣлихъ жбъ въ вѣстницитѣ, но тукъ, прѣдъ народнитѣ прѣдставители, ще го кажа. Всичко е лъжа, г. Пешевъ. Дойде комисия лѣтосъ да дири прогимназия. Най-малченъ въпросъ въ София е въпросътъ за помѣщения на прогимназитѣ; то е въпросъ ясенъ за всѣки родителъ, който живѣе въ София: нѣма помѣщения. Макаръ че общината бѣше задължена, споредъ закона, да се грижи за това, азъ подирихъ помѣщения и намѣрихъ едно съ 6 стаи. Г. Здравковъ взе задължението да строи друго, което не бѣше взето подъ наемъ, но което би се взело подъ наемъ, ако комисията го одобри; и сега, оня день, отива комисията, но то не е наето а е наето само старото помѣщение, което бѣше готово. Викаха, че ние сме наели това здание, прѣди то да съществува. Това е една голѣма лъжа, г. г. народни прѣдставители, и всичкитѣ хора знаятъ това. Но кривъ ли съмъ азъ, че София не може сама да си нагоди прогимназитѣ? Срамъ е за София. Когато малкитѣ градчета навредъ въ България сполучиха да си намѣрятъ помѣщения за гимназитѣ и прогимназитѣ, какво остава за София? Стара-Загора мѣжжи се бори за помѣщения и ги намѣри отъ любовъ къмъ дѣцата си и отъ любовъ къмъ учителитѣ, които ще живѣятъ въ помѣщенията. Азъ не съмъ кривъ, че София не може да намѣри здания за своитѣ прогимназии, макаръ че плаща 3 пѣти повече наемъ, отколкото се плаща въ провинцията. Идваха и родителитѣ на ученицитѣ и казваха: „Недѣйте мѣсти дѣцата ни въ това здание, недѣйте ги мѣсти въ онова здание“, и стана голѣмъ шумъ и гюрултия, защото имаше много заинтересувани родители. Но, въ всѣки случай, не неуредицата въ министерството е причина, за да не можемъ да намѣримъ помѣщения за столичнитѣ прогимназии. Тѣй е въпросътъ. Че нѣкъдѣ персоналтѣтъ закѣснѣ, че не го назначихме наврѣме,

вѣрно е. Г. Пешевъ! Азъ захрихъ 9 прогимназии, които първоначално бѣхъ открил, и то само по липса на учителски персоналъ. Когато дойде вѣрмето, азъ ще ви чета статистика. Тази година учителствѣ бѣше на цѣна. Азъ да ви кажа единъ случай. Кметътъ отъ с. Бѣжаново, Луковитско, стое тукъ 7 дена, обикаля аудиторнитѣ на Университета, взема двама студенти, които бѣха въ 6 семестъръ, плати имъ върху заплатата — 100 л. на седмиченъ часъ — още 400 л. отгорѣ, взе ги на каруцата си и ги заведе въ с. Бѣжаново. Такъвъ ловъ за учители бѣше тази година, защото се развиха много прогимназии, защото се разви у насъ учебното дѣло. Но знаете ли какъ сѣ неуредицитѣ? Азъ ще ви говоря за тѣхъ въ законопроекта. Азъ ще имамъ случай да ви ги цитирамъ тукъ, и ще видите, че на едно и също мѣсто сѣмъ назначилъ 6 учители, единъ слѣдъ другъ, и всички се отказватъ. Иде при мене нѣкой народенъ прѣдставителъ и казва: „Не сте назначили учителъ тамъ и тамъ“. Но какво става по закона за чиновницѣтѣ? Споредъ него, всѣки учителъ има право въ 10-дневенъ срокъ да отиде или да не отиде на мѣстото, какъто е назначенъ; приелъ-приелъ, ще трѣбва да чакашъ да се измине 10-дневния срокъ; той не отива слѣдъ 10 дена; додѣто отъ една селска прогимназия съобщатъ въ министерството, минаватъ 5—6 дена — ставатъ 15—16 дена; азъ назначавамъ втори учителъ, и сѣ него сѣщата история — значи, още 15 дена се минаватъ, та ставатъ 30 дена; назначавамъ трети, още 15 дена се минаватъ и ставатъ 45 дена. Има случаи, дѣто азъ мисля, че иматъ учители, а пъкъ тѣ нѣматъ, защото азъ не сѣмъ всевѣдущъ да знаа, дали въ всѣко село иматъ учителъ или не; трѣбва да ми се донесе официално. Заради туй нѣкъдѣ въ прогимназитѣ персоналтѣ не се нареди добръ. По тия въпроси, слѣдователно, държахъ да кажа това, защото трѣбва да се обясни прѣдъ народното прѣдставителство. Но тѣ не сѣ въ свръзка, и тамъ г. Пешевъ бѣше изкусенъ — хемъ да поддържа кредита за централното управление, хемъ въ сѣщото вѣрме да ме атакува злѣ по тия два-три въпроса, като смѣташе, че азъ сѣмъ отговоренъ по тѣхъ.

А. Димитровъ: Хемъ шекеръ, хемъ горчиво.

Министъръ Н. Мушановъ: Всѣки си има особеностъ, а мисля, че и тази е добра. — Азъ въ нищо не сѣмъ виновенъ, че по тази работа сетишъ имаше толкова шумъ. Увѣрявамъ ви, че реформата да се отдѣлятъ прогимназитѣ е съпроводена съ много голѣми мъжнотни, обаче българскитѣ общини навредъ изъ провинцията и въ туй отношение доказа своята привързаностъ къмъ учебното дѣло, за да мога азъ тукъ, като министъръ, да ви кажа, че това, дѣто всѣка община отъ по-малкитѣ и особено малкитѣ градове харчатъ пари за учебното дѣло, трѣбва да засрами винаги голѣмитѣ общини, които и досега не харчатъ и десетината отъ бюджета си за учебни цѣли, когато малкитѣ, околийскитѣ центрове и другитѣ харчатъ за училищата тъкмо половината или третината отъ бюджета си.

Сега г. Пешевъ повдигна единъ другъ въпросъ. Вѣрно е, че на всички ония учители, които нѣмаха редовно образование и държавенъ изпитъ, не имаша степени, отнѣхъ степенитѣ — казвамъ, на всички, не само на нѣкои, за да нѣма тукъ дума за фаворизация и партизанитѣ. Защо? Законътъ за народната просвѣта отъ миналата година приема степенитѣ, съобразно съ степенитѣ, опрѣдѣля заплатата на всѣки редовенъ учителъ, който е издържалъ държавенъ изпитъ. Всички онѣзи заварени врѣмешни, които не отговарятъ на условията да бѣдатъ редовни учители, се назначаватъ за година. Тѣ нѣматъ правото, което иматъ другитѣ учители, да седятъ на мѣстожителството си и да не може никой

да ги мѣсти; по силата на факта, че тѣ падатъ въ края на годината, като учители на година, новото имъ назначение става възъ основа на разпоредбитѣ на новия законъ за народната просвѣта. На всички тѣзи стари учители, вѣрно е, че нѣкои имаха втора степенъ съ 1.680 л. — възъ основа на новия законъ, прѣдложихъ: ако желаятъ да служатъ по новия законъ, ще получаватъ 840 л.; не желаятъ ли, ще си дияр повъ персоналтѣ. Съгласиха се, разбира се, съ мѣка. Тѣхното положение, г. Пешевъ, ще видите, е уредено въ бюджета ми въ друга една частъ, какъто пакъ, съгласно закона за народната просвѣта, е казано, че волнонаемнитѣ учители, които не издържатъ изпитъ до 1911 г. — сега пордѣлжавамъ срока до 1913 г. — могатъ да получаватъ повишение на заплатата си до първата степенъ на редовнитѣ учители, т. е. отъ 860 л. до 1.440 л., и специално въ този параграфъ имамъ прѣдвидена заплатата по 1.200 л. за тѣзи, на които отнѣхъ степенитѣ, но на основание на закона и, смѣтамъ, въ тенденцията на закона, която е слѣдующата: за въ бѣдѣще учителскитѣ персоналтѣ ще стану редовенъ съ пензъ, за да получава тази заплатата, която законътъ дава, а венчки нередовни и врѣмешни учители сѣ хора вече, които законътъ не фаворизира, защото ние нѣмаме за цѣлъ да ги задържаме, защото вѣрно е, че засега азъ имамъ още много учители врѣмешни, които не отговарятъ на нуждитѣ на вѣрмето, нито на съврѣмешната метода на прѣподаване, както то днесъ се разбира.

Н. Коцевъ Г. Министре! Позволете само единъ въпросъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Коцевъ, не може така. Можете да запитате г. министра частно.

Има думата г. Владимиръ Дяковичъ.

В. Дяковичъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ некахъ на вѣрмето да направя нѣколко сѣждения върху бюджета изобщо, но каза ми се да оставя засега. Ще моля, прочее, ако не ви спѣвамъ, да ми позволите да се изкажа.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. Дяковичъ при общитѣ дебати на бюджета се отказа да говори, като си резервира правото да се изкаже общо при бюджетопроекта на Министерството на просвѣщенieto. Туй счетовъ за нужно да съобща на г. г. прѣдставителитѣ, за да не считатъ, че той не говори по параграфа.

В. Дяковичъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Миналата година приехте единъ законъ съ акламация или поне съ всеобщо одобрение отъ всички политически групи, застъпени тукъ и вънъ отъ камарата, съ всеобщо одобрение на пресата, съ одобрение на двата учителски съюза. Азъ говоря за основнитѣ начала на закона, не говоря въ подробностъ, и ще ви кажа, защо е това. Сравнявайки нашата нова организация на учебното ни дѣло съ онаи въ други културни страни на Европа, азъ констатирахъ поне, че тази организация е сѣщата, която днесъ ние намираме въ Франция — една организация, която въ послѣднитѣ 15—20 години е направила — да се изразя съ чуждъ изразъ — такъвъ колосаленъ прогресъ, щото е прѣдизвикала удивлението на цѣлия цивилизованъ миръ и съревнуванието на страни като Англия, защото докато по-напрѣдъ Франция седѣше много далечъ, въ послѣднитѣ години тя успѣ да достигне такъвъ показателъ на образованието, т. е. такова процентното отношение на ученицитѣ къмъ населението, какъто Германия постигна въ течението на единъ вѣкъ, поеме докато въ Германия то е 15 и

ищо, въ Франция е 14½. Казвамъ, възприе се една организация, която сигуръ обѣщава да се разрѣшатъ въпроситѣ, по изобщо се прѣслѣдватъ съ училищата.

В. Георгиевъ: Азъ виждамъ, че тукъ ще се говори по закона за народното образование. Понеже негова милостъ е новъ депутатъ и не е могълъ да говори на врѣмето, вижда се, сега ще говори общо по приетия миналата година законъ. Ако се говори, да се говори по бюджета.

В. Дяковичъ: По бюджета ще говори. Позволете ми да кажа нѣколко думи.

А. Стамболийски: Говорете, г. Дяковичъ. Който не иска да слуша, да си излѣзе.

В. Дяковичъ: Г-да! Вие ще ми позволите въ нѣколко секунди да направя едно сравнение на нашата организация съ французката, за да видимъ именно, доколко новиятъ законъ е намѣрилъ приложение въ бюджета. У насъ сж прѣдвидени дѣтски училища, сжщитѣ училища ги има и въ Франция, незадължителни, съ тая разлика, че тамъ дѣцата почватъ отъ по-малка възраст, а тукъ — отъ по-голяма; организацията на първоначалнитѣ ни училища намираме сжщата и въ Франция. Азъ ви правя туй сравнение, за да си уяснимъ отъ резултатитѣ, постигнати въ Франция, какво може да се постигне у насъ, и тогава ще видимъ, нажидъ отива бюджетътъ. Та, казвамъ, първоначалнитѣ училища у насъ намираме сжщитѣ въ Франция. Тамъ има 3 курса, у насъ сж 2: I и II отдѣление единъ курсъ, III и IV отдѣление другъ, а въ Франция има единъ допълнителенъ курсъ, освѣнтѣзи 2, но тамъ ученицитѣ сж задължени отъ 7 до 11 години да посѣпаватъ училището, слѣдъ това държатъ изпитъ, подиръ който вече се освобождаватъ отъ задължението да слѣдватъ въ горния курсъ. Горниятъ курсъ тамъ, който състои отъ 2 години, отговаря, съ единъ, плюсъ отъ една година, на нашитѣ прогимназии, които станаха горенъ курсъ, така сжщо незадължителенъ. Вънъ отъ туй, въ Франция има така нареченитѣ „висши народни школи“; тѣ отговарятъ на ония практически курсове, които сж прѣдвидени у насъ въ чл. 52. Когато тамъ тѣ могатъ да бѣдатъ общеобразователни, чисто практически или отчасти общеобразователни и професионални, тукъ се прокарватъ чисто практически; значи, общеобразователнитѣ биха отговаряли допѣждъ на класнитѣ училища у насъ. Допълнителнитѣ курсове, които тукъ сж съ тенденция да подготвятъ дѣцата за практическия животъ, ние намираме и къмъ основнитѣ училища въ Франция. Това е организацията, изобщо взето, въ Франция — сжщата като у насъ. И тамъ има училищни настоятелства, окръжни училищни съвѣти; изобщо взето, казвамъ, нашата организация е по подражание на французката. При такива условия, французката организация е постигнала единъ резултатъ горѣ-долу слѣдующиятъ: когато въ 70-тѣ години се почва реформата на основното образование въ Франция, особено засилена въ 1882 и 1890 г., и въ 1870 г. бюджетътъ за основното образование — тукъ разбирамъ долнитѣ и горнитѣ курсове, отговарящи на нашитѣ първоначални училища и прогимназии — е 61½ милиона, въ 1892 г. разходитѣ сж 185½ милиона, а въ сегашно врѣме разходътъ за основното образование въ Франция достига около 200 милиона; взето върху 50 милиона население, срѣдно иде около 50 л. на глава.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. Дяковичъ! Бюджетътъ по народното просвѣщение въ Франция е 270 милиона лева.

В. Дяковичъ: Азъ казвамъ безъ разходитѣ за по-мѣщения, г. министре. Съ тѣхъ достига около 500 милиона и минава нѣщо.

Такъвъ прогресъ е постигнатъ, както виждате, въ единъ сравнително късъ периодъ.

Какво можемъ да очакваме отъ приложението на новия законъ за просвѣтата у насъ? Азъ направихъ тукъ едно сравнение по години, какъ е расълъ бюджетътъ по петилѣтия. Въ 1899/1900 г. за прогимназитѣ и за първоначалнитѣ училища, като броя тукъ отдѣленията V и VI, се е изхарчило 8.660.000 л. крѣгла цифра. Отъ тѣхъ 7 милиона сж само за първоначалнитѣ училища. Слѣдъ едно 5-лѣтие — въ 1904/1905 г., този бюджетъ отива на 11.200.000 л. крѣгла цифра: 9 милиона за първоначалнитѣ училища и 2 милиона за прогимназитѣ. Ако направимъ едно по-подробно сравнение, прѣзъ този периодъ, ще намѣримъ, че прѣзъ течение на туй 5-лѣтие числото на училищата сравнително е много малко нарасло — отъ 4.696 до 4.715, обаче разходитѣ, както ви казахъ, се качватъ на цѣли почти 3 милиона.

Министъръ Н. Мушановъ: Колко училищни общини има?

В. Дяковичъ: Общинитѣ не сжтъ бронлъ, но азъ сжмъ гледалъ държавнитѣ и общинскитѣ разходи. Държавниятъ разходъ въ края на 1905 г.; т. е. слѣдъ 5 години, е нарасналъ съ 2.446.208 л., 2½ милиона приблизително, когато общинскитѣ — съ 1.688.541. Числото на общинитѣ не вземамъ. Ако раздѣлимъ разликата на 5 години, ние намираме, че отъ година на година бюджетътъ е расълъ съ половинъ милионъ. Ако направимъ сжщото по-нататѣтъ и вземемъ второто 5-лѣтие, отъ 1905 г. до 1910 г., бюджетътъ се е качилъ на 13.211.238 л., отъ които за първоначалнитѣ училища е 11.009.600 л., а за прогимназитѣ 2.201.638 л. Отъ този разходъ на държавата пада 63,07%, на общинитѣ 36,03%. Ако пъкъ гледаме отъ 1905 г. всѣка година какъ е расълъ бюджетътъ, намираме, че той е расълъ съ 401.967 л.: когато въ първото 5-лѣтие е расълъ съ половинъ милионъ, сега само съ 400 хиляди. Тази година дохождаме до единъ голѣмъ скокъ, а именно бюджетътъ за първоначалнитѣ училища и за прогимназитѣ достига на 16.407.212 л., отъ които за първоначалнитѣ училища 12.078.600 л., а останалитѣ 4.328.612 л. за прогимназитѣ.

Сега, моля ви се, г-да, обърнете внимание какъ е расълъ бюджетътъ, когато е почналъ прѣди 10 години. Срѣдно основното образование пада 2 л. 31 ст. на глава, слѣдъ 5 години то става 2 л. 77 ст., слѣдъ други 5 — 3 л. 10 ст., сега пада на глава 3 л. 80 ст. — единъ скокъ изведнажъ на 70 ст. отъ миналата година. Бюджетътъ расте. Отъ какво произлиза? Произлиза отъ увеличението числото на учителитѣ. Азъ, доколкото можахъ да изчисля тукъ и по данни, взети отъ Дирекцията на статистиката — за съжаление, не можахъ да намѣря тѣзи числа въ министерството — намирамъ, че въ прогимназитѣ и първоначалнитѣ училища миналата година е имало 9.624 учители, а тази година сж 10.634 — една разлика отъ 1.010 учители.

Министъръ Н. Мушановъ: Не. Вашитѣ числа сж погрѣшни. По тоя въпросъ мога да Ви дамъ точни статистики, защото ги имамъ. За тая година имаме 8.540 основни учители, 1.447 прогимназиялни и 929 гимназиялни. Това сж тѣ.

В. Дяковичъ: Колко казахте първоначални?

Министъръ Н. Мушановъ: 8.540 основни, 1.477 прогимназиялни и 929 гимназиялни.

В. Дяковичъ: Толкова — 10.634 души горѣ-долу. У Васъ излиза по-малка сума, но на всеки случай разликата е близо 1.000 души учители повече, отколкото миналата година.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ ще Ви дамъ статистиката.

В. Дяковичъ: Това увеличение на разходите става отъ увеличението на персонала, независимо отъ увеличението, последвало отъ повишенията.

И. Хаджиевъ: Ако вие, болшинството, искате да си правите обструкция, ние ще ви слушаеме. Да оставимъ това да го кажемъ по новия училищенъ законъ.

Г. Палашевъ: И азъ бихъ молилъ г. Дяковича да оставимъ тази училищна политика, защото губимъ време. На тая тема можемъ да говоримъ всички съ часове.

В. Дяковичъ: Г-да! Държавниятъ разходъ въ течение на 10 години е расълъ както слѣдва: почва на 1899/900 г. отъ 51.5% става на 904/905 54.7%, миналата година е билъ 68.7%, а сега е 65.3%. Отъ година на година, слѣдователно, държавниятъ разходъ растае, а ония за общинитъ за издръжката на персонала, напротивъ, намаляватъ. Ако направимъ една смѣтка, възъ основа на началата, прокарани въ бюджета тази година, горѣ-долу какъвъ ще бѣде бюджетътъ за бъдещата година, азъ изкарвамъ, че ще трѣба да увеличимъ бюджета за персонала на една сума около 900—950 хиляди лева. Това ще продължи въ 1912, 1913 и 1914 г., докато се изчерпятъ всички тѣзи кандидати, които особено увеличаватъ бюджета, които сж около 3.100 души и които, съ държането на държавенъ изпитъ, ставатъ редовни и влѣкатъ слѣдъ себе си увеличението на бюджета. Така бюджетътъ ще продължи до около 1917 г., когато горѣ-долу една сума отъ 650.000 л. ще се установи като постоянно увеличение, което ще се раздава на персонала, прѣдполагайки, г-да, че всяка година ще се назначава около 300 души допълнителенъ персоналъ — азъ отбѣлзвамъ 300 души, защото това е горѣ-долу прокарано сега; да-ли, обаче, ще бѣдатъ 300, азъ се съмнѣвамъ. Защо? Защото, споредъ прѣбройването на 31 декемврий 1905 г., имаме дѣца на задължително образование около 806.518; . . .

Министъръ Н. Мушановъ: Само за първоначалнитъ училища ли?

В. Дяковичъ: Да.

Министъръ Н. Мушановъ: Не е истина.

В. Дяковичъ: Моля Ви се, това вземамъ отъ Дирекцията на статистиката.

Министъръ Н. Мушановъ: Вие сте взели цифритъ отъ Дирекцията на статистиката, но ние положителни цифри по тоя въпросъ нѣмаме.

В. Дяковичъ: Споредъ прѣбройването на 31 декемврий 1905 г. имаме дѣца за задължително образование до 14-та година . . .

Министъръ Н. Мушановъ: А-а-а — то е друго. Вие смѣтате допълнителното учение. Има подлежащи на задължително образование 570.000 дѣца.

В. Дяковичъ: Това, което е прокарано въ закона — задължително образование до 14-та годишна възраст. На-ли ще искаме да прокараме цѣлия законъ? Тѣй смѣтамъ азъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Тѣй е, да.

В. Дяковичъ: Отъ тѣхъ 316.944 сж били ученици, а 489.574 не посѣщаватъ училището — повече отъ 56% не посѣщаватъ училище, споредъ прѣбройването отъ 1905 г. — последното. Ако сега ние искаме да приложимъ закона, щото тѣзи дѣца непрѣмѣнно да посѣщаватъ училище, то, безсъмѣнно, трѣбва новъ персоналъ. Този персоналъ, г-да, достига около 12—13 хиляди души учители. Смѣтнете горѣ-долу срѣдната заплата около 1.100 л. и ще получите една сума отъ 14 милиона лева; намалете 50%, защото по никой начинъ не е възможно всички тѣзи дѣца да посѣщаватъ училището, и вие ще получите 7 милиона. Смѣтнете сега за първоначалнитъ училища единъ допълнителенъ персоналъ не отъ 300 души, а отъ 500 . . .

Министъръ Н. Мушановъ: Моля г. г. народнитъ прѣдставители да обърнатъ внимание на въпроса, защото е интересенъ. Азъ искамъ да дамъ нѣкои обяснения, защото цифритъ, които дава г. Дяковичъ, ме плашатъ. За да не се заблуждава г. Дяковичъ по този въпросъ, азъ искамъ да го поправа, защото имамъ положителни данни.

В. Дяковичъ: Азъ спадамъ 50%.

Министъръ Н. Мушановъ: Говорете върху тѣхъ. Азъ искамъ Васъ да улосня. У мене е последната статистика за 1910 г. и споредъ нея ние имаме подлежащи на задължително учение 501.886, а Вие казвате 806.000.

В. Дяковичъ: Азъ казвамъ 806.518 подлежащи на задължително учение.

Министъръ Н. Мушановъ: Вие казахте 806.000, като смѣтате и допълнителнитъ.

В. Дяковичъ: Не, до 14-годишната възраст.

Министъръ Н. Мушановъ: За да не грѣшите, ще Ви кажа точнитъ цифри. Тази година има увеличенъ персоналъ за основнитъ училища 340, а за идущата година, отъ м. септемврий, 300 души допълнителни.

В. Дяковичъ: Туй казвамъ и азъ. И азъ тая смѣтка съмъ правилъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Сега ще Ви кажа още нѣколко цифри и ще си седна. Имамъ 1.477 прогимназиялни учители, 8.540 основни и 929 гимназиялни. Всичкитъ сж 11.000 души учители. Това е.

В. Дяковичъ: Сега, моята цѣль бѣ, г-да, съ тѣзи свѣдѣния да обърна вашето внимание, че съ това пѣма да се свърши увеличението на персонала. Идущата година ние ще гласуваме за първоначалнитъ училища най-малко 900 хиляди до единъ милионъ лева още увеличение. Това не може иначе да се очаква. Щомъ се прие единъ такъвъ законъ, щомъ се иска да се изпълни духътъ и буквата на конституцията, да карае дѣцата да посѣщаватъ училищата, безсъмѣнно ще трѣбва да се прѣдвидятъ тѣзи суми.

Д. Каранешевъ: Какъвъ би билъ тогава бюджетътъ за основното образование?

В. Дяковичъ: Именно това ви казвамъ: ако вземемъ 16 милиона, идущата година ще станатъ 17 милиона.

Досега говорихъ, г. г. народни прѣдставители, за основното образование. Азъ не зная какъвъ можеше да се намѣри мѣсто да се каже това, ако говорѣхме

глава по глава. Чии ми се, сега му е мѣстото да обърне вниманието на г. министра върху онова течение, което забѣлѣзваме въ срѣдата на основното учителство и което се отразява върху административната политика на чиновниците, що държатъ въ рѣцѣтъ си основното образование.

Г. Палашевъ: По бюджета, г. Дяковичъ.

В. Дяковичъ: Моля Ви се, г. Палашевъ!

Министъръ Н. Мушановъ: Това е по бюджета. (Глътка)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Палашевъ, оставете го да говори. Вмѣсто да вземе думата по всеки параграфъ отдѣлно, той сега ще се изкаже.

Г. Гроздановъ: Досега щѣше да свѣрши човѣкътъ, ако не го прѣкъсваха.

В. Дяковичъ: Г. г. народни прѣдставители! Когато правителството на III-та република прокара организацията въ учебното дѣло, която и ние днесъ прокараме у насъ, покрай задачата да даде възможност на широкитъ маси да усвоятъ поне първоначалното, основното образование — една политика безсъмѣнно достойна за всѣко едно демократическо правителство, — покрай тази политика, казвамъ, това правителство имаше една друга широка задача. Азъ ще се изкажа съ думитъ на познатия, бѣлѣжикъ французки статистикъ и политикоекономъ Левасюръ, отидѣто най-вече черпя своитъ свѣдѣния. Той казва: (Чете) „Католическото духовенство въ Франция има неострожността подиръ 1870 г. твърдѣ рѣзко да се хвърли въ политиката и да проявява явно покровителство на проектитъ за монархическата реставрация. Ето защо водителитъ на републиканскитъ партии имаха основание да гледатъ на католическото духовенство като на свой врагъ.“ Поради това почна борбата, която продължава и до днесъ, за да се отнематъ училищата отъ рѣцѣтъ на духовенството и да се дадатъ въ рѣцѣтъ на държавата. Покрай това имаше и друга една задача, когато се засили основното образование въ Франция. Тя е изразена — пакъ съ чужди думи ще кажа — отъ французки юристъ и писателъ, Бонзона, който казва: (Чете) „Настѣли 1870 г., поражението откри нашата слабостъ. Проницателнитъ хора указватъ, че не можѣщественитъ армий, не търпѣнието и изкуството на нѣмцитъ побѣди австрийцитъ при Садова и насъ при Седанъ, а побѣди школниятъ учител. Сега вече не искатъ да допускатъ, щото отъ волята на родители да зависи да учатъ или не своитъ дѣца. Сега намиратъ за необходимо, щото всички младежи да прѣминаватъ една школа съ единъ и сѣщи възпитателни похвати, тъй че, да се получи единна Франция, можѣществена съ общността на идентъ, а за тая цѣль необходимо бѣ да се прѣсъздаде школата.“ И когато ние прѣсъздаваме школата по образца на Франция, менъ ми се чини, че покрай идеята да доближимъ маситъ до училищата, ще трѣбва да има и една друга задача, тая поне, която днесъ нашата държава прѣслѣдва, по отношение на националнитъ задачи. Е добръ, г-да, съществува едно роптание въ обществото, роптание, което вървамъ, всички го знаете . . .

Министъръ Н. Мушановъ: Изразено въ в. „Врѣме“ най-много.

В. Дяковичъ: Да, изразено дѣйствително и въ в. „Врѣме“. . . че въ училищата се държатъ хора, които прокараватъ своя чисто партийна политика — социалистическа. Ако това е вѣрно . . .

Обаждатъ се отъ мнозинството: Не е вѣрно.

В. Дяковичъ: . . . азъ ще питамъ, г. г. народни прѣдставители, ако това е вѣрно, — да се изразя съ думитъ на Бонзона — ние, като прѣсъздаваме нашата школа, нема ще трѣбва да я оставимъ подъ дирижирането на социалистическия съюзъ; нема тѣмъ ще оставимъ да създаватъ единна България можѣща съ общността на своитъ идеи? Азъ мисля, че държавата, като отнѣ изъ рѣцѣтъ на народа основното училище, трѣбва да му гарантира, че неговитъ вѣковни тежкения къмъ осѣществленieto на националнитъ завѣти ще бждатъ широко култивирани въ поколенията, че оня националенъ духъ, който ни е крѣпилъ прѣзъ течение на вѣковетъ, ще се носи на ширъ и на дължъ, по всички краища, дѣто рѣчъ българска се чува. Та нема ние можемъ да кажемъ, г. г. народни прѣдставители, че българскиятъ народъ може да очаква това отъ сектантитъ, които идентъ на интернационализма и социалната реформация изобщо крѣпятъ? Азъ лично познавамъ г. г. народни прѣдставители, началника на основното образование. Това е единъ твърдъ почтенъ човѣкъ, единъ човѣкъ високо образованъ, единъ човѣкъ енергиченъ, човѣкъ, който познава много добръ своята работа, но, г. г. народни прѣдставители, той е единъ най-енергиченъ дѣецъ и въ срѣдата на съюзеното основно учителство, оная именно негова фракция, която върви подиръ политиката на широкитъ социалисти.

Н. Мирски: Г. Дяковичъ! Въ Германия не се плашатъ отъ социалната реформация; и ние нѣма да се уплашимъ. Тя ни тика напредъ.

В. Дяковичъ: Ще дойда и тамъ; ще се разберемъ. Не е въпросътъ тамъ. — Азъ познавамъ, казвамъ, и неговитъ помощници, избрани, доколкото зная, по перова прѣпорѣка, сѣщо такива прононсирани, ангажирани социалисти. Въ срѣдата на народното прѣдставителство тукъ има бивши основни учители, които могатъ да поддтвърдятъ това. Въ срѣдата на съюзеното основно учителство съществува отъ дълго врѣме 2 силни течения: едното течение се застъпва за социалититъ, другото течение — отъ буржуата.

А. Стамболийски: Отъ тъмнитъ сили.

В. Дяковичъ: Тъмни сили ги наричатъ тѣ; това сѣ либерали, народняци, демократи и всички други. Дълго врѣме, казвамъ, се водѣше помежду имъ борба. И ето едва вчера мене ми се падна да прочета единъ цитатъ въ в. „Демократъ“, на едно мѣстѣ отъ учители, изказано въ списанието „Учителско дѣло“. Това списание казва: (Чете) „Лѣтопното обединение засили позицията на социализма въ масово учителско движение. И това е, което прави съюза надежденъ и привлѣкателенъ за младитъ сили отъ професията. Колкото можѣща и силна да е една „пролетарска“ професионална организация съ своята каса и численостъ, тя, обаче, далечъ не може бжде въ пълната смисълъ на думата боева организация, ако не е пропита отъ социалистическия духъ отъ учението на класовата борба на пролетарията. Животътъ на учителския съюзъ най-краснорѣчиво потвърждава нашата мисълъ. Ние никога не сме казвали, че тоя съюзъ нищо не е извоювалъ за професията, обаче, въпрѣки всичкитъ придобивки, които учителскиятъ съюзъ е съдѣйствувалъ да се дадатъ на учителството, нито най-малко ще се поколебаемъ, за да подчертаемъ мисълта, че той не е, при всичко това, въ пълната смисълъ на думата една боева организация.“ Признавамъ, че съюзътъ е чисто социалистически, но още не е до-

пгълъ въ онова „боево“ настроение, въ каквото, напр., дохождат сега желѣзничаритѣ.

Сега, г. г. народни прѣдставители, да се обясня. Азъ лично не съмъ противъ това, което казва г. Мирски; не съмъ противъ идеитѣ на социализма съ тѣхнитѣ бждѣщи блага, които обѣщаватъ на човѣчеството; нѣмамъ нищо противъ всѣки единъ учителъ, да си има и да си изповѣдва свои . . .

Д. Драгиевъ: Г. министърътъ въ бюджетарната комисия се похвали, че нѣколко души социалисти сѫ били първитѣ пѣвци на нѣкакъвъ си химнъ на българския царъ.

В. Дяковичъ: Оставете тия работи; азъ не говоря отъ себе си. — Азъ нѣмамъ нищо противъ, щото всѣки единъ учителъ да изповѣдва открито своитѣ политически убѣждения.

Д. Драгиевъ: Искамъ да кажа, че тѣхната боева организация не е толкова страшна.

Министъръ Н. Мушановъ: Артѣкъ, сега вие ги ударихте!

В. Дяковичъ: Но, г. г. народни прѣдставители, да прокараватъ една чиста партийна, партизанска да я нарека, политика за смѣтка на държавата, това, вѣрвамъ, никой отъ васъ нѣма да се съгласи, и това е още по-печално, че самиятъ законъ имъ дохожда на помощъ. Ние имаме въ закона наредби, по силата на които околийскитѣ инспектори се назначаватъ отъ министерството и, безсѣмѣнно, министърътъ не е слѣнце да огрѣе навсѣкѣждѣ. Отъ министра, който и да бжде той, ние не можемъ да искаме да узнае учителитѣ отдѣлно въ тѣхното грамадно болшинство. Венчкитѣ назначения на тия инспектори ще ставатъ, безсѣмѣнно, по прѣпорѣка на висшия персоналъ. И ето ние четемъ постоянно оплакванията, има имена изнесени, че онѣзи инспектори били социалисти, че онѣзи инспектори прокаравали чисто политиката, която се диктува отъ учителския сѣюзъ.

Отъ друга страна, ние имаме, г. г. народни прѣдставители, прокарано въ закона, щото учителитѣ да държатъ изпитъ — единъ чисто практически изпитъ. Всѣки единъ учителъ, който 1 година е учителствувалъ, е въ положение да държи такъвъ единъ изпитъ.

Министъръ Н. Мушановъ: А резултатитѣ не сѫ такива.

В. Дяковичъ: Сега, г. министре, азъ съмъ произвеждалъ изпити и на учители, и на ученици, и знамъ какви могатъ да бждатъ резултатитѣ.

Министъръ Н. Мушановъ: Както виждате, не ги знаете.

В. Дяковичъ: Отъ 3.100 кандидати, 2.600 сѫ подали заявление да държатъ изпитъ. Сега казватъ, че въ бюджетопроекта — и тѣй излиза дѣйствително — било прѣвемѣтното, че около 1.000 души може би да издържатъ. Ами ако издържатъ още 1.000, тогава ще трѣбва да гласуваме около 400 хиляди лева извънреденъ свръхсметенъ кредитъ. Азъ, въ всѣки случай, въ този изпитъ не виждамъ гаранция за прокараване на учители, каквито дѣйствително заслужаватъ да бждатъ. И кой произвежда тия изпити? Какъ ставатъ тѣ? Изнесоха се разни скандали — нѣма защо да говоря за тѣхъ . . .

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ ще говоря за тѣхъ.

В. Дяковичъ: . . . съ което искатъ да кажатъ, че тѣзи господа дѣйствително прокараватъ една чиста

своя партизанска политика. Азъ като обръщамъ вниманието върху това, като добавямъ още, че по поводъ на туй се е завела цѣла война между 2-та учителски сѣюзи, война, която отнема енергията на цѣлото учителство, искамъ да отбѣлѣжа, че е желателно да се взематъ нѣкакви мѣрки, ако всичко това е вѣрно. Не зная дали не е вѣрно, защото, както и самъ г. министърътъ казва, не счита за нужно да изгѣзе да го опровергаае.

Сега, азъ свършвамъ съ това, г-да, и минавамъ да кажа изобщо нѣколко думи за срдното образование. Виждамъ, че цифритѣ ви отегчаватъ, но поне 2—3 цифри да ви покажа, какъ е вървѣло срдното образование пакъ прѣзъ сѣщия периодъ. Бюджетътъ почналъ въ 1899/1900 г. съ 2.344.977 л. срдно, подиръ 5 години той става 2.412.784 л. Както виждате, нѣкое особено нарастване нѣма. Миналата година той бѣло 2.869.966 л. — почти сѣщо. Тая година, той е намалелъ съ 307.386 л., тѣй че, срднитѣ училища не влѣкатъ подиръ себе си нѣкакви особености разходи; разходитѣ, слѣдователно, за персонала най-вече отиватъ за смѣтка на основнитѣ училища и на прогимназиитѣ.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. Дяковичъ! Тая година има 116 гимназиални учители повече.

В. Дяковичъ: Да, но при все туй намалението произлиза, вѣроятно, отъ прѣмахването на III-тѣ класове.

Въ бюджетопроекта виждамъ едно неособено, г. министре, равномерно разпрѣдѣлене на гимназиитѣ; виждамъ нови гимназии: отъ общински етапани държавни. Законътъ казва, че всѣки окръгъ трѣбва да има поне 2 гимназии, а ние виждаме окръзи, като Кюстендилския и Шуменския, които нѣматъ нито 1 гимназия.

Министъръ Н. Мушановъ: Какъ да нѣматъ?

В. Дяковичъ: Гимназии нѣматъ.

Министъръ Н. Мушановъ: 2-тѣ педагогически училища въ гр. Шуменъ сѫ държавни.

В. Дяковичъ: Педагогически училища да, но не гимназии държавни. Азъ ще кажа за гр. Шуменъ, защото . . .

Министъръ Н. Мушановъ: Оставете този въпросъ. По законопроекта има и държавна дѣвическа гимназия въ гр. Шуменъ, а педагогическо училище се прѣдвижда въ гр. Новецъ.

В. Дяковичъ: Азъ искамъ да кажа, че има едно голямо роптане отъ години въ гр. Шуменъ. Значи, вие сега го удовлетворявате.

Г. Пешевъ въ своята рѣчь засегна ония незадоволства отъ срдношколскитѣ учители по приложеннето на чл. 131 или чл. 183 отъ закона. Г-да! Тукъ има учители дѣйствително онеправдани, учители, които сѫ учителствували по закона отъ 1891 г., учители, които сѫ създали именно срднитѣ училища въ България. На тѣзи учители прослужениитѣ години не се взематъ въ внимание, при велико че нѣмаше никакво условие, за да държатъ държавенъ изпитъ. Роптанието, което ние слушаме въ срдата на учителитѣ отъ срднитѣ училища, е, прѣди всичко, за това. Г. министре! Азъ чета поне въ „Училищенъ прѣгледъ“, че вие сте обѣщали да удовлетворите желанието на тѣзи учители.

Министъръ Н. Мушановъ: Какво?

В. Дяковичъ: Да удовлетвори желанието на тези учители, които сж свършили висше образование прѣди закона на Живкова.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. Дяковичъ! Желанията на учителството сж тѣй разнообразни, щото азъ не мога да схвана, кое да удовлетвори и кое да не удовлетвори. Въ законопроекта по врѣмениятѣ наредби имамъ нѣкои поправки. Довечера не мога, по утрѣ ще ви го раздамъ и ще видите.

В. Дяковичъ: Вижда ми се, г. г. народни прѣдставители, въ Университета така щяло да сж станали нѣкои неправди по опрѣдѣлене на заплатитѣ. Азъ забѣлѣжихъ тукъ, въ бюджетопроекта, че сж дадени всички заплати, споредъ както ги опрѣдѣля законътъ. Забѣлѣзвамъ, обаче, едно изключение за редовнитѣ професори: заплатата не имъ се дава по закона, както се слѣдва, а по-малка. Сжщо така и на низшия персоналъ при Университета: секретаръ, квесторъ, библиотекаръ и пр. хора, отъ които се иска висше образование, дава имъ се по-малко, отколкото на помощника на счетоводителя въ Министерството на просвѣщеніето, който може да е и съ I-класно образование. Чини ми се, че това е една неправда, която би трѣбвало да се поправи, ако комисията е взела прѣдъ видъ отдѣ да намѣри пари.

Връщамъ се, г-да, къмъ първата глава „Централно управление“. Обжалвамъ, че не можахъ да чуя основанията на г. министра, поради които сж станали измѣненіята въ отдѣлитѣ. Забѣлѣзвамъ тукъ, дѣйствително, 2 отдѣла. Доколкото схванахъ думитѣ на г. министра на просвѣтата напоследъкъ, когато дойдохъ, разбирамъ, че това е станало вследствие увеличение на работата съ откриването на много прогимназии и първоначални училища.

Министъръ Н. Мушановъ: И раздѣлене на самитѣ училища по новия законъ.

В. Дяковичъ: Именно, по новия законъ, както азъ го схващамъ. Значи, съ новия законъ вие правите прѣдложение за измѣненіето на закона.

Министъръ Н. Мушановъ: Бюрата, които се прѣд-виждатъ въ закона, прѣобръщамъ въ отдѣления.

В. Дяковичъ: Доколкото разбирамъ азъ духа на закона, г. министре, прогимназитѣ сж горенъ курсъ на основното образование. Трѣбвало би 2-та тия отдѣла да се намиратъ подъ ръководството на 1 човѣкъ, за да може да се крѣпи онова единство, което е сложено въ основата на закона, въ духа му, единство между горния и долния курсъ на основнитѣ училища. Ето защо азъ тѣй схващамъ духа на закона, мисля, че основното образование трѣбва да се намира въ ръцѣтѣ на 1 човѣкъ. Та, по сподѣлямъ, това, което е прокарано въ закона, отколкото онова — въ бюджетопоекта.

Друго едно измѣнение е направено въ културното отдѣление — отъ бюро, обрнато е въ „културно отдѣление“. И менѣ ми се чини, че това е излишно, прѣди всичко, заради туй, че това културно отдѣление нѣма какви особени култури да завежда въ България. Ние имаме културни държавни учрѣждения: единъ държавенъ музей, 2 библиотеки, 1 театръ и нищо повече.

Министъръ Н. Мушановъ: Тогава, малко ги знаете. Азъ ще ви ги кажа кои сж.

В. Дяковичъ: Има и други, но азъ говоря за държавнитѣ. На чело на учрѣжденията, които въ всеки случай сж наредени да се развиватъ автономно, сж

турени лица, които въ всѣко отношение могатъ да стоятъ изобщо надъ лицата, що могатъ да ръководятъ културния отдѣлъ въ министерството, прѣдвиденъ тукъ. Това отъ една страна. Отъ друга страна тѣй, както е даже тукъ наредено, не виждамъ какво има да завежда този отдѣлъ. Художникъ е турентъ. Той въ закона е прѣдвиденъ като подначалникъ. Азъ разбирамъ като подначалникъ, като лице административно, което може да има нужда да се сношава съ училищата, където се развива художество. Доколкото зная, обаче, той е чистъ художникъ, нѣма понятие отъ никаква администрация и, както ми казватъ, занимавалъ се само да рисува портрети на благодѣлнитѣ.

Министъръ Н. Мушановъ: Да, тая работа върши, именно — рисува портретитѣ на благодѣлнитѣ въ България.

В. Дяковичъ: Азъ мисля, че въ всеки случай това би могло да стане извънъ министерството, било въ Рисувалното училище, било да се даде за работа на други наши художници, но не да служи като единъ основенъ камѣкъ за съзидане на специално отдѣление.

По-нататъкъ виждамъ „помощникъ на началника“ отъ II класъ, той и редакторъ на списанието „Архивъ на Министерството на народното просвѣщение“. Прѣди този „архивъ“, г. г. народни прѣдставители, ние имаме „Училищенъ прѣгледъ“, който се завеждаше отъ редакционенъ комитетъ и се издържаше изключително съ дохода на списанието; даже оставаха и суми.

Г. Палашевъ: Това не е вѣрно.

В. Дяковичъ: Кой казва, че не е вѣрно? Г. Палашевъ! Тѣзи свѣдѣния азъ събрахъ отъ министерството.

Министъръ Н. Мушановъ: И това е най-лошата система, защото не се знае кой пие и кой плаща.

В. Дяковичъ: Азъ съмъ съгласенъ г. министре, че това е лоша система, но тази система можеше да се направи по-добра, можеше да се въведе единъ посиленъ контролъ, едно по-добро счетоводство и въ всеки случай туй списание да изкарва поне разходите за издържането си и за персонала. Сега ние трѣбва да даваме не само тая сума отъ 3.000 л., но освѣнъ туй има още други 5.000 л., прѣдвидени за сжщото списание по-нататъкъ, та ставатъ 8.000 л. Чини ми се, че по-добрѣ би се наредило списанието, ако можеше да се издържа отъ свои собствени срѣдства, толкова повече, че списанието по своя духъ не се различава отъ бившето списание. Казва се, че въ този „Архивъ“ ще има само официаленъ отдѣлъ, обаче ние виждаме и неофициаленъ, сжщо както бѣше и въ „Училищенъ прѣгледъ“. Послѣ, туй списание има и абонати; да, ама въ бюджета за приходитѣ не намираме никакъвъ приходъ да е отбѣлѣзанъ отъ това списание. Значи, тѣзи приходи сж отдѣлни, които ще вървятъ пакъ за туй списание.

Подиръ туй идатъ архиваръ, регистраторъ и най-послѣ фотографъ. За фотографа нѣма какво особено да кажа, но чини ми се, че при туй положение на работата, при липса на държавни културни учрѣждения, които да се завеждатъ отъ министерството, съществуването на специално отдѣление е луксозно нѣщо. Ние трѣбва да даваме възможностъ на тѣзи културни институти да се раждатъ отдолу и тогава тѣ сж дѣйствителни, тогава тѣ крѣпнатъ; но когато ще искаме да ги насаждаме отгорѣ, тѣ нѣма да вървятъ.

Най-послѣ, тукъ му е мѣстото да спомена, г. г. народни прѣдставители, и за друго, съвѣщамъ неоправдано, но въ всѣхъ случаи, съществуващо незадоволство на учителитѣ; то е въпросътъ за висшия учебенъ съвѣтъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Има измѣнение въ законопроекта.

В. Дяковичъ: Значи, избранитѣ членове ще бъдатъ увеличени.

Министъръ Н. Мушановъ: То е въпросъ на законопроекта, а не на бюджета.

В. Дяковичъ: Азъ искахъ да говоря и по него малко.

Министъръ Н. Мушановъ: Има специални измѣнения за тѣхъ.

В. Дяковичъ: Г. г. народни прѣдставители! Още нѣколко думи и азъ свръшвамъ вече. Откакъ сме се освободили, всѣки е свидѣтель, че всички се стремятъ къмъ увеличение персонала на училищата, къмъ подобрене на учебното дѣло изключително въ количествено отношение; въ качествено отношение, обаче, забѣлѣзваме сравнително едно малко старание. Нѣщо повече: отъ година на година виждаме да се прокарватъ въ законитѣ такива измѣнения, които въ края на крайщата, доколкото азъ схващамъ работитѣ, ще докаратъ едно понижение на образователното ниво. Да вземемъ, напр., ученицитѣ. Нѣкога ученицитѣ се караха да държатъ тържественъ годишенъ изпитъ — една контрола, която се вършеше отъ цѣлото общество; това го махнаха. Махнаха годишнитѣ изпити и въ първоначалнитѣ училища; законътъ сега, обаче, ги застъпва, и много справедливо.

Министъръ Н. Мушановъ: Сега въ цѣлото царство ставатъ изпити по този законъ.

В. Дяковичъ: Именно това казвамъ. — Докаждамъ до прогимназитѣ. По-напрѣдъ, когато отъ прогимназитѣ ще влизатъ ученици въ гимназитѣ, ставаше една провѣрка; днесъ вратитѣ сж широко отворени: всички, които свръшватъ прогимназитѣ, могатъ, безъ всѣкакъвъ изпитъ, да влѣзатъ въ гимназитѣ.

Д. Каранешевъ: Когато въ края на годината има изпитъ, провѣрката е излишна.

В. Дяковичъ: Позволете ми да ви кажа, г. Каранешевъ, че по-добъръ разбирамъ тия работи, защото съмъ вършилъ и единтъ и другитѣ изпити.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Дяковичъ, по бюджетопроекта разискваме.

В. Дяковичъ: Азъ свръшвамъ; за да не вземамъ втори пътъ думата, още двѣ-три думи и свръшвамъ. — Докаждамъ до гимназитѣ. Какво става въ гимназитѣ? Имаше отначало годишни изпити — махнаха ги; замѣниха ги съ полугодишни — и тѣхъ махнаха. Дойдоха срочнитѣ изпити; а сега вече ученицитѣ минаватъ безъ всѣкакъвъ изпитъ отъ класъ въ класъ. Имаше зрѣлостенъ изпитъ — сега го махнаха по сжщество; ученицитѣ държатъ днесъ зрѣлостенъ изпитъ само върху материяла отъ послѣдния класъ и то само на една частъ. Това всичко става за облекчение на учащата се младежъ, която се изражда, а въ резултатъ на това се явява отпаданъ на учебното дѣло.

Съ учителитѣ какво става? За учителитѣ сжществуваша по-напрѣдъ по-строги държавни изпити, но отъ година на година тѣ се облекчиха и днесъ

виждаме, че държатъ само единъ практически изпитъ. Кой не е въ положение да издържи единъ практически изпитъ? Оня, който дѣйствително не е въ положение да го издържи, той не би трѣбвало да бъде назначенъ и за кандидатъ; той трѣбва да бъде единъ неспособникъ. Г. Хаджиевъ се смѣе, по той знае хубаво тая работа, като бившъ учителъ, че не прѣдставлява никаква трудностъ, за да може да се издържи практически изпитъ. По моето мнѣние, би трѣбвало да има единъ по-строгъ изпитъ, за да може да се прѣвѣжда отъ една страна персоналитѣ, а отъ друга страна това би се явило и въ помощъ на бюджета.

Г-да! Нѣколко думи за програмитѣ въ самитѣ срѣдни учебни заведения. Една реформа е сжществена само тогава, когато ти засегне програмата. Днесъ за дѣцата на широкитѣ маси, слѣдъ като свършатъ първоначалното училище, се дава възможностъ, чрезъ закона, да се подготвятъ за практическия животъ, съ откриването на допълнителнитѣ курсове и практическитѣ училища; обаче, оная дѣца, които отиватъ въ гимназитѣ, нѣматъ възможностъ по-нататкъ да се специализиратъ, за своята професия, освѣтъ да чакатъ Университета. Днесъ тукъ мнозина граждани, които иматъ дѣца, дѣлжни сж да ги пращатъ въ гимназитѣ, по липса на специални училища. Въ туй отношение новиятъ законъ прави една стѣпка, че открива такива училища. Но чини ми се, че търговескитѣ курсове, които сжществуваша при гимназитѣ, не би трѣбвало да се затварятъ. Доколкото зная, имаше такива при тукашната мажка гимназия, но сега ще се затворятъ — тѣ се посѣщаваха отъ голѣмо количество ученици. Би трѣбвало гимназитѣ да се реформиратъ въ своитѣ програми горѣ-долу по духа на английскитѣ, за да се даде възможностъ на ученика, още докато е въ гимназията, да отиде въ онова направление, въ каквото го теглятъ неговитѣ способности, неговитѣ наклонности.

И, най-послѣ, г-да — тукъ глодамъ много незначителни суми отпуснати за помощи — желателно е, щото министерството на просвѣтата да се яви на помощъ на оная културни учрѣждения, които сами по себе си сж се появили. Такива сж различнитѣ научни дружества у насъ. Тукъ, напр., е прѣвидена една съвършено незначителна помощъ на дружествата: Историко-математическото и Природонаучитѣ, отъ 2.000 л. Има маса още други дружества които би трѣбвало да бъдатъ подпомогнати. Тѣ издаватъ специални студии, които сж важни за науката и особено за нашата отечествена наука и, ако тѣ не се подкрѣпятъ отъ министерството, никой нѣма кой да ги подкрѣпи, защото ние нѣмаме тѣзи специалисти, които подкрѣпятъ такива учрѣждения.

Сега, имаше и други нѣкои въпроси, но понеже станахъ много дълтъ, азъ свръшвамъ съ слѣднитѣ си заключителни думи: бюджетътъ по народната просвѣта ще има да расте отъ година на година, но самото обстоятелство, че се прокарва една нова организация, съ цѣлъ именно да се повдигне образованието. Днесъ образованието чини пари, поради това и касата трѣбва да се разтвори. Отъ дѣ? То е единъ въпросъ, за който има да се занимае г. финансовиятъ министъръ и бюджетата, тѣй наречена, парламентарна комисиия.

Н. Поповъ: Е, тая комисиия!

В. Дяковичъ: Сѣ на нея товаримъ и азъ на нея ще стоваря, защото другъ изходъ нѣма. Прие се, г. г. народни прѣдставители, единъ законъ, съ който се прокарва известна организация — тая организация ще трѣбва да се тури въ приложение. Но, при прилагането на закона за народната просвѣта, желателно е въ всѣхъ случаи да се прилага така, щото незадоволствата да се намалятъ. Ние виждаме, че, когато учителството възприе съ единодушно одобрение ре-

формитѣ, прокарани въ новия законъ, въ края на крайщата то излиза недоволно, а такова едно незадоволство, когато то се проявява общо, въ всички случаи, трѣбва да има основания, и на тия основания, ми се чини, трѣбва да се обърне внимание. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на народната просвѣта.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Пакъ ще простите, никѣдъ въ парламентарна страна не може да стане туй, което става у насъ: по единъ свой законъ — казахъ го и напредъ — министърътъ на просвѣтата досега да не е ималъ възможностъ да каже двѣ думи за приложението му. При такива условия работимъ ние и заради това азъ съмъ изложенъ по-напредъ да слушамъ атакитѣ, че тогава да ставамъ да отговарямъ.

А. Стамболийски: Още ще има.

Н. Мирски: Давайте писмено изложение по бюджета си.

Министъръ Н. Мушановъ: Разбирамъ, то е вѣрно, г. Мирски, че тъй трѣбва да става — едно дълго експозе, което вмѣсто да каже министърътъ устно, ще го прочете всички народенъ прѣдставителъ; то е хубаво; за друго врѣме можемъ да го направимъ.

И. Хаджиевъ: Изслушайте всички, че тогара отговорете.

Министъръ Н. Мушановъ: Не, въпроситѣ се дѣлятъ. Сега, което съмъ говорилъ, нѣма да го повтарямъ. Едни отъ въпроситѣ, засѣгнати отъ г. Дяковича, иматъ значение, доколкото тѣ сж съгласни или несъгласни съ закона, който е вотиранъ. Той, най-подирѣ, е човѣкъ, който искаше да даде мнѣнието си по училищното дѣло въ България, защото той не бѣше народенъ прѣдставителъ въ първата сесия и иска сега да дебатира нѣкой въпроси, които сж разрѣшени, но азъ по тѣхъ нѣма нищо да кажа. Единъ важенъ въпросъ, който той повдига — толкова ми е по-приятно, че това става отъ срѣдата на демократическата партия, защото отъ нейната срѣда се намѣри човѣкъ, който да атакува единъ отъ прѣдставителитѣ на тая партия, като министъръ — е за туй, че начинътъ, по който той гледа на учителството, не е такъвъ, съ какъвто една демократическа партия трѣбва да гледа. Менъ ми е още по-приятно, като гледамъ, че никой отъ опозиционнитѣ партии въ това направление не ме атакува. И, наистина, по изключение на работитѣ види се, единъ министъръ на народната просвѣта ще е въ състояние да удържи реда спрѣмо безотечественицитѣ, за които г. Дяковичъ говори, а единъ отъ срѣдата на демократическата партия се намѣри да каже на министра тая опасностъ...

В. Дяковичъ: Не безотечественицитѣ, г. министре, а интернационалисти; то има разлика.

Министъръ Н. Мушановъ: Интернационалисти — добръ; това е още по-приятно, защото значи, че контролътъ отъ страна на болшинството е по-силенъ къмъ министра, което и азъ желая. Но, г. Дяковичъ, Вие изпадате пакъ въ първата грѣхка. Ако Вие миналата година бѣхте тукъ, въ парламента, ако Вие сте чели рѣшитѣ на г. г. ораторитѣ и на министра по тия въпроси, трѣбваше сега да Ви е ясна политиката на министра на народната просвѣта — политика, която се усвои още тогава, когато му се приемаше закона. Но тъй като Вие поиздигате въпроса, и тъй като смѣтамъ себе си, че съмъ

дълженъ да отговоря, защото тая мѣлва, която се създава въ срѣдата на българското общество, не е още тъй силна, както я мисли г. Дяковичъ — тя се поде, не го казвамъ за укоръ, отъ единъ органъ, който принадлежеше на демократическата партия; най-подирѣ, мисли се тъй; хубаво е по тия въпроси една партия да си даде отчетъ за положението и публично да осѣди единъ свой министъръ; азъ винаги съмъ мислилъ, че това повишава авторитета на парламента, че такъва трѣбва да бждатъ отношенията на министра съ парламента; та, наистина, атака се повдигна въ в. „Врѣме“ и по едно врѣме, наистина, въпроситѣ се засѣгаха тъй: българското учителство се отпусна единъ видъ, защото се рекрутира отъ елементи интернационалистични, както казватъ едни, като напр. г. Дяковичъ, отъ безвѣрници, както казватъ други и т. н.; тия хора не могатъ вече да даватъ възпитание на младежитѣ, възъ гърба на които ние градимъ бждището българско общество; азъ винаги съмъ си давалъ отчетъ за тия работи — затуй ще ми позволите да кажа двѣ-три думи и на тая тема.

Въ българското учителство, г. г. народни прѣдставители, има още единъ кипекъ неоформенъ, има една голѣма ферментация, това се забѣлѣзва въ класнитѣ учители, особено въ гимназиянитѣ. Въ основнитѣ, въ народнитѣ учители работата стои друго-яче. Тамъ се организиратъ и съюзоватъ въ силни съюзи. Най-силниятъ професионаленъ съюзъ въ България е съюзътъ на основното учителство — това е безспорно; то си има дисциплината и такта, които сега ние трѣбва да сѣдимъ съвмѣстими ли сж съ държавната организация и съ едно управление на демократическата партия. Въ гимназиялното учителство болшинството нѣма да намѣрите; вие ще намѣрите тамъ нѣколко кружоци: този кружокъ съ единъ свой кумиръ, другъ кружокъ — съ другъ свой кумиръ; трети кружокъ, съ трети свой кумиръ; кумирътъ за всички кружоци е светиня; въ противния кружокъ всичко е дошло и всичко е негодно. Това е положението на класното учителство. И то, което се бори постоянно съ министра и му прави бойкоти, мислѣше, че, ако наистина бѣше постигнало да направи туй, министърътъ нѣмаше изводнажъ да му се противопостави съ властта, която му даватъ законитѣ. Гимназиялното учителство повече крикава за бойкоти, отколкото да ги прави. То прави единъ бѣлъ бойкотъ, тъй да го наречемъ: повече приказва. Колкото и да приказватъ, азъ не съмъ властенъ на приказкитѣ на хората — могатъ да приказватъ какъвто искатъ — но когато нѣкой отъ тѣхъ започне да не изпълнява законитѣ ми наредби, бждете увѣрени, г. Дяковичъ, че азъ първи пѣтъ ще го сложа тамъ, гдѣто закона изисква. И мога да Ви кажа, че двама учители отъ 5 дена насамъ, вследствие послѣднитѣ събития, ги подведохъ подъ дисциплинаренъ сѣдъ, за да отговарятъ за работи, които смѣтамъ за недостойни съ поведението на единъ учителъ, което законътъ му опрѣдѣля; азъ ги подведохъ, казвамъ, подъ дисциплинаренъ сѣдъ, за което нѣщо законътъ ми дава право. Единъ учителъ, нѣкой си Кепоу, водителъ на радикалната партия, да отива въ едно частно събрание на учителитѣ да казва, че министърътъ билъ прѣдложилъ на първата гимназия тукъ да издаде свидѣтелство на брата на нѣкой си Д-ръ Спирковъ, на когото азъ съмъ билъ личенъ приятелъ и съмъ му казалъ: „Изпрати ти брата си въ Дрезденъ, пъкъ азъ ще наложа да му се издаде свидѣтелство“ — такъвъ човѣкъ, макаръ и прѣдседателъ на съюза, който говори лъжи и клевети, азъ ще го подведа подъ отговорностъ, за да знае, че има началникъ, защото Д-ръ Спирковъ, когото азъ и досега не познавамъ и който мисля, че е приятелъ на г. Пешева, колкото пѣтъ е идвалъ въ министерството, отивалъ е при началника на отдѣле-

нието; азъ не съмъ ималъ честта да се запозная съ него. Съ този учител азъ не влизамъ въ борба; ще искамъ законитъ да се борятъ съ него, а не азъ. Втори въпросъ. Г. Площакъ, гимназияленъ учител, ръководител на основния съюзъ и на съюза на съюзитъ, оня денъ прѣдседателствува въ „Нова-Америка“ едно протестационно събрание. По неговитъ обязанности на учителъ, той не може да прави тая политика. (Ръководителъ отъ мнозинството) Азъ го подведохъ тамъ, кждѣто трѣбва.

Но, забѣлжете, г-да, има двѣ политики въ просвѣтата: има политика на юмрука, наречена, има политика на произвола, която се състои въ това, че всѣки единъ министъръ, като партизанитъ, изхождащъ отъ едно партийно болшинство, трѣбва да бѣде фаворизаторъ на своитъ и трѣбва да гони всички свои противници съ други политически убѣждения. Тая политика не е на демократическата партия, не е и моя. Никой български учител, който ще и да е той, при толкозъ много работи, които се писаха, още не е излѣзълъ да каже, че днешниятъ министъръ на просвѣтата го е гонилъ, защото има друго политическо убѣждение. Азъ имамъ на висшитъ постове и стамболовисти, и радослависти, и цанковисти, имамъ даже и земледѣлци въ основнитъ учители, . . .

А. Стамболийски: Има.

Министъръ Н. Мушановъ: . . . имамъ отъ всички партии, имамъ и социалисти. Никога, като министъръ на просвѣтата, не съмъ смѣталъ, че като условие за приемането учителя на служба трѣбва да бѣде най-напрѣдъ свѣдѣтелството му за партийностъ; никога, въ двѣгодишното ми управление, не съмъ проявилъ нито мѣстъ, нито злоба, ни отмъщение спрѣмо нѣкой човѣкъ само затова, защото не билъ партизанитъ отъ нашата партия. Азъ бихъ желалъ, щото учителството, което се бори по нѣкои въпроси съ мене, да излѣзе да каже, че има духъ на партизанщина и гонидба спрѣмо политическитъ наши противници. Смѣтамъ, че е достойно управлението на демократическата партия.

П. Беровъ: Противници има.

Министъръ Н. Мушановъ: Има единъ въпросъ, който особено Вие, г. Дяковичъ, като бившъ учителъ, и мнозина други, които сте били учители, и всички трѣбва да разберете. Има една стара паметъ въ българското гражданство и въ българското учителство, че всичко, което иде отъ властта, се смѣта като произволъ. Велѣдствие толкозъ годишния режимъ на произволи и на ония нечути гонения, които учителството помни — все таки, много врѣме то нѣма да запомни подобни гонения — всѣка една акция отъ страна на министерството, отъ страна на властта се подозира като че ли е партизанска, или съ подкладка чужда на самитъ интереси на държавата. Въ туй врѣме, когато ние имаме туй подозрѣние, миналата година ние създадохме единъ самостоятеленъ институтъ, който да сѣди учителитъ; махнахме административната властъ отъ министра по отношение сѣдбата на учителитъ и по отношение сѣденето имъ и я оставихме на единъ самостоятеленъ институтъ, който може да ги сѣди. Сега има конфликтъ въ самото общество, което не е свикнало съ повнитъ институти, които сѣ гаранции на учителството. „Бе джанъмъ“ — днесъ се полвиха нови атаки, несъвѣстими съ рода — „кажъ ти, г. министре, не уловихъ тогава за ухото и утрѣ да го изхвърлишъ на улицата?“ Това е паметта на българския гражданинъ, това е неговиятъ животъ въ тази държава отъ години, това е една революция, ако искате, въ администрацията на нашата

държава, която не само у мене отива, но тя отива у г. Кръстева, за сѣдинитъ, тя отива за желѣзничаритъ, тя отива постепенно-постепенно въ цѣлата съвършени държава, кждѣто администрацията постепенно-постепенно кастри отъ себе си извѣстни права, за да ги отладе на извѣстна колегия, която ще се занимава вече съ тѣхъ. И сега всѣки казва, че това е разюзданостъ; а има и партизанска подкладка: „кажъ този човѣкъ, надъ когото азъ днесъ имамъ властъ, не съмъ въ състояние да го улова за ухото и да го излѣжа, за да почувствува силата на властта и да си млъкне?“ Това е административниятъ моралъ на българина. Ние го привикваме къмъ новъ: че учрѣжденията, които сме създали, сѣдебни, не партизански, на които сме възложили народния елементъ, единъ членъ, прѣдседателъ на пасторалството, единъ сѣдия и единъ учителъ отъ колегията, ще иматъ сила, за да могатъ да запознатъ обществото и държавата отъ всичкитъ ония посѣгателства на които нѣкои елементи, които не могатъ да нагодятъ надъ държавния строй и биха се опитали да си послужатъ съ нѣкакви атаки. Въ послѣдно врѣме азъ имахъ 4—5 обидни телеграми отъ учителски дружества. 4—5 отъ стотиднитъ учителски дружества, които има, то е нищо. Направихъ разслѣждане, сезирахъ надлежнитъ дисциплинарни комисии да ги сѣдятъ и върватъ, че ще ги осѣждатъ. Азъ имамъ таблица за члѣнитъ дисциплинарни производства, г. Дяковичъ, за да Ви убѣди, че никой учителитъ не е билъ наказванъ въ такова количество, въ каквото сѣ наказвани отъ врѣмето, откакъ е създадена дисциплинарната комисия — около 180—190 души сѣ осѣдени отъ тази комисия. И днесъ, който е осѣденъ отъ дисциплинарната комисия, не казва прѣдъ обществото и прѣдъ своитъ колеги: „Единъ министъръ административно ме наказва“, за да може да бѣде жертва на партизанството и винаги да получава симпатитъ на неутралния елементъ, а всѣки, който е днесъ осѣденъ, е човѣкъ, който попада подъ собственитъ си грѣхове — той губи своята сила и своята мощъ на мораленъ човѣкъ въ колегията, къмъ която ще се обърне за помощъ. Това е първата морална работа, която дисциплинарниятъ комисии можаха да дадатъ, като замѣтятъ произволитъ и дадатъ едно успокоение на учителството, че вече нѣма произволъ въ сѣденето, а има една сѣдебна колегия, учителска и народна, която е санкция на отпавленето на законността. А да се акомодира навикътъ на едно общество къмъ ново законодателство, особено къмъ една нова реформа, тѣй солидна и тѣй силно революционизирующа административния редъ въ една страна, то не е леко. И азъ виждамъ постоянно ония институтитъ, още партискитъ, които всѣки единъ човѣкъ може да има, за да даде една реакция противъ едно посѣгателство на чувството, когато въ сѣдженето то не е незаконно, че трѣбва да отиде при друга колегия, а не при министра, за да свърши работата си. И ако гледате на въпроса сериозно, азъ ще ви кажа, че има много порядѣчни и честни хора, които смѣтатъ, че този редъ май не е хубавъ, защото държавата не ще може да се охранитъ отъ тѣзи нови институти. Г. г. народни прѣдставители! Азъ ви заявявамъ самъ, ако азъ дойда до убѣдението, че новитъ институти сѣ създадени не за да създадатъ редъ въ тая страна и за да могатъ да наказватъ всѣки единъ, който посегне на държавния строй, азъ съмъ пръвъ, който ще кажа: „самитъ учители се показваха негодни за тѣхъ и, като негодни институти, азъ ще ги ерина съ земята, азъ ще ги унищожа, защото ако държавата дава отчасти властъ на министра, тя я дава за интереситъ на ония, които ние викаме прѣдъ единъ сѣдъ, който дава голѣма гаранция за тѣхъ; ако ли тѣ се показватъ негодни, за да иматъ този правенъ институтъ, азъ ще го зачертая, за да имъ затуля

устата, за да не могат да викатъ противъ административни произволи. Тъй се слага въпросътъ. Това е единъ важенъ въпросъ. Това е една отъ важнитъ реформи, които законътъ за народната просвѣта въведе миналата година.

Но азъ ви казвамъ, г. г. народни прѣдставители, нѣма въ цѣлия законъ нѣщо, което да ме е повече радвало, отколкото да видя оная заинтересуваностъ, какъто 200 души учители и граждани се събиратъ въ всички окръжни сѣдалища тая година, за да слѣдятъ сѣдбата на учителитъ, и оная заинтересуваностъ въ самото учителство, да иска, чрѣзъ колективната своя санкция, да изхвърли изъ срѣдата си всѣки опакъ и провиненъ човѣкъ, за да може постепенно, постепенно да се добие убѣждението, че даскалътъ е порядъченъ човѣкъ, защото сега, като кажатъ „даскалътъ“, разбиратъ единъ човѣкъ на постоянно „размиріе“, на лекостъ. Приятно ми е да констатирамъ само едно стремление у учителството да може да закрѣпи тия институти, защото чрѣзъ тѣхъ то ще спечели своето блаженство и своето подобрене. Тамъ виждамъ една голѣма гаранция за него. Мнозина отъ васъ сж свидѣтели, може би, въ много окръжни градове сж видѣли, какъ сѣдятъ учителитъ. Той е единъ добъръ институтъ. Не добъръ се оказва онзи въ централното управление, въ министерството, но азъ ще го реформирамъ, г. Дяковичъ, и Вие ще видите законопроекта ми слѣдъ два дена. Азъ желая да се сѣди учителитъ въ срѣдата; искамъ да демократизирамъ института за сѣдене: който се е провинилъ въ гимназията въ Русчукъ, да отиде да се сѣди въ Русчукъ; сѣденето му въ централното управление, въ министерството, нѣма туй значение, нѣма оная санкция за обществото, която има сѣденето му на мѣстото. Този въпросъ става чуждъ, ноществующъ за министерството. Азъ подвеждамъ учителитъ подъ дисциплинарна комисиия, съ тѣхни прѣдставители, за да ги сѣди на мѣстото, защото азъ съмъ вѣренъ поклонникъ на тия демократически институти, които сме дали не да дезорганизира въ държавата, но за да я закрѣпятъ и да дадемъ възможностъ на всички учители да дойдатъ до съзнанието, че, ако държавата може да имъ даде редъ, защото това е нейната мисия, тѣ като учители, иматъ много по-силна обязаностъ, да докажатъ, че сж истински възпитатели и стоятъ надъ всички страсти, които възнуватъ срѣдата на нашия народъ. Но азъ тегля самъ обиди отъ този институтъ въ министерството: еднъ кой инспекторъ, слѣдъ като се провинява — въ 4 точки, не изпълнилъ разпоредбата ми — тукъ единъ професоръ, единъ сѣдия и единъ учителъ го осъдиха само на мѣрене, когато азъ бѣхъ го осъдилъ вече веднажъ на мѣрене. И ако ли човѣкъ се водѣше въ управлението само отъ моменталнитъ страсти, г. Дяковичъ, ако ли нѣма институти, за които трѣбва да мислѣ човѣкъ, защото сж такива, отъ които зависи бѣдното на страната, и азъ имамъ толкова страсть, колкото всѣки българинъ, за да мога още въ сѣкия моментъ да плюя на закона и да улова този човѣкъ за ухото и да го хвърля настрана. Но азъ бѣхъ вѣренъ на принципа си. Казахъ имъ, че тѣ не сж подготвени вече да могатъ да разбиратъ, що е администрация и съ това си рѣшение доказватъ, че тѣ не сж годни да запазятъ оная иерархичностъ въ властитъ, която законитъ на държавата изискватъ. И реформирамъ този институтъ, и мисля, че е право; но когато дойдемъ на него, тогава ще ви говоря. Инспекторътъ си отиде на мѣстото — все таки това му е по-влязло — и гледамъ, че сега по-добъръ вѣрви. Но тѣзи въпроси сж такива, които бунтуватъ човѣка. Азъ чухъ наскоро мои добри приятели, демократи, да казватъ: „Това води вече къмъ дезорганизация“. Азъ ви увѣрявамъ, че, ако ли дойда до убѣждение, че дезорганизирамъ, азъ ще си отида пръвъ; защото

ако азъ съмъ слабъ да не мога да запазя законния редъ въ държавата, учителството само има интересъ да го запази. Това е много ясно. Но азъ не съмъ се смѣталъ никога слабъ да влѣза въ борба съ всѣкого, който посѣга спрѣмо законитъ на страната; у мене нѣма системата на юмрука и системата на партизанщината или озлоблението. Всичкитъ хора очакваха отъ учителството особено да поведе нова, втора политика, която е здравата, която е демократичната. Желая учителството не да павиква да става мѣченикъ, герой, слѣдствие на произволи отъ властѣта, а, напротивъ, полѣка-лѣка да свикне то съ новитъ институти, да разбере, че тая държава му е дала всичкитъ гаранции за добъръ животъ и добро материално положение, за да можемъ ние да извадимъ отъ дълбочината на стрѣцето му оня бунтъ, който съ десетки години вече постоянно се повдигае въ неговата душа, за да може, само при една реакция или при една силна рѣка, да мълчи рабски и да може, при една свобода, да избухне. Това е една аномалия. И аномалия е, когато учителството, състоящо отъ 10 хиляди интелигентни граждани въ една страна, ще стои подъ натиска на една сила, която е въ състояние всѣки денъ да произволничъ спрѣмо него и постоянно да крѣпне у него бунта и революцията. Азъ желая съ управлението, което имамъ върху учебното дѣло, не за моя честъ, а за честѣта на демократическата партия, която яко и здраво гледа на тия работи — да изкореня постепенно тоя бунтъ отъ душата на българския учителъ, слѣдъ като изкоренимъ всички ония причини, които го възпрѣпятствуватъ, за да стане единъ почтенъ гражданинъ, защото длъжността, която му е възложена — да възпитава дѣцата на тоя народъ — е една отъ най-деликатнитъ. Ние обичаме да атакуваме учителството, но въ тая срѣда, въ която живѣемъ — при нашитъ партии, съ своитъ произволи, съ своитъ права, при нашето общество, което нѣма понятие за честъ, при нашата журналистика, която всѣки денъ каля всѣкого — азъ мисля, че човѣкъ трѣбва да има голѣмъ куражъ да стане честенъ и непороченъ, за да може да бѣде достоенъ да поеме бѣдното възпитание на нашата младежъ. Ама ние знаемъ само едно, на и винаги сме готови на единъ малтъкъ случай да го обобщимъ и да хвърлимъ калъ върху една цѣла организация. Г. г. народни прѣдставители! Прѣдизвикахте ме да говоря на тая тема, и азъ ще ви кажа единъ жалтъкъ случай, който ме тревожи. Нѣкой си свещеникъ отъ Шуменъ, постоянно пише статии въ в. „Рѣчь“, писа уводни статии, че ученицитъ отъ педагогическото училище въ Шуменъ били отипили да хвърлятъ човѣшки нечистотии върху иконитъ. Това се писа въ 2 уводни статии. Българското общество, което още стои съ тия слѣди отъ миналото за обвинението на учителитъ, че били постоянно противъ религията, противъ свещеницитъ, разбунтували свѣта, възприема мълвата, че българскитъ педагогически училища днесъ сж, които водятъ най-развалена агитация, която може да разбунтува човѣшкия умъ противъ религията, защото нѣма по-низко и мерзко отъ това доказателство. Ами, г. г. народни прѣдставители, това е само една клевета. Ами нѣма поменъ отъ тая работа, абсолютно никакъвъ поменъ, и когато вие не искате да разберете най-напрѣдъ длъжноститъ на тоя общественъ органъ и на тоя почтенъ свещеникъ, нѣкой си г. Дечевъ, който съ негова подписъ писа статии въ вѣстници да възнува обществото, какъ искате, азъ подирѣ да мога да се боря съ тая обществена мълва, да доказва министерството, че наистина педагогиститъ не сж развалени хора — противното на това, което се вселява вече като убѣждение въ обществото, вслѣдствие на тия лъжливи слухове.

И. Хаджиевъ: Защо не ги дадете подъ сѣдъ?

Министъръ Н. Мушановъ: Ще ги дадемъ подлѣ съдѣ, но съдѣтъ нѣма да изкорени тия слухове; той само наказва. Обаче, хората трѣбва да сѫ готови да не отиватъ по съда за своитѣ дѣйствиа. Това е въ областта на морала собствено.

И. Хаджиевъ: Защо не го опровергнахте?

Министъръ Н. Мушановъ: Ако азъ започна, г. Хаджиевъ, да опровергавамъ всичко, което се пише въ вѣстникитѣ, тогава ще трѣбва да ми дадете двама души персоналъ, всѣкидневно да могатъ да пишатъ оправдателни документи, защото вчера в. „Рѣчь“ ей съ такива букви пише въ афишитѣ по стѣнитѣ: „Геншефти въ Министерството на народната просвѣта“. И когато викамъ главния редакторъ: „Г. редакторе, елате при мене. Защо пишете, че има геншефти въ Министерството на просвѣтата?“ — асѣ е скандална работа да се говори за геншефти въ Министерството на просвѣтата — той ми казва: „Единъ учителъ ми даде тая дописка; азъ виждамъ, че е лъжовна, ще го опровергая.“ — Ще пишете ли и сега въ вѣстника, отгорѣ на афишитѣ: Нѣма геншефти въ Министерството на просвѣтата? Нѣма да го пишете. Кой ще четѣ антрефилето? Никой. Обаче, тия афиши се четатъ и се знае, че сме купили 500 пишущи машини, когато всичкото е абсолютна лъжа. Та, г-да, азъ се отклонихъ малко. Ние имаме постояненъ навикъ да обобщаваме злинитѣ въ нашия народъ, за да не можемъ самички ние да намѣримъ оправдание за една нова наредба, на която не сме се приспособили. Обобщаватъ се много случаи и съ учителството и затуй сега свръшвамъ, за да дойда на конкретния случай съ г. Дяковича, за Министерството на народната просвѣта. Азъ слѣдя партийнитѣ вѣстници, и досега нѣма партненъ вѣстникъ, който да е писалъ по-злѣ за мене лично и за чиновницитѣ въ министерството, отколкото в. „България“, органа на цанковиститѣ. В. „Миръ“ партизанствува: ще пише, че туй не било тѣй, че онуй можеше да се направи, но да ни нарекатъ парвенюта — и министъръ, и чиновници — български вѣстници, азъ съмъ челъ това само въ в. „България“. Защо сме парвенюта ние? Азъ смѣтамъ, че тамъ хората, които ме обикалятъ и сѫ се подложили въ услуга на българската просвѣта, сѫ най-почтениитѣ хора, които България има. Защо сме парвенюта? Единъ органъ, който плаче за общественъ моралъ, трѣбва да излѣзе да докаже, че ние сме парвенюта, че ние развратихме свѣта и да ни сравни съ ония министри, които нѣкога държаха смѣдинитѣ на народната просвѣта въ тѣхния режимъ, които минаха и заминаха, безъ да сѫ оставили слѣда, даже, ако искате, съ праха си въ министерството, въ косто стоеха. Но ние сме изложени, г. г. народни прѣдставители, тѣй сме изложени министритѣ — парвенюта и всѣчко.

Нека вземемъ сега сериозно въпроса, защото той иде отъ г. Дяковича, отъ единъ партийненъ приятель. Азъ вѣрвамъ, че той е много искренъ, но въпрѣки всичката му искреностъ, нека ми позволѣ г. Дяковичъ да кажа, че азъ виждамъ всички тѣзи атаки, когато излѣзе личността, съ какви тенденции сѫ, отъ кждѣ идатъ. Вие, г. Дяковичъ, сте човѣкътъ, който сте много теглили отъ учителството.

В. Дяковичъ: Въ всѣки случай не отъ Христа Ганевъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Моля, не отъ Христа Ганевъ. — Едната група сега е въ постоянна борба съ другата; Вие ги слѣдите и трѣбва да познавате най-добъръ всичкитѣ.

В. Дяковичъ: Познавамъ много хубаво всичкитѣ.

Министъръ Н. Мушановъ: Какво повдигнахте Вие сега прѣди малко прѣдъ насъ? Ония автори, дѣто сте ги чели, азъ съмъ челъ и други отъ тѣхъ, но Вие както погрѣшенъ възгледъ имате за организацията на училищата въ Франция, тѣй погрѣшенъ възгледъ имате и за другата тукъ. Никого българската учебна организация подѣйте сравнява съ французката.

В. Дяковичъ: Азъ сравнявамъ организацията на основното образование.

Министъръ Н. Мушановъ: Французкото основно училище още е държавно училище. Българското народно училище е народно училище. Това го разберете веднажъ-завинаги. Традицията въ Франция е такава. Днесъ административната властъ тамъ държи въ рѣцѣтъ си учителитѣ.

Г. Шиваровъ: И тукъ сѫ вече държавни.

Министъръ Н. Мушановъ: Моля. — Традицията на българскитѣ училища е саморасла работа въ България, когато въ Франция не е тѣй. И даже за институтитѣ е така. Ами че окръжниятъ управитель въ Франция увольнява учителитѣ, г. Дяковичъ.

В. Дяковичъ: Да, да.

Министъръ Н. Мушановъ: А нашето училищно настоятелство, което се е родило съ самитѣ особености на българския народъ, никого нѣма да го видите въ Франция. Знаете ли каква е силата на българското училищно настоятелство? Подѣйте смѣта организацията, тамъ е свършено друга, но въ Франция — азъ мога да Ви кажа едно въ подкрѣпка на Вашата мисль — учителството има по-малко права, отколкото българското учителство има въ България.

В. Дяковичъ: Туй е вѣрно.

Министъръ Н. Мушановъ: Че въ България учителътъ е поставенъ при по-солоидна гаранция за негова хлѣбъ, сега по закона, и досега, по отношението неговото положение като чиновникъ, отколкото, ако искахте въ всички други държави. То е стабилизирано.

В. Дяковичъ: Вѣрно.

Министъръ Н. Мушановъ: Но тамъ учителътъ по бѣше подлѣ произволъ десетѣ години, за да могатъ въ него вече навики за антагонизмъ между него и властта да сѫществуватъ, ами човѣкътъ е живѣлъ въ една държава, която нормално се е развивала и която му е казала най-напрѣдъ: ти трѣбва да имашъ длъжностъ къмъ държавата, въ която служишъ, и тия отклонения, които у насъ ставатъ, не ставатъ тамъ. Но нашата цѣль е да накараме постепенно хората, съ законодателството и съ отношенията на властта къмъ тѣхъ, да разбератъ положението си. А, ако не го разбератъ, да имаме голѣма сила, та, като вдигнемъ юмрука, законния юмрукъ, да не може никой да мръдне. Социалисти има. Има, г. Дяковичъ; азъ го говорихъ тукъ и миналата година; и доколкото знаа, широкитѣ сѫ около 4 хиляди души, защото цѣлата организация е тѣхна, всичкитѣ тия учители, които не сѫ степенувани, почти болшинството сѫ такива. Но азъ мога да кажа, за честта на широкитѣ социалисти въ България, че сѫ хора, които се акомодиратъ, приспособяватъ къмъ работата си, хора, които могатъ да носятъ каквито щатъ идеали въ себе си, социалистически — не е тамъ въпросътъ.

А. Стамболийски: (Възразява нѣщо)

Министъръ Н. Мушановъ: Моля Ви се; недѣйтъ се острастява. Азъ искамъ да помислите вие малко на

туй, което говоря, та подирѣ да ми възразявате. Г. г. народни прѣдставители! Не е опасенъ у менъ никой елементъ, каквито и убѣждения да има той спрѣмо организацията на свѣта или на обществото. Не сме инквизитори нито ние, демократитѣ, нито нѣкоя друга партия, които ще желаятъ най-напрѣдъ да иматъ дереджето, чрѣзъ което да могатъ да опрѣдѣлятъ съвѣстѣта на единъ човѣкъ, за да го пазнатъ чиновникъ или учителъ.

В. Дяковичъ: Ама кой иска това?

Министъръ Н. Мушановъ: Моля, търпете. — Азъ имамъ политиката на пълна толерантностъ спрѣмо убѣжденията, на които и да е хора, но най-много ще я имамъ за учителитѣ, защото, ако ли учителитѣ — говорихъ го съ куражъ и когато гласувахме закона — ако ли тия интелегентни хора нѣматъ убѣждение за работитѣ въ свѣта, за уредбата на обществото и на българската държава, азъ не знаа кои интелегентни ще иматъ.

И. Хаджиевъ: Браво!

Министъръ Н. Мушановъ: У мене е важенъ законѣтъ; у мене е важно, всѣки единъ чиновникъ, каквито убѣждения да има, като служител на държавата, той трѣбва да изпълнява всичкитѣ задължения, които е контрактитъ по силата на единъ законъ, който го управлява и да абдикира отъ всичкитѣ си свои егостични или особени възгледи, щомъ като при единъ конкретенъ случай ще направи една простѣпка, която се наказва отъ закона, който сме приели — ще го накажа. Това е обективниятъ критерий за законностъ, той е асѣл и гаранция за добрия редъ въ държавата.

Н. Мирски: Много право.

Министъръ Н. Мушановъ: Защото, ако приложимъ Вашето правило — да пѣдѣ широкитѣ социалисти, защото били такива, азъ не знаа кого ще изпѣдѣ, г. Дяковичъ, не знаа въ името на каква правда, или на обществена и държавна нужда трѣбва да изхвърлимъ пѣлѣ редъ учители.

В. Дяковичъ: Г. министре! Вие изопачавате смисълѣта на думитѣ ми. Не това искахъ да кажа. Азъ говорихъ на основание на данни, че тѣ дирижиратъ пѣлото учителство.

Министъръ Н. Мушановъ: Ако тѣзи хора дирижиратъ пѣлото училищно тѣло и сѣ хора, които досега сѣ доказали, че могатъ да живѣятъ нормално, съвмѣстно съ своитѣ длѣжности спрѣмо закона, г. Дяковичъ, азъ Ви казвамъ, толкова по-добрѣ.

В. Дяковичъ: И азъ съмъ съгласенъ, ами обратното ако е?

Министъръ Н. Мушановъ: Ако е обратното, ще дойдете да ме интерпелирате по единъ случай, че нѣкой не е изпълнилъ длѣжноститѣ си и съмъ го оставилъ ненаказанъ. Туй е редѣтъ. Защото тия въпроси се повдигатъ само на вѣтъра — позволете ми така да се изразя, г. Дяковичъ; не искамъ да Ви оскърбявамъ — защото въ едно врѣме, когато отъ всички дисциплинарки, които имамъ, не мога да набѣря нито едно прѣстѣпление спрѣмо религията или спрѣмо патриотизма и отечеството, азъ съмъ гордъ да Ви кажа, че българското учителство съ своитѣ

убѣждения, каквито щатъ и да сѣ тѣ, знае най-напрѣдъ, че, за да се достигнатъ висшитѣ идеали или не знаа какви, има единъ националенъ идеалъ: да бѣде българинъ и да обича българското отечество, и второ, да може винаги да почете религиознитѣ възрѣшния на българското общество. Може той въ душата си да таи противното — азъ не съмъ човѣкъ отъ инквизицията да отивамъ и да изваждамъ съвѣстѣта на хората надъ коситѣ имъ. Азъ знаа, че редѣтъ у българското учителство е съвмѣстимъ съ държавния редъ, и тоя въпросъ, колкото повече го повдигаме, то е само да си дадемъ ние една привидностъ, че духаме единъ въпросъ за нѣкаква опасностъ, която съществувала и съ туй само да прѣчимъ на нормалния въпросъ на нашитѣ български държавни работи. Да се оставимъ отъ нлюзията. Азъ смѣтамъ, нека всички — и азъ съмъ врѣменно тукъ, както всички министри на просвѣтата, които сѣ минали — азъ бихъ желалъ за въ бѣдѣще винаги българскитѣ министри на просвѣтата да могатъ отъ тая трибуна да ви говорятъ за моралното повдигане на българското учителство тѣй, както азъ ви говоря днесъ, не за да се смѣта, че си правя сега собственъ комплиментъ, но да можемъ да кажамъ на всички, че за България този буренъ въпросъ веднажъ-завинаги е утихналъ, че бѣдѣщето на тая страна отива по добръ пѣтъ. Толкова по тоя въпросъ. Азъ личната си амбиция не ще засегна.

Сега, г. г. народни прѣдставители, позволете ми да свърша съ двѣ думи за параграфа. Азъ съжалявамъ, че г. Дяковичъ го нѣмаше. Ако бѣхте тукъ, г. Дяковичъ, щѣхте да видѣте, че нѣма увеличение на службитѣ въ министерството, защото командированитѣ прѣвръщаме въ длѣжностни лица въ централното управление. Второ, Вие не щете художникъ. Художникѣтъ е гласуванъ въ закона. Да ви кажа: човѣкъ е пустославенъ. Ако има нѣщо, което е галило амбицията на всички тѣзи благодѣтели, които сѣ дали нѣщо за българската държава и училище, то е, че мога да имъ дамъ единъ тѣхенъ портретъ, наработенъ отъ Министерството на просвѣщенiето. Г. Дяковичъ! И азъ съмъ човѣкъ, и Вие сте човѣкъ. Една амбиция, погалена съ нѣщо, че една държава, въ знакъ на признателностъ за едно благотворително дѣло, се заема d'office съ работа да ви увѣковѣчи съ единъ портретъ, човѣкъ е съ душа и сърце — това дразни, това разполага, това възхищава. И азъ знаа каква е била радостѣта на ония стари труженици, при които изпратихъ художника да ги рисува живи на самото мѣсто; тѣзи стари хора, може би прѣдъ прага на смъртѣта, съ каква услада сѣ го изпращали, като знаа, че държавата се е заинтересувала за тѣхъ.

Д. Драгиевъ: Тѣ не сѣ дѣйствували нѣвѣга, за да ги рисуватъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. Драгиевъ! Ако азъ искамъ да правя нѣкога единъ музей за политически мѣже, ще изпратя художника да изрисува и Васъ, за да Ви знаа за въ бѣдѣще. (Смѣхъ. Ржкоплѣскане отъ мнозинството) Моля ви се, г-да, тая година сѣ изкарани 30 портрета. Плащаме една сума отъ 3.600 л. на този човѣкъ. Портретитѣ, г. Драгиевъ, на прѣдседателитѣ струватъ по 300 л. Намъ ни иде по 50 л. единъ портретъ, и при това правимъ едно добро дѣло: най-напрѣдъ, като дойде единъ посѣтителъ въ министерството, да види лика на всѣки български благодѣтель, защото ги имаме, за да удовлетворимъ амбицията на всѣки български благодѣтель, за да знае, че има най-подирѣ почитъ въ тая държава, на която ще подари. Реситете го, ако щете, азъ ще го ресита, но ви казвамъ право, че когато размислите, ще видѣте, че тоя въпросъ не заслужава да го дебатираме въ Народното събрание. Азъ съмъ видѣлъ много мои

начинания да ги смътат глупави и диви, а като се навикнат, послѣ казват: ако не е хубаво, не е глупаво.

Въ художествения отдѣлъ, г. Дяковичъ, нѣма нито една нова длъжностъ. Вие се питате: какво прави културниятъ отдѣлъ. Вие, като сте чели за училищното дѣло въ Франция, трѣбва да знаете, че тамъ съществува отдѣлъ на изящните изкуства, който се заведва отъ Дежадренъ Воменъ, и въ една културна държава, каквато е Франция, тоя отдѣлъ има много по-голямъ персоналъ.

Тоя отдѣлъ за въ бѣдѣ ще има голѣмо развитие и у насъ и недѣйствително казва че само съ туй се занимава. Ето той съ какво се занимава: (Чете) „Художествено-индустриалното училище, училищата за слѣпи и глухо-нѣми, сиротопиталищата, народниятъ музеи, народниятъ библиотеки, Народния театъръ и, въобще, всичко, което се отнася до културните задачи на министерството.“

Всички културни задачи на българския народъ сж културни задачи и на Министерството на народното просвѣщение и, ако азъ имамъ време да ви чета, че въ последните 2 години има 340 читалища, развити повече отъ български общини, ще ви кажа, че трѣбва да се интересуваме за тѣхъ, защото България е мѣняшка държава съ 980 популярни читалища въ селата и въ градоветъ. Има нѣщо, което не се вижда още отъ развой въ културно и просвѣтно отношение за нашия народъ. Азъ ви искамъ нѣколко души тукъ, за да работятъ върху този въпросъ; не ги искамъ за амбиция или личности и, ако иска г. Сидеровъ, респектите ги. Азъ не държа за амбиция да ги направя началници.

К. Сидеровъ: Недѣйствително ги прави началници.

Министъръ Н. Мушановъ: Оставете имъ сжщитѣ заплати, но въпросътъ е, че тѣ сж на мѣстото на началници на бюра.

К. Сидеровъ: Законътъ не Ви позволява, не че азъ искамъ. Не се знае, може би прѣзъ януарий да падне и такъвъ законъ да нѣма.

Отъ мнозинството: А-а-а!

Г. Гроздановъ: Паритѣ нѣма да се изядатъ — ще останатъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. Дяковичъ! Заведующиятъ училищния музей е една длъжностъ, която съществува, заведующиятъ архива на просвѣщенieto е длъжностъ, която съществува; фотографътъ е длъжностъ, която съществува. Туй сж тѣ длъжноститѣ на културния отдѣлъ. Ами че цѣлиятъ персоналъ е тамъ. Искамъ само да го оформя. Фотографътъ защо е? Защото ми върши много работа за проекционенъ апаратъ, и го пращамъ постоянно да ми снѣма снимки и ще услужва на селскитѣ читалища за всички фигури, които могатъ тамъ да се прѣдставятъ. Ако нѣма никаква тенденция, ако има нѣкой неприятенъ човѣкъ, защо да унищожимъ отдѣла? Хайде, изпадете тоя човѣкъ. Да ви дамъ обѣщание, че ще изпѣдя неприятния вамъ човѣкъ, обаче наредете службата, както се изисква отъ самото естество на работата.

В. Дяковичъ: Кѣмъ мене ли адресирате това?

Министъръ Н. Мушановъ: Моля, навредъ азъ виждамъ тѣзи тенденции.

В. Дяковичъ: Началникътъ ми е най-добъръ приятель.

Министъръ Н. Мушановъ: Свършвамъ вече, защото и тѣй се отвлѣкохъ. Най-подирѣ, прѣдизвиканъ бѣхъ да се обясня по извѣстни работи. Азъ ви моля да гласувате за него. Г. Сидеровъ! Вие се хващате за една формалностъ, въ която много не сте кривъ. Азъ Ви зная.

К. Сидеровъ: Много съмъ правъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Законопроектъ ми ще ви раздадатъ довечера — нищо не правете собствено, освѣтъ, наименовайте ги отдѣления. Ако искате, и заплатитѣ имъ недѣйствително увеличава. По въпросътъ защо е? За нуждитѣ. Защо ще ви убѣждавамъ, когато не ви искамъ кредитъ, за да направите тая работа? Ама Вие, г. Сидеровъ, казвате: „Ама отъ формална страна не страда“. Да, ама за тази формалностъ, която не мога да поправа слѣдъ 15 януарий, когато се гласува бюджетътъ, защото нѣмаме бюджетъ, рискувамъ да не изпълня оная работа, която съмъ нагласилъ, за да мога още въ много отношения да свърша много добри работи. И ако за тази формалностъ не ме върватъ — най-подирѣ, вие имате право да го направите спрѣмо менъ — азъ ще се обѣрнамъ къмъ политическитѣ си приятели сега, които смѣтамъ, че ще иматъ довѣрието ми, да ме повѣрватъ, че не отъ капризъ, а отъ нужди на държавата го искамъ и че нѣма да направите нарушение, ако гласувате тази сума, която искамъ. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Двѣ думи още и свършвамъ. Г. Дяковичъ! Вие сте правъ въ една работа: солидната промѣна въ училищното дѣло въ страната ще стане съ програма. Но Вие, който сте учител и слѣдите постоянно училищния животъ, на-ли знаете, че първата крупна работа въ Министерството на просвѣщата отъ миналата година бѣше да създаде нова програма, на-ли знаете, че учебниятъ комитетъ се свика и нареди една приврѣмена програма, която сега въ IV-тъ класове се изпълнява, и свиквамъ сега именно новия комитетъ, който ще дойде да нареди, да приеме окончателно програмата. Програмата, слѣдователно, е една отъ много важнитѣ работи, и азъ смѣтамъ, че много добръ сте подели въпроса. Но тая работа, която се върши, тя е най-солидна. Прави сте и за правилника за срѣднитѣ училища. Конфликтътъ, който имамъ въ първата гимназия, както и вториятъ въпросъ за матуритетния изпитъ, сж въпроси, съ които трѣбва да свършимъ, защото азъ не съмъ отъ хората, дѣто се солидаризиратъ съ възгледитѣ на г. Шинманова по този въпросъ. Това е гледището и на цѣлото министерство, това е гледището и на новата комисия. И по тѣзи въпроси, надѣвамъ се, че ще може да се сложи по-добъръ редъ въ програмата и ще може да се удовлетворятъ желанията, които Вие искате.

Г-да! Извинете, че толкова набързо трѣбваше да зачекна много въпроси: таквазъ се е случила сѣдбата на министритѣ у насъ, когато си прокарватъ бюджетитѣ. Не е правилна работа, защото трѣбваше най-напрѣдъ да ви говоря 2—3 часа за всички работи, за да можете да ме съждите. Сега казвамъ ви право, че нѣмате възможности да ме съждите, защото много работи тукъ стоятъ, а вие не сте въ състояние да ги знаете. Обаче тукъ вината е моя, това е мой грѣхъ. Прочее, ще ви моля да приемете параграфа за централното управление, за да мога да си нагодя работата, както съмъ мислилъ, защото имайте довѣрие въ работитѣ и закона и дайте възможностъ да го изпълнимъ. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Мирски.

К. Мирски: Г. г. народни прѣдставители! Защото, може би, ще говори и 16 минути, а не само 15 минути, ида, по правилника, да се изкажа отъ трибуната. (Отива на трибуната)

Г. Дяковичъ като че се оплаки, дѣто панниятъ бюджетъ на народната просвѣта става сѣ по-голямъ и по-голямъ. Азъ, напротивъ, не се стрѣскамъ отъ това; . . .

В. Дяковичъ: И азъ не се плаша.

К. Мирски: . . . защото съ знанието, което ще се разширява между народа ни, ще става послѣдниятъ и сѣ по-силенъ и ще може да си гласува още по-голямъ бюджетъ и по народната просвѣта.

А. Филиповъ: Никога да не вѣрвате.

К. Мирски: Утѣшително е, г. г. народни прѣдставители, дѣто се въвежда у насъ постепенно истински парламентаренъ редъ. Ако и да сме още далечъ отъ врѣмето, когато ще почва и у насъ бюджетътъ за една година да се гласува още отъ мартъ на прѣдидеждующата година, трѣбва да ни радва, дѣто се усвоява, че при генералниятъ разисквания по бюджета трѣбва да се говори най-кратко, а да се говори отдѣлно при разискването бюджета на всѣко министерство, защото само тогава бива палице задължително респективниятъ министъръ и чува пожеланията на народното прѣдставителство. И още повече бихме усвоили парламентарния редъ, ако почнемъ и да вземаме резолюции — рѣшения по това, което говоримъ и пожелаваме при тоя или она бюджетъ. Първото нѣщо, което имамъ да кажа, е, да поблагодаря, да изкажа радостта си на г. министра на народната просвѣта, дѣто той отъ день на день иска да ни дава доказателства, че е по-голямъ партизанитъ на политиката на законността, че той не желае никакъ да царува у насъ политиката на произвола. И затова, въ неговата повела по нашия просвѣтенъ кодексъ, която тия дни сме щѣли да имаме на рѣка, азъ ще желая да видя съществено измѣнение на 2 члена отъ тоя нашъ кодексъ, именно по она наредба, които раздѣлиха, по една бързина, българскитъ граждани по вѣра и по народностъ.

Обаждагъ се: А-а-а!

К. Мирски: Едно подражание на стамболовщината, която бѣше отдѣлила само мохамеданитъ и евренитъ.

А. Филиповъ: Политическо единство трѣбва да има въ тая държава.

К. Мирски: А г. министърътъ на народната просвѣта, демократъ, притури още една народностъ.

Г. Палашевъ: Гърцитъ.

К. Мирски: Азъ не държа на народности, а искамъ да кажа, че въ законитъ ни не бива да правимъ такива дѣления, понеже това е запрѣтено отъ основния ни законъ; такива наредби сж противоконституционни. Толкова повече азъ правя това пожелание, защото такива дѣления коштуваха на менъ отдѣлянето ми отъ най-добритъ ми политически приятели.

А. Филиповъ: Г. Мирски! Споредъ конституцията само една държавна народностъ има, то е българската; друга народностъ нѣма.

К. Мирски: Въ сжщата повела азъ бихъ желалъ да се сложи въпросътъ за държавния монополъ на учебницитъ по основното ни образование, по тази проста причина, за да могатъ учебницитъ да бждатъ

по-еднообразни, което се изисква въ интереса на просвѣтната ни политика, плусъ да могатъ да бждатъ по-ситни, защото и основното образование отъ день на день става по-сжсно, а пъкъ е желателно, всѣки да получи не само 4 отдѣления отъ основното образование, но 7 отдѣления, сир. всѣки да получи и прогимназиално образование. При това, нека г. министърътъ на народната просвѣта не намира за излишно да ни сезира, въ съгласие съ г. министра на финанситъ, и по народба въ нашия просвѣтенъ кодексъ, който е за училищнитъ фондове . . .

Г. Гроздановъ: А бе, г. Мирски, ние сме баремъ млади, та правимъ грѣшки; защо ти, като старъ народенъ прѣдставителъ, говоришъ тѣзи нѣща?

К. Мирски: Ако ме прѣкъсвате, Вие ставате причина да стоя тукъ по-дълго врѣме, което азъ не желая и Ви моля, Вие поне да бждете любезни, да ме не прѣкъсвате. Ето, трѣбва да повтора мисълта си. — Г. министърътъ на народното просвѣщение даде намѣри за добръ, да се споразумѣ съ г. министра на финанситъ и по въпроса, който тѣй изненададо се е разрѣшилъ само въ единъ пунктъ въ члена за училищнитъ ни фондове — думата ми е за тѣй нарѣчени ергенски данѣкъ. Това е една наредба, която не търпи никаква критика и която е станала антипарламентарно, ако не антиконституционно, понеже въ форма на поправка е приета, а тя е трѣбвало да се направи по единъ законопроектъ. Въпросътъ е по облагането у насъ момцитъ съ повече данѣкъ отъ ожененитъ, или отъ она, които сж съ много дѣца. Тоя въпросъ е сериозенъ. Поль Лероа Волио напослѣдѣтъ е написалъ една интересна статия по този въпросъ, къмъ която обръщамъ вниманието на правителството ни. „Да се резервирали за въ бждеще въ французката република всички вакантни длѣжности за она бащи и за она майки, които имали повече отъ 3 дѣца, или да плащала държавата за всѣко трето дѣте на единъ французинъ по 500 л.“ (Веселостъ) А пъкъ ние какво направихме? Като че ли и владицитъ обложихме съ ергенския данѣкъ. (Смѣхъ) Впрочемъ, ние направихме едно нѣщо отъ което за училищнитъ фондове още нищо не сме видѣли, защото тѣй, както е сложенъ законътъ, не може справедливо да се приложи.

Най-послѣ, азъ бихъ молилъ и настоялъ, г. министърътъ на народната просвѣта, за да бжде повече послѣдователенъ, да прѣдвиди въ своята повела и слѣдующето: най-малко да бждатъ избирателни и избираемитъ жени за училищни настоятелства. Това се изисква, защото нѣма смисълъ противното, т. е. жената у насъ да може да се избере за училищна настоятелка, а да не гласува при избора. Да се помисли още отъ г. министра на народното просвѣщение, наедно съ г. министра на финанситъ, а така сжщо и съ другитъ г. г. министри, за създаване срѣдства на нашитъ общини, за поддържане толкозъ прогимназии, колкото е необходимо въ всѣка община, тѣй като при днешнитъ си срѣдства общинитъ не сж въ положение да поддържатъ напълно своитъ прогимназии. А пъкъ за она мѣста, дѣто въ прогимназитъ има голѣмъ напливъ отъ инородци, дѣца на членоветъ на общинитъ, за тамъ държавата повече да помисли; думата ми е най-главно за смѣсенитъ общини.

Най-послѣ, г. министърътъ на просвѣтата да издаде едно окръжно къмъ учителитъ и учителитъ, съ което строго да имъ забрани да прѣпорѣчватъ на дѣцата тая или она книжарница. Това не е добро въ възпитателно отношение, защото дѣцата се учатъ тѣй на лицепринятие. Азъ имамъ данни, дѣто нѣкои учители имали тая слабостъ, че, за да угаждали на свои приятели — даже не ща да кажа, политически —

карали да отиват дѣцата да си купуват книги и тетрадки само отъ еди кои книжаринци.

Азъ имамъ да направя и други бѣлѣжки, но намирамъ за отекчително да говоря сега повече. Свършвамъ, като нежелаямъ още повече успяване на нашата просвѣта.

Сега, за бюджета. Г. министърътъ на народната просвѣта се лъже, дѣто иска да тури по двама свои началници въ основното образование: нѣма да има тогавъ добра система въ послѣдното; трѣбва да бѣде началникътъ единъ. Ако нѣкъ цѣлѣта на г. министра е днешниятъ титулярентъ да остане само такъвъ на четиритѣ отдѣления, а не и на другитѣ 3, сир. на прогимназитѣ, нека само промѣни лицето. Отъ социалната демокрация азъ не се плаша, щомъ има у насъ законъ, и законъ строги за вѣжкото, който не ги изпълнява. България ще напредва повече тогава, когато има въ нея и социална демокрация.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на народната просвѣта.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ искамъ да Ви кажа, г. Мирски, че имате едно криво разбиране върху въпроса за прогимназитѣ и положението на прогимназитѣ спрѣмо първоначалното училище. Системата у насъ е, че прогимназията е продължение на първоначалното училище и доленъ курсъ на гимназитѣ. Ние имаме единство въ системата, която я има въ Норвегия. Ето защо отдѣлението на прогимназитѣ не е, за да се дѣли нѣкакъ си основното образование на 2 отдѣла; напротивъ, то е самостоятелно. Истината е, че продължението на първоначалното образование е и единъ основенъ курсъ на гимназията, която започва отъ I класъ сега и има 5 класа. Та нѣма абсолютно никакво смѣсване на понятията; напротивъ, администрацията на тази работа е даже свършено отдѣлна отъ административното управление на отдѣлението на прогимназитѣ. Навредъ имаме прогимназии, директоритѣ на които се сношаватъ направо съ отдѣлението ми, сега съ бюрото ми, на прогимназитѣ по въпроси за програмата, за пособията, покѣпнина — всичко е отдѣлено отъ гимназитѣ. Туй е фактическия редъ въ министерството. Но защото не развихъ още по една служба, тъй както законътъ ми позволяваше, за тази година, затуй съмъ кривъ, защото законътъ прѣдвизда по 2 бюра, а азъ оставамъ съ по едно, и сега искамъ да ги доразвия, споредъ закона, така щото да не давамъ на единъ човѣкъ една работа, която сега се раздѣля по закона на двама. Това е всичко.

К. Мирски: Забравихъ, г. министре, да Ви помоли да издадете едно окръжно за еднообразенъ изпитъ на ученицитѣ отъ срѣднитѣ специални учебни заведения. Сега навсѣкѣдѣ имаме различни изпити.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Стамболийски.

А. Стамболийски: Азъ слушахъ съ внимание обясненията на г. министра на просвѣтата, особено първото му обяснение. Той искаше да ни прѣдстави тежестта на своята работа по учебното дѣло и, съкѣпъ, искаше да изтригне отъ насъ едно снизхождение за атакитѣ, които се отправиха противъ неговата училищна политика. У мене, обаче, не се създаде нито каква отъ съчувствие къмъ г. министра на просвѣтата. Напротивъ, азъ желая, щото вѣжки министъръ на народната просвѣта въ България да си бие често главата о оная скала, която о създадена величествие нашата централистическа учебна система, а най-вече да си бие главата днешниятъ министъръ на просвѣтата, който затвърди тази система съ новия

си законъ; азъ желая, щото той да почувствува тежестта на тази система и да дойде до онова убѣждение, до което ние бѣхме дошли, до което ние сме дошли и което още миналата година ние прѣдлагавихме. Но не е тамъ въпросътъ. Ако тази тежестъ се слагане само върху плещитѣ на единъ български министъръ — нищо отъ туй, не е голѣма загуба, не е голѣма вѣрба; но тази тежестъ отъ днешната централистична система въ учебното дѣло о тежестъ и на българската държава, и на българската хазна, и на държавния бюджетъ, както забѣлѣза г. Дяковичъ. Тази система, отъ друга страна, спомогна и ще спомога да се бюрократизира нашето учителство. Тази система ще спомогне, отъ трета страна, да се отчужди българскиятъ народъ отъ учебното дѣло и да се замѣдди самото туй дѣло. Още миналата година, когато се обещаваше законопроектътъ за народната просвѣта, ние искахме, щото въ демократическа България учебното дѣло въ неговата ширина да се прѣдведе на пароднитѣ маси, на българскиятъ народъ, да се застави този народъ да взима живо участие въ уредбата на това дѣло, т. е. да се прѣддаде първоначалнитѣ училища всецѣло на общинитѣ, да се прѣдадатъ гимназитѣ всецѣло на окръжията, а на държавата да останатъ висшитѣ учебни заведения и висшиятъ контролъ надъ всичко онова, което се произвежда въ училищата, или на държавата да остане да нарежда самата учебна материя и контрола; по такъвъ начинъ ние ще туримъ самото учителство поблизо до маситѣ, ще заинтересуваме самата маса съ учебната работа, съ училищното дѣло и, отъ друга страна, нѣма да създадемъ тежестъ на държавния бюджетъ: ще се грижатъ и общинитѣ, и окръжията, и цѣлото общество за туй дѣло, а такава грижа — констатираваше се и отъ г. министра, и отъ всички — у насъ я има вече, за щастие, у по-малкитѣ общини повече, отколкото въ голѣмитѣ, отколкото въ една столица. Значи нѣма опасностъ, че нашето учебно дѣло, когато ние тъй го демократизираме, ще ритне назадъ; напротивъ, имаме всичкитѣ основания да вѣрваме, че то ще тръгне крачка напредъ, а и самото учителство нѣма да е така недоволено, както е недоволенъ днесъ българската бюрократия.

Спомена се за социализма на учителитѣ. Не се плашете, г-да! Съ тази система учителитѣ добри съ притиснати до гърдитѣ на самата държава и тази държава — още миналата година го казахъ — ще отлучи вѣжкитѣ социализмъ у тѣхъ, тя ще ги направи робин, тя ще ги направи чисти бюкрати, казвато ежъ въ Германия — отъ училището у дома, отъ дома въ училището, за никаква обществена дѣятелностъ нѣма да се грижатъ, никакви обществени въпроси нѣма да ги възбуждатъ; а чист и просто ще бѣдатъ бюкрати, съ памукъ тѣхнитѣ идеи ще бѣдатъ извадени. Та, казвамъ, не се плашете. На даже, ако ги прѣдадете и на самия народъ, недейте мисли, че той ще прѣгърне тѣхнитѣ социализмъ и ще си стучи главата; напротивъ, и тамъ тѣ ще изоставятъ социализма и въобще, колкото и да ежъ крайни, малко по-малко ще отетхнатъ. Съ пакъ знае се и може да се твърди, че тогавъ тѣ ще бѣдатъ по-дѣлтели, защото самиятъ народъ, между който се забѣлѣзва брожение за сериозна и широка обществена дѣятелностъ, нѣма да ги остави спокойни, нѣма да ги остави да стапатъ бюкрати.

Г. министърътъ на народната просвѣта, за да оправдае уголѣмената цифра на този параграфъ, разправи ни за нѣкакви командировки на учители, казани, че, безъ ние да знаемъ това нѣщо, той командировалъ класни, основни учители и пр. На-ли миналата година, г. министре, именно за да прѣмахнемъ тази аномалия — азъ я наричамъ тъй — увеличихме, отъ 131.000 л., този параграфъ на 150.000 л.? Защо и днесъ пакъ Вие създавате командировки за 30 хи-

ляди лева повече и казвате, че тия командировки не сж изкарани.

Министър Н. Мушановъ: Елате да провѣрите въ министерството и ще видите, че говоря истината.

А. Стамболийски: Може би, нуждитъ на тази бюрократична система, която азъ осмждамъ, сж прѣдизвикали създаването на извѣстни отдѣления. Не е тамъ сжщността на атакитъ ни, за туй не Ви осмждаме; ние осмждаме начина на дѣйствиe, ние намираме туй за подигравка спрѣмо парламента: безъ да има нѣкакъвъ законъ и при наличността на единъ крупенъ законъ, който миналата година обещавахме и въ който сж вземали участие сигурно и днешнитъ Ваши чиновници, Вие ни сезирате днесъ съ 2 отдѣления, въпрѣки този законъ и въпрѣки сжществуването на единъ такъвъ законъ, който да ги прѣдвизда. Ние съглеждаме тукъ, че Вашитъ висши чиновници ни каратъ да вършимъ едно беззаконие. Може да има нужда отъ тѣзи отдѣли, г. министре, не отказвамъ това, но потърпѣте. Желателно е Вие да имате всички ония данни, за които говорите, и да освѣтите парламента, а заедно съ това и обществото върху учебното дѣло съ точна статистика; но нека за тая благородна цѣль не тѣпчимъ нашитъ закони; нека почакаме. Ако толкозъ години се е тѣрпѣлъ този хаосъ, нека почакаме до новата година. Тази година да потърпимъ, за да не правимъ беззакония. Нека слѣдъ нова година се създаде единъ законъ за тия отдѣления, да си кажемъ думата и ние, да видимъ, да-ли тѣ сж дѣйствително необходими, и тогазъ чакъ да пристѣпимъ къмъ реформи и въ държавния бюджетъ, защото и при разглеждано бюджетитъ на другитъ министерства, па и тукъ, ние споменахме и се надѣваме, че бждѣщата парламентарна комисия, която ще бжде избрана отъ насъ, ще прѣрови не само другитъ министерства, ами и това, и възможно е да съкрати, вмѣсто тия нови отдѣления, други отдѣления, които сж създали вашитъ прѣдшественици. Тамъ сж нашитъ атаки, залугъ ние ви обвиняваме, защото създавате тежести на бюджета.

Министър Н. Мушановъ: Г. Стамболийски! Кое ще съкратите? Министерството ли? Други отдѣления нѣма. Ако не искате туй, ще ми гласувате началникъ на бюрото, както е въ закона, и сумата ще гласувате пакъ, защото азъ имамъ началникъ на бюро, който сега става началникъ на отдѣление. Азъ имамъ нужда отъ тая служба и закона ми я е далъ. По закона сж двама началници на бюро и единъ началникъ на отдѣление; въпросътъ е сега, защо да е началникъ на бюро, а не началникъ на отдѣление.

А. Стамболийски: Слѣдъ тия общи бѣлѣжки, г-да, азъ ще се спра малко нѣщо върху нѣкои други длѣжности.

Прѣдвидена е тукъ една длѣжностъ „художникъ“. Г. Дяковичъ говори и г. министърътъ даде нѣкои обяснения, и азъ съмъ увѣренъ, че ако има нужда отъ такъвъ художникъ, държавата сѣ ще спечели, отколкото, ако е инакъ, защото картинитъ отъ частни художници струватъ много по-скѣпо — за 3—4 картини ще се похарчатъ повече отъ 3 хиляди лева; значи, само за 3—4 картини ще се похарчи заплатата на този художникъ, а каза ни се, че той може да даде 30 картини на година. Но азъ питамъ г. министра, защо е този фотографъ. Не можете ли вие да си послужите съ този фотографъ, който е въ Столичното градоначалство. (Смѣхъ) И той извършва една велика роля — той фотографира утайката на обществото, но въ сжщото врѣме апаратътъ му нѣма да се откаже да фотографира и каймака на българското общество. Азъ не мога тогазъ да разбера, защо е този фотографъ.

Министър Н. Мушановъ: Този фотографъ ще направи най-хубавата работа за селата, дѣто има читалища и вечерни училища, защото той ходи изъ България, фотографира всички хубави кѣтове и снимкитъ, изработени чрѣзъ апарата, който имаме, изпращае навредъ изъ провинцията.

А. Стамболийски: Безплатно ли ги давате.

Министър Н. Мушановъ: Безплатно. Само този фотографъ върши тая работа и затуй е прѣдвиденъ. Пращае го, напр., да отиде въ Рилското дефиле, да направи разни снимки и послѣ ги изпращае въ селата, и ще дойде случай, напр., въ читалището или въ допълнителнитъ курсове, когато вие прѣподавате география, ще сложите апарата да гледате — и вие и дѣцата.

Г. Гроздановъ: Той не разбира тия работи.

Министър Н. Мушановъ: Азъ правя това най-много за васъ, за земледѣлцитъ, на тѣхъ да изпращае снимкитъ. Виждате ли сега, какъ не сте ме разбрали.

А. Стамболийски: Сѣ пакъ азъ съмъ доволенъ, че г. министърътъ даде обяснения, защото мислѣхъ си, че възможно е този фотографъ да фотографира само персонала въ министерството.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Стамболийски, отнасяйте се по-сериозно къмъ въпроса.

А. Стамболийски: Азъ се надѣвамъ, че единъ денъ ще въведемъ въ нашитъ училища не само картини, но и тия модерни театри — кинематографи; и тѣ ще изпълнятъ една голѣма роля. (Глъчка)

Министър Н. Мушановъ: Вие вървете съ културата — всичко ще направимъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да, оставете прѣрѣканията, защото 15 м. вече изтекоха.

А. Стамболийски: Друго. Азъ ще питамъ г. министра, какви нужди сж продиктували та отъ тримата помощници счетоводители миналата година единиятъ да стане първокласенъ счетоводителъ и заплатата му да се увеличи.

Министър Н. Мушановъ: Г. Стамболийски! Да ви кажа защо — защото го взехъ отъ служба изъ Плевенъ. Той е единъ много сериозенъ човѣкъ, който е ималъ по-висока заплата. Дойде, като му казахъ, че и тукъ ще му увеличимъ заплатата. Направихъ справка съ помощникъ-счетоводителитъ по другитъ министерства и ще видите, че заплатата на всички е толкозъ — 3.600 л. У мене нѣма нищо повече, бе джанъмъ.

А. Стамболийски: Както и да е, азъ ще моля г. министра, каждѣто сж станали увеличения и дѣто ние не можемъ да ги забѣлѣжимъ, да се спре да ги покаже, и да се помъчи да не ставатъ увеличения, защото въприемхемъ вече единъ принципъ по бюджетитъ на другитъ министерства, да не правимъ увеличения на ония заплати, които сж повече отъ 150—200 л. мѣсечно.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 1, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Веществени разходи

„§ 2. Насмано помѣщения — 28.900 л.“

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 2, както го е приела комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 3. Канцеларски потреби, материяли за литография, пишущи машини, печатане вѣдомости, бланки, законопроекти, правилници и всѣкаквъ видъ официални книжа и издания, пощенски разноски (такси за писма, телеграми и телефони, посылки, колет и т. н.), миење, чистене и дезинфекция на помѣщенията, абонаментъ за вода, абонаментна карта по трамвантъ за единъ разсилитѣ-разносава на кореспонденцията въ София, купуване мушама за сѣщия, електрическо освѣтление, бои маслени и акварелни, платна, рамки, четки, фотографически апарати, лампи, скели и др., за копиране фрески и орнаменти — 12.000 л.“

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 3, както го е приела комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 4. Отопление и освѣтление — 3.000 л.“

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 4, както го е приела комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 5. Купуване и поправяне мобили, малки поправки и приспособления въ зданията, обработване, чистене и поддържане градинитѣ, инструменти, надници, сѣмена, дрѣвчета и пр. — 5.000 л.“

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 5, както го е приела комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 6. Книги, списания и вѣстници за министерската библиотека, подвързия и разноски по прѣнасянето имъ — 2.000 л.“

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 6, както го е приела комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 7. За училищенъ музей и библиотека: купуване и поддържане на стари и нови книги; учебници и списания, стари и нови учебни помагала, апарати и всѣкаквъ видъ материяли за историята на учебното дѣло и разноски по прѣнасянето имъ — 1.500 л.“

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 7, както го е приела комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 8. Формално обгѣкло на разсилитѣ — 1.500 л.“

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ

§ 8, както го е приела комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Глава II.

„Университетъ.

„§ 9. Заплата на личния съставъ при Университета.

1 ректоръ	6.600 л.
На сѣщия прѣдставителни	1.200 „
20 редовни професори	по 6.600=132.000 „
1 извънреденъ професоръ	5.400 „
16 редовни доценти	по 4.800= 76.800 „
Частни хоноровани доценти и лектори	35.000 „
Прѣдставителни на трима декани на факултетитѣ	по 600= 1.800 „
Прѣдставителни на 14 уредници на институтитѣ, когато не изпълняватъ декански длѣжности	по 600= 8.400 „
1 лекторъ редовенъ	5.040 „
1 лекторъ редовенъ	5.460 „
1 лекторъ редовенъ	4.200 „
1 лекторъ редовенъ	4.080 „
2 лектори редовни	по 3.600= 7.200 „
2 лектори редовни за агрономическия факултетъ	по 3.600= 7.200 „
1 асистентъ	4.200 „
3 асистенти	по 3.960= 11.880 „
1 асистентъ	3.480 „
14 асистенти	по 3.000= 42.000 „
1 пазителъ по ботаника	3.000 „
1 лаборантъ по зоология	1.800 „
1 препараторъ	2.400 „
1 библиотекаръ	4.800 „
2 пазители въ библиотеката	по 2.700= 5.400 „
Възнаграждение на семинарни библиотекаръ	1.500 „
1 градинарь-управителъ	2.700 „
1 помощникъ на градинаря	1.680 „
1 секретаръ	3.900 „
1 помощникъ на секретаря	2.220 „
1 квесторъ	3.300 „
1 архиваръ	1.800 „
2 писари	по 1.500= 3.000 „
3 писари	1.320 „
1 дежуренъ въ библиотеката (книговѣзецъ)	1.500 „
1 дежуренъ въ библиотеката	1.200 „

За писари, литографъ и слуги при канцеларията на Университета, деканитѣ, аудиториитѣ, библиотеката, другитѣ институти и ботаническата градина 29.000 „

Възнаграждение на лѣкаря 1.200 „

Въ комисията се повдигна единъ въпросъ, който може би и тукъ да се повдигне — въпросъ за разликата, която съществува въ заплатата, прѣдвидена за редовнитѣ професори по закона и по бюджета, защото тукъ само за редовнитѣ доценти се прѣдвижда заплатата, прѣдвидена въ самия законъ, а за редовнитѣ професори е оставена тази, която е прѣдвидена въ сега дѣйствиющия бюджетъ. Комисията разисква този въпросъ, и прие, по болшинство на гласоветѣ, да остави бюджета тъй, както е прѣдвиденъ.

Направени сж само слѣднитѣ измѣнения въ параграфа: 1 лекторъ редовенъ, прѣдъ видъ на това, че е редовенъ учителъ, то въ свръзка съ тия заплати, които сж прѣдвидени въ закона за народната просвѣта, вмѣсто 5.040 л., остава съ 4.440 л.; вмѣсто 2 редовни лектори за агрономическия факултетъ — 1 редовенъ професоръ за агрономическия факултетъ съ 6.600 л., и 2 доценти за сѣщия факултетъ съ по 4.800 л. или, обща за тѣхъ сума, 9.600 л.

Другото е оставено безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Коцевъ.

Н. Коцевъ: Г. г. народни прѣдставители! И азъ бѣхъ въ комисията, когато се разглеждаше въпросътъ, да-ли да се даде и на професоритѣ заплатата, която прѣдвижда законътъ, или да остане така, както е прѣвидена въ бюджета. Слѣдъ като г. министрътъ даде своитѣ обяснения, че той нѣма нищо противъ да се даде на професоритѣ заплатата, която прѣдвижда законътъ, и слѣдъ разискванията, които станаха въ комисията, тая послѣдната взе рѣшението, което сега каза г. докладчикътъ — да остане заплатата имъ така, както е въ бюджетопроекта.

Г. г. народни прѣдставители! Извѣстно е на повечето отъ васъ състоянието на нашитѣ професори. Тѣ очакватъ само на голата заплата, която е недостатъчна за тѣхната издрѣжка, било за ежедневиитѣ имъ нужди, било за научнитѣ имъ нужди. Нашитѣ професори, както знаете, редъ години стоятъ тука безъ да иматъ възможностъ да направятъ една научна екскурзия навънъ. Това се дължи на обстоятелството, че тѣ нѣматъ срѣдства. Азъ моля г. министра, моля и васъ, г. г. народни прѣдставители, за хората на науката, които сѣдватъ 20 души въ нашия Университетъ, да не жалите малкото увеличеніе, което ще стане въ бюджета. Ако имъ се даде заплатата, която е прѣвидена въ закона, бюджетътъ ще се увеличи само съ 12.000 л. Бждете увѣрени, че нашитѣ професори ще бждатъ толкова добросъвѣстни, щото увеличението, което ще имъ дадете, ще го употребятъ само за научни цѣли. Ето защо азъ издигамъ своя слабъ гласъ прѣдъ васъ, като ви моля да бждете щедри за хората на науката, които ставатъ жертва за тази наука, безъ да имъ дадете възможностъ да живѣятъ така, както подобава на тѣхното положение.

Р. Яневъ: Закриемъ ли една генералска длъжностъ, съгласенъ съмъ да гласуваме туй. (Смѣхъ)

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 9, както е приетъ въ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Веществени разходи.“

„§ 10. Наемане помѣщения — 70.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 10, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 11. Канцеларски потрѣби, абонаментъ за вода, телефони, печатане вѣдомости, бланки, формуляри и всѣкаквъ видъ книжа за нуждитъ на Университета, пощенски разноси (такси за писма, телеграми, коети и пр.), миене, чистене, дезинфекция на зданията и газолинъ — 7.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 11, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 12. Освѣтление и отопление — 14.500 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 12, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 13. Купуване и поправяне мобили, малки поправки, приспособления и поддържане на зданията, сбиркитѣ и ботаническата градина (слуги, работници съ надница и постоянни), купуване каси за библиотеката, сѣмена, растения, инструменти и всичко нужно за градината и пр. — 12.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 13, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 14. Учебни пособия, книги съ подвързията и разноси по прѣнасянето имъ, списания и вѣстници, допълнителенъ газолиненъ апаратъ, уреждане постоянна книгоѣзница при университетската библиотека и други подобни — 65.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 14, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 15. Екскурзии и научни обиколки на прѣподаватели съ студенти отъ всѣки факултети — 2.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 15, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 16. Издаване отъ геологическия институтъ „Геологическа карта на България“ — 3.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 16, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 17. Формено облѣкло и обуца на служитѣ — 3.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 17, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Глава III.“

„Художествено-индустриално училище.“

„§ 18. Заплата на личния съставъ при художествено-индустриалното училище.“

3 прѣподаватели	по 5.160=15.480 л.
1 прѣподавателъ	4.520 „
2 прѣподаватели	по 4.200= 8.400 „
7 прѣподаватели	„ 3.600=25.200 „
„3 а б ѣ л ѣ ж к а. Отъ горнитѣ прѣподаватели единъ е директоръ.“	
Нему прѣдставителни	1.200 л.
1 секретарь-счетоводителъ	2.220 „
1 писаръ	1.500 „
1 пазителъ	1.500 „
1 майсторъ по графическото изкуство	3.000 „
1 майсторъ-дърводѣлецъ	1.200 „
1 брелеръ	3.000 „
1 формеръ	3.000 „
1 дрееръ	3.000 „
1 майсторъ грѣнчаръ	1.800 „

1 работник 960 л.
За писари и прислуга 4.920 „
За хоноровани прѣподаватели, били тѣ
длъжностни или други лица 3.000 „

Прѣдвжда се само едно измѣненіе: перото за писари и прислуга, вмѣсто 4.920 л., става 5.920 л., въ замѣна на едно намаленіе, което се прави въ § 23, на който ще дойдемъ слѣдъ малко. Туй измѣненіе се прави по искането на управата на училището, защото при практическитѣ занятия ученицитѣ иматъ нужда отъ по-голямъ майсторски персоналъ; затуй, по прѣдложеніе пакъ на сѣщата управа, този параграфъ се увеличава съ 1.000 л., нѣтъ се намалява съ 1.000 л. съответствующиятъ параграфъ за учебни пособия, което било възможно.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 18, както е приетъ отъ комисіята, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Веществени разходи.“

„§ 19. Наемане помѣщения — 10.000 л.“
Безъ измѣненіе.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 19, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 20. Канцеларски потребности, печатане вѣдомости, бланки, формуляри и всѣкакъвъ видъ книжка за нуждитѣ на училището, пощенски разноски (писма, телеграми, телефони, посылки и др.), мнене чистене, и дезинфекция зданията, молебень, водосвѣтъ и пр. — 3.000 л.“

Безъ измѣненіе.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 20, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 21. Отопление и освѣтленіе — 6.000 л.“
Безъ измѣненіе.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 21, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 22. Купуване и поправяне мобили, малки поправки, приспособления и поддръжка на зданията и сбиркитѣ, поддръжане на градина и пр. — 2.000 л.“
Безъ измѣненіе.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 22, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 23. Учебни пособия, книги и списания съ подвързията имъ, материали по ржчна работа, заедно съ разноскитѣ по прѣнасянето имъ и пр. — 10.000 л.“
Сумата, отъ 10.000 л., се намали на 9.000 л.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, който приема § 23, както е приетъ отъ комисіята, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

§ 24. Конкурсни награди на ученицитѣ — 1.500 л.“

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, който приема § 24, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 25. Купуване на художествени старини и др. прѣдмети за погълване на художествено-индустриалния музей при училището — 1.000 л.“

Безъ измѣненіе.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 25, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 26. Формено обѣкло на слугитѣ — 450 л.“
Безъ измѣненіе.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 26, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Глава IV.“

„Техническо училище.“

„§ 27. Залата на личния съставъ при техническото училище.“

1 редовенъ прѣподаватель 3.960 л.
1 редовенъ прѣподаватель, за 8 мѣсеца . 3.600 „
За писари и разеклпи за 4 мѣсеца 1.500 „

Направени сж слѣднитѣ измѣненія: заплатата на 1 редовенъ прѣподаватель, отъ 3.960 л., става 4.200 л., а тая на 1 редовенъ прѣподаватель за 8 мѣсеца, отъ 3.600 л. става 2.400 л. Така щото, общата сума се измѣнява на 8.100 л., вмѣсто 9.060 л.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ § 27 съ измѣненіята, които е направила комисіята въ него, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Веществени разходи.“

„§ 28. Наемане помѣщения — 5.000 л.“
Безъ измѣненіе.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 28, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 29. Канцеларски потребности, печатане разни книжки за нуждитѣ на училището, пощенски разноски (писма, телеграми, колети, посылки, телефони и др.), мнене, чистене и дезинфекция на зданията, молебень, водосвѣтъ и пр. — 1.500 л.“
Безъ измѣненіе.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 29, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 30. Отопление и освѣтленіе — 1.500 л.“
Безъ измѣненіе.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 30, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 31. Купуване и поправяне на мобили, малки поправки, приспособления и поддръжка на зданията и др. — 3.000 л.“

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 31, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 32. Учебни пособия, книги, списания, модели и пр., купуване уреди и принадлежности за уреждане на физическия и химическия кабинети, съ поправката и прѣнасянето имъ — 8.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 32, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 33. Формено облѣкло на разсилнитѣ — 300 л.“

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 33, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Глава V.

„Срѣдни училища.

„§ 34. Заплата на личния съставъ при срѣднитѣ училища:

- 1) Гимназии издържани отъ държавата: въ Стара-Загора мъжка, въ Хасково мъжка, въ Варна мъжка и дѣвическа, въ Враца мъжка, въ Пловдивъ мъжка (съ допълнителенъ педагогически курсъ) и дѣвическа, въ Видинъ мъжка, въ Плъвенъ мъжка, въ Ловечъ дѣвическа, въ Сливенъ мъжка и дѣвическа, въ Търново мъжка и дѣвическа, въ Габрово мъжка и въ София 2 дѣвически и 3 мъжки.
- 2) Гимназии издържани отъ общинитѣ: въ Враца дѣвическа, въ Татаръ-Пазарджикъ мъжка, въ Самоковъ мъжка и въ Видинъ дѣвическа.

- 3) Гимназии издържани отъ окръжията: въ Разградъ мъжка.

- 4) Педагогически училища, издържани отъ държавата: въ Стара-Загора дѣвическо, въ Казанлъкъ мъжко, въ Ломъ мъжко, въ Силистра мъжко, въ Кюстендилъ мъжко, въ Шуменъ мъжко и дѣвическо и въ София дѣвическо.

81 редовни гимназиялни учители отъ II класъ	по 4.440=	359.640 л.
103 редовни гимназиялни учители отъ III класъ	„ 3.960=	407.880 „
75 редовни гимназиялни учители отъ IV класъ	„ 3.480=	261.000 „
200 редовни гимназиялни учители отъ V класъ	„ 3.000=	600.000 „
21 редовни гимназиялни учители	„ 4.200=	88.200 „
1 редовенъ гимназияленъ учител	„ 3.900 „	
2 врѣмени гимназиялни учители	по 2.880=	5.760 „
12 врѣмени гимназиялни учители	„ 2.640=	31.680 „
1 врѣмененъ гимназияленъ учител	„ 2.340 „	
20 врѣмени гимназиялни учители	по 2.100=	42.000 „
10 учители-лѣкари отъ IV класъ „	„ 3.480=	34.800 „
24 учители-лѣкари отъ V класъ „	„ 3.360=	80.640 „
1 учител-лѣкаръ	„ 3.456 „	
3 волнонаемни учители	по 3.348=	10.044 „
9 редовни учители по езици, отъ които 2 по 2.100 л. и 7 по 2.040 л. годишно		12.480 „

60 учители кандидати	по 1.200=	72.000 л.
25 редовни учители по технически прѣдмети, отъ които 5 по 1.800 л., 2 по 1.620 л., 3 по 1.980 л. и 15 по 1.500 л. годишно		40.680 „
11 волнонаемни учители, отъ които 2 по 2.100 л., 3 по 1.860 л., 1 съ 1.740 л., 1 съ 1.920 л. и 4 съ по 1.500 л. годишно		19.440 „
51 волнонаемни учители на седмиченъ часъ годишно и на урокъ, отъ които 27 по 2.000 л., 1 съ 1.900 л., 7 съ по 1.800 л., 14 съ по 1.600 л., 1 съ 1.700 л. и 1 съ 1.200 л.		93.800 „
1 редовенъ прогимназияленъ учител отъ I класъ		3.120 „
23 образцови основни учители за педагогическитѣ училища отъ II класъ	по 2.160=	49.680 „
8 образцови основни учители за педагогическитѣ училища отъ III класъ	„ 1.920=	15.360 „
9 образцови основни учители за педагогическитѣ училища отъ IV класъ	„ 1.680=	15.120 „
2 образцови основни учители за педагогическитѣ училища отъ V класъ	„ 1.440=	2.880 „

Отъ горнитѣ учители 35 сж директори. Тѣмъ добавъчна заплата, съгласно чл. чл. 123 и 158 отъ закона за народното просвѣщение „ 900= 31.500 „

1 секретаръ-счетоводителъ при държавна гимназия 2.400 „

16 секретаръ-счетоводители при държавни гимназии и педагогически училища по 2.100= 33.600 „

2 секретаръ-счетоводители при държавни гимназии и педагогически училища „ 2.160= 4.320 „

5 секретаръ-счетоводители при държавни гимназии и педагогически училища „ 1.920= 9.600 „

6 секретаръ-счетоводители при държавни гимназии и педагогически училища „ 1.680= 10.080 „

1 ръководителъ на фермата при Кюстендилското педагогическо училище 1.800 „

4 огняри за парното отопление при Търновската, Русенската, III-та Софийска мъжка и Варненската дѣвическа гимназии по 1.500= 6.000 „

3 писари, отъ които по единъ за I и II Софийски мъжки гимназии съ по 1.500 л. годишно и за I-та Софийска дѣвическа гимназия съ 1.380 л. годишно 4.380 „

За писари и разсилни въ държавнитѣ мъжки и дѣвически гимназии и педагогически училища 137.000 „

Възнаграждение на прѣподаватели по отдѣлни прѣдмети, специалисти лѣкари и мастори по ржчна работа, били тѣ длѣжностни, пенсионери или други лица; възнаграждение на учителитѣ въ допълнителнитѣ педагогически курсове по 600 л. годишно одному и възнаграждение на образцовитѣ учители при мъжкитѣ и дѣвически държавни педагогически училища, по 360 л. годишно одному; за увеличение на учителския персоналъ, писаритѣ и прислугата, както и помощъ за уволнени по болестъ учители и други служащи въ размѣръ на заплатата имъ за мѣсець и половина, съгласно чл. 32 отъ закона за чиновницитѣ 60.000 „

По отношение на този параграфъ въ комисията се прѣдвидѣха слѣднитѣ измѣнения,

Въ отдѣла за писари и расилни въ държавните мѣжки и дѣвически гимназии и педагогически училища се вписа: както и за Чепеларската и Тутраканската прогимназии, понеже тѣ сѣ държавни и, слѣдователно, и държавата поема върху себе си издръжката на тамшните писари и расилни. Общата сума се измѣни, отъ 137.000 л., на 105.000 л. прѣдъ видъ на това, че много отъ прогимназиите ще се издръжатъ отъ общините и, слѣдователно, числото на расилните и писарите се намалява.

Въ послѣдната алинея, дѣто се казва: „Възнаграждения на прѣподавателите“ и пр., общата сума 60.000 л. се намали на 30.000 л.

И. Хаджиевъ: Г. министре! Какво стана съ педагогическото училище въ гр. Ямболъ?

Министъръ Н. Мушановъ: Този въпросъ не се уредва въ бюджета. Ако ми позволите, азъ искамъ да кажа двѣ думи, защото има заблуждение въ г. г. народните прѣдставители.

Като видѣхъ тая година, че Министерството на просвѣщеніето има много неприятности съ въпроса за отваряне на гимназии — тукъ искаме, тамъ искаме — то искахъ да се разрѣши този въпросъ по законодателенъ редъ; до него се отнася една отъ поправките въ закона. Тамъ сега, въ закона, ще опрѣдѣлимъ всѣхъ държавни, общински и окръжни гимназии, та само по законодателенъ редъ да може да се измѣнява тая работа.

И. Хаджиевъ: Доволенъ съмъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Тая година прѣдвиждамъ въ бюджета ония гимназии, които правимъ държавни отъ общински, а тѣ сѣ 6. Това е економията: като отдѣляме прогимназиите, да можемъ да дадемъ 6 държавни гимназии на провинцията. Тѣй щото, тоя въпросъ за педагогическите училища, какъ ще се учредятъ, е въпросъ на закона за народната просвѣта.

И. Хаджиевъ: Доволенъ съмъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Споредъ новия законъ за народното просвѣщение, въ всѣхъ окръжъ трѣбва да има поне 2 гимназии, разбира се, мѣжка и дѣвическа, или може да бѣде и друго-яче, но на всѣхъ случаи най-малко 2 гимназии въ окръга трѣбва да има. Издръжката на тѣзи гимназии се подразбира, че ще легне всецѣло върху държавния бюджетъ. Тукъ, въ § 34, виждаме, въ София се прѣдвиждатъ 2 дѣвически и 3 мѣжки гимназии, които лѣгатъ всецѣло на държавния бюджетъ, когато нѣкои общини, като напр. на гр. гр. Враца, Пазарджикъ, Самоковъ, издръжатъ своите гимназии, и когато Русенскиятъ окръгъ издръжа пѣкъ 1 мѣжка гимназия въ Разградъ. Ако Врачанската или Пазарджикъ община могатъ да издръжатъ своя гимназия, ако Русенскиятъ окръгъ може и трѣбва да издръжа своя гимназия, азъ не разбирамъ, защо нѣкои отъ тѣзи 5 софийски гимназии да не легнатъ върху бюджета на Софийското окръжие или на Софийската община. Вие чухте отъ г. министра на народната просвѣта да захваля загрижеността на нѣкои общини къмъ учебното дѣло; но ние, за съжаление, не виждаме да проявява тази загриженостъ къмъ учебното дѣло нашата столица, а тя продължава да стоваря тая грижа върху държавата. Азъ и миналата година, при разглеждането на тоя бюджетъ, констатирахъ, какъ Столицата въ продължение на десетки години е струпвала на държавния грѣбъ из-

дръжката на своите гимназии — нѣколко мѣжки и нѣколко дѣвически — и на своите редъ прогимназии. Най-малко това се пада да прави столицата, която има единъ бюджетъ най-големъ въ България и едни доходи по-големи, отколкото тия на всѣка друга община.

Азъ прѣдлагамъ отъ тѣзи 5 софийски гимназии, 2 да останатъ издръжани всецѣло отъ държавата, а пѣкъ едната да mine на издръжката на Софийския окръжонъ съвѣтъ, а другите 2 — на издръжката на Софийската община.

Имамъ да направя една бѣлѣжка и относително заплатите на учителския персоналъ. Азъ съжалявамъ, че нѣмамъ нѣкои цифри въ това отношение и, ако г. министърътъ ги има, не ще бѣде злѣ да ги посочи. Както видѣхте прѣди малко, г. г. народни прѣдставители, на професорите отъ нашия Университетъ ние не прѣдвидѣхме въ бюджета онѣзи заплати, които по закона би трѣбвало да имъ прѣдвидимъ, а ги оставихме въ единъ размѣръ, въ който тѣ фигуриратъ и въ ланския бюджетъ. Какво правимъ по отношение заплатите на учителите отъ срѣдните училища? Ние правимъ слѣдното. По закона, тѣ получаватъ едно повишение на своите заплати лани и сега нѣкои отъ тѣхъ, които тази година добиватъ едно ново повишение по класъ, добиватъ, слѣдователно, едно повторно увеличение на заплатата. Азъ мисля, че ще бѣде достатъчно за таквато г. г. учители, като ги оставимъ засега само съ онуй повишение, което имъ даде законътъ за народната просвѣта, повишение по заплатата, съгласно онази класификация, която стана лани. И поради тази економия, която ние се мъчимъ да правимъ всеждѣ и която направихме отъ професорските заплати, въпрѣки даже закона, въ името на тая економия, азъ прѣдлагамъ и моля г. министра да се съгласи, щото повишението на таквато учители, на които се слѣдва едно ново увеличение на заплатата, добивано въз основа на едно ново повишение, да бѣде отложено за малко по-нататъкъ, когато ще има да чуемъ думата на парламентарната комисиия, която сигурно ще донесе една нова класификация на учителите отъ срѣдните училища. Азъ, прочее, прави прѣдложение, онази цифра — г. министърътъ може да я знае, той трѣбва да я знае и азъ искамъ да ни я посочи тукъ — онаи цифра, казвамъ, която произхожда като добавъчно възнаграждение, вслѣдствие повишението въ по-горенъ класъ на нѣкои учители, да я економисаме тази година.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министъръ на просвѣтата.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Цѣльта, която имаше законътъ относително срѣдното образование, бѣ да дадемъ на всѣхъ окръжъ държавни гимназии — тамъ, какъто не е съществувала. Азъ казахъ и миналата година, че е много несправедливо въ нашата държава да има нѣкъдѣ много гимназии, а нѣкои окръжи бѣха останали, като че мащеха ги гледа — нѣмаха нито 1 държавна гимназия. Вѣрнѣ на тая политика, още миналата година въ Плевенския окръгъ развихъ 2 гимназии: Плевенска мѣжка и Ловчанска дѣвическа. Тая година прави 6 нови държавни мѣжки гимназии; започвамъ: Сливенска дѣвическа държавна гимназия, Старозагорска мѣжка държавна гимназия, Хасковска мѣжка държавна гимназия, Кюстендилска мѣжка държавна гимназия, Врачанска дѣвическа държавна гимназия и Русенска дѣвическа държавна гимназия; оставатъ още общински само гимназии: Видинска мѣжка, Татарпазарджикъ мѣжка и претенцията на гр. Бургасъ за гимназия. Тия сѣ въпроси, които има да уредимъ съ закона. Но когато едно правителство излиза да даде на провинцията въ 1 бюджетъ 6 гим-

пазии, моля ви, г-да, повече недѣйте иска, защото когато се правят реформи, тѣ се правят постепенно. Миналата година казахъ, че ще открия 6 гимназии; открихъ ги. Но това не може да се разрѣши съ единъ замахъ. Въпросътъ е разрѣшенъ въ бюджетопроекта много справедливо. Г. Драгиевъ казва: въ гр. София има 3 гимназии мъжки и 2 дѣвически. Г. г. народни прѣдставители! Гр. София трѣбва да има толкова гимназии, за да удовлетвори нуждитѣ не само на столицата. За да видите колко грѣшите въ тия работи, ще ви кажа какво количество отъ гимназиститѣ отъ България сѫ въ гр. София и какво остава въ провинцията. Всички ученици въ гимназитѣ и въ педагогическитѣ училища у насъ сѫ 12.727 — гимназиститѣ по новата система, по гимназитѣ отъ I класъ на горѣ. Ученицитѣ само въ софийскитѣ гимназии и педагогически училища сѫ 3.175. Значи, имате третината почти отъ ученицитѣ гимназисти въ България, които сѫ въ гр. София, а имате 35 гимназии и педагогически училища въ България навредѣ. Гр. София е I центъръ, дѣто се развива и много се развива — 120 хиляди е гр. София, и той ще има толкова гимназии, колкото може да го обзавеждатъ, и най-голяма несправедливостъ ще направятъ ония, които като се борятъ за справедливостъ, махнатъ нѣщо отъ столицата, и именно тая година, когато споредъ новия законъ азъ ъ възложихъ 470.000 л. новъ данѣкъ, защото за прѣвъ пѣтъ тя поема всички прогимназии, и по силата само на туй дѣление столицната община поема тази година въ бюджета си близо половинъ милионъ лева. Когато I община поема такъвъ товаръ съ единъ такъвъ законъ, тамъ, дѣто и мене ме бѣше страхъ, че тоя товаръ, който хвърлятъ на общинитѣ, е тежъкъ, моля ви недѣйте прави въпросъ, а прие-мете, че работата е справедлива.

А, г. Драгиевъ, колкото до въпроса за педагогическитѣ училища, въ законопроекта азъ имамъ Вѣнето мнѣние. Педагогическото дѣвическо училище нѣма да остава въ гр. София, проектирамъ да го изпратя въ гр. Дупница, защото, споредъ моето разбиране, дѣвическитѣ педагогически училища, па и мъжкитѣ, трѣбва да изпратимъ въ малки центрове, понеже българскиятъ учителъ трѣбва да навиква при условията, които ще му се създадатъ като учителъ въ село и въ малкитѣ градове. Защото азъ тая година бѣхъ очуденъ отъ господажитѣ, свършили въ гр. София при друга обстановка, не селска, облѣчени прѣвъзходно, като столичани, които ми казваха сами аргумента, че не може да живѣе въ селската срѣда, защото е свършила въ гр. София. Заради туй педагогическитѣ училища, особено дѣвическитѣ въ гр. София — има и други условия, които не благоприятствуватъ — ще изпратимъ въ провинцията, въ помалкитѣ градове, но то е другъ въпросъ. Гимназитѣ въ гр. София трѣбва да си останатъ държавни, както сѫ.

Г. Драгиевъ повдигна и другъ въпросъ, въпросъ за намаление заплатитѣ на учителитѣ. Азъ, г. г. народни прѣдставители, се опѣлчavamъ противъ, и се опѣлчavamъ по тая причина, че чиновничеството ще научимъ на редъ само тогава, когато не му даваме обѣщания, за да го лѣжемъ, а когато ще си изпълняватъ добросъвестно задълженията, които сте посили като парламенти въ закона. Вие миналата година разрѣшихте единъ въпросъ, за да дойде първата година, когато ще получаватъ заплатата, да не имъ я дадете ли? Азъ, напѣри, такава игра не бихъ приелъ за себе си. Азъ смѣтамъ, че малцина сѫ ония отъ народнитѣ прѣдставители, които ще послѣдватъ нграта на г. Драгиева. Такива законодатели, които въ 6 мѣсеци губятъ паметѣта си, не могатъ да иматъ авторитетъ прѣдъ народа, за да му създаватъ закони. По въпроса за професоритѣ и менъ ми е мѣчно, и азъ, като министъръ, имамъ амбицията, че моятъ

законъ по заплатитѣ не се прилага за всички еднакво. Г. Драгиевъ каза: малкитѣ искали, не имъ се даде, да не даваме примѣръ на голѣмитѣ. Тоя аргументъ го приведоха за моитѣ чиновници въ министерството: нѣма да увеличимъ, нѣма. Тѣ сѫ съ най-големъ заплати; г. г. професоритѣ останаха съ 600 л. по-малко. Най-послѣ има извѣстна логика, която трѣбва да се слѣдва за 1 година. Азъ прѣсмѣтамъ, най-послѣ тѣ получаватъ като уредници, декани, 600 л., и 1.200 л. допълнителни, ставатъ 7.200 л.; то ще мине тѣй. Но вие да прокарате това отново, значи, миналата година да прокарате законъ, който вие желаете, а слава Богу азъ миналата година го прокарахъ иначе. Ето защо не ца такива, нѣща да кажа демагогски, по неправилни похвати, които могатъ да уронватъ цѣлото законодателство, че не знае какво прави. Азъ не мога да направя това.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Филиповъ.

А. Филиповъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ нѣма много да ви бавя. Излѣзохъ на трибуната, защото не мога силно да говоря и отъ тукъ ще бѣда повече чуѣ.

Внесохъ прѣдложение, подписано отъ надлежното число депутати, съ което, на основание чл. 111 отъ закона за народната просвѣта, прѣдлагамъ, щото Народното събрание да рѣши Видинската дѣвическа гимназия да се издържа отъ държавата. Освѣтъ основанията, които ми дава законътъ, но политически и културни потребности, политически и културни задължения на държавата изискватъ, щото тя да обърне особено внимание на тая дѣвическа гимназия. Даже никѣждъ другагѣ да нѣма дѣвическа гимназия, за гр. Видинъ държавата всѣкога трѣбва да намѣри срѣдства, за да нареди една дѣвическа гимназия. Нѣма пужда тукъ, отъ това мѣсто и на такова едно тѣло да се говорятъ мотивитѣ и да влизамъ въ подробности, защото тѣ иматъ чисто политически и културенъ характеръ. Нѣма нужда, казвамъ, да излагамъ тия мотиви, защото тѣ се намиратъ въ убѣждението, въ свѣдѣствата на всѣки български депутатъ. Мисля, че нѣма нужда да се простирамъ по-нататкъ. Разбира се. Вземете работата иначе. Въ източна България на едно малко пространство има 4 дѣвически държавни гимназии, а въ западна България, прочетете вие този § 34 отъ бюджетопроекта и ще видите, че ни една дѣвическа гимназия нѣма; едно население повече отъ милионъ жители е лишено отъ участието на държавата въ тѣзи разности. Гр. Видинъ се намира на границата; 3 държави сѫ насочили своитѣ агитации върху тази частъ отъ нашето отечество. Но между другитѣ срѣдства, които свърѣмнената държава има въ борбата за съществуване, сѫ и културнитѣ. Малцина сѫ ония отъ вастъ, мисля, които знаятъ, че срѣщу Видинския окръгъ Сърбия има 3 гимназии. Тѣ нѣматъ много ученици въ Зайчарската гимназия, но по съображения, които и ние трѣбва да имаме прѣдъ видъ, и ние трѣбва да ги вземемъ за основа на нашата просвѣтителна политика, тѣ въ Зайчарската гимназия не гледатъ да-ли зайчарци ще отиватъ да учатъ, но колкото етипендианти иматъ бошняци, черногорци, отъ Стара Сърбия, всички се изпращатъ въ тая гимназия. Просто искатъ едно подавление на българския елементъ въ нея гимназия. Не зная да-ли г. министърътъ на просвѣщението е готовъ да ви даде тукъ свѣдѣния, че въ Видинската гимназия пакъ имаме възпитаници и отъ Зайчаръ, и отъ Ромжия. Тия свѣдѣния, ако не е достатѣчна тая декларация, която правя азъ тукъ, г. министърътъ може и телеграфически да провѣри. Между другитѣ възпитаници на Видинската гимназия е и синътъ на единъ отъ най-

видните сръбски дѣатели, Адамъ Богославлевичъ и др. И сегашниятъ министъръ-прѣседателъ г. Пашичъ, се е училъ въ Видинската гимназия. Ако не задържимъ тая гимназия по политически и културни съображения, за шипъ трѣбва да я поддържаме; на сѣщото основание, на което и 5,000 души въ Солунъ издържатъ гимназия, на сѣщото основание и въ гр. Видинъ трѣбва да издържаме дѣвическа гимназия. Това сѣ съображенията, но тѣ сѣ отъ такъвъ характеръ, щото вие ще ги разберете, за да не отивамъ въ по-големи подробности, освѣтъ тѣзи, които имахъ честта малко по-прѣди да ви съобща.

Но има и друго. Гр. Видинъ е въ изключително хигиеническо положение. Съ венчки сръдства, сѣ които разполага той, трѣбва да се бори за подобрене хигиеническите условия, а пъкъ влошаването на тия хигиенически условия не е станало по естествени причини, а по чисто държавнически причини. Държавата за своитѣ интереси е създадала най-лоши хигиенически условия, създадала е и условия постоянно да се намалява населението, а не да се увеличава. Фортификационните работи сѣ причинили издѣлбаване на терена, на който е построенъ градътъ, и сѣ се образували бари, които сѣ пълни съ вода. Лѣтно врѣме, когато захваща да се изпарява водата, образуватъ се мизми, които изтрѣбватъ населението и не дава да се увеличава и развива. Слѣдователно, този градъ по чисто държавни съображения е изложенъ на отчаяна борба за подобрене здравето на своитѣ граждани. Тая държава, която иска толкова много жертви отъ гражданитѣ, дѣтския о да поеме върху себе си и образованието, а не да го стоварва на гражданитѣ и то възъ основа на чл. 111 отъ закона за народното просвѣщение. Както на пловдивци, на русици, на варненци дѣвическите гимназии се издържатъ отъ държавата, на сѣщото основание и видинци иматъ право да претендиратъ да се издържатъ дѣвическата имъ гимназия отъ държавата. Сръдства има: посоченитѣ съкращения, които прави г. министърътъ въ отдѣла за писари и разниши около 30,000 л.

Министъръ Н. Мушановъ: Тѣ се напаксаха.

А. Филиповъ: Както и да е; нека държавата намѣри сръдства, и тя е длъжна да намѣри, защото на основание на тѣзи сѣщитѣ закони, които дѣйствуватъ, държавата дава право на гражданитѣ да поискатъ отварянето на мъжка и дѣвическа гимназия. На основание на тѣзи сѣщитѣ закони, държавата иска единъ кредитъ отъ 23 милиона, и като участвуваме въ този кредитъ, имаме право да участвуваме и въ печалбитѣ отъ този 23-милионенъ кредитъ. Не може държавата на единъ граждани да възлага само задължения, а не и права; не можемъ ние да бъдемъ игнориращи въ придобиването на опѣзи права и облаго, които съврѣмената държава трѣбва да даде.

Имамъ и другъ единъ мотивъ. Престигътъ на правителството ще се урони, ако отхвърлите издържката на Видинската дѣвическа гимназия. Азъ ще изнеса случаятъ тукъ. Лѣтосъ г. министърътъ на народното просвѣщение посѣти града, прѣгледа всичко, най-тщателна ревизия направил на всички заведения и се убѣди, че градътъ не може да поддържа гимназия, а държавата трѣбва да поеме върху себе си издържката на гимназията. И даде тържествено обѣщание. Азъ бихъ искалъ, ако ние уважаваме парламента, ако ние уважаваме този високъ принципъ, правителството, да поддържа престигъ на тази власт. Думата на министра, дадена прѣди една тържествена обстановка, никой не трѣбва да попрѣчи да се реализира.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Владимиръ Дяковичъ.

В. Дяковичъ: Азъ ще моля г. министра да се съгласи, за да се удовлетвори едно отъ многото учителски искания. Думата е за ония учители, които съгласно чл. 183 буква а отъ закона, сѣ свършили пълно висше образование прѣди закона на Живкова и на които се опрѣдѣля старшинството отъ 1 януарий 1893 г. Та, г. министре, не е ли възможно да се удовлетвори 1 отъ многото, казвамъ, искания? Азъ мисля, че учителството засега ще се задоволи, като зачетето старшинството на учителитѣ сѣ висше образование, свършили прѣди закона на Живкова, отъ деня на тѣхното назначение. А тѣ сѣ около 60 души. Това сѣ учители ванни, които създадоха гимназитѣ, които дойдоха отначало, когато прѣмаше никакви сръдни учебни заведения въ България; тѣ вече си отиватъ, пзмнратъ. Тѣ сѣ, както казахъ, около 60 души; за тѣхъ направихъ една смѣтка, и намѣрихъ, че ще чинатъ 28 хиляди лева и пѣщо. Азъ бихъ могълъ да покажа за източникъ, ако може, параграфътъ на културното отдѣление, г. министре.

Министъръ Н. Мушановъ: За кои учители?

В. Дяковичъ: Учителитѣ сѣ висше образование, свършили прѣди закона на Живкова.

Министъръ Н. Мушановъ: Този въпросъ е на врѣменнитѣ правила, които ще засѣгаме сега съ намѣненето на закона за народната просвѣта. Няма сега законъ.

В. Дяковичъ: Г. министре! Понеже се готви едно измѣнение на закона и вие обѣщавате да оформите това измѣнение, то, ако е възможно, и това да стане сѣ съ тѣзи измѣнения и допълнения на закона, като се удовлетвори още тѣзи учители. Азъ, доколкото зная, учителитѣ, бѣха се задоволили съ това, и това е справедливо.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Хаджиевъ.

И. Хаджиевъ: Г. г. народни прѣдставители! У насъ, като че всѣка селска или градека община иска да разтовари своя товаръ било по училищата, било по други обществени заведения върху гърба на държавата. Ние много говоримъ за частната инициатива, и защо тая частна инициатива, върху която се позоваваме често, не се проявява тамъ, дѣто би трѣбвало да се прояви, въ по-интелигентнитѣ слоеве? Желателно бѣше тая частна инициатива да се поеме най-напрѣдъ отъ столичнитѣ граждани, които сегизтогиз ги наричаме пулса на България, на българското общество. 5 гимназии ви каза г. Драгневъ, се издържатъ отъ държавата. Азъ искамъ именно въ този моментъ г. г. депутатитѣ отъ столицата, както и г. г. столичнитѣ граждани да покажатъ, че тѣ, които разбиратъ значението и важността на образованието, се нагърбятъ да поематъ и частъ отъ товара, нуженъ за тѣхното образование, а не само да чакатъ всичко отъ държавата. Имамъ законъ, щото въ 1 окръгъ, дѣто има 250 до 300 или 400,000 жители, се разбрива да има 2 гимназии — една мъжка и 1 дѣвическа. А гр. София, който има всичко на всичко 70—80,000 жители, има 5 гимназии, и тия 5 гимназии ги издържа само държавата.

К. Батоловъ: Прогимназитѣ ги издържа столицата.

И. Хаджиевъ: Зная, за тѣхъ не говоря; азъ говоря само за гимназитѣ.

Азъ смѣтамъ, че именно онѣзи български граждани, които сѣ усѣтили нуждата отъ образование, трѣбваше да бъдатъ готови въ всѣки моментъ сами

да се нагърбятъ съ задоволяването на тая нужда, а не да чакатъ да имъ идва това отъ вѣнъ. Ето ви най-добриятъ примѣръ, който вие, софиянци, може да дадете на българскитѣ граждани отъ провинцията, особено на българскитѣ селяни, които вие считате прости и невѣжи, а тѣ не сѣ много далечъ отъ това. Ето, казвамъ, първиятъ примѣръ, който трѣбваше да дадете, като се нагърбите съ поддръжката на 2 отъ гимназиитѣ, или 2 отъ гимназиитѣ да поддържа държавата, а другитѣ 3 — общината.

Н. Мирски: Тукъ нѣма софиянци; тукъ има народни прѣдставители.

И. Хаджиевъ: Вие знаете, кждѣ се обръщамъ азъ.

Азъ смѣтамъ, г. г. народни прѣдставители, че България или българската държава въ много отношения достатъчно подпомага столицата си. Ние въ годината, да не кажа съ стотина хиляди, ама съ десетина хиляди хора отъ разнитѣ крайща на провинцията докарваме тукъ по разни работи, затуй, защото е столица, защото е центъръ, и всѣки оставя по 1—2 наполеона. Това е сѣ за полза на столицата. Ние за столицата сме направили прѣкрасенъ театъръ, отъ който само вие, софиянци, се ползвате; макаръ че носи името „Народенъ театъръ“, народътъ въ своето болшинство не го е съзвувалъ даже.

Г. г. народни прѣдставители! Софиянци въ туй не могатъ да се оплачатъ, че българскиятъ народъ не ги е поддържалъ и не ги е достатъчно възнаградилъ. Азъ смѣтамъ, че държавата дълги години е отпускала по една достатъчна грамадна сума пари на общината, а на други нищо не е отпускала. Вие ще се съгласите, че когато всичкитѣ провинциални градове получаватъ отъ октроата една много дребна сума, а селата получаватъ само 50 ст. на глава, на гр. София се дава 32 левчета на глава, безъ да се гледа каква е тая глава, да-ли е тя министерска, да-ли е адвокатска, да-ли е даскалска, или пъкъ е нѣкоя проста. На това не се обръща внимание. Туй може вие да не съзнавате, но то е една доста голѣма полза, доста голѣма помощ, която народътъ дава на гр. София.

Г. г. народни прѣдставители! Не е само това. Вие имате тукъ и читалища, вие имате тукъ и народна библиотека, която тоже държавата ви издържа. Софиянци иматъ 1 университетъ, кждѣто ние, за да пратимъ нашитѣ дѣца, трѣбва да харчимъ пари — 1—2.000 л. не стигатъ на единъ студентъ годишно, а вие тукъ, съ тѣзи разности, съ които вие сами живѣте и дѣцата при васъ, издържате дѣцата си въ Университета. Това е тоже една помощ, която трѣбва да признаете. Е добръ, ако държавата е била тѣй щедра, ако българскиятъ народъ е билъ тѣй щедъръ за софиянци, защо тия софиянци не се показватъ тѣй благодарни, и да поематъ, ако не повече, поне 2 отъ гимназиитѣ да издържатъ тѣ, и да разтоварятъ малко държавния товаръ, та заедно съ това ще може много лесно и г. министърътъ да економиса една сума отъ държавния бюджетъ и послѣ да я употреби за други по-необходими нужди?

Ето това искахъ азъ и като подкрѣпвамъ прѣдложението на г. Драгиева, ще моля г. г. народнитѣ прѣдставители, особено ония отъ провинцията, да оставимъ на гр. София да си издържа 2 гимназии, а — отъ друга страна — 1 гимназия да остане да я издържа окръжниятъ имъ съвѣтъ. (Нѣкои ржкоплѣскавъ)

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Златановъ.

М. Златановъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ най-много обичамъ да говоря за ло-

кални интереси и по локални съображения. И ако вземамъ думата по въпроса, който повдигна г. Филиповъ, вземамъ я, за да защитя едно мнѣние, което се подкрѣпя не съ локални съображения, а съ общо-государствени.

Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: А-а-а!

М. Златановъ: Моля. — Вѣка държава въ пограничнитѣ мѣста трѣбва да има особена политика, специална политика. Неуже-ли трѣбва да чакаме да ни възразяватъ противъ тая политика, която досега е продължавала тукъ? Разбирамъ силата на единъ бюджетопроектъ. Ако бѣше туренъ въ него гр. Видинъ, никой нѣмаше да даде гласа си да се махне. Като е зачеркнатъ той, като сѣ турени други централни градове, азъ желая да чуя съображенията на централната властъ, която е правила проекта, отдѣ-накждѣ. Значи, ние тукъ по усмотрѣние ще работимъ. Отдѣ-накждѣ въ извѣстни градове, централни градове, градове на които желая да иматъ тѣзи гимназии, но градове, за които азъ не желая да се лиши единъ такъвъ край, като гр. Видинъ, отъ помощта на държавата, отдѣ-накждѣ, казвамъ, държавата да имъ издържа гимназиитѣ, а не да издържа Видинската дѣвическа гимназия? Ще излизе, че ние ще можемъ да защитимъ само онова, което ни даватъ отъ канцеларитѣ, които съставляватъ бюджетопроекта.

Не съмъ ангажиранъ по въпроса, но моето мнѣние е, че тамъ трѣбва да се обърне внимание, а то се сподѣля и отъ други хора. Не е г. министърътъ, който е говорилъ лѣтосъ въ гр. Видинъ. Г. министърътъ констатира назадничавостта на окръга въ просвѣтително отношение, като че ли тая държава е обърнала особено внимание на тоя край, та трѣбваше да му се направи тоя вѣговоръ. Но той го направи, и това, което каза, е вѣрно: училища нѣма, държавни гимназии отначало докрай нѣма, и за да се направи 1 гимназия 15 години комисии отиваха да прѣгледжатъ мѣстото, сума пари се извѣдоха по командировки и планове нѣма, и никаква помощ отъ държавата за държавна гимназия въ гр. Видинъ нѣма. Е, г-да, азъ същамъ недоволството на населението, азъ говорихъ въ присѣдствението на г. министра — при насъ бѣха граждани отъ всичкитѣ партии — за особенитѣ нужди на края, най-много за похвалното стремление на правителството, за похвалното стремление на министерството да удовлетвори тѣзи нужди. Хората бѣха доволни, нищо не имъ се обѣща конкретно, но тѣ разбраха на кои права и задължения отъ закона се намеква и ако на други мѣста може да се даде, защо да не се даде на единъ такъвъ край, първо, на такова важно мѣсто, кждѣто трѣбва да има специална политика, когато е дума за училища? Искате ли да подкрѣпите българщината, българското дѣло — обърнете внимание на този край. Досега той е занемарванъ и хората сѣ недоволни. Азъ можехъ да похваля ланшнитѣ ни разпореждания и мѣроприятия и тѣ можаха да ги одобрятъ и да чакатъ съ право. Не локални интереси защитавамъ азъ, а общобългарски за вниманието, за грижата къмъ този край, който има такава важна задача и такава роль между инородческото население въ България. Не моимъ помощ, не моимъ субсидия, а справедливостъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Пакъ отъ желание да всѣя свѣтлина, за да прѣкрата дебатитѣ, вземамъ думата, безъ да сѣмъ говорили още нѣкои господа.

Г. г. Филиповъ и Златановъ искатъ да се отвори държавна дѣвическа гимназия въ гр. Видинъ и каз-

ватъ, че пареждането на гимназиите кон да бждатъ държавни и кон не е единъ произволъ. Бюджетно-проектътъ, който изнасямъ прѣдъ народното прѣд-ставителство, е единъ проектъ, и ще бжде недостойно даже отъ народнитъ прѣдставители да го гласуватъ прѣди да си кажемъ аргументитъ, защо тъй е направено. Азъ разбирамъ г. Златанова и въ нѣколко думи искамъ да кажа аргументитъ, защо тъй е направено. Вѣрнѣе на тая политика, особено за крайщата, като видинския, училищата на пограничнитъ крайща да се издържатъ отъ държавата, азъ съмъ направилъ тоя лѣтъ много нѣщо, и най-много за видинския край.

И. Хаджиевъ: Браво!

А. Филиповъ: Вѣрно!

Министъръ п. Мушановъ: Азъ искамъ да се разберемъ, г-да; нѣма защо само току-тъй да приказваме. Пита г. Златановъ: защо въ гр. Видинъ не стане дѣвическата гимназия държавна, а на други мѣста ставатъ държавни гимназии. Заради туй, за което имахъ по-рано смѣлостта да го кажа, а сега и туку ще го кажа. Заедно ходихме. Азъ винаги живѣехъ съ една иллюзия, че видинскиятъ край е единъ отъ най-събуденитъ крайща на българското царство, че тамъ има интелигентни хора, че тамъ има културни хора, които сж въ състояние толкова години да поддържатъ една опозиционна борба, и мислѣхъ, че тия хора чрѣзъ просвѣтата сж се издигнали, за да отстаиватъ своитъ политически права. Азъ сега заявявамъ, че 1 назадничавъ край въ просвѣтително отношение е видинскиятъ край, и какво трѣбваше да направя? Трѣбваше системно да вървя: най-напрѣдъ тая селска маса да се повдигне въ образователно отношение по-високо, за да могатъ да станатъ тия села притоци на гимназиите, които сж въ гр. Видинъ. И това направихъ. Въ видинския край — ето, г-да, бюджетно-проектътъ е прѣдъ васъ — направихъ държавни прогимназиите, и само въ видинско тѣ сж най-много: Грамада, Шипиево, Бръгово, Акчаръ, Бѣлоградчикъ, Ново-село и Кула. Въ всички околийски центрове прогимназиите сж направени държавни училища, и разбирамъ, че има резонъ, и нито се кая, нито мисля, че съмъ направилъ лоша работа. Въ тия крайща държавата трѣбваше да вземе по-голямъ участие за повдигането въ просвѣтително отношение населението. Това го разбирамъ и това се прави. Защо не направимъ Видинската дѣвическа гимназия държавна? Ами че, г. г. народни прѣдставители, азъ ще ви кажа статистически даини, за да се убѣдите, че упрекътъ не е на мѣстото си.

М. Златановъ: На мѣстото си е. Не е мислено даже по този въпросъ за този градъ и свършено. Сега давате тия обяснения. Азъ говоря за центъра на окръга — тамъ какво сте направили?

Прѣдседателствуещъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Златановъ, безъ сръдня.

Министъръ Н. Мушановъ: Чакай. Единъ центъръ, само защото е центъръ, не заслужа никаква почитъ; ако този центъръ нѣма никакво значение, нито трѣбва да го подкрѣпимъ и да направимъ нѣщо за него. Отъ всички гимназии, които има въ българското царство, г. Златановъ, Видинската дѣвическа гимназия миналата година е имала 114 ученички, а сега има 116.

М. Златановъ: Тя догодина ще има 80.

Министъръ Н. Мушановъ: Да направя едно малко сравнение между всичките гимназии, които ставатъ сега държавни. Първо, правимъ държавна Врачан-

ската мъжка гимназия, която миналата година е имала 286 ученика, а сега има 425; правимъ държавна Русенската дѣвическа гимназия, която има 290 ученички; правимъ държавна Старозагорската мъжка гимназия, която има 501 ученика; правимъ държавна Хасковската мъжка гимназия, която има 200 ученика. Сега, съпоставете тѣзи цифри съ числото на учениците, които сѣдватъ Видинската гимназия и ще видите, че всички почти не двойно, но тройно, четворно и петорно прѣвъзхождатъ.

А. Филиповъ: Знаете ли, г. министре, че отъ гр. Видинъ има момичета въ Русенската, Варненската и Пловдивската гимназии, защото Видинската гимназия не е добръ наредена и хората си пращатъ момичетата на други мѣста?

Министъръ Н. Мушановъ: Г. Филиповъ! Азъ Ви изслушахъ аргументитъ. Вие ми правите упрекъ, защо тъй съмъ направилъ. Моля, имайте търпѣние да Ви освѣтля; туй ми е амбицията — да Ви освѣтля. Азъ Ви казахъ — и това е най-сериозния ми мотивъ — докато гимназиите цѣматъ притоци, отъ дѣто ще влиза материятъ въ тѣхъ, не е осигурено тѣхното съществуване. Видинскиятъ окръгъ има най-малко прогимназии и най-обезлюдени прогимназии, които не даватъ контингентъ за гимназията и, ако азъ не бѣхъ министъръ на просвѣщенiето, кой знае, дали пѣхъ да се занимавамъ съ тѣхъ. Едно да ви кажа: колко ученици има въ прогимназиите въ Видинския окръгъ? Въ цѣлата Бѣлоградчикска смѣсена прогимназия има 148 ученика — момичетата сигурно сж по-малко; нѣмамъ оназъ таблица, която имамъ специално за дѣвиците. Кулската смѣсена прогимназия, слѣдъ като имаше въ 1909 г. 80 ученика, смѣсено, тази година има 66. Тя е единствената прогимназия, която намалява съ 14 ученика.

М. Златановъ: Кждѣ имъ сж помѣщенията? Ще намалѣятъ съвсѣмъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Моля, чуйте ми аргументитъ. Когато въ Видинския окръгъ тѣзи два главни притока, отъ които ще идатъ ученички за Видинската гимназия, вие виждате, че намаляватъ количествено, каква нужда смѣтате вие, че имаше, да се открие непрѣмънно гимназия въ Видинъ и то държавна? Най-малко ученици имате въ гимназията, най-малко има въ прогимназиите; тогава отъ дѣ могатъ да постигнатъ такива тамъ? И менъ ми направи впечатление, когато бѣхъ заедно съ Васъ, г. Филиповъ, въ Видинъ, че отъ градове, като Кула и Бѣлоградчикъ, голѣми околийски центрове, нѣма даже по 3 момичета въ гимназията; ходятъ на друга страна. Толкова по-злѣ за Видинъ, защото отъ Кула и Бѣлоградчикъ изпращатъ дѣцата си другадѣ.

А. Филиповъ: Виждате какви оплаквания има противъ учителския персоналъ въ Видинската дѣвическа гимназия; при такива учители никой нѣма да си праща дѣцата.

Министъръ Н. Мушановъ: Изслушайте ме. Азъ Ви давамъ разяснения, а вие не слушате. Дѣвическата гимназия въ Видинъ, като здание, е много хубаво нагласена. Вие, ако искате да видите типъ на дѣвическа гимназия, трѣбва да отидете въ Русе, дѣто, при послѣдната ревизия, накаралъ момичетата да си опиятъ торбички по прозорците, защото влиза снѣгъ, и да си служатъ съ рогозки подъ краката — нѣщо най-мизерно, което трѣбва да се държи като типъ на една разваленина. Вашата дѣвическа гимназия въ Видинъ е чудесно хубаво здание. Тѣй че, лошото помѣщение не е причина на тази западналъ въ просвѣтно отношение на този край. Взелъ съмъ всички мѣрки — държавата харчи за 7—8 прогим-

назип държавни пари — и смѣтамъ, че полека-лека ще се повдигне този край и ще можемъ да създадемъ притоци за гимназията.

Но друго нѣщо, г. Филиповъ — и тукъ смѣтамъ, че не съмъ кривъ. Вашиятъ градеки съвѣтъ, може би, за участие, се памира въ рацѣтъ на една отъ най-новитѣ политически групи — радикалната. Тя има своя собствена училищна практика. Много хубаво ще бѣде, ако днесъ въ цѣлата държава би могла да се въведе училищната политика на тая партия; това ще бѣде щастие за всѣки български градъ. Тамъ даватъ пособия на богати и на сиромаси; принципътъ за бѣдностъ нѣма.

М. Златановъ: (Възразява нѣщо)

Министъръ Н. Мушановъ: Слушайте да се разберемъ. Тамъ за гимназията се повдига въпросътъ да не се взематъ такси, защото искатъ и гимназияното образование да бѣде безплатно за всички.

А. Филиповъ: Това е прѣдвидено въ тѣхната програма.

Министъръ Н. Мушановъ: Моля Ви се! Ако общинскиятъ съвѣтъ може да направи това, то значи, че има срѣдства за издръжката на гимназия, защото иначе, какъ ще се откаже отъ законнитѣ си приходи, които азъ съмъ поселъ като законно гласувани, и да ги харизава? Има ли нужда азъ, като държава, да отида, при тия условия, които ви казвамъ, да направя Видинската дѣвическа гимназия държавна, когато единъ общински съвѣтъ си позволява лукса, въпрѣки закона, да харизава?

М. Златановъ: Туй харизване е слѣдствие намаляването на ученичкитѣ.

Министъръ Н. Мушановъ: Сега, като поставя всичко на възнитѣ, позволете ми да ви кажа и това. Вие тамъ ще имате 6—7 души учители, съ 4 паралелки, и въ издръжката на гимназията нѣмате по-големо участие отъ 10—12 хиляди лева. Въ всѣки случай, не е това, което ни е диктувало да не правимъ тая гимназия държавна; ти е въ планъ аслж да бѣде държавна. Като се съобразихъ азъ съ всички гимназии, видѣхъ кждѣ има належаща нужда отъ това, кждѣ на населението трѣбва да елекне повече, защото ако гимназията има 500—600 души ученици, това тежи много повече на общината, ако гимназията е общинска, за да мога да доразвия идушната година двѣтѣ гимназии, които оставатъ. Най-послѣ, позволете ми да се похваля, че въ двѣ години можахъ да развия 10 държавни гимназии, за които се иска тактъ, умѣние. Менѣ, обаче, ми стана мжчно и искамъ да ви отговоря, че това не е бюрократическа работа и че не за хатѣра на този и оняи нареждамъ така гимназинтѣ, но че имамъ сериозни съображения за туй. Моето желаніе е да можемъ навредъ да направимъ сжщото.

Г-да! Важенъ въпросъ за гр. Видинъ — азъ съмъ говорилъ това тамъ, ще го кажа и на васъ, на народното прѣдставителство — то е постройката на мжжка гимназия.

М. Златановъ: И нея нѣма въ бюджета.

Министъръ Н. Мушановъ: Срамно е, наистина, да има въ Видинъ една гимназия за момчета, която иначе отива добръ, но е тѣй разхвърлена, тѣй негодна; срамно е, наистина, за оня пунктъ, когато сѣрбинъ или романинъ дойде въ гр. Видинъ, да види, колко назадъ сме останали по отношение на гимназинтѣ. Доколкото срѣдствата ми позволяватъ, ще се мжча и азъ да помогна, защото това е обща нието ми, което съмъ далъ на видинци, като смѣтамъ, че общахъ една справедлива работа на банкета, който ми се даде, както знаете, отъ всички партии.

А че тоя край има значение, има, по моля, г. г. народни прѣдставители, нѣдѣйте гласува туй, защото не е него, да ми се гласува една гимназия, когато нѣмамъ кредитъ за нея. Бюджетътъ, казахъ ви, нѣма да увеличи нито съ 1 сантимтъ. Оставете, най-подиръ, една година да почакаме разрѣшеніето на тоя въпросъ. И нѣдѣйте нека да стане държавна тая гимназия, защото въ миналото ти е била такава, или онакава, имало е въ нея ученици дошли отъ Сърбия — толкова по-хубаво: ако се е прочуло името на една гимназия, като общинска, ако Видинската общинска дѣвическа гимназия е могла да привлече чужденци и да си създаде такова репоме — една славна работа — азъ смѣтамъ, че нѣма нужда държавата да я издържа, за да стане по-славна.

М. Златановъ: Декларирайте ли, че въ закона ще се прѣдвиди и Видинската дѣвическа гимназия отъ Васъ, г. министре, азъ ще оттегля туй прѣдложение.

Министъръ Н. Мушановъ: Вие сте народенъ прѣдставителъ, дръжте си прѣдложението. Нѣдѣйте смѣта, че народното прѣдставителство трѣбва отъ амбиции да не гласува това, което ви прѣдставяваме, защото било плодъ на бюрократическа работа; напротивъ азъ смѣтамъ, че парламентарниятъ редъ изисква, щото, когато единъ министъръ дойде, прѣдъ васъ, прѣдъ народното прѣдставителство, по таквъ единъ въпросъ, трѣбва да смѣтне, че той е мислилъ и си е народилъ бюджета и трѣбва да има довѣрие къмъ него. Това е парламентаризмъ, а не онова, което прѣпоржчавате Вие.

А. Филиповъ: Ние, г. министре, гласуваме по такова довѣрие къмъ Васъ, както не би станало никждѣ на друго мѣсто. Въ единъ окръгъ има двѣ държавни гимназии — Габровската и Търновската — а въ Видинския ни една! Ние ще гласуваме бюджета Ви; нѣма да го отхвърлимъ, но азъ ще Ви моля — видинцитѣ нѣмаше да искатъ това, както не сж досадили никому тукъ съ просия — нека държавата поеме върху си поце подобреніето на санитарнитѣ, на хигиеническитѣ условия на града. Около 2 милиона кубически метра прѣстъ е изровена отъ града, за да се правятъ фортификационни постройки, а отъ това сж образувани блага и градскиятъ съвѣтъ трѣбва да харчи, за да ги пълни. Нека държавата поеме върху себе си това поне. (Глъчка)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Филиповъ, нѣмате думата.
Има думата г. Родевъ.

С. Родевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ нѣма да си позволя, както вчера си позволиха нѣкои, да грабнатъ по едно сждилище въ джоба си и да го занесатъ на своитѣ избиратели за армаганъ. Сега се прави и за училищата сжщото. Азъ нѣма да говоря по тая тема, за изключителното положение на нѣкои отъ околнитѣ, което г. г. прѣждеговорившитѣ изтъкнаха. Азъ съмъ ималъ случай въ комисията по Министерството на народното просвѣщение да се разправя съ г. министра на народното просвѣщение и да му обърна вниманието, че нашитѣ гимназии, нашитѣ училища или нашитѣ свѣтилиници не сж турени на такова мѣсто, което тѣ трѣбва да заематъ. Г. министърътъ има доблестта да ми заяви, че ние съ законъ ще уредимъ тая работа. Азъ ще чакамъ това нѣщо.

А. Димитровъ: Значи, не щете сега съ бюджета да вземете гимназия въ джоба си, ами съ законъ ще я вземете.

С. Родевъ: Нѣма да я взема.

А. Димитровъ: И Вие искате да вземете въ джоба си гимназия.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да, оставете разправията.

С. Родевъ: И ще моля г. министра, щото тѣзи фенери на свѣтлината, тѣзи фенери на науката, да ги постави въ такива центрове, тамъ, където ще бждатъ най-добри използвани въ всѣко едно отношение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Чолаковъ.

Н. Чолаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако има нѣщо, което трѣбва да се има прѣдъ видъ, за да се разисква правилно, то е да се придържаме о оми принципъ, който е прѣдвиденъ въ самия законъ за народната просвѣта. Въ закона за народната просвѣта е прѣдвидено въ всѣки окръгъ да има по двѣ гимназии най-малко и заради това не трѣбва всѣки да тегли въжето къмъ себе си, а трѣбва да поставимъ работата тъй, както е прѣдвидена въ самия законъ: въ всѣки единъ окръгъ да има по двѣ гимназии, особено, въ Видинския и въ Врачанския, които два окръга сж западнали и, още повече, че контингентътъ въ Врачанската дѣвическа гимназия е достатъченъ, има доста ученички, които ще продължаватъ образованието си. Независимо отъ това, на г. министра на просвѣщеніето е извѣстно много добри, че въ този именно край, особено въ Враца, хората сж много западнали економически. . .

Нѣкои прѣдставители: А-а-а! Не е вѣрно.

Н. Чолаковъ: . . . и, въ послѣдствие, повечето отъ гражданитѣ нѣматъ възможностъ да пращатъ дѣцата си вънъ отъ града, за да получаватъ своето образование. Заради това, г. г. народни прѣдставители, ако е възможно, да се прѣдвиди това въ бюджета. Тукъ, именно въ София, има 3 дѣвически гимназии, когато може да има само една.

Докладчикъ В. Молловъ: Тѣ сж двѣ, не сж три.

Н. Чолаковъ: Ето защо, ако вземете отъ София поне едната или двѣтѣ гимназии и ги прѣнесете въ тия два окръга, ще могатъ да се удовлетворятъ всичкитѣ окръзи и, по този начинъ, ще се даде възможностъ на дѣцата на оми граждани отъ провинцията, които не могатъ да ги пращатъ тукъ, да получатъ гимназиално образование, защото то ще бжде близо до тѣхъ.

Така щото, азъ ще моля г. г. народнитѣ прѣдставители и г. министра, да се съгласятъ да приематъ този възгледъ и, ако тази година не е възможно, то поне за идущата година да се удовлетвори, както Видинскиятъ, така и Врачанскиятъ окръгъ. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Д-ръ Калинковъ.

Д-ръ Г. Калинковъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ мисля, че не е голѣмъ, грѣхъ, нито голѣмо прѣстѣпление, ако единъ народенъ прѣдставитель говори за околната си, отъ която е избранъ.

Отъ лѣвицата: А-а-а!

Д-ръ Г. Калинковъ: Изтъкваше се мнѣнието, че това били локални интереси. Какво отъ това? Ами че народниятъ прѣдставитель познава мѣстото, отъ където е избранъ, повече отъ всѣки други и, слѣ-

дователно, съ повече основание и съ знание ще започнава интереситѣ на околната, откъдето е избранъ. Защо правите този укоръ, че не могатъ г. Златановъ да говори за Видинъ, че не могатъ г. Калинковъ да говори за гр. Самоковъ, че не могатъ г. Каназирски да говори за гр. Русчукъ? Този упрекъ не си е на мѣстото.

И. Хаджиевъ: Най-добри е да кажете и за Къзълъ-Агачъ нѣколко думи, защото идущата година тамъ ще се избирате.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля!

Д-ръ Г. Калинковъ: Азъ съжалявамъ, че самоковскиятъ народенъ прѣдставитель, самоковецъ, отектствува, за да каже и той, какво е било обѣщано отъ г. министра за гр. Самоковъ и какво ще стане. Азъ чухъ отъ него, чухъ и отъ г. министра — и желая г. министрътъ да декларира това, което декларира въ бюджетарната комисія — именно, че той лѣтосъ, като е билъ тамъ, е направилъ едно съглашение съ прѣдставителя на Самоковската община, въ смисълъ: гр. Самоковъ да даде за гимназия едно великолѣпно здание, което служи сега за основнитѣ училища и се нарича „Фотиповъ“, и да даде 50.000 л. воднажъ завинаги — едно пособие, за да се прѣдаде гимназията на държавата и тя да я издържа за прѣдъ, понеже Самоковъ не може да издържа тая гимназия, а тя е нужна по много съображения: гр. Самоковъ е пограниченъ и самъ по себе си е единъ градъ много удобенъ за учащата се младежъ; той е единъ градъ съ спокойно, мирно население, единъ градъ съ прѣвъзходенъ климатъ, единъ градъ съ евтинъ поминѣкъ и, слѣдователно, ако ще трѣбва единъ денъ да се махнатъ нѣкои училища отъ София, както вие всички искате, то азъ мисля, че мѣстото имъ ще бжде именно въ Самоковъ, защото е единъ градъ евтинъ и съ първобитни религиозни права и учащата се младежъ ще намѣри едно удобно мѣсто, да се занимава изключително съ занятията си, а не съ удоволствия. Азъ нѣма да се простирамъ повече върху удобствата на гр. Самоковъ, но има друго едно съображение, което е много важно. Въ Самоковъ има една протестантска гимназия, дѣвическа и мъжка, съ 7 класа, която разпространява своето влияние по коритото на Долна Баня и отива чакъ до Разлога. Благодарение на тази мисия, много бѣдни сѣмейства сж принудени да приематъ протестанството. Азъ поддържамъ, че тая гимназия е нужна като противоположенъ на протестантската гимназия въ гр. Самоковъ, която има своя специална мисия. И махнете ли вие гимназията отъ Самоковъ, ще видите какви резултати ще се добиятъ отъ тая протестантска гимназия: протестантската мисия въ Самоковъ полемала напредъ; тя е заграбила цѣли махали и е построила сума здания и импонира и съ капитални, и съ учители, и съ възпитание, и съ удобства, и съ всичко. Разбиратъ ме, вѣрвамъ, много добри г. г. Филиповъ и Златановъ и всички, които говориха за борбата съ чуждестранни елементи, за борбата съ разни мисии, които иматъ специално назначение. Азъ спирамъ върху тая точка и мисля, че г. министрътъ на народното просвѣщеніе о е взелъ актъ отъ съществуването на тая гимназия.

Азъ нѣма да се противопоставя на този параграфъ, споредъ който Самоковската гимназия влиза въ числото на тѣзи, които се поддържатъ отъ общинитѣ, но азъ желая само едно: при това съглашение между г. министра и самоковскитѣ граждани, което г. министрътъ потвърди въ бюджетарната комисія, да декларира, че съглашеніето ще бжде не празна дума, а съглашение и да го санкционира съ своята дума тукъ, че дѣйствително тая гимназия ще бжде прѣдвидена въ закона, който той мисли утрѣ или

други денъ да внесе; защото самоковскитѣ граждани, при всичко че вѣрватъ, че това съглашение съ г. министра не сж празни думи, но казватъ: „той днесъ е министъръ, а утрѣ може да не бѣде и кой знае какво ще стане“. Затова азъ искамъ г. министърътъ да даде тая дума, която е далъ на гражданитѣ въ Самоковъ и съ това ще бѣда задоволенъ и азъ, и съгражданитѣ ми, и ще гласувамъ заедно съ своя колега за параграфа така, както е представенъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Савовъ.

С. Савовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Много пѣти и всѣкога ще ставатъ тѣзи прѣпири и тѣзи пазарлъци за тѣзи гимназии и прогимназии, дотогава, докогато не се намѣри едно народно прѣдставителство, докогато не се намѣрятъ едни народни избранници, които да отхвърлятъ тѣзи привилегии, създадени за извѣстни градове отъ страна на законодателството, и да не ги създаватъ за въ бѣдѣща. Азъ ще направя едно малко сравнение. Азъ не мога да разбера, кои сж били съображенията, щото гимназитѣ въ Татаръ-Пазарджикъ, Самоковъ, Видинъ, Враца да бѣдатъ издѣржани отъ общинитѣ, а въ София, Русе, Варна, Пловдивъ да бѣдатъ издѣржани отъ държавата. Менѣ просто ми е непонятно това и бихъ подирилъ народни прѣдставители, които чистосъзнано да си турятъ ржката на сърцето и тогава да гласуватъ за такива кредити. Тукъ има двѣ нѣща, г. г. народни прѣдставители: отъ една страна — привилегии, създадени съ сегашния законъ за измѣнение закона за общинитѣ, за да иматъ по-голямъ приходи; отъ друга страна — привилегии, щото съ общи срѣдства на държавата общинитѣ да иматъ построени пристанища, построени митници, построени...

Нѣкои отъ прѣдставителитѣ: Казарми.

С. Савовъ: Не казарми; казармитѣ не даватъ приходи. Боятъ тие голѣми, а акълътъ ти е малъкъ. (Смѣхъ) Защото не четешъ тия работи, затова, освѣтъ казарми, не си научилъ нищо повече. — Г. г. народни прѣдставители! Никой не се е загрижилъ за създаването на равномѣрни, на еднакви приходи за общинитѣ и моятъ умъ не може да побере това. Троянскитѣ или тетевенскитѣ граждани, или тия отъ Османъ-пазаръ сж сжщо граждани на тая държава, сж сжщо подданици на тая държава. И тѣ нѣматъ ли право да претендиратъ, да искатъ еднакво образование отъ тая правова държава? И това правова държава ли е, г. г. народни прѣдставители, когато Троянската община има редовни и извънредни приходи всичко 55.000 л. — нѣмамъ на ржка статистиката за числото на жителитѣ на Троянъ или на Тетевенъ, но е много лесно да се набави — а една Софийска община, която има 9 милиона извънредни и редовни приходи, една Пловдивска община, която има 1.800.000 л. редовни и извънредни приходи, да виждате, г. г. народни прѣдставители тамъ всѣкога да сж гласували, и пакъ ще си дадатъ гласа, щото тия градове да иматъ още една привилегия — държавата да издѣржа и гимназитѣ имъ? Излиза, че тукъ има една сръбне-вѣковна привилегия. И азъ не мога да разбера, какъ така, въ София 5 гимназии и едно педагогическо училище да ги издѣржа държавата, а въ Враца, която има приходи, редовни и извънредни, 247.000 л., не даватъ една гимназия да се издѣржа отъ държавата. Гр. Самоковъ има редовни и извънредни приходи всичко 171.000 л. ...

Дръ Г. Калининъ: И гората му взеха.

С. Савовъ: ... и държавата взе на самоковци и гората. Азъ не съмъ съгласенъ съ всички онѣзи г. г. народни прѣдставители, които търкуватъ съ тѣзи думи, че градътъ имъ билъ близо до сръбската граница, че билъ близо до турската граница, че хората щѣли да станатъ протестанти. Това е срамота да го приказвате, г. г. народни прѣдставители. Азъ не вѣрвамъ, че тия хора, които сж близо до сръбската граница, ще се изселатъ, ако не имъ дадете гимназия. Че ако отидатъ въ Сърбия, тамъ има по-строги данѣци, има по-строги наредби отъ тия въ нашата държава. Тѣ нѣма да отидатъ тамъ. Недѣйте търкува съ тия работи, че онзи билъ казалъ: къмъ Турция ще отидатъ; онзи билъ казалъ: къмъ Гърция ще отидатъ. И това не е вѣрно. Трѣбва да прѣстанете да търкувате съ тия работи и да биете на чувствата на народнитѣ прѣдставители. И азъ разбирамъ, че всичката тая търговия именно е създадена тѣзи привилегии за едни градове, да имъ се дава помощъ отъ държавата, а на други да не се дава. И азъ искамъ да обърна сериозно вниманието на министерската маса. Г. Саллабашевъ миналата година ни прѣдстави единъ приходъ за държавата не много правъ. Събраха се г. г. софийскитѣ депутати — тѣ много добръ знаятъ всѣки пакъ да си изпълняватъ дълга — а-а-а, казватъ, какво ще стане съ тая работа; че тоя приходъ най-много софийнци ще го платятъ; защо да го дадатъ на държавата? Г. Такевъ декларира, че ще го впише догодина въ бюджета за въ полза на общинитѣ, а не на държавата. Защо? Защото ще падне най-много на Софийската община. Г. Ляпчевъ излѣзе тукъ съ друга декларация. Той каза: „Г. г. народни прѣдставители, догодина ще прѣвдвидимъ ...“

Министъръ Н. Мушановъ: Това нѣма нищо общо съ параграфа.

С. Савовъ: Но то е много интересно, г. Мушановъ. Азъ съмъ партизанинъ да създадемъ еднакви приходи за всички общини. Ние всички сме граждани на тая държава, еднакво носимъ военната повинностъ, еднакво трѣбва да получимъ и образование.

Министъръ Н. Мушановъ: Но то по законъ се дава.

С. Савовъ: Споредъ закона за народната провѣта, въ градскитѣ общини нѣма да прибиратъ селскитѣ дѣца, защото селската община била длѣжна сама да ги издѣржа.

Министъръ Н. Мушановъ: Всички ще прибиратъ.

С. Савовъ: Ще ги прибиратъ, но догодина ще дойде редъ да не ги прибиратъ. Та искамъ сериозно да се помисли върху този въпросъ. Г. Ляпчевъ каза: „Догодина, г-да, ще уредимъ тая работа: беглика ще го оставимъ за въ полза на общинитѣ; ще вземемъ, казва общинискиятъ налогъ, който замѣства октроата, и ще го дадемъ на държавата“. Тѣй, ама почитаемитѣ депутати отъ София — да ме извинятъ — си направиха смѣтката, отидоха при г. Ляпчева и му казаха: „Какво правитѣ, бе господине? Ти ще лишишъ Софийската община отъ 2 милиона лева, защото въ София нито единъ не плаща бегликъ, Софийската община нѣма да вземе нито 200 л. бегликъ, а ще изхвъркнатъ отъ бюджета и 2 милиона лева приходъ“. (Глътка)

К. Батоловъ: Октроата е заложена.

С. Савовъ: Ако е заложена, трѣбва да я извадимъ. Какъ така?

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля Ви се, г. Батоловъ.

С. Савовъ. Та искамъ да кажа, че тѣзи пазарлъци ще ставатъ. Г. министъръ-президентътъ много хубаво каза снощи: когато народниятъ прѣдставители ще правятъ прѣдложение за увеличаване на бюджета, трѣбва да намѣрятъ източници за приходи. Азъ смѣтамъ, и вие всички, г. г. народни прѣдставители, ще се съгласите... (Глътка)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Ще се съгласите, г. Хаджиевъ, че има нужда отъ прилагане правилника спрѣмо Васъ.

С. Савовъ: ... и нѣма да ви трепне ржката, когато ще гласувате да остане въ полза на общината една Варненска гимназия, защото Варненската градска община има редовенъ и извънреденъ приходъ 3.691.987 л., и може прѣснокойно да си издържа гимназията.

Министъръ Н. Мушановъ: Съ 15.000 л. варненци не могатъ да си балансиратъ училищния бюджетъ.

С. Савовъ: Депутатитѣ като гласуватъ, да видите какъ ще си намѣрятъ кредитъ да го балансиратъ. Една отъ Пловдивскитѣ гимназии — гр. Пловдивъ, който има единъ приходъ отъ 1.817.340 л. — тоже трѣбва да остане въ полза на общината. Това второ. Трето, Русенската гимназия — чакайте да видимъ, колко бѣха приходитѣ въ Русе.

Б. Тоневъ: Гр. Търново?

С. Савовъ: Гр. Търново нѣма приходи. — И Русенската дѣвическа гимназия, или мъжката — която и да е — трѣбва да остане въ полза на общината, защото Русенската градска община има приходи редовни и извънредни 1.254.678 л. Софийската община — 2 гимназии трѣбва да останатъ въ полза на общината.

Докладчикъ В. Молловъ: Каква „полза“, бе джантизмъ? Тежестъ, кажете.

С. Савовъ: Въ тежестъ — сѣ едно — Софийската община, която има редовенъ приходъ 4.036.150 л., а извънреденъ и редовенъ 9.080.718 л., тя може да даде 100.000 л., за да издържа 1 или 2 свои гимназии.

И. Хаджиевъ: Тѣй вѣрно.

Н. Батоловъ: А колко задължения има?

С. Савовъ: Въ замѣна на това да остане въ тежестъ на държавата Самоковската гимназия — 1; Врачанската — 2; Разградската — 3; Татарпазарджикската — 4; (Г. Копринаровъ ржкоплѣска) Видинската — не съмъ съгласенъ съ г. Златанова, защото търгува съ националността тамъ. (Смѣхъ) Азъ ще му посоча, че Видинската градска община не е злѣ съ приходи.

Д. Митовъ: Пловдивската?

С. Савовъ: Азъ казахъ за нея.

Н. Холевичъ: Гр. Попово?

С. Савовъ: За гр. Попово ние знаемъ данъкъ да плащаме; ние не шемъ гимназии. — Видинската община има 426.805 л.

А. Филиповъ: Съ колко дефицитъ?

С. Савовъ: Отъ обясненията, които даде г. министърътъ за числото на ученицитѣ, Видинската градска община може да си издържа една гимназия.

Така щото, да повтора — да се намали: въ Варна — 1, въ Русе — 1, ставатъ 2, въ София 2 — ставатъ 4, въ Пловдивъ 1, — ставатъ 5, а да останатъ въ тежестъ на държавата: Самоковъ — 1, Враца — 2, Разградъ — 3, Татаръ-Пазарджикъ — 4. Нито тежестъ на държавата, нито полза. Това прѣдложение прави сериозно, ще го дамъ на гласуване и моля, че, ако вие, г. г. народни прѣдставители, не гласувате това прѣдложение, азъ ще смѣтна, че вие пакъ ще бждете жертва на софийскитѣ депутати, които всѣкога сж си изпълнявали дълга, а вие ще си бждете и ще си бждемъ такива, каквито сме си били.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Такъвъ въпросъ, когато се говори за 6 гимназии, не е за шегата на г. Стоимена Савова.

С. Савовъ: Не е шегата, г. министре.

Министъръ Н. Мушановъ: Разбирате защо. Защото азъ не правя шегата съ бюджета, каквато шегата вие правите, когато искате 6 гимназии отъ общински да ги слагамъ на държавенъ гърбъ. Вие, г. Савовъ, мислите, че този въпросъ е простъ. Вие мислите, че ще си наредите цифритѣ и работата свършена. Ама вие знаете ли сега, какъ се балансира бюджетътъ и какъ е пагласенъ държавниятъ бюджетъ по заплатитѣ? Азъ съмъ писалъ прѣди 5 мѣсеца на окръжнитѣ съвети при съответнитѣ окръзи, каждѣто се правятъ държавни гимназии, да поематъ участието на окръга. Писано е и на сжщитѣ общини да си прѣдвидятъ бюджети, които сж вече утвърдени.

С. Савовъ: Окръжитѣ взематъ участие.

Министъръ Н. Мушановъ: Какъ взематъ? Тѣй, както е нагласено по бюджета. Вие сега, ако бутнете една гимназия отъ тукъ, какво ще направите? Ще излъзе, че такъвъ окръгъ, който е задълженъ вече да плаща участието си за прогимназиалнитѣ учители, напр., или тамъ, каждѣто нѣма задължение да плаща за общинскитѣ учители и общинскитѣ гимназии, защото сега по новия законъ и по моята наредба, общинскитѣ гимназии се издържатъ само отъ градскитѣ съвети, безъ никакво участие на държавата или на окръга — разбирате — тогава вие трѣбва да направите туй и да имате удоволствието да чувате подирѣ, че сте направили една голѣма каша. Такова удоволствие азъ не ща по бюджета, който искамъ да се гласува сериозно.

Г. г. народни прѣдставители! Сега въ двѣ думи ще отговоря на господата, които говориха за самоковската мъжка гимназия.

Развиването на нѣкои и други гимназии въ провинциалнитѣ центрове, ще води, като слѣдствие, обезлюдването на нѣкои нѣкъ отъ голѣмитѣ центрове, заради туй развитието на Кюстендилската, Врачанската, Самоковската и Татарпазарджикската гимназия, както и Хасковската, имаха това влияние: Пловдивската гимназия да намалѣе съ ученицитѣ си въ полза на Татарпазарджикската, Старозагорската — за въ полза на Хасковската, а тѣ да спаднатъ малко въ полза на Кюстендилската и Врачанската. И единъ денъ, може би, слѣдъ 2—3 години, по самата сила на нѣщата, ще дойде, че нѣкоя софийска гимназия ще може да се закрие, защото външнитѣ ученици, които идѣха тукъ, нѣма да ги има, а понамали ли количеството на ученицитѣ, ще трѣбва да понамалятъ гимназиитѣ, а това е цѣльта, която гонимъ — никой чуждестраненъ ученикъ да не идва въ гимназия въ

гр. София, защото гр. София не е място за чужди ученици; тукашните гимназии да могат да услужват на интересите на софийското население. И въ този път отиваме, г. г. народни представители. Аз мога да ви съобща за Самоковската гимназия, която от 126 ученика миналата година, тая година има 236 — двойно увеличение, благодарение интереса на учителите. Всеки един ще отиде въ Самоковъ, градъ хигиеничен, градъ економичен, пръввходно място въ здравословно и въ морално отношение, не съ оная съблъзнъ, каквато представлява столичният животъ.

Тия гимназии ще се развиятъ въ вреда на софийските, но това ще стане по единъ естественъ път; не по този вапъ изкуственъ път, не съ бабайлъкъ: хъртъ — 5—6 гимназии заличете, дайте 5—6 нови, та да направя една пертурбация и да се чуди на акъла ми и г. Савовъ. Тая работа тъй не става.

С. Савовъ: Тогава, да се създадат приходи на онези общини.

Министъръ Н. Мушановъ: Провинциалните градове имат една добра страна, че безъ да ги задължава държавата, сж си направили самички помъщения за гимназии. То е интересно. Враца има помъщения за мъжка и дъвическа гимназии, построени на срѣдства на града; Плевенъ направи дъвическа гимназия на срѣдства на града; Самоковъ е готовъ да даде пълно помъщение, направено отъ града само за гимназия.

Г. Копринаровъ: И Пазарджикъ има.

Министъръ Н. Мушановъ: И Пазарджикъ сжщо има чудесно здание. Когато човѣкъ обикаля тѣзи провинциални градове, наистина, вижда, каква е заинтересуваността на общинските съвети въ учебно отношение, което, за жалостъ, не може да се заблъжи въ никой голѣмъ градъ. И това казвамъ на господата, безъ да се обиждатъ, защото тѣхъ не заега — политиката на голѣмите градове въ просвѣтително отношение е била търтейска политика; то е било да се чака само държавата да даде и за издръжка на гимназия, и за постройка. Това е вѣрно.

Татаръ-Пазарджикъ. Въ Татаръ-Пазарджикъ предлагатъ, г. г. народни представители, да направимъ окръжна гимназия. Защо? Защото тамъ — заблъжете — спизатъ най-много дѣца отъ околните градове. Ако Пловдивъ има 2 държавни гимназии, които издръжа държавата, Пловдивъ като окръгъ, трѣбва да участвува и въ издръжката на татарпазарджикската гимназия — окръжниятъ съветъ да я поддържа, защото най-много селянчета, дѣто съмъ виждалъ, сж въ Татаръ-Пазарджикъ. Не зная по какво стечение на обстоятелства, географически или други, но той много се развива.

За Самоковъ хората ви предложиха туй: Подаряватъ си хората зданието на държавата — пръввходно помъщение за гимназия — и даватъ веднажъ заплата 50,000 л., за да можемъ чрътъ тѣхъ — 50-ти хиляди лева — да нагласимъ гимназията. Азъ имъ казвамъ противното: зданието ще го вземемъ за гимназия; 50,000 л., които сега даватъ, нека си ги употребятъ за бюджета, тая година да бжде общинска гимназията, а идущата година азъ имъ казвамъ, че трѣбва да бжде държавна и що отиде пакъ на смѣтка на нѣкоя софийска, която ще се закрие, защото, дѣто има 3 гимназии, то е само дѣление; що дойде, може би, врѣмето да понамалѣятъ, и вмѣсто 3 гимназии по 8 паралелки, ще станатъ 2 гимназии съ по 12 паралелки, и увеличението въ малките градове ще стане за смѣтка на голѣмите: когато се приравнятъ, по силата на нѣщата, учениците, персоналетъ

отъ едната гимназия ще намали и ще се увеличи въ другата. Ще стане едно увеличение само на директорския персоналъ. Това за Самоковъ. Г. г. народни представители! Г. Чолаковъ! Чуденъ е, наистина, темпераментътъ на българина: когото нищо не му се дава, всеки мъчи; щомъ като се започне малко да се даде, всички искатъ. Миналата година имаше депутация отъ гр. Враца, която единъ мѣсецъ не ме остави миренъ, докато имъ позволи само откриването на общинска гимназия. Слѣдъ като направихъ туй, имашъ смѣлостта днесъ да искатъ да я направя държавна — слѣдъ като направихъ даже едната държавна.

Н. Чолаковъ: Въ всеки окръгъ трѣбва да се въведе това.

Министъръ Н. Мушановъ: Да Ви кажа, ако работата е така, както Вие я искате, ще трѣбва да се съгласите да ви закриемъ мъжката гимназия, да не е държавна. Азъ тия работи не правя, но Вие това искате. Въ сжщото положение е и Самоковъ. Самоковъ ми пледира тѣкмо 6 мѣсеца, за да открие гимназия, която да стане общинска. Всеки иска, но щомъ стане общинска, ще започнатъ да искатъ да стане държавна. Кой говори пакъ отъ г. г. народните представители, не помня — ако се не лъжа, бургазкитъ г. Родевъ. Г. Родевъ иска да направимъ държавна гимназия въ Бургазъ. Миналата година тѣ искаха да се открие общинска гимназия на срѣдства на общината. Г. г. народни представители! У мене нѣма скрита цѣль. Цѣльта на закона е ясна, и азъ ви я казвамъ категорично. Остава гимназията на общината значи, общината да бактиса да я издръжа и да я закрие. Това е цѣльта на закона — кждѣто има държавни гимназии, държавата да си ги поеме; кждѣто нѣма общината, щомъ като остане 2 години да я издръжа, на третата ще клеене. Това е резонно, и азъ ви го казвамъ ясно, защото кждѣто има държавни гимназии, нагодени споредъ закона, въ 1, 2, 3 години ще стане сериозна работата било за персонала, било за помъщение, било за надзора надъ държавните гимназии. Представете си Сливенъ, градъ съ традиция отъ освобождението насамъ, има 2 гимназии. Дъвическата гимназия, която има фондъ „Пешевъ“ и която е една отъ най-хубавите, има 400 ученици въ горните класове. Градътъ е съ 26,000 души. Азъ самъ отидохъ и провѣрихъ, като отъ класъ въ класъ питахъ да ми кажатъ, колко ученички има отъ другите мѣста и колко сж отъ гр. Сливенъ. Оказа се, че повечето отъ учениците въ горните класове сж отъ Карнобатъ и Ямболъ, а отъ Бургазъ има само 6 ученички. И въ Бургазъ искатъ да се развие дъвическа гимназия. Но азъ не го направихъ, и ето, г. народниятъ представител отъ Бургазъ е тукъ свидѣтель, че не отъ нѣкаква си неприязненостъ или мѣстъ да не удовлетвори нуждата, сторихъ това, ами затова, че нѣма абсолютно никаква нужда. Ама искатъ да издръжатъ общинска гимназия. Не допуснахъ и това тая година, защото г. Пешевъ прѣди малко ми каза: „Защо държавното педагогическо училище въ Казанлъкъ е безъ филологъ“, и защото, ако бѣхъ позволилъ откриването, за горните класове нѣмаше да има специални учители, както и сега нѣма. Азъ имамъ 3—4 души учители негодни, които ми правятъ пакостъ и само по липса на учители сж назначени. Заради туй се направи тѣй. Законътъ ще дойде и той ще опрѣдѣли бюджета не заведнажъ, а заминаги. Искате ли да имате общинска дъвическа гимназия въ Бургазъ, като има въ Сливенъ държавна, то е въпросъ, който утрѣ, подиръ нова година, ще се уреди по законодателенъ редъ.

Като свършвамъ, моля ви, г-да, да разберете, че въпросътъ затуй — да се направятъ ли гимназиите

държавни, е въпросъ изучаванъ. Той е приложенъ на практика. Принципитъ, който легна миналата година въ закона, има вътрѣ сложенъ умъ, а не е само каприсъ бюрократически, както нѣкои мислѣха. Азъ смѣтамъ, че идущата година въ бюджета, цикълътъ за учрѣжденията отъ срѣдното образование ще бѣде завършенъ, и по такъвъ начинъ смѣтамъ за себе си воднажъ-завинаги да се разрѣши въпросътъ за срѣдното образование въ нашата страна, най-справедливо и най-демократично. Не мога да дамъ гимназии, г. Савовъ, и на гр. Попово, и мога да ви кажа, че тамъ нѣма да я има никога, а София ще си има винаги даже 4 държавни гимназии, или въ селото, напр., Тръстеникъ, за което говорихте вчера, нѣма да има. Това е едно явление не българско, а въ цѣлия свѣтъ и въ най-демократическите страни. Къмъ срѣдното образование по-малко достѣпъ има. Съ закона си азъ дадохъ възможностъ на всички външн селяни да можете да вървите отъ селата направо въ гимназиитъ — една работа, която азъ зная какви атаки прѣдизвика въ другитъ хора. Давамъ ви възможностъ да не ви спремъ съ учебната организация, а че има много бѣдни хора, които не ще могатъ да издържатъ дѣцата си въ гимназиитъ, тѣ ги има не само въ селата, а и въ градоветъ. Срѣдното образование е за тѣзи, които иматъ възможностъ да издържатъ дѣцата си. Въпрѣки нашето демократично желание, сѣ си остава една привилегия. Тѣй е въпросътъ.

Моля да ми гласувате параграфа тѣй, както е.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Петровъ.

П. Петровъ: Азъ ще дамъ нѣкои обяснения, г. г. народни прѣдставители, по въпроса за Бургазката дѣвическа гимназия. Прѣди мѣсецъ азъ получихъ едно пълномощио отъ бургазкото женско дружество, съ което ме молѣха да се застъпя прѣдъ г. министра на просвѣтата, за да се отвори една дѣвическа гимназия. Тѣ пледираха да бѣде държавна. Г. министрътъ отказа, по той отказъ същевременно да имъ даде и общинска гимназия. Днесъ той дава тия обяснения, като казва, че въ гр. Сливенъ има 400 ученички, а отъ гр. Бургазъ имало само 6.

Министръ Н. Мушановъ: Отъ гр. Бургазъ въ Сливенската гимназия.

П. Петровъ: Да, да, въ гр. Сливенъ имало 400 ученички, отъ които само 6 били отъ гр. Бургазъ. Азъ който познавамъ много добръ Бургазъ и отъ 30 години съмъ слѣднилъ неговото развитие, ще ми позволите да ви дамъ тия освѣтления, че ние трѣбва да подкрѣпимъ това чувство, че гр. Бургазъ е започналъ да чувствува нуждата отъ дѣвическа гимназия.

Министръ Н. Мушановъ: Само 24 ученички, ако се не лъжа, има записани тази година.

П. Петровъ: Още повече, че грѣцкитъ училища прѣстанаха да съществувать; тамъ нѣма вече грѣцки училища. И ако Бургазката община се нагърби да иска своя общинска дѣвическа гимназия, азъ ще моля г. министра да се съгласи, што въ законопроекта да се тури и тая общинска гимназия, а колкото за страха му, че тази общинска дѣвическа гимназия ще стане подиръ 1 година държавна, това не е вѣрно, защото Бургазъ ще може да издържа своята гимназия.

Министръ Н. Мушановъ: До миналата година прогимназията и основнитъ училища въ гр. Бургазъ бѣха държавни.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: По този параграфъ има постѣпили 3 прѣдложения.

Първото прѣдложение е отъ народния прѣдставителъ г. Алексн Филиновъ, съ което иска, што издържката на Видинската дѣвическа гимназия да бѣде на държавна смѣтка, съгласно чл. 111 отъ закона за народната просвѣта. Разбира се, по реда си, ще дамъ на гласуване това прѣдложение, както и другитѣ. Моли ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Нѣколцина вдигатъ) Събраието не приема.

Има прѣдложение, направено отъ г. Драгиева, што 2 отъ софийскитѣ гимназии — безъ да е казалъ отъ кои, вѣроятно, отъ мъжкитѣ, защото 3 сж мъжки и 2 сж дѣвически — 2 отъ софийскитѣ гимназии да минатъ въ издръжка на Софийската община, а 1 отъ тѣхъ въ издръжка на Софийския окръженъ свѣтъ. На държавна издръжка да останатъ само 2 софийски гимназии.

И. Хаджиевъ: 1 мъжка и 1 дѣвическа.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: А пъкъ допълнено е това прѣдложение . . .

Д. Драгиевъ: Не, това ще гласуваме отдѣлно, другото послѣ.

Докладчикъ В. Молловъ: Оставете го на отдѣлно гласуване, г. прѣдседателю, както е прѣдложено.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Прѣдложението е това: 2 отъ софийскитѣ гимназии да минатъ въ издръжка на Софийската община и 1 отъ тѣхъ въ издръжка на Софийския окръженъ свѣтъ. На държавна издръжка да останатъ само 2 софийски гимназии. Макаръ че това прѣдложение, по редакцията си, да не отговаря на § 34, въ който слѣдва да станатъ намѣнения, както трѣбва да станатъ поправкитѣ, азъ пакъ ще го дамъ на гласуване и моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Нѣколцина вдигатъ) Събраието не приема.

Има прѣдложение отъ г. Хаджиева. Не е показано по кой параграфъ се прави, по азъ смѣтамъ, че е по § 34, защото по него г. Хаджиевъ говори. Прѣдложението е слѣдното: въ София 1 мъжка и 1 дѣвическа гимназия да се издържатъ отъ общината и софийския окръгъ, а нѣкъ 3-тъ — отъ държавата. Моли ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събраието не приема.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 34 така, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

Има думата г. министръ-прѣдседателтъ.

Министръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Моли да продължимъ заседанието до 12 ч. и да се даде една почивка отъ 1/2 ч. за вечеря.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моли ония, които приематъ направеното прѣдложение отъ г. министръ-прѣдседателя, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.
Давамъ 1/2 ч. отидѣхъ.

(Слѣдъ отидѣхъ)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: (Звъни) Засѣданieto продължава.

Г. докладчикътъ по бюджета на Министерството на просвѣщението ще продължи доклада.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Веществени разходи.“

„§ 35. Наемане помѣщения за държавнитѣ срѣдни училища и частъ отъ Софийскитѣ прогимназии, за които сж сключени контракти по-рано съ държавата — 160.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 35, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 36. Канцеларски потреби, печатане вѣдомости, бланки, формуляри и всѣкаквъ видъ книжа за нуждитѣ на държавнитѣ срѣдни училища и Чепеларската прогимназия, пощенски разности (писма, телеграми, телефони, посылки, колети, и пр.) водосвѣтъ, молебенъ и причащаване на ученицитѣ, надници на работници по чистене и миене на зданията, снабдяване съ вода резервуаритѣ и парнитѣ котли въ София, Русе, Варна и Търново, дезинфекция на здания, газолитъ за лабораториитѣ, пишешни машини и други подобни — 60.000 л.“

Слѣдъ „Чепеларската“ се прибавя и „Тутраканската“, защото и тя става държавна.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 36, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 37. Отопление и освѣтление — 40.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония, които приематъ § 37, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 38. Купуване и поправяне на мобили за държавнитѣ срѣдни училища, за допълнителнитѣ педагогически курсове при тѣхъ и за Чепеларската прогимназия, амбулаторни принадлежности, малки поправки, приспособления и поддържане на зданията и сбиркитѣ; приспособление въ химическитѣ лаборатории за химически упражнения и купуване уреди, направа на гимнастички и снабдяването имъ съ необходимитѣ уреди и принадлежности; устройство и поддръжка на училищни градини и игрища; обграждане, купуване сѣмена, дървета и разни видове, растения, надници за обработването имъ и разни инструменти; направа бараки за пазене гимнастическитѣ уреди и инструменти; снабдяване съ потребнитѣ прибори, парнитѣ отоплення и поправката имъ и други подобни — 65.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 38, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 39. Учебни пособия за държавнитѣ срѣдни училища и за допълнителнитѣ педагогически курсове при тѣхъ, книги и списания съ подвързията и разнскитѣ по прѣнасянето имъ, материали и всѣкаквъ видъ принадлежности по ржчна работа и инструменти съ поправката и прѣнасянето имъ, както и купуване учебници на бѣдни ученици — 120.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 39, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 40. Устройство и поддръжка на училищното стопанство при Кюстендилското педагогическо училище (орждия, машини, сѣмена, купуване на добитъкъ и птици, храна на сжщитѣ), надници и постройка на здания — 2.500 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 40, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 41. Формено облѣкло на слугитѣ при държавнитѣ срѣдни училища въ цѣлото царство — 20.000 л.“ Сумата, вмѣсто 20.000 л., се прие 17.000 л.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 41, както го е приела комисията, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Глава VI.“

„§ 42. Заплата на личния съставъ при институтитѣ и пансионитѣ.“

„а) Институтъ и пансионъ за слѣпи въ София.“

1 директоръ	4.200 л.
1 учителъ	2.700 „
1 учителъ	2.400 „
1 учителъ	1.800 „
1 учителка за 4 мѣсеца	600 „
1 майсторъ	1.800 „
1 економъ за двата института	1.800 „

За възнаграждение на учители по музика и ржчна работа, били тѣ длѣжностни или частни лица, отъ 2 до 4 л. на часъ, съгласно забѣлѣжка 2 на чл. 484 отъ закона за народното просвѣщение

Прислуга, готвачка и перачка 2.600 „

„б) Институтъ и пансионъ за глухо-нѣми въ София.“

1 директоръ	3.600 л.
1 учителъ	3.000 „
1 учителъ	2.400 „
1 учителъ по ржчна работа	2.100 „
3 учители хоспитанти по 1.440=	4.320 „
2 учители хоспитанти за 4 мѣсеца „ 1.440=	960 „

Възнаграждение на учители по ржкодѣлие и рисуване, били тѣ длѣжностни или частни лица отъ 2 до 4 л. на часъ, съгласно забѣлѣжка 2 на чл. 484 отъ закона за народното просвѣщение

Прислуга, готвачка и перачка 2.000 „

„в) Пансионъ при Варненската дѣвическа гимназия.“

1 управителка	1.620 л.
2 наставници по 1.200=	2.400 „
Готвачки, перачки и прислуга	3.060 „

Безъ измѣнение.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Който приема § 42, моля, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Веществени разходи.“

„§ 43. Наемане помѣщения — 18.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 43, моля, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 44. Канцеларски потрѣби, печатане бланки, формуляри и всѣкакъвъ видъ книжа за нуждитѣ на институтитѣ и пансионитѣ, пощенски разноси (писма, телеграми, телефони, посылки, колет и др.), миене, чистене и дезинфекция на зданията и други подобни — 2.400 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 44, моля, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 45. Освѣтление и отопление — 2.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 45, моля, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 46. Купуване и поправяне мобили, малки поправки, обдържане зданията, сбиркитѣ и други подобни — 2.400 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 46, моля, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 47. Учебни пособия и принадлежности (машини и апарати за четене и писане) и всѣкакъвъ видъ материяли по ржча работа, нужни за обучението, тетрадки, моливи, мастило, гуми и пр., както и за разноси по прѣнасянето имъ — 2.200 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 47, моля, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 48. Поддържане пансионеритѣ: храна, дрехи, обуца, цѣрове, банн, пране и всяко необходимо за живота имъ — 51.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 48, моля, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Глава VII.

„Народни библиотеки.

„§ 49. Заплата на личния съставъ при библиотекитѣ:

„а) Софийска народна библиотека.

1 директоръ	5.640 л.
1 главенъ библиотекаръ	3.600 „
2 библиотекаръ	по 3.000=6.000 „
1 секретаръ-счетоводителъ	2.400 „
3 пазители	по 2.400=7.200 „
1 пазителъ	1.800 „
1 писаръ	1.500 „
За писари, раздавачи, прислужници и огнярь	9.320 „

„б) Пловдивска народна библиотека.

1 директоръ	4.200 л.
1 библиотекаръ	3.480 „
1 пазителъ	1.920 „
1 писаръ	1.440 „
За 3 раздавачи и 3 прислужници	6.300 „

Въ този параграфъ има едно измѣнение: въ Софийската народна библиотека се прибавя 1 писаръ съ 1.380 л. заплата, а пъкъ се намалява сумата за писари и раздавачи и пр. съ сжщия размѣръ, така че става 7.940 л.

Въ Пловдивската народна библиотека нѣма измѣнение.

Д. Драгиевъ: Обяснете, отъ какъдѣ произхожда разликата между 46.760 л., общата сума по тоя параграфъ миналата година, и 54.800 л., общата сума тая година.

Докладчикъ В. Молловъ: Има увеличение въ заплатата на директора на Пловдивската народна библиотека, има увеличение и въ вещественитѣ разходи за купуване на книги.

Д. Драгиевъ: Колко е била заплата на тоя директоръ лани?

Докладчикъ В. Молловъ: 3.600 л., ако се не лъжа.

Д. Драгиевъ: Не е ли това противъ нашия принципъ да не увеличаваме заплатитѣ?

Докладчикъ В. Молловъ: Не е.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ Н. Мушановъ: Тукъ имаме слѣднитѣ увеличения: вмѣсто 1 библиотекаръ миналата година, сега имаме двама, както е въ закона, и въ Пловдивската библиотека имаме и пазителъ, а заплатата на директора съпоставяме съ учителската.

Д. Драгиевъ: Противорѣчи на възприетия отъ бюджетарната комисия принципъ и на декларацията на г. министъръ-прѣдседателя.

Министъръ Н. Мушановъ: Този принципъ може да е на вашата земеделска група.

А. Димитровъ: Г. Малиновъ нека каже.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. Драгиевъ! Увеличението е по закона. Азъ трѣбваше тогава, по Вашата логика, да смѣкна всичкитѣ.

А. Димитровъ: Не е наша логика.

Министъръ Н. Мушановъ: Тѣ не сж произволни заплати, а сж наредени съгласно закона. Има заплати, които се уреждатъ съ бюджета; то е другъ въпросъ.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, да!

Има думата г. Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Отказвамъ се.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 49 съ измѣненията, които е направила комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Веществени разходи.

„§ 50. Канцеларски потребности, печатане вѣдомости, бланки, бюлетени, формуляри и всѣкакви книжа за нуждитѣ на библиотекитѣ; миспе, чистене и дезинфекция на зданията, пощенски разноски, (писма, телефони, посылки, колети, телеграми и др.) водно право, такси за каналѣ и смѣтъ и купуване пишешни машини, каса за ръкописитѣ и други подобни — 6.700 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 50, да си вдигнатъ ръката. (Мнозинство) Съборието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 51. Отопление и освѣтление — 1.500 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 51, да си вдигне ръката. (Мнозинство) Съборието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 52. Купуване и поправяне на мобили и фотографически апарати, малки правки, приспособления и обдържане на зданията и сбиркитѣ — 2.200 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 52, да си вдигне ръката. (Мнозинство) Съборието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 53. Купуване и подвързване на книги, ръкописи, списания, вѣстници, стари портрети, гравюри, щампи, картини и разноски по прѣнасянето, опакуването, нареждането и поддържането имъ, както и за рецензии; печатане каталози и бюлетинѣ за де-позирани книги, описи на ръкописитѣ и хонорарѣ на лицата, които сж изработили послѣднитѣ (за Софийската библиотека 19.000 и за Пловдивската 6.000 л.) — 25.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 53, да си вдигне ръката. (Мнозинство) Съборието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 54. Формено облѣкло на разсилнитѣ — 640 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Който приема § 54, да си вдигне ръката. (Мнозинство) Съборието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Глава VIII.

„Народни музеи въ София.

„Археологическия музей.

„§ 55. Заплата на личния съставъ при музея.

1 директоръ	5.640 л.
2 уредникъ	по 3.600 = 3.600 „
1 секретарь-счетоводителъ	2.220 „
За дежурни, разсилни и огняръ	4.500 „

Нѣма никакво измѣнение, освѣн слѣдната поправка: казано е „2 уредникъ“, а се поправя „1 уредникъ“, което съответствува и на заплатата, защото е прѣвидена само за единъ, а не за двама.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Г. Палашевъ има думата.

Г. Палашевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще направя едно прѣдложение да закриемъ длѣжността „директоръ на Археологическия музей“. На мнозина може тази идея да се види парадоксална; азъ ще я обоснова.

Вие знаете, че отъ дълги години директорътъ на Софийския народенъ Археологически музей е г. Добруски. Обаче, по свѣдѣнията, които имамъ, тоя господинъ е забравилъ, че е държавенъ служителъ, забравилъ е, че е въ рамкитѣ на закона, ами си е присвоилъ правата на господаръ на Народния музей и не иска да знае за никакви разпореждания на Министерството на народното просвѣщение. Не зная защо, въпреки всичко това — ще ни се обясни отъ г. министра на народната просвѣта — този господинъ се държи на това високо мѣсто въ това първо наше културно учрѣждение, съ което ние се отсрамяваме прѣдъ чужденцитѣ. Тия думи не сж голословни; азъ ще се обясня. Миналата година е гласуванъ законътъ за народното просвѣщение и, споредъ него, се въвеждатъ нѣкои реформи въ уредбата на народния музей. Споредъ този законъ, е било опрѣдѣлено да има и уредникъ за нумизматическия и тѣй наречения старовѣковенъ отдѣлъ и е билъ назначенъ прѣвъ м. априлий специаленъ уредникъ, който да нарежда този отдѣлъ; обаче г. Добруски, както ви казахъ, мислейки, че той е пълненъ господаръ на Народния музей, и съ това, нежелаейки никой да му се бърка въ работитѣ тамъ, не е допусналъ на назначения уредникъ да поеме онзи отдѣлъ, за който е билъ назначенъ отъ Министерството на народното просвѣщение на 14 априлий. Министерството на народното просвѣщение, възъ основа оплакването на уредника, повторно е прѣдписало.

Докладчикъ В. Молловъ: Това е запитване, г. Палашевъ.

Г. Палашевъ: Азъ прѣдлагамъ да се закрие длѣжността, помъ имаме такава личностъ; трѣбва да обоснова прѣдложението си.

Докладчикъ В. Молловъ: Но отъ туй, че единъ директоръ не си изпълнява задълженията, не би трѣбвало да се закрива самата длѣжностъ.

Г. Палашевъ: Министерството на народното просвѣщение, казвамъ, повторно му е писало на 27 май, за да прѣдаде на уредника отдѣла нумизматически и срѣдновѣковенъ; обаче този господинъ отлага работата. Министерството даже назначава една комисиия, която да отиде да провери, защо е тази работа така; но господинътъ си позволилъ даже да скрие отъ архивата на музея тѣзи писма, съ които му се заповѣдва да прѣдаде нумизматическия отдѣлъ, и тѣ не сжществуватъ тамъ.

Г. Гроздановъ: Тогава той е прѣстѣпникъ.

Г. Палашевъ: Моля, моля. — Той се е извинилъ, намѣрилъ нѣкакво извинение, че ужъ билъ боленъ, че музейтъ билъ влаженъ, студень, та не могълъ да прѣдаде. Но не мога да разбера, какъ този господинъ въ разстояние на 8 мѣсеца не може да прѣдаде нумизматическия отдѣлъ на назначения на тая длѣжностъ уредникъ. И азъ се чужда на това менажиране отъ страна на Министерството на народната просвѣта на такъвъ единъ чиновникъ, макаръ билъ той и директоръ, управител на такова високо учрѣждение, и ако ние не можемъ иначе да махнемъ тоя човѣкъ, то да закриемъ длѣжността му, защото и безъ това

той е пакостенъ за тая работа, за която е опрѣдѣленъ. Азъ даже имамъ свѣдѣния, че уредникътъ, като е видѣлъ, че той не може да върши работата — защото никаква работа не му се дава тамъ отъ онзи господинъ, който си е присвоилъ такива права надъ музея и станалъ пъленъ господарь надъ музея — далъ си оставката на г. министра. И азъ бихъ желалъ г. министърътъ да обясни, какъ стои тази работа, и ако се убѣди, че този човѣкъ не може по другъ начинъ да се махне, да закрие длъжността му. Азъ не бихъ желалъ въ нашитъ учрѣждения да има такива хора, които се поставятъ по-високо отъ закона.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ В. Молловъ: Азъ искахъ да обясня на г. г. народнитѣ прѣдставители едно обстоятелство — че не бива, вслѣдствие на това, че едно длъжностно лице не си изпълнявало длъжността, да закриемъ самата длъжностъ. Ако той се е провинилъ, тогава Министерството на народното просвѣщение трѣбва да направи съ него, каквото трѣбва да направи; има дисциплинаренъ съдъ за тая цѣль и азъ вѣрвамъ, убѣденъ съмъ въ туй, че Министерството на народното просвѣщение ще изпълни своя дългъ. Но отъ това да вадимъ заключение, че трѣбва да закриемъ самата длъжностъ, ми се струва, че е нелогично. Освѣтъ това, материята, за която говори г. Палашевъ, е материя на запитване, а не се урежда въ бюджета.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Хаджиевъ.

И. Хаджиевъ: Азъ същото нѣщо щѣхъ да кажа, но слѣдъ като говори г. Палашевъ, нѣма какво да кажа; само ще добавя, че и азъ имамъ същитѣ свѣдѣния и ще моля г. министра да ми обясни, когато отпущаме този кредитъ, да знаемъ, да-ли е вѣрно това, и защо г. уредникътъ си е далъ оставката, защото г. директорътъ си е присвоилъ единъ права, каквито нѣма, и дори не иска да знае за началството. По-добъръ е да се намали заплатата му на 4.800 л., което и азъ прѣдлагамъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на просвѣтата.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. Добруски, ако искате, по положението си е свързанъ съ развитието на нашия археологически музей. Неговата личностъ е тѣсно свързана съ археологическия музей, защото той е директоръ на този музей и каквото има тамъ, лошъ или добъръ, той се е употребилъ нѣщо за сегашното положение на музея. Г. Палашевъ повдига въпроса да се унищожи директорската длъжностъ. Азъ мисля, че г. Палашевъ, като помисли, ще види, че не е сериозна работа, защото археологическиятъ музей безъ директоръ не може. Напротивъ, специалисти за тая работа сж тѣй рѣдко въ България, че азъ сега мога да ви кажа, че не мога да намѣря уредници за специалнитѣ два отдѣла на археологическия музей по липса на специалисти хора. И съмъ командировалъ да се специализиратъ Радунъ Поповъ отъ Шуменъ, ако се не лъжа, единственъ българинъ, който се отдалъ въ тая посока, и тая година му дадохме стипендия, за да отиде да слѣдва въ странство. Тѣй щото, тоя персоналъ е отъ най-рѣдкитѣ въ България и не е лесно да се уволни единъ директоръ, за да се замѣсти съ другъ.

Сега по втория въпросъ, който се повдигна отъ г. Палашева. Организацията на народния музей, възъ основа на нашия законъ за народната просвѣта,

стана по единъ начинъ много стабиленъ, съ единъ сериозенъ контролъ; тамъ вече лична политика нѣма. Има си специаленъ музейенъ комитетъ, който е на-товаренъ съ покупката на работитѣ, съ контрола. Законътъ вече опрѣдѣля едно колективно учрѣждение, което се произнася почти по всички важни въпроси въ управлението на археологическия музей. Тамъ имаме единъ единственъ българинъ специалистъ, единъ много почтенъ и надеженъ младежъ, г. Филовъ, който завежда единъ отдѣлъ. Съгласно съ закона, тоя отдѣлъ трѣбва да се отнаде на него въ цѣлото му управление, и още, когато той се назначи и законътъ се прие, прѣдписа се на г. Добруски да започне това прѣдаване. Тя не е лесна работа, още повече, че въ музея нито инвентаритъ, нито нѣкъ нареждането на прѣдметитѣ е тѣй, както трѣбва да стане, и самото прѣдаване на тоя отдѣлъ е една по-трудна работа. Сега, възбоя на истината въ конфликтъ г. Филовъ съ г. Добруски. Г. Филовъ си е подалъ оставката прѣдъ мене. Тая работа ще се нареди; на г. Добруски азъ прѣдписахъ на послѣдъкъ, че той е длъженъ да изпълни закона; ако ли не изпълни закона, той ще тегли послѣдствията.

М. Златановъ: Моля, кога е прѣдписано на г. Добруски да прѣдаде и кой е той, за да не изпълнява единъ законъ, една заповѣдь отъ неговото началство?

Г. Палашевъ: 4 пѣти му е прѣдписано досега.

Министъръ Н. Мушановъ: Чакайте, ще ви обясня, г-да. Не знамъ какво има въ тая работа, та смѣтате че е много сериозна. Азъ ви давамъ декларация, че още на втория день, слѣдъ като г. Добруски не изпълни законното ми прѣдписане, ще го уволня.

А. Димитровъ: 4 пѣти не ги е изпълнилъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Не е истина, защото човѣкътъ има съображения по болестъ и азъ не мога да дразня хората, ако има такива съображения, не прѣмѣнно да го уволня.

К. Маричковъ: Това е стара негова практика.

Министъръ Н. Мушановъ: Тогава въпроситѣ сж лоши затуй, защото у насъ има прѣдубѣждения и вие не искате да изслушате обясненията, които министърътъ ви дава. Ако е толкова странно, както го мислите, азъ нѣма да ви дамъ декларация, че ще го уволня, ако не изпълни законнитѣ ми искания. Та ще моли тогава да се изслушваме. — Азъ чакахъ изработването на правилника, който да уреди вътрѣшния редъ на археологическия музей, и тоя правилникъ се изработи прѣзъ мѣсецъ ноември, публикува се въ „Държавенъ вѣстникъ“; слѣдъ публикуването му, прѣдписахъ на г. Добруски да прѣдаде отдѣла. Той ми пише едно писмо отъ 3 декември, че е боленъ и не може да направи прѣдаването. Азъ самичкъ вече считамъ, че това е тенденция да се отклонява прѣдаването. Сега става случай да повдигнете въпроса. Давамъ ви слѣдната декларация: щомъ г. Добруски не прѣдаде въ срока, който му е прѣдписанъ, азъ ще сезирамъ дисциплинарния съвѣтъ при министерството и ще го уволня.

Г. Гроздановъ: Тѣй.

Министъръ Н. Мушановъ: Но директорската длъжностъ не е свързана съ личността на г. Добруски. Директорската длъжностъ ще си остане, а положението на г. Добруски ще се опрѣдѣли съ поведението, което има той, като държавенъ чиновникъ, спрѣмо министерството.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Д-ръ Калинковъ.

Д-ръ Г. Калинковъ: Г. г. народни прѣдставители! Много е жалко, че единъ чиновникъ Добруски — даже не зная, да-ли е български подданикъ — се подиграва съ разпоредженията на министра. Г. г. народни прѣдставители! Заявявамъ и зная положително, че щомъ се назначи ревизия за прѣдаване или приемане или въобще за контролъ, г. Добруски се разболява и не прѣдава. Това не е било веднажъ, това е било нѣколко пѣти. Азъ моля г. министра да не ни задоволява само съ обѣщания, но да направи това, което единъ министъръ трѣбва да направи, т. е. като провѣри, че дѣйствително г. Добруски прави шикани на министра си — не иска да прѣдава, не иска да допуша даже никакъвъ контролъ, а се разболява винаги, когато такъвъ се назначи — веднага да направи разпореджване да се уволни.

Министъръ Н. Мушановъ: Той е дѣйствително боленъ човѣкъ. Сега, недѣйте да приказваме за тия работи.

Д-ръ Г. Калинковъ: Защото, г. министре, за този господинъ толкова се е писало, толкова се е говорило, щото $\frac{1}{10}$ да е вѣрно, достатъчно е да го изпъдите. И азъ съжалявамъ, че въобще г. министърътъ на просвѣтата е много толерантенъ къмъ своитѣ особено висши чиновници. Ползувамъ се отъ случая да заявя, че нему му направиха стачка директорътъ на мѣстната 1-мажка гимназия заедно съ всички учители, около 20 души. Какви мѣрки е взелъ той, не зная, но другъ министъръ на негово мѣсто да бѣше, досега щѣше да даде резултата на тая стачка. Моля Ви се, г. министре, Вие можете да падите централната властъ и азъ уважавамъ автономията на всѣко едно учрѣждение, но държавната властъ трѣбва да бѣде силна и да не допуца да се подиграватъ съ нея. Автономията си е автономия, но министърътъ не трѣбва да изпуска браздитѣ на управлението, да не се подава подъ влиянието на партии или на личности, а когато трѣбва да упражни своя авторитетъ, да го упражни строго, смѣло, енергично. Това е моето мнѣние и така направете съ г. Добруски.

Министъръ Н. Мушановъ: Можете ли ми каза, въ какво се състои стачката, която, казвате, ми била направена отъ учителитѣ?

Д-ръ Г. Калинковъ: Кажете, г. министре.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ не зная да е имало стачка.

Д-ръ Г. Калинковъ: Защото Вие сте написали на директора г. Станимировъ да даде обяснения, а той на Вашето писмо не се е подчинилъ.

Министъръ Н. Мушановъ: И за него ще направя нѣщо; у мене нѣма политика на смѣностъ само съ приказки — като уволня нѣкого, азъ трѣбва да съмъ правъ, а не да се показвамъ само, че съмъ смѣлъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Димитровъ.

А. Димитровъ: Ако чиновникътъ, който ни занимава сега, директорътъ на археологическия музей, бѣше българинъ, ми се чини, че г. Мушановъ нѣмаше толкова да трепери, за да му плати така, както подoba на единъ човѣкъ, за когото комисията се е произнесла, че подoba авторитета на министерството. Не бива да се остави той така широко да се разкожда изъ България, г. министре. Ако Вие твърдите, че

инвентарътъ на тоя музей не е Богъ-знае какъ нареденъ и не може така лесно да се прѣдаде, то е доказателство, че тоя човѣкъ не е добръ работилъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Български подданикъ е.

А. Димитровъ: При наличността на факта, че не изпълнява разпоредженията на министра и разпоредженията, които законътъ диктува, нѣма защо да се главоболите да го държите; дайте му пѣти и, най-малкото, сега поне заплатата да му се намали.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 55, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Веществени разходи.“

„§ 56. Канцеларски потрѣби, печатане всѣкакъвъ видъ книжа за нуждитѣ на музея; за миене, чистене и дезинфекция на помѣщенията, за поченски разноски (писма, телеграми, телефоненъ абонаментъ, колетти, пратки) и др. — 1.800 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ § 56, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 57. Отопление и освѣтление — 1.200 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 57, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 58. Купуване и поправяне на мобили, малки поправки, приспособления и обдържане на зданието и градината — 2.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 58, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 59. Събиране, откупуване и прѣнасяне старини, както и разкоски по тѣхното нареждане и поддържане; разходи по археологически издирвания и възнаграждение на частни издирвачи; за продължение наченатитѣ систематически разкопи при Гигентъ, Никюпъ, Търново и други мѣста и покупка на нужнитѣ за тая цѣль материяли, инструменти, фотографически апарати и други репродукции отъ старини (за Археологическия музей въ София 15.000 и за археологическо-пумизматическия кабинетъ на Пловдивската библиотека 2.000 л. — 17.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 59, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 60. Запазване и поддържане на църквитѣ; Св. София въ София, Асѣновата църква до Станимака, Месемврийскитѣ църкви и др. и за възнаграждение на пазачи на открититѣ неподвижни старини въ стария Никюпъ, Гигентъ, Абоба, Кадинмостъ и др. — 5.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 60, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 61. Купуване съчинения по археология — 500 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 61, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 62. Формено облѣкло на разсилнитѣ — 500 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 62, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Етнографически музей.

§ 63. Заплата на личния съставъ при музея.

1 директоръ	5.640 л.
1 уредникъ	3.600 „
1 секретарь-счетоводителъ	2.220 „
За дежурни и разсилни	4.500 „

Безъ измѣнение.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 63, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Веществени разходи.

„§ 64. Наемане помѣщения — 6.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 64, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 65. Канцеларски потрѣби, печатане вѣдомости, бланки, формуляри, каталози и всѣкаквъ видъ книжа за нуждитѣ на музея, мнене, чистене и дезинфекция на сбиркитѣ и зданията, пощенски разписки (писма, телеграми, колетти, телефоненъ абонаментъ) и пр. — 1.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 65, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 66. Отопление и освѣтление — 1.200 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 66, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 67. Купуване и поправяне мобили, малки поправки, приспособления и обдържане зданието; купуване фонографъ и плочи за него и пр. — 1.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 67, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 68. Купуване народни носии, паметници отъ веществената народна култура и всѣкаквъ видъ етнографически прѣдмети; както и документи, печатни произведения и прѣдмети отъ времето на възраждането; разписки по проучването, събирането и прѣнасянето на прѣдметитѣ, включително и командировкитѣ за сжщата цѣль — 7.000 л.“

Има една поправка въ текста: „и командировкитѣ на чиновникитѣ отъ Музея“ вмѣсто: „и командировкитѣ за сжщата цѣль“. Другото е безъ измѣнение.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 68, тъй както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 69. Направа на витрини и фигури за излагане сбиркитѣ; направа и съгласяване на модели на етнографически прѣдмети, фотографиране на типове, на етнографически прѣдмети и прѣдмети по възраждането. Събиране фонограми отъ народни пѣсни и други словесни произведения — 2.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 69, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 70. Купуване съчинения и списания по етнография и разписки по прѣнасянето и подвързването имъ — 500 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 70, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 71. Формено облѣкло на разсилнитѣ — 500 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 71, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Глава IX.

„§ 72. За стипендии въ странство, отъ които една подъ названieto „Маринъ Дриновъ“, втората на Христо Г. Дановъ по печатарство и книжарство, третата и четвъртата на К. Фотиновъ, основателъ на българския периодиченъ печатъ, за бѣдни младежи само отъ гр. Самоковъ, а останалитѣ за бѣдни способни и прилежни студенти, за свършили срѣдни учебни заведения младежи и за ученици отъ висшитѣ педагогически курсове и училища, съгласно чл. чл. 166 и 179 отъ закона за народното просвѣщение, заедно съ пѣтни разписки по отиването и връщането имъ, такси и пр. — 20.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 72, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Глава IX.

„Контроленъ институтъ.

„Училищни инспекции.

„§ 73. Заплата на личния съставъ при инспекциите.

4 окръжни училищни инспектори отъ II класъ	по 5.340=21.360 л.
4 окръжни училищни инспектори отъ III класъ	„ 4.860=19.440 „
2 окръжни училищни инспектори отъ IV класъ	„ 4.380= 8.760 „
2 окръжни училищни инспектори отъ V класъ	„ 3.900= 7.800 „
20 околийски училищни инспектори отъ II класъ	„ 2.760=55.200 „
37 околийски училищни инспектори отъ III класъ	„ 2.520=93.240 „
7 околийски училищни инспектори отъ IV класъ	„ 2.280=15.960 „
За цѣтний и дневни безотчетно на 64 околийски училищни инспектори по 720 л. годишно одному	46.080 „
4 секретари на окръжни училищни инспектори	по 2.160= 8.640 „
4 секретари на окръжни училищни инспектори	„ 1.920= 7.680 „
4 секретари на окръжни училищни инспектори	„ 1.680= 6.720 „
За писари и разсилни на окръжните училищни инспектори	64.000 „

Безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! И тукъ има два увеличения — едното, станало лани на основание закона, именно повишава се инспекторската заплата, и друго ново, което става отъ повишаването на нѣкои инспектори тази година отъ единъ класъ въ други. Азъ мисля, че на това ново повишение се дължи покачането на цифрата, отъ 341.890 л. миналата година, въ размѣръ 354.880 л. тази година — едно повишение отъ 13 хиляди лева, което иначе може да бѣде една добра економия за нашия бюджетъ. Азъ прѣдлагамъ, щото това повишение, тъй рано застигнало нѣкои г. г. инспектори, да не имъ се дава тая година.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Шиваровъ.

Г. Шиваровъ: Като е дума да гласуваме за окръжните училищни инспектори заплата, ползувамъ се отъ случая да отправя едно малко питане къмъ г. министра на народната просвѣта — вмѣсто да го прави формално, азъ го правя сега. Отъ дълго време въ единъ видински вѣстникъ чета, да се разправятъ истории за видинския окръженъ инспекторъ Спасовъ; независимо отъ това и въ „Учителски вѣстникъ“, както и въ в. „Демократъ“ се писа за него. Казва се, че той повече се занимава съ партийни работи, да закрѣпи тамъ радикализъма, отколкото да си гледа работата. Азъ не го познавамъ, но, като народенъ прѣдставителъ, искамъ да зная тая работа и моля г. министра да даде обяснения.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на просвѣщеніето.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Учителитѣ и инспекторитѣ сж много инте-

ресни — нѣкъждѣ се обвиняватъ радикалитѣ, че гонѣли широкитѣ социалисти, а тукъ пъкъ радикалитѣ се оплакватъ, че широкитѣ социалисти били ги тѣпчели. Както виждате, помежду нѣма демократъ.

Г. Шиваровъ: Приятель Ви билъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Не е мой личенъ приятель; г. Каназирски го знае — отъ Русенската гимназия е. Г. Спасовъ е единъ много почтенъ човѣкъ, на дѣда Оджакъвъ е зетъ, а пъкъ радикалитѣ се оплакватъ, че той ги гонѣлъ. Виждате какъ е работата — навѣрно, трѣбва той да уйдиса на исканията на радикалитѣ, за да бѣде добъръ. Туй сж учителски работи.

Колкото се отнася, г. Шиваровъ, до оня въпросъ, сто какъ стои той. Въ Видинъ излиза в. „Скорпионъ“; той е отъ прогресивно-либералната партия.

Г. Шиваровъ: Не го знаа.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ го знаа. — Вѣстникитѣ „Скорпионъ“ и „Демократъ“ бѣха повдигнали единъ старъ въпросъ — че учителитѣ въ с. Брѣгово не били празнували „Св. Кирилъ и Методий“. Отидохъ азъ лично да провѣря и се виждахъ съ учителитѣ. Въпросътъ — единъ общъ въпросъ за България — се състои въ слѣдното: краятъ на селската учебна година свършва кждѣ 9 или 10 май, когато учителитѣ си отиватъ и училищата се разпускатъ за 11 май; учителитѣ не сж били тогава тамъ и не сж отпразнували празника. И наистина, ако въ това ромѣнско село — Брѣгово — учителитѣ не отпразнуваха празника 11 май, да ви кажа право, не бихъ ги търпѣлъ нито 3 дена. Сега, заради туй наредихъ учебната година въ селата да се свършва на 11 май, да се свършва тамъ съ тържественъ актъ, както съмъ наредилъ, и да се празнува празникътъ. Всичкиятъ въпросъ се състои въ туй.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ § 73, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 74. Наемане помѣщения — 16.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 74, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 75. Канцеларски потреби, пощенски разноски (писма, телеграми, колетни и абонаментъ за телефонъ), обдѣржане помѣщенията, печатане годишни отчети и всѣкакъвъ видъ книжа и публикации, пишущи машини и пр. — 24.600 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 75, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 76. Отопление и освѣтление — 4.500 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 76, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 77. Купуване и поправяне на мобили — 2.500 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 77, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 78. Формено облъкло на разселенитѣ при окръжнитѣ инспектори въ царството — 2.400 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ § 78, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Глава XI.

„§ 79. Народни основни училища.

„1. Първоначални училища.

„Заплата на учителитѣ отъ първоначалнитѣ училища.

„а) Издържани отъ държавата, съгласно втората алинея на чл. 91 отъ закона.

Въ селата и градоветѣ отъ Трънска околия: Берайнци, Врѣбча, Банкя, Бутройци, Беренъ-Изворъ, Бохова, Брѣзникъ, Видраръ, Вучидѣлъ, Горна-Мѣлна, Глоговица, Горочевци, Главановци, Долна-Мелна, Драинци, Езмирици, Завала, Зелени-градъ, Звонци, Изекровци, Кисеура, Кожинци, Куса-Браня, Лѣвѣрѣка, Ломинца, Лѣтниковци, Милославци, Насалевци, Нанушковица, Одровци, Одраница, Пенковци, Рани-дугъ, Рейновци, Слишовци, Стайчовци, Ярловци, Стрезимировци, Трътъ (съ забавачницата), Турковци, Шипковци и Цогриловци; Царибродска околия: Борово, Влаен, Гонѣ-долъ, Долна-Невля, Държница, Желюна, Изатовци, едно училище за селата Сливница, Ново-село, и Мало-Бѣлѣво, Каменица, Лукавица, Одровци, Поганово, Равна, (Годечка община), Петър-лапъ, Радейна, Скравеница, Славина, Сънокостъ, Бѣловъ-долъ, Браковци, Махала-Тудовица отъ с. Борово, Смиловци и Царибродъ; Душинска околия: Бозовоя, Вуково, Грамада, Пастухъ, Пастра и Падала; Кюстендилска околия: Вѣтрень, Илия, Бистръ, Рикачево, Церовица, Дѣянова-махала, Блатецъ, Бобошино, Божица, Белиградъ, Брѣстница, Враца, Ваксево, Гложе, Горна-Лисина, Горна-Любата, Горна-Ражана, Гърляно, Гюешево, Долна-Лисина, Долна-Любата, Долно-село, Драгойчинци, Дукатъ, Жеравино, Зли-долъ, Изворъ, Койно, Ломница, Лечовци, Мусулъ, Млѣкоминци, Караманица, Назърица, Раково, Рибарци, Смоличино, Толи-долъ, Трекляно, Църварица, Църнопница, Милевци, Долно-колибе и Чудинци; Радомирска околия: Вѣлово, Горна-Врѣбча, Долна-Врѣбча, Горна-Сѣкирна, Долна-Сѣкирна, Еловъ-долъ, Калотинци, Ноевци, Пещера, Углярци и Чоелѣво; Пловдивска околия: Войково, Лилково, Изворъ, Ситово и Чуринъ; Станимашика околия: Гелла, Долни-воденъ, Долни-арбанасъ, Махмутица, Малевъ, Манастиръ, Орѣхово, Сулица, Широка-лъка, Чепеларе, Павелско, Върбово, Хвойна, Чукуркъой, Борово, Стойкитѣ, Орѣшоцъ и Прогледъ; Пещерска околия: Бая-чешинска; Бургазска околия: Белевренъ, Созополъ и Урумъкой; Анхиалска околия: Бая, Елшино, Алакария, Равда, Св. Власъ, Месемврия и Анхиало; Къзблагашка околия: Дерекъой, Читалово, Константиново, Соуджакъ, Крумово, Каваклий, Голѣмъ-дервентъ, Куртъ-Аланъ, Сремъ, Драма, Малѣкъ-Боялъкъ; Кайбиларе, Догапово, Чукурово, Ново-село и Вакъвъ; Харманлийска околия: Ефремъ; Хасковска околия: Пчеларево, Желти-брѣтъ и Хасобасъ; Казанлъшка околия: с. Буруница (пжтующи учители); Тутраканска околия: гр. Тутраканъ (съ забавачницата); Берковска околия: Чипоровци, Капиловци, Влашко-село, Дива-Слатина и Дѣлѣ-долъ; Орѣховска околия: Го-

стия и Войводово; Бѣлослатинска околия: с. Бърдарски-геренъ; Бѣлоградчишка околия: Влаховичъ, Саланъ, Райновци, Стакевци и Чупрене; Кулска околия: Голѣми-Ясеновецъ, Малки-Ясеновецъ, Голѣмаково, Браковци, Изворъ-махла, Злокуя, Киряво, Раковица и Халово; Видинска околия: с. Брѣгово; Троянска околия: за селата Пастованитѣ и Зларѣка (пжтующи учители); Никополска околия: Асѣново, Черчеланъ, Шияково, Дебово и Магура; Плѣвненска околия: с. Мъртвица; и Тетевенска околия: Градежица и Галата.

70 редовни учители отъ II класъ по	2.160=151.200 л.
100 редовни учители отъ III класъ „	1.920=192.000 „
90 редовни учители отъ IV класъ „	1.680=151.200 „
150 редовни учители отъ V класъ „	1.440=216.000 „
40 кандидати учители	1.020=40.800 „
10 волнонаемни учители	840= 8.400 „

„Отъ горнитѣ учители 100 души сж главни учители, на които се опрѣдѣлятъ по 120 л. годишна добавъчна заплата, съгласно чл. 79 отъ закона за народното просвѣщение — 12.000 л.

„За допълнителенъ персоналъ въ първоначалнитѣ училища и за учители въ 10 забавачници, които ще се откриятъ прѣзъ годината въ разнитѣ центрове на царството, и за помощ на уволнени по болестъ учители въ размѣръ на заплатата имъ за мѣсець и половина, съгласно чл. 32 отъ закона за чиновницѣтъ — 15.000 л.

„б) Издържани отъ държавата и общинитѣ.

480 редовни учители отъ II кл. . по	2.160= 1.036.800 л.
880 редовни учители отъ III кл. „	1.920= 1.689.600 „
780 редовни учители отъ IV кл. „	1.680= 1.310.400 „
2445 редовни учители отъ V кл. „	1.440= 3.520.800 „
3060 кандидати учители	1.020= 3.121.200 „
20 волнонаемни учители	1.440= 28.800 „
30 волнонаемни учители	1.200= 36.000 „
405 волнонаемни учители	810=340.200 „

„Отъ горнитѣ учители 900 сж главни, на които се опрѣдѣлятъ по 120 л. годишна заплата добавъчна заплата, съгласно чл. 79 отъ закона за народното просвѣщение — 108.000 л.

„За допълнителенъ персоналъ, откриване нови училища, за замѣстници на болни учители, както и помощ на уволнени по болестъ учители, въ размѣръ на заплатата имъ за мѣсець и половина, съгласно чл. 32 отъ закона за чиновницѣтъ — 100.000 л.

„2. Прогимназии.

„Заплата на учителитѣ отъ прогимназиитѣ.

„а) Издържани отъ държавата, съгласно втората алинея на чл. 91 отъ закона за народното просвѣщение. Въ селата и градоветѣ отъ Бургазко окръжие: Созополъ, Месемврия, Анхиало и Кавакли; Видинско окръжие: Грамада, Шипиково, Брѣгово, Акиаръ, Бѣлоградчикъ, Ново село и Кула; Врачанско окръжие: Чипоровци; Кюстендилско окръжие: Босилеградъ; Пловдивско окръжие: Кукленъ, Павелско, Широка-лъка, Чепеларе и Ладжене; Русенско окръжие: Тутраканъ; и Софийско окръжие: Кисеура.

1 редовенъ гимназияленъ учитель отъ	
II класъ	4.440 л.
3 редовни гимназиялни учители отъ	
III класъ	по 3.960=11.880 „
2 редовни гимназиялни учители отъ	
IV класъ	по 3.480= 6.960 „
15 редовни гимназиялни учители отъ	
V класъ	по 3.000=45.000 „
6 врѣмenni учители	по 2.640=15.840 „
6 врѣмenni учители	2.100=12.600 „
3 волнонаемни учители	2.640= 7.920 „

6 редовни прогимназиялни учители отъ I класъ	по 3.120=18.720 л.
9 редовни прогимназиялни учители отъ V класъ	по 1.920=17.280 „
2 редовни учители по техническитъ прѣдмети	по 1.500= 3.000 „
1 волнонаемнѣ учителъ	1.620 „
1 волнонаемнѣ учителъ	1.560 „
1 волнонаемнѣ учителъ	1.500 „
1 волнонаемнѣ учителъ	2.600 „
14 волнонаемни учители на седмиченъ часъ годишно и на урокъ, отъ които 13 по 2.000 л. и 1 съ 1.600 л.	27.600 „

„Отъ горнитѣ учители 20 сж директори и имъ сж опредѣля добавъчни заплати, съгласно чл. 79 отъ закона за народното просвѣщение на 5 души по 360 л. и на 15 души по 120 л. годишно — 3.000 л.

„За допълнителенъ персоналъ и за помощи на уволнени по болестъ учители, съгласно чл. 32 отъ закона за чиновницитъ — 5.000 л.

„б) Издържани отъ държавата, общинитъ и окръжията.

Въ селата и градоветъ отъ Бургаски окръгъ: смѣсени прогимназии въ: Къзълъ-Агачъ, Медвенъ, Градоцъ, Жеравна, Сунгурлари, Ичера, Айваджикъ, Стефанъ-Караджово, Стралджа, Горица, Автани, Вапаллий, Карнобатъ, Котелъ и Айтосъ и мъжка и дѣвическа прогимназии въ Ямболъ, Бургасъ и Сливенъ; Варненски окръгъ: смѣсени прогимназии въ: Каралий, Шабла, Градинарово, Козлуджа, Ново-село, Владимирово, Балчикъ, Провадия, Каварна и мъжки и дѣвически прогимназии въ Добричъ и Варна (мъжкитъ прогимназии въ Варна сж двѣ); Видински окръгъ: смѣсени прогимназии въ: Българска-Раковица, Василиовци, Медковецъ, Мокреши и Вълчи-дрѣвъ и мъжки дѣвически прогимназии въ Ломъ и Видинъ; Кюстендилски окръгъ: смѣсени прогимназии въ: Бобошево, Конѳово, Рила, Кочариново, Прѣколница, Дивля, Периволъ, Трекляно, Радомиръ и Дупница и мъжка и дѣвическа прогимназии въ Кюстендилъ; Старозагорски окръгъ: смѣсени прогимназии въ: Стамболово, Александрово, Габарево, Дабово, Елхово, Енина, Мжглинъ, Срѣднотерово, Шипка, Кортенъ, Попово, Дълбоки, Казана, Михайлово, Раднево, Сърнево, Хрищенъ, Малено, Узунджово, Князь-Борисово, Любимецъ, Свобода, Спасово, Мерицлери, Медово, Каменецъ, Бръзово, Дълбоки-изворъ, Харманлий, Чирпанъ, Борисовградъ, Нова-Загора и Търново-Сейменъ и мъжка и дѣвическа прогимназии въ Стара-Загора, Казанлъкъ и Хасково; Пловдивски окръгъ: смѣсени прогимназии въ: Поибрене, Бръзово, Палазлий, Ражово-конаре, Бръстивица, Вѣтренъ, Голѣмо-Бѣлово, Голѣмо-Конаре, Калоферъ, Каменица, Клисура, Лѣсичево, Рахманлий, Сопотъ, Стрѣлча, Цѣророво, Ракитово, Цаланица, Станимака, Батакъ, Брацигово, Панагюрище, Пешера и Перущица и мъжки и дѣвически прогимназии въ Татаръ-Пазарджикъ, Карлово и Пловдивъ (въ Пловдивъ мъжкитъ прогимназии сж двѣ); Търновски окръгъ: смѣсени прогимназии въ: Бѣла-черква, Беброво, Върбовка, Горно-Сливово, Драганово, Долна-Орѣховица, Дръново, Златарица, Иванча, Крамолинъ, Кара-Исенъ, Кесарево, Килифарево, Мусина, Михалци, Павликени, Ресенъ, Стижаровъ, Стражица, Самоводене, Сухинъ-долъ, Чаиръ, Елена и Тръвна и мъжки и дѣвически прогимназии въ: Търново, Габрово, Горна-Орѣховица, Лѣсковецъ, Свищовъ и Севлиево; Русенски окръгъ: смѣсени прогимназии въ: Балбунаръ, Алфатаръ, Писанецъ, Батембергъ, Малка-Кайнарджа, Осенецъ, Дръновецъ, Хърсово, Саржанларъ, Червена-вода, Търлакъ, Калипетрово, Табачка, Караарнаутъ и Бѣла и мъжки и дѣвически прогимназии въ Русе, Силистра и Раз-

градъ; Шуменски окръгъ: смѣсени прогимназии въ: Кюлевча, Злокучецъ, Садина, Ковачевецъ, Водица, Опака, Каспичанъ, Зарасово, Драгоево, Смѣдово, Върбица, Марковча, Нови-пазаръ, Ески-Джумая, Османъ-пазаръ, Попово и Прѣславъ и мъжка и дѣвическа прогимназии въ: Шуменъ; Плъвенски окръгъ: смѣсени прогимназии въ: Лѣтница, Садовецъ, Угърчинъ, Абланица, ловчанска, Карашъ, Ракита, Сомовитъ, Долни-Джобникъ, Махалата, Малки-Тръстеникъ, Червенъ-бръгъ, Абланица, тетевенска, Голѣма-Желѣзна, Вълчи-трѣнъ, Гложене, Гигенъ, Телишъ, Видраре, Бежаново, Никополъ, Луковитъ, Тетевенъ и Троянъ и мъжки и дѣвически прогимназии въ Плъвенъ и Ловечъ; Врачански окръгъ: смѣсени прогимназии въ: Вършенъ, Борованъ, Броница, Габъръ, Камено-поле, Мездра, Койнаре, Долна-кремена, Криводолъ, Букьовци, Бутанъ, Козлодуй, Ставерци, Селановци, Берковица, Бѣла-Слатина, Кнѣжа, Орѣхово и Фердинандъ и мъжка и дѣвическа прогимназии въ Враца, и Софийски окръгъ: смѣсени прогимназии въ: Долна-бана, Искрецъ (издържа се само отъ държавата и окръга), Костенецъ, Мирково, Осиковица, Новоселци, Сливница, Студена, Годечъ, Царибродъ, Трънъ, Бръзникъ, Етрополе, Златица, Ихтиманъ, Пирдопъ, Орхание и Копривница и мъжки и дѣвически прогимназии въ Самоковъ и София (въ София мъжкитъ прогимназии сж седемъ, а дѣвическитъ — шестъ).

18 редовни гимназиялни учители отъ II класъ	по 4.440= 79.920 л.
146 редовни гимназиялни учители отъ III класъ	3.960=578.160 „
45 редовни гимназиялни учители отъ IV класъ	3.480=156.600 „
305 редовни гимназиялни учители отъ V класъ	3.000=915.000 „
37 редовни учители	4.200=155.400 „
4 редовни учители	3.900= 15.600 „
51 врѣмени учители	2.640=134.640 „
7 врѣмени учители	2.880= 20.160 „
69 врѣмени учители	2.100=144.900 „
15 врѣмени учители	2.340= 35.100 „
56 редовни прогимназиялни учители отъ I класъ	3.120=174.720 „
153 редовни прогимназиялни учители отъ V класъ	1.920=293.760 „
2 учители-лѣкари за Софийскитъ прогимназии	3.456= 6.912 „
2 учители-лѣкари за Софийскитъ прогимназии отъ V класъ	3.360= 6.720 „
3 волнонаемни учители	2.880= 8.640 „
52 волнонаемни учители	2.640=137.280 „
8 редовни учители по езици	2.040= 6.120 „
6 редовни учители по рѣчна работа	1.860= 11.160 „
25 редовни учители по рѣчна работа и гимнастика	1.500= 37.500 „
2 редовни учители по рѣчна работа	1.800= 3.600 „
1 редовенъ учителъ по рѣчна работа	1.620 „
117 волнонаемни учители отъ които: 14 съ по 2.100 л., 2 съ по 1.920 л., 7 съ по 1.980 л., 23 съ по 1.860 л., 13 съ по 1.800 л., 9 съ по 1.740 л., 8 съ по 1.620 л., 1 съ 1.680 л., 1 съ 1.560 л., 14 съ по 1.500 л., 2 съ по 1.440 л., 5 съ по 1.380 л., 15 съ по 1.260 л. и 3 съ по 1.140 л.	198.240 „
515 волнонаемни учители на седмиченъ часъ годишно и на урокъ, отъ които: 202 по 2.000 л., 107 по 1.800 л., 17 по 1.700 л., 117 по 1.600 л., 48 по 1.500 л., 19 по 1.400 л., 2 по 1.200 л., 1 съ 800 л., 1 съ 700 л. и 1 съ 600 л.	915.800 „

„Отъ горнитѣ учители 284 сж директори и имъ се опрѣдѣля добавъчна заплата, съгласно чл. 79 отъ закона за народното просвѣщение, на 22 по 480 л., на 97 по 360 л. и на 165 по 120 л. годишно — 65.280 л.

„За допълнителенъ персоналъ, откриване нови училища, за замѣстници на болни учители, както и за помощъ на уволнени по болестъ учители въ размѣръ на заплатата имъ за мѣсець и половина, съгласно чл. 32 отъ закона за чиновниците — 40.000 л.“

Въ бюджетарната комисиия се направиха слѣднитѣ измѣнения. Въ Трънска околия е изличенъ Бръзникъ, а е прибавено с. Костроповци. Къмъ Дупнишката околия се прибави с. Цървице. Въ Кюстендилската околия се заличиха с. с. Вожница и Трекляно, а се прибавиха с. с. Рѣсенъ, Горно и Долно-Уйно и Граница. Въ Радомирска околия се заличи Вѣлово и Пещера. Въ Станимашка околия се заличи с. Орѣхово, а се прибавиха с. с. Горно-Арбанаси и Чаушово. Въ Пещерска околия, по искането на г. министра на народната просвѣта, се заличи Баня-Чепинска, а се прибави Каменица. Прибави се с. Тополово въ Борисовградска околия. Въ Вѣлоградчишка околия, вмѣсто с. Влаховичъ, се постави с. Вѣлотинци. Въ Тетевенска околия се прибави с. Малки-изворъ.

Послѣдната алинея, слѣдъ заплатитѣ на учителитѣ, дѣто се казва: (Чете) „Отъ горнитѣ учители 100 души сж главни учители, на които се опрѣдѣля по 120 л. годишно добавъчна заплата, съгласно чл. 79 отъ закона за народното просвѣщение“ се заличи и въ края на пункта а се прибави: „И за възнаграждение на пунктovitѣ главни учители.“ Сумата остана 27.000 л.

Сжко и алинеята слѣдъ заплатитѣ на учителитѣ по пунктъ б: „Отъ горнитѣ учители“ и т. п. се заличи, а въ края на пункта се прибави: „И за възнаграждение на пунктovitѣ главни учители и на прѣдседателитѣ на главнитѣ учители въ голѣмитѣ центрове.“ Сумата остана 208.000 л.

Въ пунктъ а по прогимназиитѣ се заличиха думитѣ: „отъ горнитѣ учители 20 сж директори“ и т. н., а въ края на пункта се прибави: „и за възнаграждение на директоритѣ, съгласно чл. 79 отъ закона за народното просвѣщение“. Сумата остана 8.600 л.

По-нататъкъ вмѣсто 515, волнонаемнитѣ учители на седмиченъ часъ годишно и на урокъ ставатъ 567, отъ които 223, вмѣсто 202, по 2.000 л. и 39, вмѣсто 19, по 1.400 л., 11 по 1.000 л., а другитѣ, както сж въ проекта. Цѣлата сума стана 996.800 л. Думитѣ: „отъ горнитѣ 284 души“ и т. н. и тукъ се заличиха, а въ края на параграфа се прибави: „и за възнаграждение на директоритѣ, съгласно чл. 79 отъ закона за народното просвѣщение“.

Увеличението произхожда отъ тѣзи назначения, които сж станали въ послѣдно врѣме и за които кредити не сж били прѣдвидени въ настоящия бюджетъ.

Министъръ Н. Мушановъ: И се балансира съ намаленията, които сме направили въ бюджета.

Прѣдседателствающъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Марковъ.

Г. Марковъ: Г. г. народни прѣдставители! Чл. 78 отъ конституцията прѣдвижда, че първоначалното обучение е безплатно и задължително за всички български граждани. Тая задължителностъ, обаче, отъ освобождението досега не даде онѣзи резултати, които се очакваха. Ето защо законодателтъ отъ освобождението и досега се е мѣчилъ съ редъ срѣдства да застави българскитѣ граждани да пращатъ своитѣ синове въ училището. Миналата година, когато...

Нѣкои прѣдставители: Нищо не се чува.

Г. Марковъ: (Отива на трибуната) Казахъ, че миналата година, когато прокарахме закона за народното просвѣщение, за да изгълнимъ този членъ отъ конституцията, ние наредихме редъ наредби, чрѣзъ които да заставимъ онѣзи родители, които не пращатъ своитѣ дѣца въ училището, да ги пращатъ, като наредихме, щото глобитъ да се налагатъ чрѣзъ съобщение отъ училищното настоятелство и задължихме главнитѣ учители да прѣдставятъ неявилитѣ се, но подлежащи на задължително учение дѣца въ училището. Тази реформа, това задължение даде своитѣ резултати. На много мѣста стана нужда отъ увеличение на персонала прѣдъ видъ на явяването повечето ученици въ училището. Отъ това увеличение на ученицитѣ послѣдва и увеличение на учителския персоналъ, обаче то не отиде въ хармония съ онзи членъ отъ закона за народното просвѣщение, който опрѣдѣляше числото на ученицитѣ въ училищата. Съ единъ членъ отъ закона за народната просвѣта ние опрѣдѣлихме 50 ученика като максимално число за 1 учител. Днешнитѣ резултати, обаче, показватъ, че въ много отъ селата, въ много отъ училищата въ царството въ 1 отдѣление се обучаватъ не 50—60 и 70 ученика, а 80—85—95 и 100 ученика. Така че, за да се изпълни членътъ отъ закона, необходимо е едно масово увеличение на учителския персоналъ. Въ прѣдставения намъ бюджетъ ние не виждаме да се увеличава толкова числото на учителитѣ, щото то да бѣде задоволително съобразно съ нуждитѣ у насъ. Г. министърътъ на народното просвѣщение въ комисията прѣбави, че повече отъ 300 увеличения се искатъ днесъ, а 110—120 се налагатъ, че има повече отъ 120 мѣста, кждѣто учителитѣ обучаватъ повече отъ 80 ученика. Това тѣй поставено показва, че ние имаме нужда отъ много учители. Извинението о въ това, че нѣма кандидати за учителски мѣста. Азъ на това извинение бихъ казалъ, че е неоснователно. Отъ една страна туй. Отъ друга страна идущата година ще се почувствува, слѣдъ приложението на закона, сжщата нужда. Ето защо азъ смѣтамъ, че тази година увеличението отъ 350 души е недостатъчно, понеже още сега се чувствува нужда отъ 350 души. Идущата година ще се яви нужда отъ още 300, и разликата въ персонала на тази година, на бюджета отъ 1909/1910 г., ще бѣде не въ 700 учители, а повече отъ 1.000. Това едно.

Втора. Нѣщо виждамъ несъобразно въ прѣдставения бюджетопроектъ. Както ви е извѣстно, г. г. народни прѣдставители, ние се помажихме да разрешимъ единъ злободневенъ въпросъ между учителството. Това е въпросътъ за положението на врѣменноповононазначенитѣ учители, като имъ дадохме възможностъ до 1911 г. да издържатъ държавния си изпитъ. Тази година прѣвъ есенната сесия сж се явили повече отъ 2.400 кандидати. Процентътъ на издържалитѣ държавенъ изпитъ досега, отъ който можемъ да сждимъ какъвъ ще бѣде процентътъ и за другитѣ групи, които тепърва ще държатъ, е 80%, а 20% пропаднали. Отъ този процентъ трѣбва да вадимъ заключение, че къмъ 1 февруарий или 1 мартъ, когато ще се свърши държавниятъ изпитъ на всички учители въ царството, ще имаме повече отъ 2.000 души издържали държавенъ изпитъ. Въ бюджетопроектъ за народната просвѣта за идущата година се прѣдвижда да се увеличатъ заплатитѣ, или да минатъ отъ единъ разредъ въ другъ, само около 1.000 души. Азъ мисля, че тукъ трѣбва да се спремъ повече, за да не изпаднеме по-послѣ въ нѣкаква неприятностъ. Министерството трѣбваше да си направи своята смѣтка и да впише въ бюджетопроекта най-малко 2.000 души, които да минатъ отъ врѣменноповононазначени въ V-степенни, защото ще бѣде голѣма несправедливостъ отъ страна на Министерството на просвѣщението, отъ страна на насъ, ако

ние дадем възможност на едни учители да бъдат повишени на 1 януарий, а на други да не дадем, или пък прѣнебрѣнемъ увеличението.

Има да говоря по държавните училища, т. е. училищата, издържани от държавата, но ще кажа, че вѣре е вече да се направи една провѣрка на всички опѣзи общини, които иматъ училища, но които се издържатъ от държавата, и само издържката на училищата на крайно бѣдните общини да се възложи на държавата, защото досега се е правила фаноризация. Имало ли е възможностъ нѣкой да се добере до болшинството или до депутатски мандатъ, той се е мчилъ, той се е старалъ да облагодѣтелствува нѣкои села. Такива сѫ повече отъ селата, които фигуриратъ тукъ като села, дѣто училищата сѫ държавни. Азъ мисля, че слѣдъ като горѣ-долу ние разрѣшихме своите национални въпроси, когато не можемъ да говоримъ вече, когато не можемъ да се страхуваме отъ своите събѣди, вѣре е вече да възложимъ издържката на основните училища върху общините, които ги иматъ, защото е голѣма несправедливостъ.

Азъ се радвамъ, че пачитѣ прогимназии почватъ да се развиватъ и нѣмамъ страхъ, че бюджетътъ за основните училища расте. Той е расълъ, расте и ще расте, но страхътъ не е толкова голѣмъ, защото ако отъ 2 години насамъ бюджетътъ бързо нараства, причината не се дължи само въ развитието на нашите училища, но тя се дължи и на оня тласъкъ, който дадохме ние отъ 2 години насамъ. Въ 1907 г. се подобри положението на вѣременноновоназначените гимназически учители, като се степенуваха, безъ да бъдатъ издържани държавенъ изпитъ. Също така миналата година дадохме 1 увеличение въ заплатите на първоначалните, на основните учители. Тѣзи сѫ особени моменти, които ние прѣживѣхме; тѣзи сѫ тласъци, които не могатъ да се повторятъ. Нормално е, че бюджетътъ на народната просвѣта ще расте съ 5—600 хиляди лева, а онова на основното образование — съ 200—300 хиляди лева. То не е страшно. Ето защо азъ прѣдлагамъ да гласуваме бюджетопроекта тъй, както е прѣдставенъ.

Прѣдседателствуещъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Бабаджановъ.

С. Бабаджановъ: (Отъ трибуната) Азъ се падавамъ, че въ моето прѣдложение ще бѣда поддържанъ най-много отъ земледѣлската група. Имамъ съображения — за села ще плачемъ. Уважаемиятъ г. министъръ на народната просвѣта е заличилъ отъ своя бюджетъ 5 села въ моята околия. Досега издържката на училищата въ тия села бѣше върху държавата; сега иска да ги остави на издържката на населението. А това не е възможно. Вие познавате, г. Димитровъ...

А. Димитровъ: Коя околия?

С. Бабаджановъ: Дупиншка околия. — Селата Фролошъ, Текия, Сопово, Гьолъ-чифликъ и Мръто-долъ. Училищата на всички тѣзи села лани бѣха на издържката на държавата, защото сѫ погранични, а тази година сѫ заличени въ бюджета. Азъ бихъ молилъ г. министра на просвѣтата да се съгласи да ги впишемъ пакъ, защото, иначе, тѣзи училища ще бѣдатъ закрити. Селото Фролошъ особено; което е едно отъ много голѣмите села — 350 къщи има — обема 12 часа разстояние; то е разпрѣснато по колиби и едно училище е почти на 3—4 часа разстояние. То е абсолютно на самата граница; нарича се и Черна-гора, защото е само на скали разположено и то не е възможно да издържа своето училище. Та ще моля Народното събрание да се съгласи поне за селото Фролошъ да остане на държавна смѣтка.

Послѣ, азъ трѣбва да ви поприказвамъ нѣщо и за кюстендилско и за радомирско. Та бѣ трѣбвало и тѣзи села да останатъ на издържката на държавата. Сега не прави прѣдложение, но прави молба да се останатъ и тия села. Това бѣше оплакване и, вѣрвамъ, че ще бѣде уважено.

Прѣдседателствуещъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Екимовъ.

А. Екимовъ: Г. г. народни прѣдставители! Когато се прокарваше бюджетопроектътъ на Министерството на обществените згради, азъ ви цитирахъ прѣдписанието на нашата конституция, на закона надъ законите. Сега ще си позволя да ви цитирамъ пакъ чл. 78, който говори, че първоначалното учение е безплатно и задължително за всичките подданици на българското царство. Значи, споредъ този членъ, всѣки български подданикъ е задълженъ да праща своите дѣца да получатъ първоначално образование. Азъ мисля, че държавата не може да се противопостави на това и когато тя намира, че положението на нѣкои български подданици, нейни служаци, не позволява да пращатъ своите дѣца да получатъ това първоначално образование, което прѣдписва чл. 78 отъ конституцията, тя трѣбва да се погрижи да вземе мѣрки, за да имъ даде възможностъ да изпълнятъ прѣдписанията на този членъ. Затова азъ правя едно прѣдложение да се прѣдвидятъ къмъ § 79 отъ бюджетопроекта на народното просвѣщение 5 души учители съ по 1.020 л. заплата, като пк-тующи учители, които да отиватъ и да образоватъ дѣцата на ония кантонери, които живѣятъ въ кантони, които сѫ далечъ отъ центроветъ, където се намиратъ основни училища. Съ това ние ще дадемъ възможностъ на тѣзи български граждани и подданици, които живѣятъ въ кантоните, да могатъ да изпълнятъ прѣдписанието на чл. 78 отъ конституцията, да могатъ да дадатъ поне първоначално образование на своите дѣца и моля, г. прѣдседателю, когато дойде редъ, да поставите моето прѣдложение на гласуване.

Г. г. народни прѣдставители! Ще говоря още за едно нѣщо. Прѣдвигатъ се купъ села, въ които държавата да издържа училищата безплатно, т. е. тя да плаща заплатата на учителите. Много добръ. Но отъ уважаемиятъ г. г. народни прѣдставители, които взеха думата по този въпросъ, азъ виждамъ, че не е толкова наложително държавата да плаща съвсѣмъ заплатите на учителите въ тѣзи села, защото виждамъ, че миналата година въ бюджета сѫ били прѣдвидени едни села, а тази година сѫ прѣдвидени други села. Ако-нуждитъ бѣха наложителни, ако училищата въ тия села бѣ трѣбвало непременно да сѫ поддържани отъ бюджета на българската държава, безъ да дава тамкашното население никаква помощъ, нѣмахме право да отписваме тѣзи села; но поради колебливостта на тѣзи записвания и отписвания, които ставатъ по разни ходатайства — както виждамъ, и сега всичките разправии, които ще имаме тукъ, при толкова записвания се оратори, ще бѣдатъ: да внишемъ туй село, а други ще викатъ, да зачеркнемъ онуй село — при туй положение на работата, азъ мисля, че е своевѣременно да направя едно ново прѣдложение, че тѣзи села, където ще се поддържатъ тия училища, да не плащатъ този данъкъ, който е прѣдвиденъ за другите села въ държавата, но да плащатъ половината отъ него. Съ това ще економисаме една доста голѣма сума въ бюджета, съ която ще можемъ да си послужимъ за цѣльта, който изтъкна г. Марковъ — да се прѣдвиди идущата година да има повече учители въ основните училища, за да не изпадне въ това положение, въ което се намираме и сега, щото да се падатъ на повече отъ 100 мѣста повече отъ 120 души ученици на 1 учител, и тѣ, вмѣсто да получатъ първоначално

основно образование, нѣма да получатъ никакво образование, защото 1 учителъ не е въ състояние да даде какво да е образование на 120 дѣца. И това мое предложение, което не съмъ направилъ писмено, но ще го направя, ще моля г. прѣдседателя да го подложи на гласуване.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Копринаровъ.

Г. Копринаровъ: Г. г. народни прѣдставители! Има 1 село въ Пазарджикската околия наречено Голакъ. Името му е достатъчно, за да разберете, какво е това село. Жителитѣ му се поминаватъ само съ горене на вѣглища — нищо друго; това имѣ е поминѣтъ. Когато нѣматъ хлѣбъ да ядатъ, ядатъ и шума. Иматъ само 1 учителъ — всичкото имѣ богатство е това. Учителѣтъ дохожда, видѣхъ го и се питахъ: това учителъ ли е, или е обикновенъ селянинъ. Такова му бѣше положението. Това, което искамъ отъ васъ, то е само 400 или 500 л. за това село. Прави предложение с. Голакъ да бѣде вписано въ числото на опѣзи села, училищата на които се издържатъ отъ държавата. Това ще бѣде и справедливо, и нужно, защото тѣзи хора нѣматъ възможностъ да поддържатъ своето училище. Азъ моля министра на вътрѣшнитѣ работи, г. Такевъ, да стане и да засвидѣтелствува, че това село дѣйствиелно е такова.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Благоевъ.

Н. Благоевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Отъ трибуната ще кажа само нѣколко думи, защото, дѣлото за което ще говоря, е справедливо и право, а пъкъ справедливото и правото дѣло нѣма нужда отъ голѣми защитителни рѣчи. Но затова пъкъ се надѣвамъ, че ще бѣде изслушанъ и моето предложение ще бѣде одобрено отъ васъ.

Отъ много години станимашкитѣ народни училища и прогимназията се издържатъ отъ държавата. Обаче миналата година почитаемото Народно събрание възложи издържката на прогимназията на Станимашката община, а издържката на основнитѣ училища остави на държавата.

С. Савовъ: Какво искате? Държавна ли да стане и прогимназията? Това кажи. Нѣма нужда отъ прѣдисловия; ние знаемъ работата.

Н. Благоевъ: Обаче тая година се оставятъ и основнитѣ училища да бѣдатъ сѣщо общински. Причинитѣ и основанията, за да бѣдатъ станимашкитѣ училища държавни, сѣ известни много добри на васъ. Сжщитѣ тѣзи причини сжществуватъ и сега. Плюсъ туй има още и филоксеръ, която опропасти окончателно лозята и липи гр. Станимака отъ най-важния му приходъ. Затова ще моля, г-да, да се съгласите, щото още поне нѣколко години основнитѣ училища въ гр. Станимака да се издържатъ отъ държавата.

С. Савовъ: Гр. Станимака има 271.000 л. приходъ. Срамота е да искате държавата да издържа училищата на такава община.

Н. Благоевъ: Опѣзи приходи, които имаше тамъ сж изчезнали, тѣ сж изгубени. Азъ, г-да, мисля, че защитавамъ едно справедливо дѣло и затова вѣрвамъ, че ще бѣда изслушанъ. Вѣрно е, че тая година станимашкитѣ граждани предлагатъ да издържатъ IV и V класъ, обаче това е било само резултатъ на голѣмото ученолюбие, на голѣмото желание, щото въ гр. Станимака да си пробие пътъ науката, да има повече граждани възпитани.

Затова, г-да, азъ ще ви моля повторно да се съгласите, щото станимашкитѣ основни училища сжщо и тая година да се издържатъ отъ държавата.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Коцевъ.

Н. Коцевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Ще извините, че ще ви занимаю само нѣколко минути за единъ най-нѣщастенъ край въ нашето отечество. Думата ми е за Босилеградската околия.

Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: А-а-а!

Н. Коцевъ: Моля ви се, имайте търпѣние и ще се убедите. — За да не ви отегчавамъ, ще ви дамъ само нѣколко данни, които да прѣцѣните сами и да видите, защо г. министърѣтъ на народното просвѣщение е поставилъ въ своя бюджетъ въ 44 села училищата да издържа държавата. Колкото природата е наказала този край, толкозъ и партизански обстоятелства сж притурени къмъ това, защото прѣвъ нѣтъ е сега, когато тази околия се прѣдставлява отъ правителственъ депутатъ — досега сж избирани сѣ оппозиционери, които не сж могли нищо да направятъ за този нѣщастенъ край.

В. Георгиевъ: За коя околия говорите?

Н. Коцевъ: За Босилеградската. — Отъ 62 села въ тая околия, г. г. народни прѣдставители, 37 села нѣматъ абсолютно никакъвъ кредитъ прѣдъ Българската земледѣлка и Народна банки, нито единъ човѣкъ не се ползува съ кредитъ. Такова е състоянието на тѣзи села. Тази околия дължи на държавата за чифлишкитѣ имоти 500.000 л., които, събрани съ лихвитѣ на тази сума, възлизатъ на около 750.000 л. — сума, която това население по никой начинъ не може да си изплати. Стихийнитѣ обстоятелства винаги сж отивали да унищожатъ и онази малко плодородна земя, която е имало тамъ; затова хората сж принудени да се хранятъ съ едно растение — елда, отъ което, като направятъ хлѣбъ, могатъ да го ядатъ докато е топълъ. Това е храната на това население тамъ. Държавата винаги се е отнасяла мащехски къмъ този край. Въ санитарно отношение, въ съобщително отношение и въ вѣско отношение е съвсѣмъ занемаренъ. Азъ не искамъ да говоря за това. Всичкитѣ тѣзи грозни обстоятелства принуждаватъ населението ежегодно да се изселва и отива по разнитѣ крайща на България, където измира, защото отиватъ хора съ изпуснато здраве. Мнзина, може би, сте свидѣтели на изтрѣблението на цѣли сѣмейства, които се прѣнасятъ по шуменско, ескиджумайско и къзълаганско. Г. Дяковичъ, вѣроятно, ще ви увѣри съ такива случаи.

Азъ искамъ за тѣхъ да кажа нѣколко думи, за да ви обясня, защо г. министъръ Мушановъ е поставилъ 44 села да издържа държавата, и ще ви моля да бѣдете така добри да не заличавате ни едно село отъ този край. По предложението на г. Стоимена Савовъ отъ бюджетарната комисию сж заличени 2 села: Трекляно и Божица. Ако знаете, г-да, положението на тия села никога нѣмаше да посетите да унищожите една помощъ, и азъ съжалявамъ, че г. Савовъ е родомъ отъ тамъ и говори противъ интереситѣ на това население.

С. Савовъ: Нѣма защо да съжалявамъ, защото с. Божица има кръчми и тамъ кръчмаритѣ владѣятъ селото, г. Коцевъ. Тия кръчми трѣбва да се затварятъ, или да ги обложимъ съ високъ данѣкъ, и тогава селото ще може да си издържа училището. Тамъ кръчмаритѣ владѣятъ селото, и азъ съ чиста съвѣсть ще гласувамъ, за да се заличи това село.

700 къщи село, срамата е държавата да му издържа училището. На кръчмаритъ пиятъ съ товари вино отъ гр. Паланка.

Н. Коцевъ: Срѣщу с. Божица Сърбия има 7 училищни полета. И тамъ населението доскоро се сърбѣше. Благодарение на обстоятелството, че държавата имъ праща учители, които сж задържали българщината тамъ, това село се е запазило. Сега абсолютно е невъзможно да имъ отнемете 4-тѣхъ учители, които държавата имъ праща.

И. Хаджиевъ: Жалното е, че всички, които искатъ ...

Н. Коцевъ: Затова азъ моля най-напрѣдъ г. министра на просвѣщението ...

С. Савовъ: Министерството трѣбва да проучи този въпросъ и да зачертае всички тия села. Ако е въпросъ за бѣдни села, ние ще намѣримъ въ трѣвненско и османпазарско много повече. Това е скандалъ! (Глъчка)

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Нѣмате думата, г. Савовъ.

Н. Коцевъ: Затова, г. г. народни прѣдставители, азъ се обръщамъ къмъ васъ съ молба, също и къмъ г. министра на народното просвѣщение, да бждете щедри въ случая и да не намаляваме нищо, а г. Такева бихъ замолилъ да каже: срѣщатъ ли е въ цѣла България, която е обиколилъ, по-измършавели хора, по-парцаливи и съ голеи толумчета дѣца да го посрѣщатъ?

С. Савовъ: Кръчмитъ ги съсипаха, г. Коцевъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Яневъ.

Р. Яневъ: (Отъ трибуната. Ржкоплѣскане отъ нѣколко мѣста) Ако вдигате гюрултия, нѣма до заранъ да свърша. Когато замълчите, само тогава ще говоря.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Вие не можете да искате това. Може да не искатъ да Ви слушатъ. Не можете да давате тукъ умъ. Моля, пристъпете къмъ работа.

Р. Яневъ: Г. г. народни прѣдставители! Тукъ ние, като народни прѣдставители, рѣшаваме съдбинитъ на българския народъ, и когато приказваме не трѣбва да се смѣемъ, защото съ единъ вотъ може да накараме майки, дѣца, бащи и братя да плачатъ, когато отиде бирникътъ да имъ вземе котлитъ за данъкъ. И заради това ние трѣбва да слушаме, и когато единъ народенъ прѣдставителъ приказва и ни излага състоянието на 1 село, или на 1 градъ, или на цѣлия български народъ, всеки единъ трѣбва да чуе отъ тоя народенъ прѣдставителъ едно обстойно мотивирано прѣдложение и да си състави въ себе си едно мнѣние да гласува за или противъ.

Г. Гроздановъ: Браво, Рангеле!

Р. Яневъ: Затова азъ моля — всѣкога съмъ билъ късъ, и сега ще бжда късъ и ще се изкажа въ 5 минути — моля вашето търпѣние да ме изслушате.

Азъ съмъ напълно съгласенъ съ нагласения бюджетопроектъ отъ г. министра на народното просвѣщение и приетъ отъ Министерския съветъ, обаче въ комисията сж се бутнали нѣкои шила, които сж искали за свой интересъ да залечатъ нѣкои села, а да впишатъ други, като казватъ, че туй село е богато, а онуй село е бѣдно — дайте това да зачеркнемъ,

а онуй да впишемъ да го поддържа държавата. А на кое основание, на кои данни — не виждаме тукъ. Азъ молихъ г. министра, идущата година, като дойде, да зачеркне всички села, ако намѣри, че на 100% подолу падатъ общинскитъ врѣхнини отъ държавнитъ, т. е. отъ онѣзи данъци, които плащатъ, отъ общинскитъ врѣхнини. Азъ съмъ тамъ съгласенъ напълно, и азъ моля г. министра догодина да изучи чрѣзъ своитъ окръжни и околийски инспектори бюджетитъ на тѣзи общини, и училищата на онѣзи общини, които плащатъ общински врѣхнини не 100% върху държавнитъ, върху които се плащатъ общински врѣхнини, съгласенъ съмъ да бждатъ общински, а училищата на онѣзи, които бждатъ повече отъ 100%, да останатъ въ тежестъ на държавата. Нѣкои ви цитираха чл. 78 отъ конституцията, като казаха, че образованието е безплатно. Да, съгласенъ съмъ тамъ, но вие виждате въ нашия държавенъ бюджетъ, че само за лихви плащаме 36 милиона почти и повече.

Б. Токевъ: Ама ти не си гласувалъ за заема. (Смѣхъ)

Р. Яневъ: Оставете туй; имайте търпѣние; азъ ще Ви го кажа.

Ние, въпрѣки конетитутцията трѣбва да издржаме тия училища, обаче издржката училищата на тѣзи общини, които сж натоварени съ общинска врѣхнина повече отъ 100%, държавата трѣбва да понесе.

Миналата година ние гласувахме бюджета за 1909 г., като зачертахме нѣколко села въ България и отъ държавни направихме ги общински. Азъ ще цитирамъ само 2 общини отъ нашата околия. И като цитирамъ нашата околия, може би, вие да кажете, че защищавамъ интереситъ на околията си. Отъ туй азъ се абстрахирамъ и не искамъ да поддържама нашата околия, но искамъ да изтъкна една иситна. Има 1 община, Бѣловската, съ 2 села: Бѣлатешница и Бѣлово.

С. Савовъ: Колко кръчми има?

Р. Яневъ: 3 кръчми. Тази община има 3.640 л. държавни данъци, и толкова сж общинскитъ врѣхнини, та общинскитъ имъ бюджетъ е около 7.000 л. Но миналата година г. министърътъ каза, че понеже желѣзницата минавала край с. Бѣлово — а тѣ изключително се поддържатъ отъ кюмуръ, защото на с. Блатешница 960 л. е данъкътъ върху горитъ, а 845 л. е поземелниятъ данъкъ.

Б. Токевъ: Отъ кѣдѣ сж тия свѣдѣния?

Р. Яневъ: Азъ съмъ ги взелъ отъ общинитъ.

Б. Токевъ: Вѣрни ли сж?

Р. Яневъ: За тѣзи 2 села миналата година г. министърътъ каза, че минавала желѣзницата край с. Бѣлово, та едното да останѣло въ тежестъ на общината; когато миналата година и 2-тѣ села бѣха държавни, сега и с. Бѣлово го взеха за общинско село. Сега въ бюджетарната комисия заинтересувани лица казаха, че, понеже с. с. Горно и Долно-Уйно, Босилеградска околия, били по-бѣдни отъ с. Бѣлово — защото и министърътъ по принципъ е казалъ: азъ съмъ нагласилъ бюджетопроекта само толкова училища да се издржатъ отъ държавата; вие прѣхвърляйте селата както искате, но азъ искамъ повече учители да не сж — и взематъ, че вписватъ с. с. Долно и Горно-Уйно, а зачертаватъ с. Бѣлово.

С. Савовъ: Не е вѣрно. С. с. Треклино и Божица сж зачеркнати.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Савовъ, да не прѣкъсвате, за да втаса г. Яневъ по-скоро.

Р. Яневъ: Друга община е Пещерската община. Тя се състои отъ 3 села: Врапя-стѣна, което по-рано е било общинско село, и Пещера и Жабляно държавни села. Миналата година казаха и с. Жабляно да зачертаемъ, та да остане общинско село. (Смѣхъ)

Б. Токевъ: Ти разбирашъ ли, какво говоришъ, бе? Какво е държавно село и какво е общинско село?

Р. Яневъ: Издържката става отъ общината — туй е общинско село.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, имайте търпѣние да чуете и за общинско село.

Р. Яневъ: Азъ не разбирамъ, а ти разбирашъ. Приложете, г. прѣдседателю, правилника къмъ Богдана Токевъ. Азъ може да се изказвамъ на лошъ езикъ, но изказвамъ една истина.

Както виждате и много други села има.

Н. Коцевъ: Това е донесено отъ инспекцията. (Глътка)

Р. Яневъ: Дай данни. Азъ напълно ще се подчиня, ако е донесено отъ инспекцията. Донесено е отъ г. Коцева; той е заинтересованъ, защото има инспекторъ въ тая околия та иска да прокара 3—4 села. (Глъчката продължава)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: (Звъни) Моля, г-да, не се разправяйте.

Р. Яневъ: Азъ, г. г. народни прѣдставители, за да не отегчавамъ Народното събрание, казвамъ, тѣзи села да останатъ пакъ въ тежестъ на държавата. Но вътъ отъ туй, азъ давамъ изобщо прѣдложение: нагласения бюджетъ отъ г. министра за тая година да приемемъ тѣй, както е, а догодина училищнитѣ инспектори, окръжнитѣ и околийскитѣ, да донесатъ свѣдѣния, че както намѣри за умѣстно г. министрътъ, тѣй да направи, като излѣзе съ единъ мотивиранъ докладъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. министрътъ на вътрѣшнитѣ работи има думата.

Министръ М. Такевъ: Г. г. прѣдставители! Азъ не бихъ взелъ думата, защото не е моя работа, да се мѣща въ бюджета на министра на просвѣщението, но считамъ за свой нравственъ дългъ, да се издѣлка прѣдъ онѣзи нещастни хора, които азъ съ очитѣ си видѣхъ. Това, което говорѣше кюстендилскиятъ народенъ прѣдставителъ за Босилеградско, е хилядината частъ отъ истината, за да ви се прѣдстави картината тѣй релефно, както е тя на мѣстото. Азъ видѣхъ хора да спатъ съ свинята; азъ видѣхъ хора безъ риза на гърба си, месото имъ покрито само съ парче отъ черга; азъ видѣхъ хора, които не знаятъ що нѣщо е жито за храна, а ядатъ калъ — прочутата слуда. И ако вие искате да дадете на тѣзи хора, каквато и да е възможностъ, да научатъ поне името си да пишатъ и да станатъ полезни на своето отечество, ако има села, където има нужда да се притече държавата на помощъ, това е Босилеградско. Азъ бѣхъ тѣй покъртенъ отъ всичката онази картина, която видѣхъ прѣзъ всичкото ми минаване изъ онази забравена околия — лани го казахъ, сега ще ви го повтора — че хората ме сръщаха, като ми казваха, че 30 години откажъ сж освободени, тѣ не само минагоу не видѣли, но и управителъ не чули. Каз-

вамъ, всичката онази картина ме тѣй потрѣсе, че миналата година нѣколко пѣти имахъ случая тукъ, ако не по другъ начинъ да имъ помогна, то поне да се издѣлка чрѣзъ освѣтление на народното прѣдставителство. И, ако вие нѣмате възможностъ, то всички други парламенти, които ще дойдатъ да ни замѣстятъ, да не забравятъ, че има единъ край дѣйствиелно забравенъ и затуй се нарича „крайше“ — „крайше“ забравено. Ето защо, азъ се присѣдинявамъ, като народенъ прѣдставителъ, къмъ прѣдложението на г. Коцева. И азъ бихъ ходатайствувалъ прѣдъ васъ: можете да правите какъто щете економин, но всѣка економия, направена въ Босилеградско, е врѣдна. Затуй зачертайте другадъ, дѣто хората могатъ що годѣ да си помогнатъ сами, но Босилеградско не зачертавайте. Зачертано въ бюджетопроекта, то ще каже зачертано и фактически. Тамъ хората нѣматъ хлѣбъ да ядатъ, камо ли учителъ да издържатъ. Ето защо азъ поддържамъ всецѣло, като народенъ прѣдставителъ, прѣдложението на г. Коцева.

Смѣлото това ще ви кажа и за с. Голакъ, Пазарджишка околия. И тамъ хората се хранятъ — да не казвамъ голѣма дума — не съ хлѣбъ, съ какъвто се хранятъ хората въобще. То е въ крайна бѣдностъ. Познавамъ го азъ.

А. Стамболийски: Самото му име показва какво е.

Министръ М. Такевъ: Да, самото му име голакъ показва какво е, но и фактически това село е крайно бѣдно. Хората тоже риза на гърба си нѣматъ. Затуй вѣничко направете, отъ другитѣ съкратете, но и на това село дайте единъ учителъ. И правъ е г. Копринаровъ, като ви каза, че и това село се е приравнило вече къмъ онази камениста, дива земя — то е камѣтъ, то нищо не ражда. Затуй дайте и на това село държавенъ учителъ. Не ли имъ дадете, то ще закриете училището и, отъ мизерия материална, вие ще ги хвърлите въ мизерия умствена и нравствена. Това парламентътъ за 400 л. нѣма да направи и вѣрвамъ, че нѣма да го направи.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Шиваровъ.

Обаждатъ се: Нѣма го.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Димитръ Константиновъ.

Д. Константиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ мисля, че държавата трѣбва да подпомага всичкитѣ бѣдни общини, които съ своитѣ срѣдства не могатъ да издържатъ своитѣ училища; но ние тукъ да опрѣдѣляме, кои общини сж бѣдни и кои не сж бѣдни, мисля, че за това нѣмаме данни, а най-малко ние познаваме материалното положение на тѣзи общини, не познаваме тѣхнитѣ бюджети и не знаемъ, дали нѣматъ фондове, съ които да издържатъ училищата си. И, като е така, азъ мисля, че да споримъ до сутринята, не ще можемъ да дойдемъ до съгласие, кои села трѣбва да бждатъ онѣзи, които трѣбва да бждатъ подпомогнати отъ държавата и кои трѣбва да бждатъ отхвърлени. Въ всѣки случай, министерството е разполагало съ известни данни и, възъ основа на тѣхъ, то е съставило единъ бюджетопроектъ. Защо искаме да измѣнимъ този бюджетопроектъ, безъ знание на даннитѣ, отъ които и комисията е дошла до подобно заключение? Ето защо азъ правя прѣдложение, поне за тази година да остане бюджетопроектътъ така, както си е, а за догодина г. министрътъ да задѣлжи общинитѣ, инспекторитѣ и пр., до 1 септемврий 1910 г. да прѣдставятъ свѣдѣния. Азъ не съмъ на онова мнѣние, което казва, че трѣбвало да се изпрати нѣкакъвъ инспекторъ за

тази цѣль, защото той не събира тѣзи данни. Напротивъ, когато тѣзи села, които дѣйствително трѣбва да влизатъ въ списъка на бѣднитѣ общини, за които дѣйствително държавата трѣбва да се грижи, понеже прѣслѣдва общо благо, за което всички сме отговорни, прѣдставятъ такива свѣдѣния и когато Вие, г. министри, ни ги прѣдставите, ние съ чиста съвѣсть ще можемъ да гласуваме въ една или друга смисълъ.

Ето защо азъ правя прѣдложение — и ще го направя писмено — да останатъ засега селата тѣй, както сж въ бюджетопроекта, а за догодина г. министърътъ ще ни прѣдстави всички данни и тогава ще можемъ да се произнесемъ по-добрѣ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Ималъ съмъ честта да бѣда прѣдставителъ въ тази свещена ограда вече въ 5 сесии; ...

С. Савовъ: Е-е-с! Знаемъ, че е свещена и че си билъ народенъ прѣдставителъ. По-късо.

Д. Драгиевъ: ... трѣбва да си изповѣдамъ, че за българския парламентъ, за нашето учебно дѣло и за нашата страна въобще, не се е явявалъ въ моитѣ очи по трагиченъ моментъ, отколкото е настоящиятъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Доказателства?

Д. Драгиевъ: Излиза г. Бабаджановъ на тази трибуна и казва: „Подарете нѣщо за Дунишка околия“; г. Копринаровъ се явява слѣдъ него и казва: „Подарете нѣщо за пазарджишко, за с. Голакъ“; ...

Г. Копринаровъ: Не за пазарджишко.

Д. Драгиевъ: ... слѣдъ него се явява г. Благоевъ и казва: „Подарете нѣщо за Станимашка околия“; слѣдъ него иде г. Коцевъ и казва: „Подарете нѣщо за моя край“; г. Яневъ ни казва: „Подарете нѣщо за нѣкъдѣ въ Радомирска околия“; ...

С. Савовъ: Стига бе! Като че на мостъ нѣкъдѣ приказвашъ.

Д. Драгиевъ: ... г. Такевъ казва: „Подарете за Босилеградско“; г. Константиновъ добавя: „Проучете работата и подарете навсѣкѣдѣ, дѣто трѣбва“. Сигурно слѣдъ мене ще дойде другъ още да каже: „Подарете“.

М. Ничовъ: И Вие кажете.

Д. Драгиевъ: Азъ не ида на тая трибуна да ви кажа: „подарете“; азъ ида тукъ да протестирамъ противъ туй „подарете“. Тази трибуна, отъ която трѣбва по-други проповѣди да се чуватъ, съ тѣзи „подарете“, ние идемъ да я прѣобърнемъ на едно черковно прѣдверие, дѣто всѣки смѣта за свой дългъ и за свое право да подложи дискусъ, за да му падне нѣщо и сетнѣ да отиде да се похвали, да каже: „Вижте какво ви изпросихъ“. Азъ мисля, че подобна една дѣятелностъ не е толкова похвална за всѣки едно отъ насъ, не е толкова похвална за парламента, не е толкова похвална за учебното дѣло; тя о още по-малко похвална за народа, който ние прѣдставяваме, за страната, която сме се нагърбили да управляваме.

С. Савовъ: Ама чуденъ гласъ имашъ!

Д. Драгиевъ: На какво се дължи всичкото туй прискрѣбно положение? То се дължи на оня па-

губенъ принципъ, който е вложенъ въ нашето управление, който е вложенъ и въ нашата училищна наредба: да централизираме всичко въ ржката си, да вземемъ всичкитѣ народни срдѣства на едно мѣсто и, като заблудимъ българската община, като заблудимъ българския окръгъ, като заблудимъ българския народъ, че ние сме, които ще можемъ да му помагаме, че наши сж срдѣствата, тѣ отукъ извиратъ — да прѣобърнемъ и данъкоплатеца, и общината, и окръгъ, и народа на просекъ и частъ на просеци да прѣобърнемъ и да казваме: „Подарете за училище, подарете за черква“. А на този народъ въ турско врѣме нѣмаше кой да му подарява за училища, нѣмаше кой да му подарява за черкви.

А. Стамболийски: Той не искаше.

Д. Драгиевъ: За зла честъ, нѣмаше тогава достойни депутати, като насъ, да просятъ отъ негово име и за негова смѣтка, отъ неговия джобъ; да го залъгватъ, че му издържатъ черквата, че му издържатъ училището, съ нѣкакви си държавни срдѣства, които сж неговни срдѣства. Азъ протестирамъ отъ дълбочината на душата си противъ тази заблуда, която е обвзела и депутатство, и министри, която е обвзела дори и народа. По този начинъ ние нѣма да оправимъ нито нашата община, нито нашия окръгъ, нито нашата държава; нѣма да закрѣпимъ нашето учебно дѣло.

Г. министърътъ на народната просвѣта ни казва, че ще внесе единъ законопроектъ за нѣкои измѣнения по сждествующия законъ за просвѣтата. Азъ бихъ го молилъ, да се позамисли дълбоко надъ този принципъ, който е вложенъ не отъ него, а отъ други прѣди него, по отношение уредбата на нашата просвѣта — този пагубенъ за държава, за народъ и за учебно дѣло централистиченъ принципъ. Нека и ние да помислимъ да сложимъ нашата училищна наредба на по-друго начало — на онуй начало, на което е била сложена още въ турско врѣме: да прѣдадемъ уредбата на нашето училище на нашата община и на нашия окръгъ, за да може то повече да прѣуспѣва и ние да се избавимъ отъ такова печално положение, въ каквото днесъ сме изпаднали. И азъ съмъ убѣденъ, че каквото и да правятъ бжджщитѣ управления, рано или късно, до тамъ ще дойдатъ. Какво имате вие миналата година? Погледнете цифрата на бюджета по просвѣтата, прѣсмѣтнете увеличението, което се роди, прѣсмѣтнете тази годишното, прѣсмѣтнете онѣзи увеличения, които ще има да послѣдватъ, съобразете тия увеличения съ растежа, съ разширението на учебното дѣло, съобразете се съ този повикъ, който иде отъ всички краища на страната за отваряне на повече училища, прѣсмѣтнете товара, който ще легне, и вие, като вземете въ съображение този товаръ, и като вземете въ съображение, че тази смѣтка, да се тури народното учительство на държавната трапеза, за да мълчи, нѣма да излѣзе, ами народното учительство хемъ ще бѣде държавенъ чиновникъ, хемъ ще ругае тази държава, въ края на краищата, казвамъ, бжджщитѣ управления, ако не вие, ще бждатъ принудени, рано или късно, да дадатъ народния учителъ въ ржката на народа. Колкото порано стане това, толкова по-добрѣ за държавата, толкова по-добрѣ за държавния бюджетъ, толкова по-добрѣ за учителя, толкова по-добрѣ за училището, толкова по-добрѣ и за нашата община и за нашия народъ.

А. Стамболийски: И за просвѣтата.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Драгиевъ, ограничете се по параграфа. Тукъ не се говори по принципъ по законопроекта.

Д. Драгиев: Ще се ограничи. Спирамъ се на на-
аграфа. Азъ казахъ, че не ида тукъ да поднеса
мосто „подарете“ нито за Старозагорска околия, от-
дѣто съмъ, нито за Варненска околия, отдѣто съмъ
избранъ.

Г. Данаиловъ: Защото тамъ хората сж богати.

Д. Драгиевъ: Азъ ида да направя едно прѣдло-
жение, което, за съжаление, никой не направи. Из-
дръжката на училищата въ сума села отъ разни око-
лии е вписана въ тежостъ всецѣло въ нашия държа-
венъ бюджетъ. Азъ мисля, че това не е отвѣра, не е
отднеска, ами е отъ дълги години. Признавамъ, че
тия хора може да сж били бѣдни на врѣмето; при-
знавамъ, че и днесъ сж бѣдни; . . .

Д-ръ А. Гиргиновъ: Сега сж още по-бѣдни.

Д. Драгиевъ: . . . признавамъ, че може да има
такива бѣдни общини, такива бѣдни хора, за които
почтениятъ г. министъръ на вътрѣшнитѣ работи ни
говори сега; но, г-да, при тази тѣхна материялна
бѣдностъ, недѣйте да отиваме да имъ докарваме и
една духовна бѣдностъ. Когато на една община, бо-
гата или бѣдна, въ продължение на десетки години,
вие ѝ отнимате правото, вие ѝ отнимате инициати-
вата да се грижи за своята черква или за своето
училище, и вие поемате да носите тая община и
нейното училищно дѣло на гърба си, вие правите
най-голъма врѣда на общината, най-голъмо зло на
селянитѣ отъ тая община вие ги лишавате отъ онаа
самонадѣяностъ въ борбата за животъ, вие не имъ
давате възможностъ да се борятъ да падатъ и да
ставатъ въ житейската борба, да се калятъ по духъ
— нѣщо което правѣха нашитѣ общини въ турско
врѣме; вие ги правите и нисши духомъ — при мате-
риалната нищета присѣдинявате сега и духовна
нищета; вие убивате тѣхния духъ, тѣхната инициа-
тива, и ги правите некадърни за бѣднѣе да издър-
жатъ своитѣ училища и да чакатъ, вмѣсто да се
озврънатъ да видятъ, че и тѣ сж хора, че и тѣ могатъ
да потърсятъ срѣдства и за своето учебно дѣло, и
за черковното си дѣло, и за всѣко друго дѣло; ние
изкуствено, фалшиво нѣкакъ, настройваме тѣхния
погледъ сѣ къмъ държавната кесия, сѣ къмъ държав-
ната помощъ.

Д. Митовъ: Като че ли не знаешъ, какво нѣщо е
нѣмотия!

Д. Драгиевъ: Мене на нѣмотия нѣма да ме учишъ,
г. Митовъ. Азъ прѣдлагамъ, къмъ всички тия села,
които сж вписани сега въ бюджета, да не се при-
бавя нито едно ново, защото не желая още на едно
друго село, което и да е, да направимъ онуй духовно
зло, което сме правили досега.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Значи, да се зачеркнатъ всич-
китѣ тия пера.

Д. Драгиевъ: Желая, малко по малко, да ги за-
черкнемъ отъ този списъкъ. Онѣзи села, които се
нуждаятъ отъ нѣкаква помощъ, оставете ги да по-
търсятъ тази помощъ, най-напрѣдъ въ себе си, за
своето дѣло, че, като не я намѣрятъ въ себе си, да я
потърсятъ въ околнитѣ села, като не я намѣрятъ
тамъ, да я потърсятъ въ окръга, защото достатъчно
сме ги лѣгали, че сѣ държавната кесия ще имъ по-
могнемъ.

С. Пранджовъ: Ти да бѣше отишълъ да агити-
рашъ при тия бѣдни села, щѣше да видишъ какви сж,
но само брошури знаешъ да пишешъ и да ги
пращашъ.

Д. Драгиевъ: Азъ зная какви сж тия села, но
мисля, че не е този начинътъ, по който ще имъ по-
могнемъ.

С. Пранджовъ: Брошури само пращашъ.

Д. Драгиевъ: Относително заплатитѣ на учите-
литѣ отъ прогимназитѣ и учителитѣ отъ основнитѣ
училища, ако г. министърътъ рече да възприемемъ
онова, що възприехме и за професоритѣ отъ нашия
Университетъ, именно съ повишенията да почакалъ,
азъ не бихъ вдигналъ ръка противъ едно подобно
искаше.

(Прѣдседателското мѣсто заема г. прѣдседа-
тельтъ)

Имамъ да направя една бѣлѣжка специално върху
назначаването на учителския персоналъ въ нашитѣ
прогимназии. Доколкото моитѣ свѣдѣния се прости-
ратъ, персоналитѣ въ прогимназитѣ, особено въ сел-
скитѣ, тази година не е назначенъ на врѣме. Не
зная на какво се дължи това, да-ли на слабата раз-
поредителностъ, не на г. министра на просвѣтата, —
той не е слѣнце да огрѣе, ако и да се старае ужъ
добръ да грѣе — но на неговитѣ чиновници, впро-
чемъ, или пъкъ се дължи на обстоятелството, че ми-
нистерството се е потрудило да намѣри най-напрѣдъ
за тѣзи прогимназии, макаръ и однокласни, учители
сѣ висше образование, и като не ги е намѣрило на
врѣмето, безъ врѣме е трѣгнало да търси учители
сѣ по-низко образование. На каквото и да се дължи,
обаче, ние, констатирайки тази закъснителностъ въ на-
реждането на персонала въ прогимназитѣ, били тѣ
селски или градски, желаемъ за въ бѣднѣе тия ра-
боти да не се повтарятъ; защото, споредъ нашитѣ
свѣдѣния, една малка частъ отъ персонала, особено
въ селскитѣ прогимназии, е била назначена прѣзъ
м. септември, а назначаването на останалия персо-
налъ се протакало даже и досега. Съ това се врѣди
на учебното дѣло, макаръ и да признавамъ, че отъ
друга страна държавата има една печалбна —
именно за мѣсець-два, като стоятъ празни мѣстата
на нѣколко стотинѣ души учители, направя се една
жалка економия отъ пародната просвѣта. Ние, които
сме въобще за економнитѣ, противопоставяме се на
правенето подобенъ родъ економии, г. министре на
просвѣтата!

Министъръ Н. Мушановъ: Моитѣ комплименти!

Д. Драгиевъ: Азъ не мога да не направя една бѣ-
лѣжка и по друго едно нѣщо. Когато ние, при обсъж-
дането законопроекта за просвѣтата лани, казахме
на г. министра, че ще се правятъ, възъ основа на
този законъ, прѣчки при откриването на прогимна-
зиални класове, г. министърътъ ни казваше тогава,
че ако досега такива прѣчки сж правени, отсега на-
татъкъ не ще се правятъ. За съжаление, да-ли по
негова вина или не, не зная, но, въ всѣки случай,
по вината на неговото министерство, тая прѣчка
сж правена.

Министъръ Н. Мушановъ: Къдѣ?

Д. Драгиевъ: Има мѣста, дѣто самитѣ окръжни
училищни свѣтѣ сж констатирали, че трѣбва да се
отвори прогимназия, че има нужнитѣ условия за от-
варянето на такава, обаче, за голѣмо съжаление, не
сж удовлетворявани. Ние мислимъ, че на желанието
да се отвори единъ или другъ прогимназиаленъ
класъ, въ това или онова село, въ този или онзи
градъ, не бива да се противопоставя никой демо-
кратъ, особено демократътъ, който началствува Ми-
нистерството на народната просвѣта, или пъкъ него-
витѣ подведомствени чиновници, особено когато тѣ
сж социалъ-демократи.

Министъръ Н. Мушановъ: И ти ли, бе!

Д. Драгиевъ: Ще трѣбва да направя една забѣлжка върху една неправда или по-добър върху едно пристрастие, което е пакъ отдадено на София.

Г. г. народни прѣдставители като прочетете най-крайнитѣ редове на стр. 29, тамъ, дѣто се изброяватъ прогимназитѣ, издържани отъ държавата, общинитѣ и окръжията, ще видите, че София сж я оставили най-подирѣ, ама сж я най-добър облагодѣтельствували. Казано е, че въ София мѣжжитѣ прогимназии сж 7, а дѣвическитѣ — 6; значи, 13 прогимназии ще се издържатъ.

И. Хаджиевъ: И тѣхъ държавата ли издържа?

Д. Драгиевъ: Държавата, общината и окръгътъ.

А. Стамболийски: И софиянци се хранятъ съ корени.

Д. Драгиевъ: Ето едно мѣсто, отдѣто би могло да се економиса нѣколко левъ и да се даде поне за училищата на ония села, за които ни говорѣше тѣй почувствено г. Такевъ прѣди нѣколко минути.

Министъръ Н. Мушановъ: Ами какво ще правите съ софийскитѣ дѣца, г. Драгиевъ? Ще ги изпратите въ Радне-махле ли? Тѣ сж софиянци.

А. Стамболийски: Да ги поддържа софийската община.

Министъръ Н. Мушановъ: Ами че общината, на общо основание, както всѣко село, плаща 900 франка, окръгътъ — 300 франка, а останалото — държавата.

Д. Драгиевъ: Г. министре! Ние не искаме да не даватъ просвѣта на софийскитѣ дѣца, ...

Министъръ Н. Мушановъ: Ами какъ, тогава?

Д. Драгиевъ: ... ами ние искаме да обърнемъ Вашето внимание върху слѣдното: когато въ самата София се откриватъ 13 прогимназии, колко прогимназии се откриватъ въ другитѣ околии и окръжи. Въ Бургаския окръгъ, колкото градове има и заедно съ селата, има 11 селски прогимназии и 9 градски — всичко 20 прогимназии въ цѣлия Бургаски окръгъ; въ Варненски окръгъ има 8 прогимназии въ градоветѣ и 6 прогимназии въ всичкитѣ села — на цѣлия Варненски окръгъ се падатъ само 6 прогимназии въ селата; въ Видинския окръгъ има 4 прогимназии въ градоветѣ и 6 въ селата — на цѣлия Видински окръгъ се падатъ всичко 6 прогимназии въ селата; азъ не вѣрвамъ даже да иматъ тѣ по 3 класа, а сигурно сж съ по едно класче, едва сега покарало; (Веселостъ) въ Кюстендилския окръгъ — 4 прогимназии въ градоветѣ и 8 въ селата — всичко 12; въ Русенския окръгъ — 14 прогимназии въ селата и 7 въ градоветѣ — всичко 21; въ Шуменския окръгъ — 7 прогимназии въ градоветѣ и 12 въ селата — всичко 19; въ Врачанския окръгъ — 15 прогимназии въ селата и 6 прогимназии въ градоветѣ — всичко 21; а въ сама София — 13 прогимназии въ града и 8 въ другитѣ околийски градове — всичко 21 прогимназии въ околийскитѣ градове и въ самата столица.

Д-ръ Е. Разпоповъ: Кажете колко сж въ Старозагорския окръгъ, та да спестимъ отъ тамъ — 40 сж всички.

Д. Драгиевъ: Въ Старозагорския окръгъ сж: 12 прогимназии въ градоветѣ и 29 прогимназии въ селата, г. Разпоповъ.

Г. Гроздановъ: За цѣлъ окръгъ София има 13 прогимназии и размирихте свѣта, когато вашитѣ сж 40 всички.

Д. Драгиевъ: Моля! Онова, което имамъ да забѣлжа, като говоря за софийскитѣ прогимназии, то е да не ги закриете, г. Гроздановъ — не сме ние хората, които ще ви проповѣдваме да ги закриете и не сте ние хората, които ще ни послушате, ако такава проповѣдъ ви дадемъ даже — но онуй, което имамъ да забѣлжа, то е, че е имало още села въ разнитѣ околии и окръжи, дѣто хората сж искали да откриятъ прогимназии, но тамка молбитѣ не сж удовлетворени съ онуй усърдие, съ каквото е удовлетворена молбата и нуждата отъ прогимназии въ Софийския окръгъ и въ гр. София специално. Дотогазъ, докато ние очакваме издържката на гимназитѣ, прогимназитѣ и основнитѣ училища отъ държавата, се така ще се сѣдимъ единъ на другото, ще заблуждаваме и себе си и народа.

Азъ желая, г. министърътъ въ бѣдѣщия законопроектъ за измѣнение закона за народната просвѣта да внесе една по-сериозна реформа, за да не изпадаме въ такова трагикомично положение, въ което сме изпаднали сега и да не вкарваме въ такова-же трагикомично положение самата страна, и самия народъ, и самото учебно дѣло.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Д-ръ Гиргиновъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Очудва ме г. Драгиевъ, който се възмущава, дѣто държавата давала помощи на онѣзи общини, които сж бѣдни и които не могатъ да издържатъ своитѣ училища, и които, благодарение именно на тая държавна помощъ, издържатъ своитѣ училища; очудватъ ме и заключенията му които той направи, безъ обаче, да прѣдложи съкратяването на всички тия пера въ бюджета, по който начинъ щѣли сме да имаме около 13, 14 или 15 милиона намаление въ бюджетния разходъ. Но вѣроятно, той държи смѣтка за нуждитѣ на избирателитѣ въ България и затова нѣма смѣлостта да направи това логично заключение отъ положениата на рѣчта си.

Г. г. народни прѣдставители! Въ една държава, като България, кждѣто не сж разпрѣдѣлени всичкитѣ народни богатства правилно, кждѣто, слѣдователно, нѣма навсѣкждѣ еднакви условия за правилното развитие, между другото, и на учебното дѣло, естествено е и явлението, че тукъ-тамъ се срѣщатъ общини, които нѣматъ възможность да поддържатъ съ свои срѣдства своето учебно дѣло. И ако ние искаме да изпълнимъ прѣдписанието на нашата конституция, кждѣто се казва, че има задължително основно образование, трѣбва, слѣдователно, държавата да създаде благоприятни условия за задължителното образование, като помогне на всички ония общини, които, по тия или ония причини, не сж въ състояние да издържатъ училищата си. Никой не може да отрече: въ България има общини, кждѣто нѣма не само условия за развитие на учебното дѣло, но нѣма и въобще никакви условия за поминъкъ. И първо и най-вѣрховно задължение на държавната власть е, да може да помогне на населението, да може да осъществи онова начало за задължителното основно образование, което е лѣгнало въ нашата конституция.

Като направихъ тия принципиални бѣлжки, позволяете ми да обърна вашето внимание върху слѣдния фактъ, който, вѣрвамъ, на г. Драгиева нѣма да се хареса, но азъ нѣма да гледамъ, кое ще му се хареса и кое не. Думата ми е за прогимназията въ гр. Трънъ. Тази прогимназия е създадена отъ държавата; тя е основана отъ прѣди нѣколко години. До лани тя бѣ държавна прогимназия. Но миналата година въ нашия бюджетъ се е прѣдвидѣло само за 6 мѣсеца издържка

на учителите от тази прогимназия. Сега, от септември, вече няма предвидени в нашия бюджет средства за издръжка на тия учители. Г. г. представители! Вие знаете, при какви условия се намира Трънската околия и специално гр. Трън; вие знаете, до колко може да има там условия за поминък и до колко може да има благоприятни условия за развитие; вие знаете, че там не само няма жолѝзници, но, въобще, няма нито пътища, нито поминък; значи, липсват и най-необходимите условия за един нормален, спокоен човѝшки живот.

А. Димитровъ: Осигури си избора, г. Гиргиновъ!

Д-ръ А. Гиргиновъ: Моля, изборът ми е отдавна осигуренъ, така че няма защо сега да го осигурявамъ.

Т. Панчевъ: Обѝщавахте ли, когато се избирахте?

Д-ръ А. Гиргиновъ: Никому обѝщание не съмъ давалъ. Азъ сварихъ това положение и считамъ, че е дълъгъ нашъ, на народното представителство, което се грижи за прилагане постановленията на нашата конституция и което желае да има едно добро образование и добро учебно дѣло в страната, да се притече на помощ и да гарантира нуждите от народно образование навсякъде въ България. Гр. Трънъ е една от най-бѣдните градски общини въ царството; съ нея може да се сравнява само Босилеградската градска община. Редовниятъ бюджетъ на Трънската община е 36,000 л. годишно. Отъ тѣзи 36,000 л. ще трѣбва да се поддържа прогимназията и да се харчатъ за тая цѣль около 20,000 л., по смѣтката на Министерството на просвѣтата. Поставена тази градска община въ това положение, която се нуждае от своята доскоро издръжана от държавата прогимназия, тя ще трѣбва, вѣроятно, въ бѣдѝще или да я затвори, или пъкъ, съ голѣми мъчности да я поддържа. Тамъ, въ гр. Трънъ, общинските даждия сж увеличени и не е изключена възможността тая година да се яви въ общинския бюджетъ единъ дефицитъ отъ 4—5 хиляди лева. Поддържането на трѣнската прогимназия отъ общината се оказва почти невъзможно.

Г. г. народни представители! Ако народното представителство рѣшише прѣмо въпроса за затварянето на тази прогимназия, тогава вие всички бихте признали, че това би било една крупна грѣшка. Азъ изказвамъ своето незадоволство, когато при гласуването на бюджета, по единъ косвенъ начинъ се принуждава една община, въпреки волята си, да затвори своята прогимназия, която е създадена от държавата и отъ която се има нужда. Затова, за да може да се възстанови правдата, за да може да се даде възможност на онова 70-хилядно население въ Трънската околия да има прогимназия, кждѣто да отиватъ дѣцата да се учатъ, тия дѣца, които странствуватъ изъ цѣла България и изъ съседните страни и които, слѣдователно, се нуждаятъ най-вече отъ образование, и като имамъ прѣдъ видъ, че Трънската прогимназия е на границата и далечъ още не може да се сравнява съ училищата върху съседната сръбска територия, то ви моля да се съгласите и приемете, щото прогимназията въ гр. Трънъ да бѣде издръжана, както е било до тази година, отъ държавата.

Прѣседателъ: Има думата г. Батоловъ.

Н. Батоловъ: Въпросътъ се доста обясни, прѣдлагамъ да се прѣкратятъ дебатите.

Г. Арабаджиевъ: Не си десети, за да можешъ да правишъ такова прѣдложение.

Прѣседателъ: 12 души сж говорили, слѣдователно, понеже сж говорили повече отъ 10 души и има прѣдложение да се прѣкратятъ дебатите, туримъ го на гласуване и моля ония, които сж съгласни да се прѣкратятъ дебатите, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Има думата г. министърътъ на народната просвѣта.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни представители! Въпросътъ за издръжането на първоначалните общински училища отъ държавата ми обърна внимание още миналата година. И миналата година видѣхъ, че тоя въпросъ, както се уреди отъ закона и начина, по който се опрѣдѣлятъ селата, дѣто учителите ще се издръжатъ отъ държавата, е много неправиленъ и произволенъ. Та, няма защо да сж толкова патетични очудванията на г. Драгиева, че пръвъ пътъ сега е видѣлъ въ български парламентъ тоя скандалъ. Който е присѣтствувалъ при дебатите по бюджета на просвѣщението, ще знае, че винаги голѣмата задушница е по параграфа, който сега се дебатира.

Д. Драгиевъ: Толкова дискути не е имало другъ пътъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Та, или забравяте очудванията отъ миналите парламенти, или искате много да се отчудвате, отколкото е чудно. Миналата година, г. г. народни представители, азъ ви казахъ, че ще искамъ този въпросъ да го подложимъ на контрола на ония власти, които могатъ да ми дадатъ свѣдѣния. Тия контролни власти, които сж и народни, и смѣтамъ, че добръ ще подема въпроса, бѣха най-напрѣдъ окръжните училищни съвѣти и околийскиятъ инспекторъ. Тази година, окръжниятъ училищни съвѣти, които училища ми прѣдставиха за закриване, защото сж на имотни села, азъ ги закрихъ; венчки ония села, прѣдставени отъ окръжните съвѣти като бѣдни, за да имъ дадемъ помощъ, не ги внесохъ въ бюджета; това направихъ. Но виждамъ пакъ, че няма здрава гаранция да се убѣдимъ, кое село е бѣдно и кое не. Защо? Защото околийскиятъ инспекторъ, който сжко си има професия, човѣкъ, който постоянно гледа само за училища да има въ селата, и кждѣто сж бѣдни, или срдѣно бѣдни, сѣ си иска държавата да ги издръжа, наклоненъ е човѣкътъ да даде свѣдѣния, че едно село е бѣдно, когато то е въ състояние да си издръжа училище. Окръжните съвѣти и тѣ тѣй, защото, по-лесно е отдолу венчко да слагатъ на гърба на държавата — една такава функция по-далечна, кой плаща, тамъ не се вижда — отколкото да си опрѣдѣлятъ туй и оуй село да си поематъ училището, защото е знайно, че тѣ ще плащатъ. Та, за въ бѣдѝще, азъ бихъ желалъ отсега — подчертавамъ една мисълъ на г. Константинова — и ви съобщавамъ отсега, ако ли до идущата година азъ ще имамъ честта пакъ да си прѣдставя бюджета по този параграфъ, искамъ само едно разрѣшенне, до мѣсець септември да има право министерството да съобщи на венчките общини, които ще смѣтне, че безъ право имъ се издръжа отъ държавата училището, да си нагласятъ бюджета за издръжката на училищата, защото по законодателенъ редъ ще бѣдатъ закрити. Защото въ такова положение се намира министерството, че когато иде тукъ бюджетътъ учебната година вече и бюджетите сж прокарани и сега каква пертурбация ще трѣбва да се направи на ония общини, на които е прѣдвидено и знаятъ добросъвестно, че ще се издръжатъ учителите имъ отъ държавата, а тукъ изведнажъ, по рѣшение на законодателното тѣло, ще трѣбва вдруги денъ да имъ съобщи, че тѣ трѣбва да си издръжатъ

училищата. На много мѣста то е равносилно съ закриване на училищата, защото хората нѣматъ бюджетъ. Та, този въпросъ така стои. Това е първата му страна.

Второ, г. г. народни прѣдставители, основната идея, тѣй смѣтамъ азъ, за да съществува тоя параграфъ, е била, че прѣди десетки години е имало и *raison d'être* да се издѣржатъ на нѣкъдѣ, въ нѣкои погранични общини училищата отъ държавата. Това ме навежда на мисълта още повече, че ние до миналата година имахме гр. Бургазъ съ прогимназия и съ основно училище държавни; Станимака съ прогимназия; и всичкитѣ погранични градове, защото, навѣрно, държавата е имала държавна политика, да може тамъ, първо, да назначава учители, които тя иска, второ, да даде възможностъ на бѣднитѣ села да иматъ училища, и трето, навѣрно, защото е имало смѣсъ съ други елементи, съсѣдни отъ другитѣ държави, искала е да даде прѣднина на българския елементъ, и по този начинъ, слѣдователно, да се бори за нѣкаква си национална кауза. Но оттогава, въ редъ години, тоя принципъ е вече изпорченъ, сега никой не повдига въпросъ, че заради туй трѣбва една община да се поддържа отъ държавата, защото има именно тия условия. Азъ, напротивъ, прѣдвидѣхъ само за единъ градъ, за Тутраканъ, който досега толкова години е стоялъ безъ училището му да бѣде държавно, когато Тутраканъ е единствениятъ градецъ въ България, на 30 км. отъ Русчукъ, който има най-добро романско училище отъ 40 години.

А, г. г. народни прѣдставители, ако поставите вие въпроса на другия принципъ — на бѣднотията на общинитѣ, азъ ви казвамъ, че българската държава не ще е силна да поддържа всички български бѣдни общини въ издрѣжката на тѣхнитѣ училища. Да ви кажа право, когато гледамъ г. г. народнитѣ прѣдставители, отъ които всѣки единъ иска за селото си, азъ започвамъ да се питамъ: бе джанамъ, азъ, министъръ на просвѣтата, съмъ отъ една балканска околия; въ срѣдъ блкана има такива селца, отъ които, вѣрвамъ, тукъ има 50 по-състоятелни, на които държавата плаща.

А. Екимовъ: Не е вѣрно.

С. Савовъ: Какъ не е вѣрно?

Министъръ Н. Мушановъ: Габровска околия има, Тетевенска, Троянска, ами че ние имаме редъ такива общинки.

Г. Арабаджиевъ: А отъ Троянска околия има 43 такива села.

Министъръ Н. Мушановъ: Заради туй, ако сложимъ принципа на бѣднотията, азъ ви увѣрявамъ, че на насъ тукъ — сега бюджетътъ е 1 милионъ лева — не могатъ ни стигна 5 милиона, защото, когато г. Гиргиновъ стана сега да плаче за една загубена кауза миналата година, да я възстановимъ, азъ ви казвамъ право, каквото щете кажете, все таки гледамъ, че единъ бюджетъ отъ 30—40 хиляди лева, плаща за училищата си 19 хиляди франка. Азъ съмъ отъ гр. Дръново, едно градче, където отъ 35 хиляди лева бюджетъ, плащатъ 12—15 хиляди лева за училища. Никога нѣма да помисля азъ, или населението отъ тамъ, че трѣбва държавата да дойде нѣкога да му издѣржа училищата; и четиримата учители тая година се увеличиха на 9 и плаща си общината. Та, ако се поставимъ на принципа: бѣднитѣ общини да се издрѣжатъ отъ държавата въ учебно отношение, това е една много лоша работа, и азъ не знамъ, бюджетътъ до каква цифра може да достигне. Ето защо, за този въпросъ, азъ смѣтамъ, че най-правото е да се

нареди специална анкета, и това нѣщо ще направя отъ началото, но това нѣщо трѣбва да стане и отъ чуждѣ елементъ, ако искате, околийския инспекторъ — единъ човѣкъ, който ще отива да прѣглежда бюджетитѣ, приходитѣ на общинитѣ и какви разходи има ангажирани на други мѣста, за да може да си прѣдстави положението. И да ви кажа азъ, не бихъ помислилъ нито за едни, ако не е въпросътъ, че ще осъдимъ всичкитѣ тия села, по силата на нѣщата, да имъ закриемъ училищата за идущата година, иначе, радикално бихъ казалъ, мога изведнажъ да заявя, всички училища да се издѣржатъ отъ общинитѣ, или най-малко, туй което г. Екимовъ каза, да се направятъ една помощ отъ държавата, въ смисълъ, всѣка една община да плаща за единъ основенъ учител, въмѣсто 450 л., както сега, 200 л. да й направимъ единъ подаръкъ отъ 250 л. Знаете ли какво ще хвърли туй за разходитѣ ми? Ще ми хвърли около 200—300 хиляди лева, които биха покрили нуждитѣ, ако искате — ние сега 1 милионъ лева имаме — на много други вѣдомства, ако не на моето. Та, по този въпросъ, една специална ревизия ще назначимъ отъ счетоводители върху въпроситѣ, и тогава ще ги наредимъ.

Сега частно по 2 въпроса. Г. Драгиевъ оплаква пакъ селското население. Когато единъ човѣкъ е наклоненъ само отъ сектанство да поглежда на единъ въпросъ, никога нѣма свободата на зрѣнието, за да може да вижда правилно. Съ тоя законъ и съ тая реформа за прогимназитѣ, г. Драгиевъ, да го запомните, тя е селска реформа, защото прогимназитѣ, които сж развити, сж развити само въ селата. И когато вие не сте могли да забѣлѣжите, че тукъ всички могатъ да викатъ именно противъ това, че прогимназитѣ се развива само въ селата, и когато вие имате куража да идете да ми казвате, че въ селата нѣмало прогимназии, а само въ София имало, то значи, че искате само да излизате на трибуната и несериозно да подемате въпроситѣ, които се разрѣшаватъ съ бюджета.

Д. Драгиевъ: Но нѣматъ издрѣжката на държавата.

Министъръ Н. Мушановъ: 82 прогимназии се развива въ българскитѣ села и бюджетътъ ми е увеличенъ.

Д. Драгиевъ: Ще бждатъ десеторно повече.

Министъръ Н. Мушановъ: Сега малко послушайте, когато има въпроси, които ви сж тамни. По въпроса за прогимназиялното образование, собствено спечелиха селата, защото тамъ се развива, понеже въ всички градове имаше прогимназии — всички нови прогимназии, които се откриха, сж въ селата, и когато излизате да ми викате — защото сектанските мисли върху въпроса — че съмъ облагодѣтелствувалъ София съ 13 прогимназии, то значи, наистина, едни въпроси да се подемаатъ несериозно.

Т. Панчевъ: Прогимназии има въ селата, но съ учители отъ 1 октомврий, а не отъ 1 септемврий.

Министъръ Н. Мушановъ: Вие, докато се научите да произнасяте по-добрѣ думата „прогимназия“, ще трѣбва да послушате, какво ще Ви каже министърътъ и тогава да говорите; Вие трѣбва да се учите по-прѣди, защото има извѣстни въпроси, по които само викате, безъ да ги познавате.

Т. Панчевъ: Ние ги знаемъ много по-добрѣ отъ Васъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Трѣбва да се научите по-прѣди да слушате и ще видите.

Д. Драгиевъ: Г. министре! Вие казвате, че при съществително в театра облагородява хората, а Васъ не Ви е облагородилъ, за да се отнасяте почитително къмъ народнитъ прѣдставители. Ние протестираме противъ тоя езикъ, който не прилича на министерския Ви санъ.

Прѣдседателъ: Моля, г. Драгиевъ, нѣмате право да оскърбявате.

Министъръ Н. Мушановъ: Когато дойде врѣме, Вие да ми давате урокъ за моралъ и етикетъ, азъ нѣма да стоя цѣло единъ денъ тукъ, г. Дригевъ. Вие трѣбва да се учите още на приличие.

Д. Драгиевъ: Министерскиятъ столъ не е столъ за ругателство.

Т. Панчевъ: Не прави честь на единъ министъръ.

Прѣдседателъ: Г. Драгиевъ! Нищо абсолютно обидно не Ви е казано отъ г. министра. Втори пътъ Ви напомнивамъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Г-да народни прѣдставители! Ако има нѣщо наистина тѣжко, то е, дѣто се не разбира, че се прави една дълбока реформа, на която главната цѣль е да даде просвѣта въ затѣнитѣ села, къдѣто досега нѣмаше учители. Направихме законъ, съ който позволихме 40 къщи да си откриятъ училище, да си назначатъ учителъ и, споредъ една статистика, която е у мене, сега имаме на 22 ученика учителъ, когато законътъ прѣдвижда 50, и заради туй увеличихъ количеството на учителитѣ, само да дадемъ възможностъ на тия кѣтове отъ нашето отечество, къдѣто има земледѣлци и не можеха никога да видятъ просвѣта, да иматъ на 22 ученика единъ учителъ, защото по-напрѣдъ законътъ, като не допускаше това, тѣзи мѣста оставаха безъ учителъ. И когато развихъ 82 прогимназии въ селата, за да дамъ възможностъ на селското население да получи общо III-класно образование, тогазъ да иде водителъ на земледѣлската партия да ми казва, че азъ съмъ се подигравалъ съ селата, и да ми прави демогия прѣдъ земледѣлцитѣ, които съмъ гарантиралъ — ще ми позволите да ви кажа че азъ, като министъръ, имамъ право, и по-напрѣдъ вие трѣбва да се зачитате, че тогава да дойдете да ме обвинявате. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Г. Гроздановъ: Вѣрно.

Недѣлчо Георгиевъ: Вие не зачитате Вашитѣ колеги.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Тоя въпросъ е диктуванъ не отъ капризъ, а защото демократическата партия вѣрва въ силата и мощта на българския селянинъ и смѣта, че тия свѣдѣлници, които сж се издигали въ селата, ще могатъ нѣкога въ парламента да прѣдставляватъ земледѣлското население, а не хората, както г. Георгиевъ, който не разбира още значението на закона за тѣхнитѣ села. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Г. Гроздановъ: Вѣрно.

А. Стамболийски: Вѣрно е, но тогава нѣма да имаме министри като Мушанова.

Министъръ Н. Мушановъ: Отъ деня, откакто поехме управлението, азъ имамъ развити 116 училищни общини — училищна община, смѣтамъ, може да има нѣколко училища вътрѣ — а това е харчене на пари, защото увеличението на персонала, което имамъ азъ, не е произлѣзло отъ кефа да назнача учители, а на-противъ, защото нуждата отъ увеличението на училищнитѣ общини, увеличаване на дѣцата по количество, продиктува у менъ нарастването на персонала,

и азъ го назначихъ. И да ви кажа, г. г. народни прѣдставители, ако има днесъ тукъ, въ парламента, градско съсловие, азъ се надѣвамъ, че то можеше да обтегне малко ушитѣ на министра на просвѣтата, че е увеличилъ малко повече персонала въ селата, но това го направихъ въ полза на нашата земледѣлска маса, която е по-голѣма частъ отъ нашето население.

А. Димитровъ: Сега съжелявате.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ не съжелявамъ, защото нѣмамъ тоя семплистиченъ умъ, като Вашия. (Прѣречение между г. А. Екимовъ и г. Недѣлчо Георгиевъ)

Прѣдседателъ: (Звънъ) Моля, тишина, г-да.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Нѣма защо да се разкайвамъ. Г. Георгиевъ! Онзи човѣкъ, който носи въ себе си единъ политически идеалъ за разрѣшаване, ако би се стрѣскалъ винаги отъ лапнето на нѣкои кучета, или отъ крѣкването на жаби, той не би трѣбвало да има достойнството да се изправи на министерската маса; онзи, който вѣрва въ една реформа и прави добро на народа си, въпрѣки атакитѣ на ония, които той облагодѣтелствува, той има куража да отстои. Ние сме отъ тѣхъ, да. И ако вие ме атакувате за това, че съмъ направилъ едно добро, азъ ще мина и ще кажа: sancta simplicitas, което на български значи свещена простота.

Отъ мнозинството: Вѣрно. (Ржкоплѣскане)

Министъръ Н. Мушановъ: У мене, г. г. народни прѣдставители, въ основното образование има слѣдното. Постъпили сж искания за отваряне на 68 училища; удовлетворилъ съмъ 50; искания 490 за увеличаване на персонала, удовлетворилъ съмъ 290 — всичко 340 души персоналъ въ основното образование има тая година. За идущата година прѣдвидѣхъ отъ 1 септемврий 300 души; може би е малъкъ кредитътъ, но азъ ще ви кажа само, че идущата година е първата година на приложенето на закона, когато ще постѣпватъ дѣцата вече отъ 7 години, а тая година постѣпваха отъ 6 години, тѣй щото, всички ония ще постѣпятъ идущата година. Но, г. г. народни прѣдставители, въ тоя параграфъ, който отъ цѣлия бюджетъ заема 16 милиона лева, важенъ въпросъ е слѣдующиятъ: че има на много мѣста персоналъ излишенъ, който персоналъ, слѣдъ една пателна ревизия, искамъ да прѣмѣстятъ на мѣста, къдѣто има единъ учителъ на много ученици — имаме на 80 ученика учителъ, то е вѣрно, но имаме и на 30 ученика. Внната за това е първо, че нѣмаме за училищата помѣщения. Азъ ви казахъ, и въ бюджетарната комисия заявихъ, и тукъ заявявамъ: дайте ми 15 милиона лева за да направя училища въ България, давамъ ви задължено, хиляда души основни учители да уволня — 1 милионъ лева отъ заплати ще се економисатъ, които ще покриватъ анюнетитѣ на такъвъ единъ заемъ и ще имаме хигиенически училища. Но тоя въпросъ още за години има да се разрѣшава. Положението у насъ е такова.

За прогимназитѣ, г-да. Докрая на мѣсець октомврий имаме 274 прогимназии въ България. Извадете градскитѣ, г. Драгиевъ, и ще направите смѣтка, колко сж селскитѣ. Въ всички прогимназии имаме 39—40 хиляди ученика срѣщу 1.744 учители. Трети класово открихъ тази година въ 22 прогимназии — направихъ ги пълни; втори класово открихъ въ 29; нови прогимназии — 39 — всичко 82 само селски прогимназии. Окржнитѣ съвѣти сж едни народни институти и ние ги нагласихме да бѣдатъ такива, да сж най-близко до нуждитѣ на народа; трѣбва тѣ да даватъ свѣдѣния и дадохъ за нѣкои да се закриятъ, за нѣкои да се откриятъ, и азъ ги послушахъ. Тѣй

е въпросът. А защо въ селата учителитъ отидоха по-бавно, г. Драгиевъ, трѣбваше да слушатъ, когато отговаряхъ на г. Пенсера. Азъ Ви казахъ самъ: това е единъ недѣлгъ въ министерството, но не мога да го поправа. Назнача учителъ да отиде тамъ; слѣдъ 15 дена ми съобщаватъ, че не е постѣпилъ — 10 дена по закона има право докато постѣпи; назнача втори, слѣдъ 15 дена ми се отговаря, че и той не е постѣпилъ, така станаха 30 дена; назнача трети — ставатъ 45 дена. Азъ имамъ тукъ списъкъ на села, където 5-ма учители единъ слѣдъ другъ съмъ назначавалъ. Така е, защото учителството и тая година бѣше касатъ и всѣки си избираше по-добро село. Закрихъ даже нѣколко прогимназии по липса на учителски персоналъ. Това е положението. Ние дадохме най-силна пара, каквато е давана нѣкога, на просвѣтителния локомотивъ, за да можемъ, да носимъ на високъ върхъ народната просвѣта. Г. г. земледѣлци! Вие можете да се обиждате, но ако вие сериозно мислите за просвѣтата на вашитъ маси особено, не трѣбва да се отнасяте съ прѣнобрѣжение къмъ тая дълбока реформа, която ние направихме въ полза на земледѣлска или, въобще, въ полза на сръдна еснафска България. Това трѣбва да ни признаете. (Ръкоплѣскане отъ мнозинството)

По въпроса за училищата. Г. г. народни прѣдставители! Тоя пазарлъкъ азъ не бихъ го приелъ. Кой ще говори, кой ще се ползува, не знамъ. Все таки единъ критерий на нѣкоя права работа ние въ тѣзи прогимназии, които даваме тукъ, нѣма да направимъ. Азъ бихъ молилъ да се гласува прѣдложението на комисията съ поправката, която направи г. Моллиовъ, и да свършимъ тоя въпросъ. Азъ самъ признавамъ, че на едни, може би, сме майка, а на други — мащеха. Тѣй е въпросътъ, тѣй стои той. Ние не можемъ го поправи друго-яче.

Има 2 прѣдложения, по които искамъ да си кажа думата. Едното е на г. Ганчо Марковъ. Той е учителъ човѣкъ, сега народенъ прѣдставителъ. Той пкъ смѣта, че съ единъ замахъ може да разрѣши всичкитъ въпроси по просвѣтата, особено по заплатата на учителитъ. Той е далъ сега едно прѣдложение горѣ, което ангажира на държавата 720 хиляди лева, ако би да го гласувате.

Г. Марковъ: Законътъ го дава, а не азъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Моли, г. Марковъ. — 720.000 л., толкова му е смѣтката. И азъ не вѣрвамъ, че г. Ганчо Марковъ ще бѣде готовъ да направи тая работа. И азъ се чудя, отъ дѣ ще вземете пари да посрѣщнете, ако го гласувате. Държавниятъ изпитъ на основнитъ учители ще се продължи до 1 февруарий. Раздѣлихъ на групи хората, пакъ ме псуваха и за тая работа, защото иначе, нѣмаше възможност да се подведатъ 2.600 души на държавенъ изпитъ. Какво прави съ бюджета азъ? Азъ прѣдвиждамъ повишение на 1.000 души. Но г. Ганчо Марковъ възражава: „Може 2.500 души да свършатъ“. Отдѣ да знамъ, че ще свършатъ 2.500 души? Азъ не знамъ, г. Ганчо Марковъ. Азъ знамъ процентно досега какво повишение ще се получи за идущата година. Хората сѣ повишавали 4—500, азъ сложихъ 1.000 души, Вие искате 2.000. А, то не може. „Ама, казвате, какъ ще ги повишите?“ Ето сега една справедлива мѣрка, г. Ганчо Марковъ. И ще слушате. Имамъ кредитъ за повишение на 1.000 души. Ще издържатъ изпитъ 1.500 души. Солидарностъ ще има между всичкитъ. За колко струва този кредитъ? Отъ този кредитъ, отговарямъ азъ, ще се повишатъ всичкитъ. Ако могатъ да издържатъ изпитъ 1.500 души, ще се повишатъ приблизително отъ 1 априлий, или 1 май — оттогава, ще има да дадемъ повишението. Ако ли сѣж 1.000 души, ще имъ дадемъ повишение отъ 1 априлъ. Солидарни всички — единъ кре-

дитъ гласува Народното събрание, който ще се разпрѣдѣля на всички учители, които издържатъ изпитъ. Казватъ: „Не е добръ“. Хе, единъ въпросъ, който тежеше 10 години, за заплатитъ учителски, не може да се разрѣши въ една година. Който приказва отъвѣтъ, че може да се разрѣши, той нека дойде тукъ, да поеме отговорността, да го разрѣши, защото азъ знамъ, много ми сѣ ясни тежеститъ на тоя въпросъ на моя бюджетъ, за да кажа, че трѣбва пакъ послѣдователностъ, за да можемъ да разрѣшимъ този въпросъ правилно, както го разрѣшава законътъ. Пръвиятъ въпросъ.

Вториятъ въпросъ. Вие искате едно нѣщо, забравихъ какво бѣше. Спомнете ми го, г. Ганчо Марковъ.

Нѣкой отъ прѣдставителитъ: Стига, стана много.

Министъръ Н. Мушановъ: Нейсе, оставямъ го.

Вториятъ въпросъ е на г. Екимовъ. Той прави едно хубаво прѣдложение. Той казва: „Всичкитъ общини, на които училищата се издържатъ отъ държавата, да плащатъ на послѣдната по 450 л. за всѣки прогимназиаленъ учител — единъ доста добъръ приходъ. Но, г. Екимовъ, ние ще изложимъ общинитъ, ще ги сюрпризираме, защото ще излѣзе, че бюджетътъ имъ е фиктивенъ: не е прѣдвидено въ бюджета имъ.“

Ето защо, г. г. народни прѣдставители, тѣзи прѣдложения недѣйте ги гласува. Ние сме обмислили сериозно въпроса за тия заплати и повишения, за да дамъ туй, което е възможно да дамъ.

Колкото за въпроса за ония учители, за които говори г. Екимовъ, той е въпросъ добъръ, но той не се разрѣшава тѣй, г. Екимовъ. Ще спирате учителя на всѣки кантонъ, като минава тренътъ, за да прѣдава на дѣтето ли?

А. Екимовъ: Той ще слаза съ единъ тренъ, а ще заминава съ другъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Ама, ако вземемъ да му плащаме прогонни, за да минава отъ кантонъ на кантонъ, азъ да Ви кажа, ще платимъ на 30 училища. Сега, вие ще бѣдете спокойни по тоя въпросъ. Имахъ на желѣзнопѣтната линия единъ господинъ, Радевъ, единъ кжсичкъ учителъ, който бѣше се отдалъ на този въпросъ, за да го нареди. Ходи и работи човѣкътъ. Азъ имамъ сръдства да мога да наредя въпроса, като командирамъ нѣколко души учители. Но труденъ е въпросътъ технически. Какъ ще го наредя? Къдѣ ще отиде? Какъ ще прѣподава той? Ще си носи чантата съ книгитъ, ще се запре на единъ кантонъ да прѣподаде азбуката на едно дѣте и ще се връща на втория кантонъ, на третия, да ги изпитва. А пкъ не е възможно да съберете дѣца отъ нѣколко кантона на едно мѣсто. Азъ давамъ декларация, че по този въпросъ — за дѣцата на кантонеритъ, диримъ сръдство, какъ да можемъ да имъ дадемъ първоначално образование. Но тѣй, както г. Екимовъ прѣдлага, недѣйте го гласува. Моля, г-да, и гласътъ ми прѣсипна вече, да се гласува това, което прѣдлага комисията, и да минемъ по-нататкъ.

Прѣдседателъ: Ще туря на гласуване прѣдложенията, които се направиха отъ г. г. ораторитъ. Турямъ на гласуване най-напрѣдъ прѣдложението на г. Ганчо Марковъ.

Г. Марковъ: Прѣдъ видъ декларацията и обясненията, които даде г. министърътъ, азъ оттеглямъ прѣдложението си и моля да не се гласува.

И. Хаджиевъ: Защото видѣ, че ще падне.

Прѣдседателъ: Ще туря на гласуване прѣдложението на г. Рангела Яневъ.

Министър Н. Мушановъ: Г. Яневъ! Кое отъ 2-тѣ села е по-бѣдно?

Р. Яневъ: Азъ казахъ по едно село да се вземе.

Министър Н. Мушановъ: Кое отъ 2-тѣ села е по-бѣдно?

Р. Яневъ: Бѣлово.

Министър Н. Мушановъ: Имамъ единъ учителъ въ излишѣтъ. Оставете с. Пещера или с. Бѣлово.

С. Савовъ: Оставете Бѣлово, защото има гара.

Министър Н. Мушановъ: Хубаво, едно, кое е по-бѣдно.

Д. Бончевъ: Да се гласува прѣдложението на г. Янева.

М. Ничовъ: Той самъ не знае какво иска.

Прѣседателъ: Оттегляте ли прѣдложението си, г. Яневъ?

Р. Яневъ: Г. министърътъ се съгласи за с. Бѣлово.

Прѣседателъ: Споредъ прѣдложението на г. Рангела Яневъ, което е да се притури къмъ § 79 с. с. Пещера и Бѣлово — за Бѣлово г. министърътъ се съгласи, съгласи се и г. докладчикътъ — остава въпросътъ само за с. Пещера. Моля ония, които сж съгласни съ прѣдложението на г. Рангела Яневъ, да се впише и с. Пещера въ § 79, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Не се приема.

Ще туря на гласуване прѣдложението на г. Вълча Георгиевъ: (Чете) „Къмъ § 79 да се прибави: Силистренската прогимназия да се издържа отъ държавата“. Моля ония, които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Не се приема.

Прѣдложението на г. Александра Екимовъ е слѣдното: (Чете) „Общинитъ, въ които държавата досега всецѣло е издържала заплатитъ на основнитъ и прогимназиялни учители, да се задължаватъ — да внасятъ за всѣки основенъ учителъ по 225 л., и за всѣки прогимназияленъ учителъ — по 450 л., които суми да се впишатъ въ приходъ на бюджета за 1910 г.“ Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни съ неговото прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Не се приема.

Прѣдложението на г. Н. Благоевъ: (Чете) „Въ § 79 буква а, да се впише и гр. Станимака за издържане основнитъ училища отъ държавата“. Моля ония, които сж съгласни съ туй прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Не се приема.

Прѣдложение на г. Вълча Георгиевъ: (Чете) „По § 79 пунктъ втори — прогимназии, да се зачеркне една прогимназия, издържана отъ държавата въ видинско, и да се поддържа отъ сжщата такава въ с. Малка-Кайнарджа, силистренско“.

В. Георгиевъ: Искамъ думата за обяснение.

Обаждатъ се отъ мнозинството: А, не може: сега не се даватъ обяснения. Да се гласува.

Прѣседателъ: Моля, г. Георгиевъ, пѣмате думата.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни съ това прѣдложение на г. Вълча Георгиевъ, да си вдигнатъ ржката. (Нѣколцина вдигатъ) Не се приема.

Прѣдложение на г. Копринарова: (Чете) „Въ § 79 буква а, да се впише и с. Голакъ, Пазарджишка околия, въ селата, въ които първоначалнитъ имъ училища се издържатъ отъ държавата“. Моля ония г. г. на-

родни прѣдставители, които сж съгласни съ туй прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Не се приема.

Второ прѣдложение на г. Александра Екимовъ: (Чете) „Да се прибави къмъ § 79 слѣдното: за 5 пжтующи учители, които да обучаватъ дѣцата на кантонеритъ, служачи въ кантони, отдалечени отъ мѣста, дѣто има основно училище, по 1020 л. = 5.060 л.“ Моля ония, които приематъ прѣдложението на г. Екимова, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Не се приема.

Прѣдложение на г. Гиргинова — да се прибави къмъ § 79 слѣдното: (Чете) „Да се издържа отъ държавата и прогимназията въ гр. Трънъ, съгласно чл. 91 алинея втора отъ закона за народното просвѣщение“. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни съ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събраието не приема.

Прѣдложение отъ кюстендилския народенъ прѣдставителъ г. Никола Коцевъ — заплатитъ на учителитъ въ Босилеградъ, Кюстендилска околия, да се изплащатъ изцѣло отъ държавата. Моля ония, които приематъ туй прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събраието не приема.

И послѣдното прѣдложение на радомирския народенъ прѣдставителъ г. Димитъръ Константиновъ, формулирано така: (Чете) „Прибавка къмъ чл. 79. Училищата, които се издържатъ отъ държавата, да останатъ тѣй, както сж въ бюджетопроекта на министерството, заедно съ прибавенитъ отъ комисията училища“.

Министър Н. Мушановъ: То е на комисията.

Докладчикъ В. Молловъ: Но изключенитъ да останатъ, плюсъ прибавенитъ.

Министър Н. Мушановъ: Увеличение на бюджета нѣма да приема.

Н. Коцевъ: Само 6 училища.

Министър Н. Мушановъ: Колкото щатъ да сж. Нѣма да увеличаваме бюджета съ държавни училища.

Прѣседателъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни съ прѣдложението на радомирския народенъ прѣдставителъ, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събраието не приема.

Ще туря на гласуване § 79 тѣй, както е прочетенъ отъ г. докладчика.

Г. Арабаджиевъ: А моето прѣдложение, г. прѣседателю?

Прѣседателъ: Г. Арабаджиевъ, има Ваше прѣдложение, обаче Вие не сте говорили.

Г. Арабаджиевъ: Азъ дадохъ прѣдложение да се зачеркне цѣлиятъ параграфъ, да нѣма никакви държавни училища, и моля да се гласува, макаръ че не съмъ говорилъ.

Прѣседателъ: Има едно прѣдложение отъ ямболския народенъ прѣдставителъ г. Георги Арабаджиевъ, а именно: (Чете) „Буква а отъ § 79: „Издържани отъ държавата, съгласно втората алинея на чл. 91 отъ закона за народното просвѣщение“ да се заличатъ.“

И. Хаджиевъ: Той не е говорилъ по параграфа.

Г. Арабаджиевъ: Макаръ че не съмъ говорилъ.

С. Савовъ: То е работа на г. прѣседателя.

И. Хаджиев: Какъ може да прави предложение, когато не е говорилъ?

Прѣдседателъ: Не сте говорили, г. Арабаджиевъ.

Г. Арабаджиев: Макаръ че не съмъ говорилъ, имамъ право да направя предложение.

Прѣдседателъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 79 тъй, както се докладва отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Н. Коцевъ: Моля г. министра да приеме с. Божица.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„Глава XII.

„О б щ и р а з х о д и.

„а) Помощи.

„§ 80. Помощъ за ученици нестипендианти: въ странство, при Университета въ София, при държавнитѣ и общински гимназии и при Художествено-индустриалното училище — 8.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Има думата г. Дяковичъ.

В. Дяковичъ: Г. г. народни прѣдставители! Много малко ще говоря. Ако има глава, която трѣбва да се посрѣщне симпатично отъ страна на народното прѣдствителство, то е именно тая глава. Азъ нѣма да говоря по всичкитѣ параграфи; искамъ да спомена само за § 80 (Чете) „Помощъ за ученици нестипендианти: въ странство, при Университета въ София, при държавнитѣ и общински гимназии и при Художествено-индустриалното училище“.

Г. г. народни прѣдставители! Има много бѣдни дѣца извънредно способни. Тия дѣца по-напрѣдъ, въ турско врѣме, сж се издържали отъ общинитѣ; давали имъ сж се помощи; тѣ нѣмаха възможностъ да продължатъ образованието си; и по-послѣ, слѣдъ освобождението, при училищата се уредила специални дружества за подпомагане бѣдни ученици; чрѣзъ сумитѣ, които постѣпваха отъ училищната плата, създаваха се фондове и се издържаха много бѣдни ученици. Сега държавата взема всичкитѣ тѣзи суми и отдѣля за тѣзи ученици: миналата година 12.000 л., а сега 8.000 л.

И. Хаджиевъ: Понеже неправилно се разпрѣдѣлятъ.

В. Дяковичъ: Ще моля г. министра на просвѣщеніето да се съгласи да се увеличи тая сума.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. Дяковичъ! Моля, за да не станатъ разисквания, ще кажа, че, освѣнъ отъ параграфа за стипендиитѣ и помощи, министърътъ може да дава и отъ фонда на добродѣтелната дружина.

В. Дяковичъ: Щомъ е тъй, тогава, добръ.

Прѣдседателъ: Има думата г. Вълчо Георгиевъ.

В. Георгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Щомъ е въпросъ за увеличението на този параграфъ, . . .

Министъръ Н. Мушановъ: Той се оттегли.

В. Георгиевъ: . . . има мѣсто откъдѣ да го увеличимъ. Азъ мисля, че помощта, която се дава на Музикалното училище, не е толкова малка. Ние имаме тукъ толкова полкове, тъй че, всѣки единъ полкъ има по нѣколко музика; имаме случай да ги слушаме. Твърдѣ добръ ще направи г. министърътъ

на народното просвѣщение, тази помощъ отъ 6.000 л. да я прѣмѣсти въ § 80, тъй щото, да имаме възможностъ да даваме на бѣдни момчета помощъ, за да могатъ тѣ да свършватъ образованието си. Защото виждамъ, че отъ 12.000 л. помощъ, която бѣше дадена миналата година, сега се намалява на 8.000 л.

Министъръ Н. Мушановъ: Стига имъ тази помощъ; не имъ трѣбва повече.

В. Георгиевъ: И азъ мисля, че сега именно, прѣди да гласуваме този параграфъ, добръ ще бѣде да го увеличимъ отъ 8 на 14 хиляди лева, за да можемъ да заличимъ другия параграфъ, когато дойдемъ при Музикалното училище.

Прѣдседателъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 80, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 81. Помощъ за болни или останали безъ работа служаци, по вѣдомството на просвѣщеніето, на бѣднитѣ имъ сѣмейства, както и за погребения на починали такива — 6.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 81, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 82. Помощъ на бѣдни общини, за поправки на училищни помѣщения, както и за погашения и лихви на сключени заеми отъ такива общини, за извършени вече училищни постройки — 5.000 л.“

Безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Има думата г. Арабаджиевъ.

Г. Арабаджиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ правя предложение да зачеркнемъ този параграфъ, защото и сега гласувахме единъ милионъ лева помощъ на бѣдни общини за издръжка на училищата, а пъкъ сега и за здания, пакъ на бѣдни общини.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. Арабаджиевъ! Да Ви кажа, какъ стои работата. Това не е помощъ.

Г. Арабаджиевъ: Помощъ е.

Министъръ Н. Мушановъ: Помощта азъ унищожихъ, защото е една смѣшна работа. Вие ще видите по-нататъкъ. Тая сума е, за да посрѣщнемъ лихвитѣ на единъ заемъ, който е направенъ въ миналото отъ 400 и нѣколко хиляди лева.

Г. Арабаджиевъ: Лихвитѣ да си посрѣщатъ общинитѣ.

Министъръ Н. Мушановъ: Ама защото държавата го е контрактирала за нѣкои общини и ние трѣбва отъ бюджета си да плащаме лихвитѣ на тоя заемъ отъ 400 и нѣколко хиляди лева. Това е то.

Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Да се гласува.

Прѣдседателъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 82, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 83. Помощъ на първоначалнитѣ училища и прогимназитѣ за учебни пособия и покщнина — 10.000 л.“

Сумата 10.000 л. комисията намали на 7.000 л.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 83, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 84. Помощи на сиротопиталището въ Пловдивъ 18.000 л. и на сиротопиталището „Князь Борисъ Търновски“ въ София — 23.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 84, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 85. Помощи за поддържане мохамеданскитъ училища — 50.000 л.“
Сумата 50.000 л. комисията увеличи на 60.000 л. — съ 10.000 л. повече.

В. Георгиевъ: Питамъ г. министра, да ни обясни, защо е намалялъ този параграфъ? 60.000 л. е малко.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. Георгиевъ! Нека се разбере въпросътъ. Тая година мюсюлманскитъ училища ще получатъ 5 пкти повече помощъ, отколкото е сега, защото пръвъ пктъ се прилага законътъ, който дава право на общинитъ и окръжитъ да даватъ помощи. Тамъ е дѣйствителната помощъ.

Г. Данаиловъ: Право е. Тя е излишна.

Министъръ Н. Мушановъ: Тя може да се махне, но защото имаме едно задължение, затова се прѣдвизда. Сега ще получаватъ 5 пкти повече. Тамъ е сериозната реформа.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 85, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 86. Помощъ на Музикалното училище въ София — 6.000 л.“
Сумата 6.000 л. комисията намали на 5.000 л.

Прѣдседателъ: Има думата г. Вълчо Георгиевъ.

В. Георгиевъ: Азъ си направихъ прѣдложението.

Докладчикъ В. Молловъ: Г. Вълчо Георгиевъ направи прѣдложение, Музикалното училище да отиде въ полковата команда. (Смѣхъ)

Прѣдседателъ: Има думата г. Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Това Музикално училище, доколкото ми е извѣстно, закононо не се е прокарало...

Докладчикъ В. Молловъ: Ще се прокара.

Д. Драгиевъ: ... и понеже нѣма такъвъ законъ, азъ искамъ да се заличи тая сума, дотогава, докато г. министърътъ не внесе единъ законопроектъ, понеже казва, че тази сума се гласува за нѣкакво бѣдѣще държавно училище.

Г. Данаиловъ: То е частно училище.

Докладчикъ В. Молловъ: Имамъ да обясня на г. г. народнитъ прѣдставители, че това училище е частно и затуй се прѣдвизжда помощъ, а ако бѣше държавно, тогава нѣмаше да има помощъ. А пктъ полковитъ команди, както казва г. Георгиевъ, сж друго нѣщо.

Прѣдседателъ: Моля ония, които приематъ § 86, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 87. Помощъ на българското книжовно дружество, за издаване „Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина“ — 15.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Моля, които приематъ § 87, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 88. Помощи за трапезаритъ въ царството и сиротопиталището „Св. Патрики“ — 5.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Има думата г. Шиваровъ.

Г. Шиваровъ: Г. г. прѣдставители! Като поддържамъ този параграфъ, ще гласувамъ както го е прѣдвидѣла комисията и ще моля почитаемото народно прѣдставителство, заедно съ г. министра на народната просвѣта, слѣдъ този параграфъ, да тури другъ единъ параграфъ. Въ Стара-Загора има едно сиротопиталище подъ наименованіе „Добрий самарянинъ“ — единственото сиротопиталище въ цѣлия Старозагорски окръгъ. Въ нѣлия окръгъ, който има, както ви е извѣстно, около 500 хиляди души население, нѣма друго сиротопиталище, освѣтъ това, което има 70—80 дѣца отъ всички крайща на окръга и което нѣма никаква друга поддръжка, освѣтъ отъ помощтъ, събирани тукъ-тамъ между гражданитъ. Окръжиятъ съвѣтъ пръвъ пктъ отпусна въ 1902 г. една помощъ и оттогава насамъ продължава да отпуска по нѣколко хиляди лева. Ето защо, ще бѣда много скромненъ, прѣдъ видъ голѣмото желание на почитеното правителство да приключи бюджета безъ дефицитъ, поне да се съгласи да се прѣдвиди въ бюджета за идущата година една скромна помощъ отъ 2.500 л.

Г-да! Ако отпуснахме на Музикалното училище 6.000 л., ако ние подиръ малко ще отпуснемъ по § 93 помощъ за театралнитъ трупи въ гр. Пловдивъ и гр. Русе по 2 и 3 хиляди лева — всичко 5 хиляди лева, и ако по-нататкъ, по § 98, ще отпуснемъ помощъ на нѣкаква оперна дружба въ София 4.000 л., мей ми се чини, че актъ на вѣсна справедливостъ ще бѣде да помогнемъ на туй сиротопиталище. Тамъ сж дѣца малки.

Моля г. министра да ме подкрѣпи въ случая.

Прѣдседателъ: Прѣдложението на г. Шиварова е слѣдното: (Чете) „Да се прибави новъ § 89, подиръ § 88, съ съдържание: „Помощъ за сиротопиталището въ Стара-Загора „Добрий самарянинъ“ 2.500 л.“

Докладчикъ В. Молловъ: Г. г. народни прѣдставители! И безъ туй сме ексикъ 13 хиляди лева.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако дадемъ тамъ, ще трѣбва да дадемъ и на другитъ сиротопиталища. Азъ зная 50 сиротопиталища въ цѣла България.

Прѣдседателъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни съ прѣдложението на г. Шиварова, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Моля, които приематъ § 88, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Молловъ: (Чете)

„§ 89. Издържане Народния театрътъ въ София — 170.000 л.“
Безъ измѣнение.

Прѣдседателъ: Има думата г. Шиваровъ.

Г. Шиваровъ: Г. г. народни прѣдставители! Не прѣди много азъ направихъ прѣдложение да се отпусне една малка сума за една благотворителна цѣль въ Старозагорско — тая българска светиня, дѣто лежатъ десетки хиляди български трунове, дѣто е залочната борбата за свободата на България;

большинството тукъ отказа поддръжката си на това мое предложение. Сега вамъ се предлага да отпуснете една сума отъ 170.000 л. за театъръ, за веселие. Менѣ ми се чини, че актъ на справедливостъ ще бжде да отхвърлимъ този параграфъ. Ако вие желаете да подпомагате само за благотворителни и научни цѣли, въ случая ще бжде справедливо, казвамъ, да отхвърлите този параграфъ. Вашиятъ вотъ сега, ако излъже както миналата година, при все че и тогава имаше предложение да я отхвърлите, ще докаже, че вие сте готови да жертвувате 170.000 л. за лично удоволствие. Ето защо, г. г. народни представители, азъ ще гласувамъ противъ този параграфъ, моля да гласувате също и вие противъ. Нека да улеснимъ г. министра на просвѣщеніето съ единъ приходъ отъ 170.000 л., за да удовлетвори други по-належащи и по-важни нужди за самата страна съ тая сума.

Г. г. народни представители! Ако въ този театъръ се насаждаше нѣщо само българско, ако се насаждаше изкуството на славизма, разбирамъ да направя жертва българскиятъ парламентъ. Но недавна, прѣзъ мѣсець ноемврий, прочутиятъ руски артистъ Николай Николаевичъ Ге съ послѣдни усилия поиска да му се отпусне театра, за да даде свои драми; по-сетнѣ чешкиятъ пианистъ Боржка поиска театра — не имъ се отвориха вратитѣ на театра; слѣдъ него, обаче, се яви една шантоверна труппа — вратитѣ тогава се отвориха. Ако ще правимъ жертви да поддръжаме народното драматическо изкуство, тамъ нашата щедростъ ще се прояви; но отъ тѣзи факти, които изтъкнахъ прѣдъ васъ, видно е, че не се насажда изкуството на славянството, а се насажда швабското изкуство.

По-нататкъ, има една драма отъ Константина Великовъ, внесена въ артистическия сѣзѣтъ за разглеждане, но и досега стои неразгледана. Има друга драма отъ Кипрова — „Кърджалии“ — одобрена отъ артистическия сѣзѣтъ, платенъ е хонораръ.

Прѣдседателъ: Не е одобрена.

Г. Шиваровъ: Зная много добръ, г. прѣдседателю, одобрена е. — ... но трупата не благоволи нито веднажъ да прѣдстави тая драма, а се занимава съ прѣдставяне на разни пиеси отъ нѣмския и вѣнскиия животъ.

Прѣдседателъ: Има думата г. Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Г. г. народни представители! По този бюджетпроектъ вземаме за сетенъ пѣтъ думата — нѣма да говоримъ вече по другитѣ параграфи — и ще моля да ме изслушате за една минута време.

Ще гласувате сега нѣколко параграфа, между които единъ параграфъ за издръжката на Народния театъръ въ София — 170.000 л., а по-послѣ ще гласувате параграфи за издръжката на театритѣ: Пловдивски и Русенски 7.000 л. и помощъ на оперната труппа въ София 4.000 л. — всичко една сума отъ 181.000 л. Ние не сме противъ съществуването на театритѣ, били тѣ въ София, били тѣ каждѣто и да е, не сме противъ съществуването на нѣкакви си оперни и други подобни трупѣ; но ние желаемъ всичко у насъ да се постави въ онѣзи естествени и възможни условия на развитие, въ които трѣбва да бжде поставена, и днесъ, и за въ бждеще. Искате да има театъръ въ София, искате да има театъръ въ Пловдивъ, или Русе, или Стара-Загора, или другадъ, дайте възможностъ на туй театрално дѣло да се развива и тукъ, и въ провинцията наспроти онѣзи условия, при които се намра, наспроти онѣзи условия, които ще бждатъ, може би, и за по-нататкъ. Недѣйте поставя това дѣло на една фал-

шива почва, на една изкуствена почва, недѣйте го поставя на едни кокили, за да стърчи пѣкакъ си много високо, защото бждете увѣрени, свѣтовното колело се търкала и ще дойдатъ врѣмена, когато кокилитѣ на тия работи ще бждатъ отнети, и тѣзи учрѣждения ще изпадатъ пакъ въ онѣзи естествени условия на развитие, въ които трѣбва да ги поставимъ още отъ днесъ. Оставете Народния театъръ тукъ, който е по-право Софийски театъръ, на самата столица, която има близо вече 100-хилядно население, да си го издръжа. Достатъчно е тая помощъ, която е оказала държавата, като е построила за такава грамадна сума здание. Ако столичната интелигенция, ако столичнитѣ заможни граждани не сж кадрини да издръжатъ този театъръ, ами обичатъ да отиватъ да гледатъ нѣкой си Йоншъ-ага, или тогози, или оногози, воля тѣхна.

Ще дойде врѣме малко-по-малко, когато днешното меншество ще стане болшинство ...

Обаждатъ се отъ мнозинството: О-о-о!

Д. Драгиевъ: ... а болшинството ще стане меншество, и тогава то ще сѣди малко по-друго-яче. Г. Шиваровъ съ всичката сериозностъ, която подoba въ случая, направи предложение да дадете 2.000 л. за едно сиротопиталище въ Стара-Загора, въ пепенището на нашето освобожделение, и съ една насмѣшка мнозина отъ васъ се изкикотиха и не вдигнаха ръка. Да, днесъ има болшинство, което дава хиляди левове за Народния театъръ, дѣто не само български актьори играятъ, а играятъ и нѣкои си актриси, които сж въ състояние да привлѣчатъ даже министри като г. Мушанова, да го отвлѣчатъ отъ неговия дѣлъгъ, за да отиде тамъ, и ние да изпадне въ положение да не можемъ да засѣдаваме; днеска се даватъ повече отъ 180 хиляди лева за музикални училища, за трупѣ, за смѣхъ въ София...

Нѣкой отъ прѣдставителѣ: И сълзи.

Д. Драгиевъ: Не толкова сълзи, колкото смѣхъ. — ... друга помощъ за другъ „смѣхъ“ въ Пловдивъ, друга помощъ за другъ „смѣхъ“ въ Русчукъ. И когато за този „смѣхъ“ се даватъ 170—180 хиляди лева, вие се посмѣхихте да дадете 2.000 л., за да отприете сълзитѣ на нѣколко сираци въ Стара-Загора. А тѣ не сж само тамъ. Каза ви г. Бончевъ, сираци има и въ пловдивско, сираци има и въ видинско, сираци има и въ Сѣверна и въ Южна-България, вредомъ въ тая страна, въ градове и села, има сираци, има хора плачуци, а днеска вие давате суми за смѣхъ и не давате суми за сълзи. Ще дойде, обаче, врѣме, когато нашето меншество ще стане болшинство, и тѣзи кокили, на които вие поставяте сега тия ви ужъ народни театри, ще бждатъ отнети и, съ кърпата, която вие сега отивате да размахвате, за да произведете повече смѣхъ тукъ и тамъ, ние ще посегнемъ да отриваме сиротинскитѣ сълзи. Недѣйте отива да поставяте на фалшива основа това дѣло, оставете го да се развива при условия, при които може да се развива, и когато израсне, ръстътъ му да не бжде фалшивъ, да не бжде изкуственъ, а да бжде естественъ, сигуренъ, траенъ, дълговѣченъ.

Ние ще гласуваме противъ всичкитѣ тѣзи помощи, които вие ще дадете, и за смѣха въ София, и за смѣха въ Пловдивъ, и за смѣха въ Русчукъ.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. Шиваровъ иска да прокара политически принципи въ театра — той желае да прокара славянството въ театра.

Г. Шиваровъ: Не.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ мога, г. Шиваровъ, да Ви успокоя. Сега съмъ въ дъря да намѣря руски режисьоръ за режисьоръ на Народния театъръ. Както виждате, не отъ австрофилиство, или австрофобство правя политика въ театра. Така щото, нѣмаше нужда да се прави политика отъ трупата, която играе въ Народния театъръ. Колкото за шансонетската труппа, изглежда, че отъ с. Орѣховица, отъ Старозагорска околина, на-да-ли ще слѣдите трупитѣ, които прѣдставляватъ въ Европа.

Г. Шиваровъ: Не желая да ми се даватъ нотации отъ червената маса.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. Драгиевъ подо много трагично въпроса. Докато най-напрѣдъ той поддържаше, че въ всѣко благотворително и културно начинание на нашия народъ държавата трѣбва да даде помощъ, днесъ, защото въ Радне-махле, близо до Стара Загора, българското пенелнице, трѣбваше да се триятъ сълизитѣ на сирачетата съ паритѣ, които даваме на Народния театъръ, а не се прие това, той се обяви противъ. Сега, или сте противъ държавната помощъ въ всички културни или просвѣтителни начинания, или не сте; но ако сте за просвѣта, когато азъ искахъ не да трия очи, а слѣпи очи да отворя въ Босилеградско, нѣмаше защо да възставате.

Д. Драгиевъ: Учебното дѣло е едно старо дѣло, а благотворителното дѣло е ново.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ съмъ противникъ, г. г. народни прѣдставители, на политиката на първобитността, която ни се проповѣдва тукъ отъ нѣкоя си група. Единъ народъ не се връща къмъ първобитното. И вие, ако искате да върнете българския подеиъ за култура и просвѣта, нѣмате тия сили да го направите. Вие можете да атакувате, можете да кажете, че помощта е голѣма, да не я даваме, но азъ не искамъ, щото вие, хора на просвѣтата, по принципъ да се явявате противъ едно отъ най-могъщитѣ сръдства за възпитанието на народа. По принципъ вие сте логични съ себе си, защото азъ ви казахъ и миналата година, ако вие, г. Димитровъ, младъ и интелигентенъ човѣкъ, дойдѣте нѣколко пѣти въ театра, азъ Ви увѣрявамъ, че ония морални пиеси, които се играятъ тамъ, щѣха да ви накаратъ да нѣмате туй лице въ крамолитѣ, които упражнявате всѣки день. Театърътъ е народенъ, но вие, народътъ, не се ползува съ него. Той е народенъ, защото съ 1 л. имате възможностъ да дойдете да гледате всички видни пиеси, които хората ви докарватъ на крака, защото всички нѣма да имате възможностъ да отидете въ Парижъ да видите Орѣга commique; донесохме ви ги на крака, и вие пакъ не отидохте да ги видите.

Отъ земледѣлската група: Вие ги докарахте за себе си, а не за насъ.

Д. Драгиевъ: Никога нѣма да отидемъ — да имъ направимъ тая честъ.

Докладчикъ В. Молловъ: Съ туй ще покажете вашата културностъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Субсидията, която дава нашата държава, вѣрно е, г-да, че е тежка. Тежко е наистина, г. г. народни прѣдставители, да даваме помощъ 170.000 л. за Народния театъръ въ София. Азъ не съмъ отъ тѣзи, които могатъ да казватъ, че току-тъй леко е да се дадатъ тия пари, но навредъ е туй положение. Въ Парижъ оперитѣ получаватъ по 2 милиона лева субсидия, и въ края на крайщата иматъ 60 хиляди лева дефицитъ. Това е

състоянието на театра. И въпросътъ е много ясенъ. Ако вие не дадете субсидия на Народния театъръ, трѣбва да го затворимъ, и азъ се чудя, за какво ще служи тая хубава сграда въ София. Но тази година, мога да ви се похваля, за прѣвъ пѣтъ приходитѣ на Народния театъръ сж добри и имаме, може би, десетина хиляди лева излишъкъ. Тази година има единъ подеиъ въ това отношение и театърътъ отива много хубаво.

А. Димитровъ: Като датете 170.000 л., ще прѣскочи 10.000 л.

Министъръ Н. Мушановъ: Да, досега давахме пѣкъ толковъ и пакъ имаше дефицитъ — нѣма защо да се заблуждаваме. Г. г. прѣдставители отъ земледѣлската група! Защо вие сте такива хора, че искате да правите прѣвземки? Ами че и вие въ вашето село обичате театра.

Д. Драгиевъ: Ама си плащаме и го издържаме.

Министъръ Н. Мушановъ: Не плащате никакъ. При състоянието на нашата селска маса, вие имате театъръ; толковъ повече за онии културенъ свѣтъ въ София трѣбва да има театъръ. Недѣйте вика противъ това гѣщо, защото доказвате, че сте за теорията на първобитното, че искате да вървимъ къмъ първобитното, но тамъ ние не можемъ да се върнемъ. Ако ли въ края на крайщата искате да покриемъ сумата отъ 10.000 л., която сега е въ разходъ повече въ бюджета, намалете съ 10.000 л., защото азъ самичкътъ създравъ, че нѣкои работи изъ театра скърцатъ, искамъ да се постегне малко повече персоналътъ, и се надѣвамъ, че ще можемъ да направимъ економия 10.000 л.; но недѣйте усвоява теорията на г. Драгиева, защото азъ съмъ убѣденъ, че той, като стои още нѣколко години тукъ народенъ прѣдставителъ, ще навикне да ходи въ Народния театъръ, и ще видите, какъ г. Драгиевъ ще започне да обича художественото, изящното и ще има вкусъ.

В. Георгиевъ: Моля едно нѣщо още да ми се обясни. Можете ли да ми кажете, на каква цифра възлиза бюджетътъ на Народния театъръ.

Докладчикъ В. Молловъ: Азъ да ви кажа. Той е уравновѣсенъ прѣвъ 1909 г. съ 329.702 л.

Министъръ Н. Мушановъ: Приходитѣ сж 175.000 л.

Прѣседателътъ: Има думата г. Рангелъ Яневъ.

Р. Яневъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ, като демократъ, се обръщамъ къмъ болшинството на демократическата партия. Като опозиция ние говорѣхме, че всички народни театри трѣбва да се издържатъ отъ градскитѣ общини, защото тѣ най-голѣма полза принасятъ на туй население, което е въ тѣзи общини. Азъ съмъ отивалъ само 3 пѣти въ този Народенъ театъръ и не съмъ видѣлъ нито единъ български гражданинъ съ царвули да е посѣтилъ този Народенъ театъръ. Нека облекчимъ отъ тоя товаръ този български гражданинъ, на когото постоянно деремъ кожата съ данъци. Г. Малиновъ бѣ казалъ въ Видинъ: „И ние — казва — нѣма да опростимъ данъцитѣ, и ние ще деремъ кожата на тия български граждани, само че, когато я одеремъ, ще турнемъ малко масло, та да ги не боли“. Туй масло ще бѣде да прѣмахнете тѣзи 170.000 л. (Смѣхъ)

Г. г. народни прѣдставители! Този Народенъ театъръ е създаденъ за аристокрацията. Азъ тукъ виждамъ всѣка вечеръ да отиватъ въ Народния театъръ разни стамболовици, петковичи и нѣкои други бивши министерши. (Голѣмъ смѣхъ отъ всички страни) Вѣрно е, всѣка вечеръ отиватъ. Бъл-

гарския народъ, който ви е избралъ, не ви е изпратилъ тукъ да му взимате паритъ отъ кесията и да ги давате на народни театри, та да отиватъ софийскитъ граждани и граждани да си правятъ само тѣ развлечения и да гледатъ, какъ на сцената се даватъ европейски пиеси, какъ се пригръщатъ — просто да се възмущава човѣкъ.. (Смѣхъ и ржкоплѣскания) Какво е това? То е срамно. Какъ ще се върнемъ ние между тия български граждани, които сж ни изпратили тукъ? Ние развращаваме даже тия български граждани. Но, г. г. народни прѣдставители, Софийската община не могла да издържа изцѣло този Народенъ театъръ. Ние направихме съ името „Народенъ“ театъръ, както едно време народната партия казваше: „Азъ съмъ „народна“ партия, ела български народе, тукъ“ — и българскиятъ народъ се притича. (Смѣхъ) Тѣй сжщо е сега и съ „народния“ театъръ: „Дай, български гражданино, изъ кесията си плащай“. Но азъ казахъ и повтарямъ, че изцѣло Народниятъ театъръ не може да се поддържа само отъ Софийската община, и затова азъ прѣдлагамъ помощта на държавата да се намали на 100.000 л. (Глъчка)

Н. Коцевъ: Да се афишира.

Прѣдседателъ: Има думата г. Инджовъ.

И. Инджовъ: Моля да се приеме слѣдното прѣдложение: да се намали сумата отъ 170.000 л. на 165.000 л., а 5.000 л. да се прѣдвидятъ за дружеството „Добриятъ самарянинъ“ въ Стара-Загора — да се вземе отъ тоя параграфъ и да се даде тамъ, защото заслужава.

Прѣдседателъ: Има думата г. В. Георгиевъ.

В. Георгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ питамъ парочно г. министра и г. докладчика, какъвъ бюджетъ има Народниятъ театъръ и менъ ми се отговори, че Народниятъ театъръ има приходи и разходи 329.702 л. Ако ще искамъ да се прѣмахне тази сума по помощта, която се дава на Народния театъръ, съ туй не искамъ да кажа, че азъ съмъ противъ театра; но, направена една смѣтка отъ менъ, споредъ туй, което взима всѣка вечеръ Народниятъ театъръ, излиза че той има приходъ на година 540 хиляди лева, а пъкъ неговиятъ бюджетъ — приходи и разходи — е 329.702 л. Значи, Народниятъ театъръ ще вземе нѣщо повече отъ 120 хиляди лева, отколкото той харчи за издържането на своя бюджетъ. Като е тѣй, азъ мисля, че нѣма нужда тогазъ да се прѣдвижда сума отъ 170.000 л., щомъ Народниятъ театъръ има единъ такъвъ приходъ отъ 540 хиляди лева. Затуй съгласенъ съмъ, щото при наличността на този приходъ, сигуренъ приходъ на Народния театъръ, да се прѣмахне тази сума и г. министърътъ на народното просвѣщение да я употреби на друго мѣсто, дѣто се окаже по-голяма нужда.

Прѣдседателъ: Ще туря на гласуване направениятъ прѣдложения.

Има прѣдложения отъ г. Драгиева и отъ г. Шиварова, които сж идентични, а именно да се заличи § 89. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни да се заличи § 89, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Има прѣдложение отъ г. Инджова — сумата да остане 165.000 л., а 5.000 л. да се дадатъ на дружеството „Добриятъ самарянинъ“ въ Стара-Загора.

Прѣдседателъ: **Х. Славейковъ.**

Секретаръ: **С. Грудовъ.**

Началникъ на Стенографското бюро: **Т. Гължбовъ,**

(Тукъ свършва IV-та книга)

Министъръ Н. Мушановъ: Онова прѣдложение, което направихъ азъ, е по-изчерпателно, защото азъ казвамъ сумата да остане 160.000 л.

Прѣдседателъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ прѣдложението на г. Инджова да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Има прѣдложение отъ г. Рангела Яневъ — да се намали сумата по § 89 отъ 170.000 л. на 100.000 л. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката.

Нѣкои прѣдставители: Болшинство!

Други: Меншество.

Прѣдседателъ: Моля квествора г. Арабаджиевъ да прочете числото на гласоветъ.

Квесторъ Г. Арабаджиевъ: (Слѣд като прѣброява гласуващите) 36 сж за.

Прѣдседателъ: Значи, малцинство. Събранието не приема.

Моля, ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 89 съ 160.000 л., както се съгласи г. министърътъ на народното просвѣщение, да си вдигнатъ ржката.

Отъ земледѣлската група: Меншество е.

Министъръ Н. Мушановъ: Ако падне сегашното гласуване, сумата ще остане 170.000 л., защото прѣдложението да се намали сумата на 100.000 л. и онова за изхвърлянето на параграфа паднаха.

Прѣдседателъ: Моля квестора г. Арабаджиевъ да прочете числото на гласоветъ.

Квесторъ Г. Арабаджиевъ: (Слѣд като прѣброява гласуващите) 54.

Г. Копринаровъ: Колко присъствуватъ?

Квесторъ Г. Арабаджиевъ: 54 и 36 правятъ 90.

Прѣдседателъ: Констатирамъ мнозинство. Събранието приема § 89 съ сума 160.000 л. Понеже часътъ минава 12 ще трѣбва да се вдигне засѣдането.

Отъ мнозинството: Да свършимъ съ тоя бюджетъ.

Отъ земледѣлската група: Не трѣбва да се върви противъ правилника.

Прѣдседателъ: Има думата г. министъръ-прѣдседателъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Утрѣ ще продължимъ вотирането на бюджета по Министерството на просвѣтата, а на второ мѣсто ще разглеждаме бюджета по Министерството на финансите и другитъ, които е приготвила комисията.

Прѣдседателъ: Моля, ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ дневния редъ, прѣдложенъ отъ г. министъръ-прѣдседателя, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Вдигамъ засѣдането.

(Вдигнато въ 12 ч. 30 м. слѣдъ полунощъ)

Подпрѣдседателъ: **Н. Гимиджийски.**